BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
8 B
10

Iusti
Lipsi
Politicor
Lib. sex

12-8-3-10

requens est Lipsius in libris de Constantia et in libris Politicorum et in aliis suis operibus in usurpatione Fati: et quamvis ipse asserat, se Fati nomine nihil nisi providentiā divinā pio et christiano sensu intelligere [illegible] solet ei annectere plures gentilium auctorum sententias obscuras quae ethnico ~~Fato~~ Fato potius quam divinae providentiae conveniunt proinde caute legend[um] in his quae de Fato disserit ——

Pu[illegible]

12-8-B-10

IVSTI LIPSI

POLITICORVM,

SIVE

CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI SEX.

Qui ad Principatum maximè ſpectant.

Editio vltima. quam Auctor pro germanâ & fidâ agnoſcit.

Quibus ſuccedit, Aduerſus Dialogiſtam de vna Religione liber, eiuſdem Auctoris.

Accedit præterea recens Rerum & Materiarum quæ ſex Politicorum libris tractantur, INDEX Lectori percommodus.

PARISIIS,
Apud GABRIELEM BVON, in clauſo Brunello, ſub D. Claudij.

CIↃ. IↃ. XCIIII.

12-8-B-10

IMPERATOR, REGES, PRINCIPES.

AMPLVM & illuſtre veſtrum munus eſt, quod ſuſtinetis. Quid maius inter homines, quàm vnum præeſſe pluribus; leges & iuſſa ponere; maria, terras, pacem, bella moderari? Diuinitas quædam videtur hęc dignitas: & eſt profectò, ſi ſalutariter atque ex vſu publico adminiſtretur. Sed hoc quàm arduum ſit, cùm ratio nos docet, tùm exempla. Illam ſi inſpicimus; quantæ molis, ab vno capite tot capita coërceri, & vniuerſam illam multitudinem, inquietam, diſcordem, turbidam, leniter redigi ſub commune quoddam Obedientiæ iugum? Si hæc; quàm pauci ab omni æuo reperti, qui laudabiliter hoc munere functi & defuncti? Nimirum maius quiddam eſt quàm imperiti ſuſpicentur, curſum rectum in vndoſo illo

mari tenere, & in ſummâ Fortunâ non abripi licentiæ ventis. Quàm multis virtutibus opus eſt, quibus velut anchoris hæc nauis firmetur? quàm variâ Prudẽtiâ, quo velut clauo gubernetur? Vt veriſſimè dixerim, difficile eſſe in hominẽ imperium: nec vnius mente vnquam dirigendum. Ideò meritò laudandi Sapiẽtes, quibus olim & nunc hæc cura, vt ſalutarium monitorum face prælucerent imperanti. Quâ enim in re meliùs mereantur de genere humano? In moribus aut ſcientiis aliquid præcepiſſe, laudem & vſum habet: & non magis in regno & adminiſtratione ciuili? cùm illic vnum aliquem ciuem meliorem doctiorémve facias; hîc, in vno omnes. Nam ita profectò eſt. arctâ quadam cathenâ deuincti ſumus, qui imperamur, cum imperante. & vt in corpore mens ſana aut inſana eſſe non poteſt, niſi vt pariter vigeant aut langueant eius functiones: nõ item in hac ſocietate, Princeps. Ad virtutem ille præit? ſequimur. ad vitia? inclinamus, Benè beatéque agit? floremus. improſperè? labimur aut ruimus cum illo. Atque vt à ſole in ſubiecto hoc orbe lux aut tenebræ: ſic à Principe apud ſubditos praua pleraque aut recta. Cæſar ille non animosè magis quàm verè dixit:

Lucan. v. *Procerum motus hæc cuncta ſequuntur,*
Humanum paucis viuit genus.

Ergo eximia hæc ratio de republicâ be-

nè merendi, de Principe benè mereri : id eſt,ducere eum & dirigere ad metam illã Publici boni. Nam hic, ne erretis ô Principes, veſter finis. Præeſtis hominibus, ſed hominum cauſsâ : nec domini modò & arbitri rerum,ſed tutores & adminiſtri eſtis. Mali improbíque illi, qui in imperio non niſi imperium cogitant; ſuperbi,deſides;& qui ſe non ciuibus datos arbitrantur, ſed ſibi ciues. Nam ſicut ſidera illa ſplendorem habent, ſed vt vſibus mortalium deſeruiant: ſic vos dignitatem, ſed cum munere officióq; deuinctam. Collata eſt in ſinum veſtrum à deo hominibúſque Reſpublica:ſed nempe in ſinum,& vt foueatur. O verè iuſtũ & legitimum illum Principem, qui in ſummo faſtigio, non magnus magis quàm bonus audire deſiderat: & duas res diuerſiſſimas, Potentiam ac Modeſtiam, miſcet! Quem prodeuntem, certatim velut beneficum & ſalutare quoddam numen aſpiciunt:inter amorem timorémque medij:& alternis iudiciis ambigentes, Dominum ſalutent an Patrem. Hæc illa ſunt;Principes,præclara,tuta:ad quæ veteres & ego vos vocamus. audite. nec ideò conſilia noſtra aſpernemini, quia eſtis ſupra iuſſa. Nam vt illud in Principatu beatiſſimum eſt,non cogi: ita miſerrimum,non ſuaderi. Sunt apud vos fateor, qui conſilij ſui copiam aſſiduè faciant: ſed vtinam conſilij fidi ſemper & recti! Alphonſus olim,eximius ille regũ,

interrogatus, Qui eſſent optimi conſiliarij? Mortui, reſpondit. libros ſcilicet & hæc talia monimenta intelligens, qui nihil blandientes, nihil celantes, puram merámque propinant veritatem. Ea vt ſenſibus veſtris inſideat; & quæ optima ſunt aut per me cognoſcatis; aut mecum recognoſcatis; te qui Æterna Veritas es, eximis ſenſibus precor. Valete.

IMPERATOR,

REGES,

PRINCIPES.

& ſalubriter diu regnate.

Si delectamini ſedibus & ſceptris ô reges populi, diligite Sapientiam vt in perpetuum regnetis. Sapient. cap. VI.

Si vis tibi omnia ſubiicere, te ſubiice Rationi. Multos reges, ſi Ratio te rexerit. ab illâ diſces, quid & quemadmodum aggredi debeas. Seneca Epiſt. XXXVII.

Τῆς πολιτικῆς ἄνθρωπος ἀῤῥετῆς οὐ κτᾶται τελειοτέραν: Plutarc. Caton. Maior.
Virtute Politicâ præſtantiorem nullam homo aſſequitur.

AD LECTOREM DE CONSILIO ET FORMA NOSTRI Operis.

QVIS QVIS es Lector, paulùm in Veſtibulo hoc ſiſte. Non diu te morabor, nec ambitioſè addam muneri meo pompam: ſaltem cõſilium inſtituti operis noſce, & eius Formam. Quod nũc tibi damus, POLITICA eſſe vides. in quibus hoc nonis conſilium, vt quemadmodum in Conſtantiâ ciues formauimus ad patiendum & parandum, ita hîc eos qui imperant, ad regendum. Quod feciſſe ante me alios nihil abnuo: & eximiè feciſſe. in primis illos veteres: inter quos Plato præcellunt & Ariſtoteles: ſed hic magis,

Finis huius ſcripti.

Priſci quoque in hac materie:

Quo minor eſt, quiſquis maximus eſt hominum.

Sed hi tamen de Rep. vniuerſa & communiter ſcripſerunt: ego velut partem aliquam magni huius agri colendam mihi ſumpſi, PRINCIPATVM. Quod ipſum etſi inter veteres ſuauiſſimus ſcriptorũ Xenophon fecit: tamen parùm profectò, ſi verum amas, diſtinctè, aut plenè. & addo, quòd in priſcis aut barbaris illis ritibus, haud vſquequaque conuenienter ad hoc æuum. Nam qui nuper aut herè id tentarunt, non me tenent aut terrent. in quos, ſi verè loquendum eſt, Cleobuli illud vetus conueniat:

Sed non etiã preſſe.

Nec tã nobis aptè.

Laërt. in Cleob.

Ἀμουσία τὸ πλέον μέρος, λόγων τε πλῆθος: Inſcitia in pleriſque & ſermonum multitudo. Niſi quòd vnius tamen Machiauelli ingenium [redacted] Principem ſuum rectà duxiſſet ad templum illud Virtutis & Honoris! Sed nimis ſæpe deflexit, & dum commodi illas ſemitas intente ſequitur, aberrauit à regiâ hac viâ. Cum veniâ igitur nos quoque hæc ſcribimus: præſertim alio quodam & nouo planè modo. Nam inopinatum quoddam ſtili genus inſtituimus: in quo verè poſſim dicere, omnia noſtra eſſe, & nihil. Cùm enim Inuentio tota & Ordo à nobis ſint, verba tamen & ſententias variè conquiſiuimus à ſcriptoribus priſcis, idq; maximè ab Hiſtoricis: hoc eſt, vt ego cenſeo, à fonte ipſo Prudentiæ Ciuilis. Nec huc ambitio nos aut nouitatis ventus impulit (ingenuè id teſtor:) ſed tuus fructus. Quid vtilius potui, quàm tot Sententias in vnum conducere, pulchras, acres, &, ita me Salus amet, ad ſalutem natas generis humani? Nam quòd ego eadem dicerem: ecquādo mihi eadem vis aut fides? Vt in vno aliquo telo aut gladio multum intereſt, à quâ manu veniat: ſic in ſententia, vt penetret, valde facit robuſtæ alicuius & receptæ Auctoritatis pondus. Atqui ea veteribus adeſt. Nec verò nudas aut ſparſas Sententias dedimus, ne diffluerēt, & eſſet, quód dicitur, Arena ſine calce: ſed eas aut inter ſe haud indecēter vinximus, aut interdum velut cæmento quodam commiſimus noſtrorum verborum. Ad ſummam, vt Phrygiones è varij coloris filo vnum aliquod aulæum formant: ſic nos è mille aliquot particulis vniforme hoc & cohærens corpus. Quod ipſum figuris etiam

Nouitij plerique futiles.

Machiauellus mihi vir eſt. Sed interdum haud rectus.

Forma noua noſtri operis.

Cōcinnata ab aliis.

Maximè ab Hiſtoricis.

Vſum hoc habet.

Et fidē.

Cētonē quendā fecim⁹.

Sueton. Calig.

verborũ ſententiarúmque miſcuimus.

& vario ſermonis ductu ornare auſus ſum: vt non colorem ſolùm haberet, ſed quaſi ſpiritum & vitam. Hoc totum quàm arduum, in arduâ iſtâ materie, mihi fuerit, fruſtrà dixerim apud non expertum. Siquis volet, per tentamentum & iocum pauca aliquot Capita concinnet in Populi aut Optimatium ſtatu: nam eos non libaui.

Scripti huius moles & moleſtia.

ἰδοὺ ῥόδος, ἰδοὺ πήδημα: Ecce Rhodus, ecce ſaltus. *Atque eo maior mihi moleſtia, quòd per hæc aliena veſtigia ſic iuerim, tanquam in liberrimo ingenij curſu. Definiui, diuiſi, excepi & nihil omiſi, quod faceret ad formam faciémque perfectæ artis. Rationes imò dictorum etiam addidi: non ignarus, pleroſque hominum, vt Catonem illum, affici, qui iam tum puer ita præceptori ſuo credebat, vt tamen identidem poſceret & cauſſam.*

Politica nos in artẽ redegim⁹.

Atque hæc omnia, pro rerum quidem magnitudine, breuiter præſtiti. Nec enim ad diſputationes aut amœnitates me diffudi; ſed preſſis habenis currum hunc, vt ſic dicam, continui intra orbitas Vſus & Actionis. Ea mihi in oculis. ideóque nec ad tenuium rerum monitiunculas abij, contentus Communia quædam præcepta dediſſe, & velut decreta. Nam legem breuem eſſe oportet, *ait Romanus noſter Sapiens,* quæ iubeat, non diſputet. *atque hoc ſeruaui. Quid autem opus aliter? Vt is qui iaculari alium docet, ſatis habet manum oculóque eius dirigere ad certos quoſdam ſcopos: ille deinde arte eâ vtitur in quocumque loco aut interuallo: ſic animus, qui ſemel principia iſta firmiter hauſerit, facilè ad alia transferet; nec monitorem in ſingulis requiret. Semen quamuis exiguum in bono ſolo ſparſum facilè comprehendit & ſe explicat: breue*

Breuitati ſtuduim⁹.

Et vſui non pōpæ.

Cōmunia noſtra dogmata.

Senec. in Epi. xcv.

Trahẽda ad res ſingulas.

item monitum in bonâ mente. Hæc Forma noſtri operis. quæ vt aſpecta ſtatim placeat, haud voueo magis, vt inſpecta. Πλάτων τὰ πολλὰ ὧν τινες συγγράφουσι, τοῖς ἀδωνικοῖς κήποις εἴκαζεν, οἳ τὴν ἀρχὴν ἐφήμερον ἔχοντες ῥαδίως μαραίνονται: Plato pleraque ſcriptorum cum Adonijs hortis comparabat, qui ſubitò & die vno nati, celerrimè pereunt: *ſpero haud id eueniet huic noſtro. quod laborioſè ſatum, vires magis à tempore capiet, &, poëtæ verbis,* — Quæ citò placent, nō diu placent. — *Apud Stobæum in Ethic. Eclog.* — Ne mihi hoc eſto.

Horat. 1. Carm. Creſcet occulto, velut arbor, æuo.

Sed iam addo

MONITA *quædam, ſiue* CAVTIONES.

NAM futurum vt in varia iudicia ſiue voces hic labor noſter incurrat, valdè temporum & morum ignarus ſim, niſi ſciam. Omnes hodie in Politicâ iſtâ re aliquid ſapiunt aut vident: atq; etiam ij, qui nihil vident. Occurrendum igitur breuiter his talibus eſt, ſiquid quærent aut carpent: & tu ſimul, Lector, inſtruendus, vt magis ex tuo meoque vſu me legas. Ac primum, niſi fallor, Calumniæ telum erit in obſcuritatem huius ſcripti. Tenebroſum eſt, inquient, nec omnia in eo liquent. Credo. ſed quæ mea hîc culpa? ſcriptorum illa eſt, à quibus hauſi: quorum, neſcio quomodo, vt quiſque prudentiſſimus, ita aſtrictiſſimus eſt & pauci ſermonis. Ego quid facerem? ponere illa talia, lex mei operis iuſſit; — *Curioſi hodie in alienu ſcriptis, aut carptores.* — *Obſcuritas mihi obijcitur.*

Quæ faciant ei pellendæ. mutare aut addere, religio non permiſit. Tamen huic rei ſubſidia hæc cape.

Repetitio I. Vt ſæpiùs legas. Nam quod gladiatoribus imperari ſolet, vtiliter ego hîc tibi, *Repete.*

Diſcretio II. Vt diſcrimina verborum, quæ mea, quæ aliena ſint, (nam litterarum figurâ diſparauimus) ſeriò obſerues. Ad fidem cuiuſque Sententię hoc faciet, tum etiam ad intellectum.

Diſtinctio. III. Vt diſtinctiones multo magis. id eſt, in fine cuiuſque clauſulæ cola poſita. ſemicola, puncta, aut bipuncta. Nam pro his, ſententia tibi tota terminanda eſt ſcilicet, aut ſuſtentanda: videbiſque vniuerſam orationem per membra ſua & periodos curioſè à nobis ſic diſcretam. Nec enim finis ſemper ſententiæ in fine clauſulæ: ſed pendet ea ſæpe ac hæret.

Notulæ. IV. Vt Notulas vbique adeas, quæ ad oram. Quas necti inter ſe reperies; &, magno tuo commodo, ſemper in ijs Breuiculum materiæ totius. imò & aſtringi ſæpe ab ijs aliquid aut explicari. Quæſo, obſerua. atque etiam hoc, vt Capitum ſummas præfixas non neglegas, eidem huic fini.

Moleſta benignitas. V. Denique, vt nequid in legendo aſperum te præbeas aut moroſum. Hoc aut

illud non capis? ne damna aut abijce. ſed quod olim Socrates, cùm obſcurum Heracleti librum legiſſet; tu dicito: Ἃ μὲν συνῆκα, γενναῖα· οἶμαι δὲ, καὶ ἃ μὴ συνῆκα: *Quæ intellexi, proba ſunt: credo, & quæ non intellexi.* Laërt. in Socrat.

Calumnia altera futura videtur, aut potius iam fuit, in meam Fidem. Non recte, inquiunt, nec ex ſcriptorum mente quædam citas. *Fides noſtra ſugillatur.* Quàm riſi, cùm hoc audiui! Nam reuera culpant inſciti homines, quod elegantior aliquis mihi det in laudem. *Sed ab ignaris huius ſcriptionis.* Qui aliter potui, aut debui, in hoc ſcripto? Nónne enim Centonem quendam concinno (tale omnino noſtrum opus) in quo liberi ſemper & laudati à ſententiâ iſti flexus? *Centonũ mos & ius.* Conſulant poëtas, qui olim & nunc ſic luſerunt. Id vnum modò ſpectandum eſt, nequid in ſententiam improbam aut falſam flectatur. quod neque iſti dicunt, nec verè vnquam in me dicetur. Etſi profectò leuicula hæc tota calumnia, imò vana. Nã nos amœnitatis iſto genere in re ſcilicet ſeriâ, nimiſquàm raro vſi ſumus: &, de induſtriâ, locum ei non dedimus; niſi fortè in connexibus, aut ad vtilem aliquàm ſententiam explendam. *Nos vix vſurpamus.* Nam tunc, cùm nihil ab alijs directè ſic dictum præ manu: quidni leuiter aliquid nec indecorè torquerem? *Et quatenus.* Licuit ſemper in hoc genere, & licebit. Nam illud omnino non excuſo,

quòd Auctorum verba non ridigè ſemper, & vt ab ijs poſita, repono: ſed in Caſu aut Tempore, pro orationis meæ conformatione, pauxillum inflecto. Conſtare aliter non potuit hic textus.

In re carpimur. A. Tertia Calumnia in ipſam Rem erit: idque variè. cùm hoc illi, hoc alteri. diſplicebit: quoniam Solonis veriſſimo verbo,

Ἐργμασιν ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἁδεῖν χαλεπόν: *Apud Plutarc. in Solone.*

Omnibus, in magnis, difficile eſt placeas.

Noſtra bit rogatio. Huic adhuc incertæ quid opponam? preces. Tria hæc rogo, quicunque me leget.

Ne lingua ignari iudicent. I. Vt nemo temerè me arbitretur aut iudicet, niſi ſermonis Latij benè peritus. Nam qui leuiter tantùm, (iam antè denuncio) potiſſimam non capiet ſcripti huius partem.

Ne rerũ Ciuiliũ ignari. Ne quiſquam properè. II. Vt nemo, niſi qui rerum etiam peritus. Non tu aliquis è plebe: non tu etiam liberalior mea iuuentus. Nam etſi capere hæc poteſtis, non poteſtis iudicare.

Notas adeunto, III. Vt etiam qui vtriuſque peritus, cunctanter tamen pronunciet & lentè. Hoc aut illud offendit? ſuſtine paulliſper nigrum calculum, & ad NOTAS meas diuerte. Nam eas duplici hoc fine ad finem adieci: vt & ambigua quædam defini-

rem, & obſcuriora illuſtrarem. Quòd ſi ne ibi quidem tibi ſatisfacitur; tamen vt in ludo pilæ, alterius eſt commodè mittere, alterius etiam ſiquid erratum eſt, quàm belliſſimè excipere & arte corrigere: ſic æqui Lectoris putabis, flectere quædam in benigniorem partem.

Cōmodè ipſi interpretātor.

Iam quarta & vltima Calumnia, non in Rem dirigitur, ſed in Opinionem: imò & eſt ab opinione. cùm homines ſcilicet malè acuti & callidi, ſenſiſſe aut ſcripſiſſe me volent, quæ per ſomnium non ſenſi, non ſcripſi. Periculoſum, ita me deus amet, genus: ſed nimis per hæc diſſidia ciuilia crebrum. Referunt pleraque omnia ad vnum hoc æuum: & quę nos communiter diximus, ſic volunt accipi quaſi in Titium aut Seium dicta. Imò vates etiam agunt, non lectores: nec ſumunt à nobis ſenſum, ſed adferunt, & mentem aliquam adfingunt ex ſuâ mente. O angues, ô viperæ! Fugio vos fugio: & tamen vix effugio. nam quid hîc remedij? niſi forte à votis: quæ ab imo pectore concipio. Abite à me Ophiogenes, abite Pſylli, nati venena tantùm exſugere librorum. Vos contrà adeſte mites & candidi, qui parati non impellere lapſantem, ſed benignâ potiùs aliquâ interpretatione leuare. Nam ego me labi & errare, nō poſſe ſolum fateor, ſed debere. Nónne homo ſum? nónne æger ſum? vt nihil

Suſpicionibus premimur.

Malum id huius ſæcli.

Nos deteſtamur.

Iuuari volumus

Et debemus in-

hoc mor- *bo.* mirum, ſi in tam diutino iſto languore (per eum hæc ſcripſimus) memoria etiam & iudicium langueant alibi aut vacillent. Sed valebit hoc mihi, ſpero, ad veniam, imò & ad gratiam. quoniam

Vt eſſe Phœbi dulcius lumen ſolet. Idem Troad.

Iam iam cadentis:

ſic noſtra debent abeuntium ſcripta.

ORDO ET INDEX LIBRORVM SINGILLATIM, ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

DICENDA *proponit. Duces duos ſiue Directores dat ad Vitam ciuilem, Virtutem cum Prudentiâ. Vtriuſque naturam, & quæ adnexa, explicat: & vniuerſo operi ſubſternit fundamenta. Seriem Capitum hanc habet.*

I. SCOPVS & materies mei ſcripti. Vita Ciuilis definita. Virtus communiter laudata. II Pietas Virtutis prima pars. definita ea, & diuiſa in Senſum ac Cultum. Hîc de Senſu dictum. III De altero Pietatis Mẽbro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad religionem monitat. IV. Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo ſit? quam vim habeat, & quem vſum? V. Etiam Conſcientia, Pietatis lacinia. Definio eam, diuido. tormentum eius, ſi mala, oſtendo: quietẽ, ſi pura. VI. Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hîc appellem? Breuia & vniuerſalia ad hanc præcepta. VII. Ad Prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſſitas eius oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita. Partes eius, & vtilitas. IIX. Quid gignat Prudentiam? Vſum eſſe, & Memoriam. Quid ea vtraque? Vis & firmitudo illius prælata: ſed raritas & difficultas item oſtenſa. IX. Memoriæ rerum ſiue Hiſtoriæ, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: etiam ad Probitatem. X. Appendix de Doctrinâ, quæ vtrique rectori vtilis. Quis legitimus vſus eius, finis, modus.

LIBER SECVNDVS

DISTINCTE *ad rem venit. Imperia partitur, Principatum præfert, & definit. Virtutes ei adtri-*

buit, & ſeorſum præcipuas ponit, Seriem Capitum hanc habet.

I. De Imperio vniuersè dictum. eius neceſſitas in Societate oſtenſa, & fructus. II. Diuiſio Imperij. Principatus, prima & optima eius pars. id variis argumentis oſtenſum. III. Principatus definitio. per partes declaratio. & primùm, vtrius ſexus ille ſit? IV. Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionem. & de vtrâque aliquid diſſertum. V. Initia Principatum plerumque laudabilia: ſed id non ſatis. perſeuerandum eſſe. VI. Quis finis, quò actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id eſſe, & ſeponenda priuata. VII. De viâ rectâ quam Princeps ingrediatur: & primùm de Virtute oſtenſum hanc ei, ſuâ cauſsâ, neceſſariam. IIX. Subditorum etiam cauſsâ. Principi virtutem induendam, & ipſis inſtillandam. ſine quâ probus aut diuturnus nullus cœtus. IX. Subditos probos fieri maximè à Principis exemplo. cuius incredibilis vis in vtramuis partem. X. Diſtinctiùs de Virtutibus Principis dictũ. & primùm de Iuſtitiâ, quàm ea neceſſaria: etiam in ipſo Principe. XI. Iuſtitiam adminiſtrandam Subditis eſſe. æquabiliter: temperanter: & ſine cumulo legum remoto etiã litium ſtudio. XII. Clementia definita. Principi commendata, quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illuſtrem facit. XIII. Clementia vberiùs commendata, ſed cum temperie. Abire eam à Iuſtitiâ leniter. nec tamen ſoluere vim Imperij, ſed vincire lento nodos XIV. De fide adiunctum, quæ Iuſtitiæ origo aut ſuboles. Ea commendata, vt columen humani generis. Glorioſam hanc Principi eſſe. vtilem. Spreti ab Etrutiâ doctores noui. XV. De Modeſtiâ præſcriptum, quæ Clementiæ aſſidet. Inſtillata Principi. & in Senſu & in Actione. XVI. Ex occaſione, de Maieſtate adnexa lacinia quid ea, & quî, & quatenus paranda? XVII Minores aliquot virtutes poſitæ, quæ Principem deceant: ſed ſparſim, & breuiter.

LIBER TERTIVS.

DE Prudentiâ diſtinctè agit. Alienam primò Principi commẽdat: Conciliarios & Adminiſtros ſeriò format. Seriem Capitum hãc habet.

I. PRVDENTIAM Principi pernecesſariam ſine eâ vim & opes inutilia miſcendâ eſſe: ſed primam illam in gubernatione præpollere. II. Sed duplicem Prudentiam eſſe: A ſe, & ab aliis. illam optari, hanc contingere. Rarum, imò ἀδύνατον eſſe, vt Princeps à ſe vno ſatis ſapiat. III. Itaque adiutores ei capiendum: idque iudicio. Eos duplices eſſe, Cõſiliarios & Miniſtros. Qui & quàm vtiles illi? IV. Definiti deſtinctius Conſiliarij, & prima eorum munera explicata, Probitas & Peritia rerum. denique oſtenſi illi, indice fama. V. Explicatum tertium munus, vt ſalubriter conſulant, id incluſum quinque monitorũ quaſi lineis. VI. Quæ vitanda Conſiliariis: & primùm quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quattuor notata VII. Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres oſtenſi. VIII. Ipſe Princeps qui ſe gerat in audiendis conſiliis. Dogmata huic rei. IX. Spernenda occulta Conſilia, & ab Aulæ ſeruis. X. Dictũ de Adminiſtris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat. XI. Adminiſtris ipſis præcepta tradita, eorũ tutelæ. Primũ Minoribus, inde Maioribus. Accipitẽ omnem Potentiã eſſe in Aulâ.

LIBER QVARTVS.

PRVDENTIAM *Propriam ingerit, diuidit & de duplici Toratâ diſſerit, quæ circa res Diuinas verſatur, & quæ circa humanas. Pleraque omnia quæ firmando aut infirmando Regno ſunt, nouâ nec adhuc viſitatâ methodo proponit. Seriem Capitum hanc habet.*

I. PROPRIAM Prudentiam, id eſt eam quam ineſſe Principi volumus, præceptis difficile alligari. Latè fuſam eſſe, Inſtabilem, & Obtectam.

Itaque aliquid de eâ, non plenè, à nobis præcipis. II. Diuiſa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rurſus in Humanam & Diuinam. De hac oſtenſum, curam Principi eſſe Vnam religionem retinendam ei, & defendendam [redacted] v. Tranſitum ad Prudentiam in Humanis. Huic duo fontes recluſi, Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem expoſita. Natura vulgi. vi. Fons alter recluſus, Ingenium regum & regni. De eo hîc conſiderata, quæ Communiter conueniunt, & quæ Diſtinctè. vii. Præcepta nunc ex hiſce fontibus petita. & primùm vniuersè poſitâ, quæ firment Regnum aut violent: mox diſtinctè de VI dictum Opus Regi Cuſtodes Milites, Arces, aut potiùs Colonias. ix. De Virtute duplici, ſeruatrice Regnorum. Beniuolentia populi commendata, & oſtenſa triplex ad eam via. ix Auctoritas commendata, valdè. Tria oſtenſa, quæ ad eam ducunt in quibus quia Imperij præcipua vis eſt, accuratè & enucleate de his diſſertum. x. Ad ea tranſitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus Prima, Vis eſt. Ea duplex oſtenſa: Inſidiæ & Proditio. Vtraque quomodo cauenda, aut punienda, oſtenſum. xi. De Vitio duplici, euerſore regnorum. Primùm de Odio: cuius peſtis ſubiecta oculis. Fugienda quæ eò ducunt: imò & imago eorum, qualis eſt in Suppliciis, Tributis, Cenſurâ. In his ſingulis quomodò ſe gerat Princeps, dictum. xii. Definitus & vituperatus Contemptus. Oſtenſa quæ illum gignunt, à rege, ſi ſapiet, fugienda. xiii. Quæſitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id eſt, ea in quâ fraudes. Dictum, & doctum aliquem habere. xiv. Quomodo, & quatenus fraudes admittendæ. Triplex earum genus factum: & diſtinctè aliæ in Regnum receptæ, aliæ excluſæ.

LIBER QVINTVS

DE Militari Prudentia agit. eam in Bello duplici elucere oſtendit: & primùm ac potiſſimùm, in Externo. Quæ Militum, quæ Ducum munia; quæ Conſilia in bello vſui ſint, docet. Seriem Capitum hanc habet.

I. TRANSITIO ad Militarem Prudentiam, cum excuſatiuncula aliqua mei, quòd de ea diſſeram non miles. II. Prudentiæ hæc pars commendata Principi: quæ neceſſaria ad tutelam ſalutemque regni. III. Materies & ordo dicendorum. Bellum Externum definitum, & remota ab eo ſuſcipiendo Iniuſtitia. IV. Ordine & partitè poſita, quæ ad Iuſtum bellum requiruntur: & maximè, quibus id cauſſis capiendum. V. Temeritas remota à bellorum initiis: & ſummatim, quæ in ſuſceptione omni cogitanda ſint VI. Ad Gerendum bellum tria requiſita. Primò Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatuum, Armorum. VII. Milites terreſtri quidem Bello neceſſarij, duplices: Equites, peditesque. quæſitum breuiter, vtrorum maior vſus. IIX. Vtroſque bonos eſſe debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea neglegi hodie, & ſuper hac re iuſta veraque querela. IX. De Dilectu cœptum dici. ſed primò quæſitum, Exteri an Domeſtici præferendi? nos iſtos cenſemus, cum cauſſa. X. Obiecta & reiecta ea, quæ contra Domeſticum militem dicuntur. Hunc Regum eſſe, illum Tyrannorum. XI. Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinatos & Subſidiarios. atque vtrique ſeorſim deſcripti. XII. Verè cum Dilectu vtrique capiendi: & Notæ quinque ordine poſitæ, germanæ in milite virtutis. XIII. De Diſciplina vera & ſeuera dictum, Ea laudata. partes eius (idque docendi cauſſa) quattuor factæ. Singulæ explicatæ. XIV. Tranſitum ad Duces. Eos neceſſarios, non ſolùm vtiles. Duplices eſſe. Semper in iis Peritiam magis quàm Virtutem ſpectari. & vnum in vno bello eſſe debere, XV. Boni

Ducis τεκμήρια ſiue Notæ. quinque eas videri: quas ordine explicamus. XVI. Conſilia neceſſaria bello eſſe. Eorum ſpecimen ſiue guſtus, itemque monita, quæ vſui Ante pugnam, & In pugna. XVII. De callidis Conſiliis ſiue Strategematis: An vti iis ius & fas? Noſtra ſententia, non vtilia ea ſolùm, ſed glorioſa. XIIX. Quid poſt Pugnam faciendum videatur: & in Victoria, ſiue Clade, quomodo Princeps ſalubriter & decorè ſe gerat. XIX. Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primùm illuc inclinamus eos, qui Victi: ſed ad Tutam & Bonam. XX. Victores ad Pacem prouocati, argumento triplici: quia id Decôrum, Vtile, Tutum. atque adeò ad Pacem mitem, ſed cum excluſione fraudis. Pro ea auctor ipſe Pacis inuocatus.

LIBER SEXTVS

CIVILE bellum tãgit & deteſtatur. cauſſas eius & in eas remedia, ſatis diffuſè explicat. Finiri id ſuadet & vouet. Seriem Capitum hanc habet.

I. AD Ciuile bellum ventum. & eius miſeriæ breuiter oculis ſubiectæ. II. De cauſſis Ciuilium bellorum. Eæ factæ duplices, Loginquæ & Propinquæ. Priùs de prioribus dictum. III. De cauſſis Propinquis belli Ciuilis. Eæ tres. Factio prima eſt: eius pernicies in omni ſtatu. & ſintne diſſidia vnquam vſui? IV. Cauſſa altera è Propinquis, Seditio. eius Origo, Progreſſus, Remedia, diſtinctè explicata. V. De Tyrannide. quid ea ſit, & eius ingenium? mala ſubiecta oculis: quæſitumque, tollenda ea an toleranda? VI. Quæſtiuncula per occaſionem inſerta, An miſceat ſe bellis Ciuilibus vir bonus? vtrimque ea agitata: & cum diſcrimine aliquo perſonarum definita. VII. De Finiendo Ciuili bello. & Operis mei finis.

AVCTORVM SYLLABVS.

AVCTORES *vno aſpectu, ſi lubet, vide, è quorum ſcriptis hoc Opus. Inter eos eminet*

CORN. TACITVS *extra ordinem dicendus: quia plus vnus ille nobis contulit, quàm ceteri omnes. Cauſſa in Prudentiâ viri eſt, & quia creberrimus ſententijs: atque etiam, quia familiaris nobis, & offerebat ſe non vocatus. Ceteri in claſſe duplici. Quorundam verbis frequentiùs & libentiùs vtimur: vti ſunt iſti*

E LATINIS:		E GRÆCIS:
C. Salluſtius	Q. Curtius	*Ariſtoteles*
T. Liuius	C. Plinius Iunior	*Thucydides*
Annæus Seneca	Fl. Vegetius, *ſed in*	*Plato*
M. Cicero	*materie militari.*	*Xenophon.*

Aliorum rariùs: vti ſunt iſti

E LATINIS.

Acta Apoſtolorum	Columella	Manilius
Adagia	Corn. Nepos	Martialis
Æmilius Probus	Cyprianus	Origenes
Afranius	Eccleſiaſticus	Ouidius
Agellius	Eccleſiaſtica Hiſtoria	Pacuuius
Ambroſius	Egeſippus	D. Paulus
Ammianus Marcellinus	Feſtus Pompeius.	Perſius
Apuleius	Florus	Petronius
Attius	Frontinus	Plautus
Auguſtinus	D. Gregorius	Plinius ſenior
Auſonius	Guil. Neubrigenſis	Porcius Latro
Bernardus	Horatius	Propertius
Boëthius	Ieremias	Prouerbia Salomonis
Cæcilius	Iſidorus	Publi⁹ Mimus
Cælius ad Ciceronem	Iuſtinus	Quinctilianus
Cæſar	Iuuenalis	Seneca Tragic⁹
Capitolinus	Lactantius	Silius Italicus
Caſſiodorus	Lampridius	Statius
Cato Cenſorius	Lucanus	Suetonius
Claudianus	Lucretius	Terentius
		Tibullus
		Titinnius

Valerius Flaccus
Valerius Maximus
Varro
Velleius
Virgilius
Vlpianus
Vopiſcus
Vulcatius.

E GRÆCIS.

Adagia Græcorum
Æſchylus
Appianus
Archilochus
Ariſtophanes
Baſilius
Callimachus
Democritus
Demoſthenes
Dio Caſſius
Diogenes Laërtius
Diodorus Siculus
Diphilus
Epicharmus
Euripides
Euſtathius
Gregorius Nazianzenus
Herodotus
Heſiodus
Homerus
Iamblicus
Iſocrates
Lucianus
Menander
Mercurius Triſmegiſtus
Philo Iudæus
Pindarus
Plutarchus
Polybius
Serenus
Sophocles
Stobæus
Syneſius
Theocritus
Theognis.

IVSTI

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

Scopus & materies mei ſcripti. Vita ciuilis definita. Virtus communiter laudata.

VITÆ Ciuilis iter quî rectè ineas, rectè peragas, præcipere mihi eſt animus: nec id meis, ſed veterum monitis, imò & verbis. Tu mihi dux magne Deus: & manum hanc mentemque dirige, vt ſalutaria videam, diiudicem, promam. Vitam Ciuilem definio, QVAM IN HOMINVM SOCIETATE MIXTI DEGIMVS, AD MVTVA COMMODA SIVE VSVM. Huic duos Rectores tribuo, Prudentiam & virtutem. illam ex plurium mente: ſed & hanc ex meâ. quia ciuem verè bonũ nullum arbitror,

Quid vita Ciuilis.

Duo ei neceſſaria. Prudentia & Virtus.

niſi & virum. Sine Virtute, Calliditas, ea ſit & malitia, & quidlibet potiùs quàm Prudentia. cuius clauus etſi propriè Vitam Ciuilem dirigit, non tamen ſine vſu & auxilio illius magnetis. Igitur de Virtute iure præmittam, quæ

Virtus, ſoliùs hominis. *Proprium hominis bonum.* Tac. IV. Hiſtor.

Ea non interit. Cetera humana pereunt, & *diuitiarum & formæ gloria, fluxa, atque fragilis eſt: Virtus clara æternáque habetur.* Salluſt. Catil.

Hoc vnum contingit immortale mortali. Senec. Epiſt. XCIX.

Ceteris omnibus præminet. Itaque iure, *quæ homines arant, nauigant, ædificant, Virtuti omnia pârent:* Salluſt. Catil.

Bona omnia côtinet. Nam ea *omnia in ſe habet, omnia adſunt bona, quem penes eſt virtus.* Plaut. Amph.

Familiaris naturæ: Nec aliena à nobis, vltrò ſe ingerit, & *in omnium animos lumen ſuum immittit. etiam qui non ſequuntur eam, vident.* Seneca lib. IV. De Benef.

Expoſita. Obuia eadem & facilis, *in medio poſita neminem dedignatur, qui modo ſe dignum illâ iudicauerit.* Idem Côſ. ad Polyb.

Aſylum in turbis. Confugiamus igitur ad hanc, vt in aſylum. quia ſola ea quieta, tuta, & *in ſuâ poteſtate eſt. omnia præter eam, ſubiecta fortunæ dominanti.* Cornific. ad Heren.

Aduerſus virtutem autem *hoc poſſunt calamitates, & damna, & iniuriæ, quod aduerſus ſolem nebula poteſt.* Seneca Epiſt. CXIII.

CAPVT II.

Pietas Virtutis prima pars. definita ea, & diuiſa in Senſum ac Cultum. Hìc de Senſu dictum.

HÀNC in duos velut ramos diuido, Pietatem & Probitatem. Illa eſt, RECTVS DE DEO SENSVS, RECTVS IN DEVM CVLTVS. Duobus enim his Pietas conſtat; ſine altero, mutila aut māca. Noſſe ante omnia ſummum illud numen (quatenus homini datum) oportet: & cognitum, piè puréque venerari. Vtrique rei vera lux à ſacris literis: ſed & in profanis ſparſas quaſdam ſcintillas video: quas colligam. De Senſu, iſtas. *Virtutis diuiſio.* *Quid Pietas.* *Eius duo mēbra.* *Senſus, & Cultus.*

Augu. li. 1. De li. arbit. Illum neceſſarium: quia *de deo optimè exiſtimare pietatis eſt exordium.* *Sēſus, totius pietatis initium.*

Tac. v. Hiſtor. Conſtet igitur tibi, *Vnum eſſe regnatorem omnium deum.* *Deus vnus.*

Ibid. Ita appello *Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* *Æternus.*

Cicer. 1. Tuſcul. Quem in parte deſcripſerim (infinitum enim illud quis definiet?) MENTEM *ſolutam quandam, & liberam, ſegregatam ab omni concretione mortali, omnia ſentientem & mouentem, ipſámque præditam motu ſempiterno.* *Deſcriptio eius.*

Periculoſum, rimari. Nec plura addam: quia *de deo etiam vera dicere periculòſum eſt:* Cyprianus in Symb.

Qui *melius ſcitur, neſciendo.* Aug lib. II. De Ord.

Potentia diuina. Effectus tamen eius & affectus (ſi ita appellare fas) licet ingeram, amori tuo & admirationi. Ille maximus eſt:

---immenſa eſt, finémque potentia cæli
Non habet, & quidquid ſuperi voluére, peractum eſt. Ouid. 8. Metam.

Iuſtitia. Ille iuſtiſſimus. & Θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόντε δικαιότατος:

Deus nuſquam eſt numquam iniurius, ſed quantum poteſt iuſtiſſimus. Plato in Theæteto.

Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia iuſtis. Ouid. 13. Met.

Arbitriū & vbiq; præſentia. Ille arbiter & inſpector operum, conſiliorum, mentium. *Nihil deo clauſum eſt. intereſt animis noſtris & cogitationibus medius interuenit.* Seneca, Ep. 84.

Eſt profectò deus, qui quæ nos gerimus, auditque & videt. Plaut. Capt.

Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem. Boëth. de Conſol.

Curatio, & præmij aut pænæ diſtributio. Nec inſpector ſolùm, ſed iudex idem & vindex. *Namque mihi pro vero conſtat, omnium mortalium vitam diuino numine inuiſi; neque bonum neque malum facinus cuiuſquam pro nihilo haberi, ſed ex naturâ diuerſa præmia bonos malóſque ſequi.* Salluſt. ad Cæſar.

Gubernatio. Hic qui gubernat omnia:

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & vrbes, regnáque triſtia. Horat. 3. Odar.

Ouid. 1. De Art. *Nec* enim *ſecura quies illum, ſimiliſque ſopori;*

Detinet:

Cic. in Sõnio. Sed ille eſt, *qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui regit & moderatur.*

Hæc talia non fas ſolùm, ſed neceſſe tibi ſcire: quia reuera *Ignorantia horũ, cauſſa ſcelerum.*

Silius 4. *--primæ ſcelerum cauſſæ mortalibus ægris Naturam neſcire deûm.*

Sed ſcire temperanter, quoniam & hoc verum, *Sanctius ac reuerentius eſſe, de actis deorum credere quàm ſcire.* *Credẽda tamen plura, quam ſcienda.*

Tac. in Germ.

CAPVT III.

De altero Pietatis membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad Religionem monita.

DE Cultu inſequor, qui non aliud, quàm COGNITI NVMINIS VENERATIO, CERTIS LEGIBVS CERIMONIISQ. DEVINCTA. Coli enim poſtulat, & huic fini homo natus: idque cultu duplici, Interno, Externo. Ille eſt, qui *in animo & ex animo, deo vero preces concipit, laudes, grates.* Iſte, qui *hæc eadem, per ritus & geſtus, exprомit.* Totum illud, nec malè, Religionem vulgò appellamus: de quâ ſana quædam à non ſanis hæc habe. *Quid Cultus. Is duplex Internus Externus.*

Plin. lib 14. Nat. Hiſt. Magnum eius in animos imperium. *Religione* enim *vita conſtat.* *Imperioſa religio*

Omnibus cara. *Omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter & retinendos arbitrantur.* Cic. 5. in Verr.

Peruicaciter incidet. Itaque qualiſcumque ea hauſta, ægrè educitur. quoniam *ſua cuique optima videtur; vt quæ non ratione, ſed affectu diiudicetur à ſingulis.* Philo Iud. ad Caium.

Optima ea habēda omnibus. Hæc publicè & priuatim habenda. *Omnia* enim *proſpera eueniunt colentibus deos, aduerſa ſpernentibus.* Liu. lib. 5.

Et in omni ſorte. Idque in vtrâque fortunâ. & videndum, *ne ritus ſacrorum inter aduerſa culti, per proſpera obliterentur.* Tacit. 11. Ann.

Sed citra ſuperſtitionem. Sed habenda cum modo: ne fiat illud, *Gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus aduerſa.* Idem 5. Hiſt.

Ad quā inclinamus, [redacted] In quam naturæ vitio nos proni: [redacted] Curt. lib. 4.

Telum hoc ad regendū. At tu fuge. nam *ſuperſtitione qui eſt imbutus, quietus eſſe nunquam poteſt.* Cic. 1. de Fin.

Sed tormētū iis, qui hærent. Diſcrimen hoc habe: *Deos à religioſo vereri, à ſuperſtitioſo timeri.* Varro apud Aug. de ciu. l. 6.

Timor, eius nota. *Spernēda nobis.* Placeat ille verſus, ſed ſaniter intellectus:

Religentem oportet eſſe, religioſum nefas. Apud Agell. l. 4. cap. 9.

Intrò reuocanda religio. In Cultu ipſo, ad interna ſemper præuertere; & cenſe, *Cultum deorum eſſe opti-* Ci. De

mum eundémque caſtiſſimum atque ſanctiſſimum, vt eos ſemper purâ, integrâ, incorruptâ & mente & voce venereris. (Natur. deor. 2.)

Aureum tibi dictum imprimo: *Optimus animus, pulcherrimus dei cultus eſt.* (Senec.) *Et animus excolendus.*

Nec ſic, vt externa omnia ſpreueris. etſi *pleraque ex ijs, vt ille quidem vult, magis ad morem quàm ad rem pertineant:* (Seneca apud Aug.l.6. de Ciu.) *Sine Ritualium tamen abiectu.*

Nam *ſapiens ſeruabit ea tanquam legibus iuſſa, non tanquam dijs grata.* (Ibid.) *Si qua legibus aut moribus iuſſa.*

Niſi ſi planè impia. aliâs, *religioni parendum eſt, nec patrius mos contumaciter repudiandus.* (Cic. de Diu.lib. 2.)

In verbis etiam aut quæſtiunculis ne nimium mihi pruri. ad facta abi: quia *Chriſtianorum omnis religio ſine ſcelere & ſine maculâ viuere.* (Lactan. lib. 5. cap. 2.) [redacted]

Moyſen illum Ægyptium audi: qui *de Fide cuiuſque magis oculis, quàm auribus credit.* (Apud Ruffin. Eccl. hiſt.lib. 2.cap.6.) [redacted]

Sed abſtineo, & Platonem inſuſurrantem audio: δεινοί γε οἱ λόγοι χαλεποί: *difficiles, & cum diſcrimine, hi ſermones.* Quod oraculum, in hoc quidem æuo. (Lib. de Rep. in hac ipſa re.) [redacted]

CAPVT IV.

Fatum appendix Pietatis. Quid illud, & à quo ſit? quam vim habeat, & quem vſum?

PIETATEM ſecui. pango nunc duos ſurculos, qui ſub arbore hac, imò ex eâ nati: Fatum, & conſcientiam. Quo-

Fati origo ex ſenſu. rum illud, ex ſenſu: hæc, ex cultu originem clarè ducunt. Si enim gubernat & dirigit deus, prouidet etiam & decernit, idque æternus ipſe, ab æterno in æternum. hoc autem eſt Fatum:

Quid ſit? *Cuius lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur.* Liu. lib. 25.

* Aug. vide lib 5. de Ciuit. c. 9. Nec id aliud (vt non nemo etiam è priſcis ſenſit) quàm SANCTIO ET * VELVT VOX DIVINAE MENTIS.

---graue & immutabile ſanctis
---Pondus adeſt verbis, & vocem
Fata ſequuntur. Stat. 1. Theb.

Quis auctor eius. Nam quòd alij *Fatum quidem* [redacted]*gruere rebus putant, ſed è vagis ſtellis, alij apud principia & nexus naturalium cauſſarum:* Tac. 4. Annal.

Nempe [redacted] Delirant. nos à cauſsâ principe id petimus; id eſt, deo, *ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, à quo ſunt omnes cauſſæ cauſſarum.* Sen. 2. Quæſt. Nat.

---Condita pergunt
Ordine cuncta ſuo, rerúmque à principe curſu
Fixa manent. Valer. Flac. 1. Argon.

[redacted] Cic. 2. de Diu. Curt. lib. 5.

[redacted]

Manil. 4.

[redacted]

Stat. 3. Theb.

[redacted]

Merc. Triſm. cap. 12. Pœm.

[redacted]

Apul. Met. 9.

[redacted]

Ouid 9. Metam.

[redacted]

Tacit. 1. Hiſt.

[redacted]

Hero- dot 9.

[redacted]

Silius lib. 5.

[redacted]

[redacted] prodigia iuſtâ æſtimatione perpendere non patientur. — Valer. Max. lib. 1. cap. 6.

[redacted] — Velleius lib. 2. — Amm. Marc. lib. 14. — Velleius 2. — Liu. 8. — Sen. Trag. Oedip. — Lucan. 7.

Remi tamen mouendi in hac cymbâ, deo ad clauū ſedente.

Quid ergo? inquies. nihil agam, & permittam omnia fatis? Stulte, imò viam inibis quæ ad fata ducit: & hoc quoque ex fato. Felicia illa vis? allabora. *Non enim votis neque ſupplicijs mulieribus auxilia deorum parantur. vigilando, agendo, proſperè omnia cedunt.* — Salluſt. Catil.

Ignauos ille ſpernit.

Nec exſpecta, *nihil agenti in ſinum de cœlo deuolaturam Victoriam* aut Fortunam *eſſe.* — Liu. 7.

Θεοὶ τ' ἀγαθὰ τοῖς πόνοις πωλοῦσι: *dij bona laboribus vendunt.* — Græc. Adag.

Tac. 4. Hiſtor. Et hac mente verum, *Deos fortioribus adeſſe.* *Fortes iuuat.*

Simile in triſtibus. *Dij prohibebunt hæc,* Liu. 6. *inquies. ſed nunquam propter te de cælo deſcendent: tibi dent mentem oportet, vt prohibeas.*

Nec plura de grandi hoc profundo: quod tentandum ſemper homini, nunquam explorandum. Tibi quis hîc fructus? iſte, vt verè pius ſis, & fata ſequare; id eſt deum. *Quid enim eſt viri boni?* Sen. De Prouid. *præbere ſe fato.* *Quis à Fati notitiâ fructus? Præcipuus, patientia.*

Thucyd lib. 2. in orat. Peric. φέρειν τε χρὴ τά τε δαιμόνια ἀναγκαίως, τά τε ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνδρείως: *Ferre quæ diuinitus immittuntur, neceſſariò oportet: quæ ab hoſtibus, viriliter.*

Sen. Epiſt. 108. *Optimum eſt pati quod emendare non poſsis: & deum, quo auctore cuncta eueniunt, ſine murmure comitari. Malus miles eſt, qui Imperatorem ſuum gemens ſequitur.*

CAPVT V.

Etiam Conſcientia, Pietatis lacinia. Definio eam, diuido. tormentum eius, ſi mala, oſtendo: quietem, ſi pura.

IAM & Conſcientia, vt dixi, Pietatis ſuboles eſt: & origo ei palam à radice Cultus. Vbi enim ille floret & viget: hæc pariter. vbi areſcit & languet: etiam iſta. Quin vbi nulla religio aut diuinus metus; exiguum in animo huius germen, *Conſcientia à Religione oritur. Et vix eſt, vbi non illa.*

Definitio eius. & à malâ terrâ velut oppreſſum. Eſt autem Conſcientia, RELIQVA IN HOMINE RECTAE RATIONIS SCINTILLA, BONORVM MALORVMQVE FACINORVM IVDEX ET INDEX. *Diuiſio.* Igitur & bipartita ea, Approbatio ſcilicet, & Opprobratio: illa in benè, hæc in ſecus factis. Sed iſtius vis (vt vita & vitia ſunt) creberrima; idcóque ferè obtinuit, vt hæc pars veniat in generis ſui nomen. *Altera definitio, arctior.* Nam Conſcientiam vulgò appellamus, VIOLATI NVMINIS AVT PERPERAM CVLTI TRISTEM COGITATIONEM ET MORSVM. Qui ſenſus infixus homini; & viuit quamdiu ille, non vi exſtinguendus, non fraude.

Altè hæc infixa. *Conſcientiam à dijs immortalibus accepimus, quæ diuelli à nobis non poteſt.* Cic. pro Cluent.

Vtilis homini in peccata. Vtiliter autem ea data, vt *correctoꝛ adfectuum & animæ pædagogus.* Origenes.

Flagrum poſt peccatum: quia *perfectò demum ſcelere, magnitudo eius intelligitur:* Tacit. 14. Ann.

Frænum ante peccatum: *quia infixa nobis eius rei aduerſatio eſt, quam natura damnauit.* Seneca Epiſt. 98.

Acris & violẽta. Et *magna* ſanè *vis eius eſt in vtramque partem; vt neque timeant ij qui nihil admiſerunt, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent qui peccauerunt.* Cic. pro Milone.

Bona quidem in ſolatium. Itaque *bona* illa, *ſemper metu vacua eſt:* Bias apud Stob.

Iſidor. Soliloq. lib 2. Imò in gaudio. *Et vis nunquam triſtis eſſe? benè viue.*

Sen. Ep. 43. *Mala* autem *etiam in ſolitudine anxia & ſolicita eſt.* *Mala, in tormentum.*

Epicur. apud Senec. Ep. 98. *Poteſt* enim *nocenti contingere vt lateat, latendi fides non poteſt.*

Et quî celes?

Iuuenalis. *Nocte diéque tuum geſtas in pectore teſtem.*

Salluſt. ad Cæſ. Qui non fallit, non fallitur. & ex oraculo hoc eſt: *Suus cuique animus ex conſcientiâ ſpem præbet.* *Teſtis tanon fallax.*

Senec. Ep. 43. *O te miſerum, ſi contemnis hunc teſtem!*

Imò & Tortorem. Vrit enim cædit, lancinat: eò grauius, quia ſine morte. Græcorum Adagium verum: ἡ συνείδησις τὴν ψυχὴν πλήττει: *conſcientia animum verberat:* *Carnifex aſſiduus.*

Salluſt. Catil. Et quidem aſſiduo illo & ſurdo verbere. *Namque animus impurus, dijs hominibúſque infeſtus, neque vigilijs neque quietibus ſedari poteſt. Ita conſcientia mentem excitam vaſtat.* *Indefeſſus.*

Plin. lib. 3. Epi. Sic tamen hodie viuitur, vt *multi famam, conſcientiam pauci vereantur.* *Quem temnunt tamen. quidam.*

Cic. ad Attic. lib. 13. Aliter vir bonus. qui fixum *in omni vitâ tranſuerſum vnguem a rectâ conſcientiâ non diſcedere.* *Nunquâ vir bonus.*

Aug 21. De ciu. Etiam tibi: qui hoc imbibe, *Tranquillitate conſcientiæ nihil excogitari beatius poſſe.*

CAPVT VI.

Alterum Virtutis membrum; Probitas. Quid eam hîc appellem? Breuia & vniuerſalia ad eam præcepta.

RAMVS Virtutis mihi alter ſupereſt, Probitas: quem tamen leui dolabrâ expolio, quia in hoc Ciuili ædificio propriè non ei locus. Ad morale pertinet. nec Probitatem aliud hîc intellego, quàm RECTAM IN MORIBVS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen non omittenda, vt neceſſitatem videas: & quia Pietati adnexa ea, aut veriùs innexa. Sine moribus Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas, vana eſt, imò nulla. Vt poma, in Iudęâ, non poma naſcuntur, quæ contacta in fumum abeunt & vaporem: talis verboſa illa Pietas, ſine vitali hoc operum ſucco. Iure ergo mores ama, quiſquis amas illam, & factis magis quàm ſpecie; ſeriò, nec ad pompam.

Quid probitas? *Pietatis ea comes.* *Si modò vera ſit.*

Eſſe quàm videri, probus malis. — Salluſt. in Catil.

Et cum laudato illo Catone, *nunquam rectè feceris, vt feciſſe videaris.* — Velleius lib. 2.

Conſcientia virtuti ſatis amplum theatrum eſt. — Cicero.

Non tu mihi *inter claros magis, quàm inter bonos.* — Tacit. 4. Hiſt.

Interna probitas, ſola proba. *Et ſpernendi fuci.*

Salluſt. Catil. Non inter eos, quos *ambitio falſos fieri ſubegit, magíſque vultum quàm ingenium bonum habere.*

Apul. in Apol. I. Opes quid curas? *Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba, quàm longam.* *Opes non nimis amandæ.*

Seneca Epiſt. Quid cultum aut corpus? *Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt.* *Non corpus.*

Tacit. Ann. 15. Tu à te laudem tibi ſume; internâ veráque virtute, *non ſpecie inanium validus.*

In Agricol. Eſto mihi *cultu modicus, ſermone facilis.* *Pudor induēd.*

Sall. in Frag. *Ore probo, animo verecundo.*

Tacit. 4. Hiſt. *Opum contemptor, recti pervicax, conſtans adverſum metus.* *Cum cōſtantiā.*

Sall. Iugurth. Vnius animi cultor: qui *dux atque imperator vitæ mortalium.* *Animus ſolus colendus:*

Indidē. *Rector humani generis, agit atque habet cuncta, neque ipſe habetur.* *Qui magnus.*

Indidē. *Præclara* enim *facies, magnæ diuitiæ, ad hoc vis corporis. & alia huiuſmodi omnia breui dilabuntur:* *Qui æternus.*

Indidē. *At ingenij præclara facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt.*

CAPVT VII.

Ad Prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſsitas eius oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita. Partes eius & vtilitas.

VIAE tuæ Ducem vnum habes, Virtutem: adiungo nunc alterum, quem Prudentiam dixi. Is non tuus ſolùm, ſed *Prudentia virtutē ipsā ducit.*

ſi inſpicis, Virtutis ipſius rector. certè director. Sine prudentiâ enim quæ poteſt eſſe virtus?

Quæ ſine eâ, haud recta.

Plato verè ait, ἡ φρόνησις μόνον ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν: *Prudentia ſola præit & ducit ad rectè faciendum.* In Menone.

Et Sophus alter: οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως, ἄνευ φρονήσεως: *fieri non poteſt vt quiſquam verè probus ſine Prudentiâ audiat.* Ariſt. 6. Ethic. cap. 5.

Cauſſa hæc. quòd Virtus omnis in Electione & Modo eſt: non hæc ſine Prudentiâ: ergo nec Virtus. Atque vt architectis opus nullum rectè proceſſerit, ſine libellâ & lineâ: non item nobis, ſine normâ hac directrice. Quam definio,

Quid Prudentia?

INTELLECTVM ET DILECTVM RERVM, QVAE PVBLICE PRIVATIMQVE FVGIENDAE AVT APPETENDAE.

Sagacitas eius:

Intellectum dixi. quia hæc eſt quæ videt omnia: ideóque ὄμμα τῆς ψυχῆς, *oculus animæ*, iure dicta. Ariſt. & Iamb.

Diſcretio.

Dilectum addidi. quia eadem, quæ ſeligit: & recto iudicio, *honeſta ab deterioribus, vtilia ab noxijs diſcernit.* Tacit. 4. Ann.

Duplex ea, priuata, & quæ foras ſpectat.

Priuatim etiam & Publicè, inſerui. quoniam ſpecies eius velut duplex, Domeſtica & Ciuilis: quarum illa ſibi, hæc alijs prodeſt. φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, οἳ τὰ αὑτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν: *Prudentes cenſemus, qui ea, quæ ſibi, quæque hominibus conducunt, poſſunt diſpicere.* Ariſt. 4. Ethic. cap. 5.

Plato Alcib. 2. φρόνιμόν γε φήσομεν, ἀποχρῶντα ξύμβουλον καὶ αὐτὸν αὐτῷ καὶ τῇ πόλει: *Prudentem dicemus, ſibi & reipublicæ conſulere potẽtem ac validum.*

Cicer. 5. de Fin. Itaque vſus eius multiplex. & rectè ille, qui dixit *Artem viuendi eſſe Prudentiam, vt medicinam valetudinis.* *Ars & norma totius vitæ.*

Auctor lib. de 4. Virtut. Hæc enim eſt, quæ *præſentia ordinat, futura prouidet, præterita recordatur.* *Munia eius.*

Idem. Hæc quæ *fallere non vult, & falli non poteſt.* *Vis eius.*

Cui omnia ſubiecta:

Menander. Ἅπαντα δοῦλα τοῦ φρονεῖν καθίσταται.
Famulatur omne, quidquid eſt, Prudentiæ.

Etiam ipſa Fortuna. nec vanè dictum,

Plautus Trin. *Sapiens pol ipſe fingit fortunam ſibi.*

Igitur iure Tragicus,

Sophl. Antig. Πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
Πρῶτον ὑπάρχει.
Longè Prudentia felicitatis
Primas tenet.

Sall. ad Cæſar. At contrà, Imprudentia infelix. quæ *pleraque, & ſe præcipitat.*

CAPVT VIII.

Quid gignat Prudentiam? Vſum eſſe, & Memoriam. Quid ea vtraque? Vis & firmitudo illius prælata: ſed raritas & difficultas item oſtenſa.

PRVDENTIAE autem parẽtes duo, Vſus & Memoria rerum. Nam quod *Duo Prudẽtiã faciunt,*

poëta vetus in Sapientiam ſcripſit,

Vſus, & — *Vſus me genuit, mater peperit* — Afranius.

Memoria:

abnuo: & verius eſt in iſtam. Vſum intellego, NOTITIAM HVMANARVM RERVM EX VISV VEL TRACTATV. Memoriam, NOTITIAM SIMILEM EX AVDITV VEL LECTV. Vſus haud paullò firmior: & ideò iure pater. Per ſua enim, non per aliena pericula diſcit: per propinqua exempla, non remota. quin pleriſque euentibus ipſe adeſt, intereſt, præeſt. Itaque verè ſcriptum,

Memoria.

Vſus certiſſimus doctor.

Vſus efficaciſſimus rerum omnium magiſter. — Plin. lib. 26.

Et experimentis optimè creditur. — Idem, lib. 17.

Longè ſupra alios magiſtros.

Imò amplius: *Vſus omnium magiſtrorum præcepta ſuperat.* — Cic. de Orat.

Quem qui multum habet, glorietur iure:

Is bona maláque nouit.

--- νοέω καὶ εἴδω ἕκαστα
Ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρηα. — Homer Odyſ. Σ

---noui & ſcio ſingillatim
Quæ bona, quæ mala ſunt.

Artes omnes genuit.

Hic ad omnem artem vtilis ſiue neceſſarius:

Per varios vſus artem experientia fecit,
Exemplo monſtrante viam. — Manilius 1.

Ciuilem perficit.

Sed ad hanc ciuilem imprimis. Καὶ τοῖς ἐφιεμένοις περὶ πολιτικῆς εἰδέναι, προσδεῖν ἔοικεν ἐμπειρίας: *Et quiſquis in re Ciuili intelligens haberi volet, opus ei experientiâ.* — Ariſt. Eth. 10. cap. vlt.

Cic. 2. de Orat. In quo tamen hoc mali, quod præceptis non traditur: ſed *ætas eum denique affert.* *Incōmodus tamé, quia ſerus.*

Ouid. 6. Metam. Nam vt poëta ait,

---ſeris venit vſus ab annis.

Hinc *Prudentia ſenum* in vulgi verbo: *Et extimæ ætatis proprius.*

Hinc illud ſapientîs,

Solon. *Γηράσκω δ' ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενος.*

Aſsiduè addiſcens, ad ſenium propero.

Capvt ix.

Memoriæ rerum, ſiue Hiſtoriæ, fructus. Facilem hanc ad Prudentiam viam: etiam ad Probitatem.

At Memoria, parens altera eſt, quam Vſui non appono ſolùm, ſed in parte præpono. Magis enim obuia hæc & facilis: diffuſa latiùs, & quæ plura ad Prudentiam & in plures cōfert. In quoſuis enim ea, & quouis tempore, cadit: cúmque iter illud per propria pericula, longum, nec ſine periculis ſit: hæc via tutior, ideóque tritior, & haud paullò *Memoria dotes.* *Facilitas.* *Crebritas.*

Plures aliorum euentis docentur.

Tacit. 4. Ann. Id eſt, Hiſtoriâ, quæ non aliud quâm anima & *vita memoriæ.* Cic. 2. de Orat. *Ea viuit in libris hiſtoricis.*

Exempla enim *omnia iacerent in tenebris, niſi litterarum lumen accederet.* Idē pro Archiâ.

Diod. Sicul. 1. Biblios. Hæc eſt illa φυλακὴ τῆς τῶν ἀξιολόγων ἀρετῆς, μάρτυς τῆς τῶν φαύλων κακίας, εὐεργέτης τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους: *cuſtos illu-* *Per eam, virtutibus & vi-*

ſtrium virorum virtutis, teſtis malorum ſceleris, benefica in omne humanum genus.

Vitā inſtruit priuatā.

Hæc *lux veritatis, magiſtra vitæ.* Cic. 2. de Orat.

Verè Magiſtra. In hac enim tibi fas, *ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ, κοσμεῖν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀρετὰς τὸν βίον: tanquam in ſpeculo, ornare & componere vitam tuam ad alienas virtutes.* Plut. in Timoleonte.

In quâ *hoc præcipuè ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita intueri: ut inde tibi tuæque reipubl. quod imitere, capias; inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.* Liu. 1.

Publicam dirigit.

Eadem ad Ciuilem hanc partem vtiliſſima: nec temerè Polybius, *ἀληθινωτάτην παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν* dixit: *veriſsimam diſciplinam exercitationemque ad res Ciuiles hiſtoriam eſſe.* Libr. 1.

Ad cōſilia præit.

Et ad conſilia. *χρήσιμοι πρὸς τὰς πολιτικὰς συμβουλάς, αἱ τῶν περὶ τὰς πράξεις γραφόντων ἱστορίαι: vtiles ad publicas deliberationes, rerum geſtarum hiſtoriæ.* Ariſt. 1. Rhet. cap. 5.

Quo aſpectu Imperator Alexander, conſilijs togæ & militiæ *litteratos adhibebat, & maximè eos qui hiſtoriam norant.* Lamp. in Alex.

Conſiliarij mortui, boni, liberi, ſine fuco.

Et rex alius, *optimos conſiliarios Mortuos* aiebat intelligens hos ipſos Hiſtoriæ libros. Alphōſus Siciliæ.

CAPVT X.

Appendix de doctrinâ, quæ vtrique Rectori vtilis. Quis legitimus huius vſus, eius, ſinis, modus.

VTRVMQVE Rectorem dedi, & abeo ab his præloquijs: niſi quod de Doctrinâ etiam breuiter attexo. id eſt, ipſis adiutoribus tuis do adiutorem. Nam hæc eſt, quæ non ad Prudentiam ſolùm facit validè (clarum id quidem) ſed & Virtutem. *Doctrina Prudentiam promouet.*

Quinct. lib. 12. cap. 2. Quæ *etſi quoſdam impetus à naturâ ſumit, tamen perficienda doctrinâ eſt.* *Virtutē ornat,*

Seneca Ep. 91. *Non* enim plenè ſatis *contingit ea niſi animo inſtituto & edocto.* *aut perficit.*

Idem ep. 89. Eo tamen ſenſu; *non quia Virtutem dare poſſit, ſed quia animum ad accipiendam illam præparat.* *Et proprie animos ei purgat, ac præparat.*

Cic. 1. de Fin. Auidè igitur hæc, haurienda, ſed ad vſum. Non enim *paranda nobis ſolùm, ſed fruenda Sapientia eſt.* *Vſus ei°, vere vſus.*

Pacuuius. Ego cum poëtâ

Odi homines ignauâ operâ, philoſophâ ſententiâ. *Nec enim in verbis nudu, ſed bonu factu.*

In Iugurt. Et cum Salluſtiano Mario, *parum mihi placeant eæ litteræ, quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt.*

Tac. 15. Annal. Imò nocuerunt. quia multi vitia ſua tegunt & inumbrant hoc velo, *animo per-* *Abutuntur, qui nō tales,*

ſidioſi & ſubdoli, auaritiam ac libidinem occultantes.

Specie bonarum artium falſi, & amicitiæ fallaces. Indidem.

Quod genus ferè tinctis eâ, non imbuti. Sed ij ferè ex eo genere, *qui doctrinâ ore tenus exerciti, animum bonis artibus non induerunt.* Indidem.

Finis eius verus: & Tu contrà. habeto eam non ad pompam aut ſpeciem, *nec vt nomine magnifico ſegne otium veles, ſed quò firmior aduerſum fortuita rempublicam capeſſas.* 4. Hiſt.

In eâ modus. Et habeto etiam cum modo. quia *plus ſcire velle quàm ſatis ſit, intemperantiæ genus eſt.* Seneca Ep. 89.

Ὁ χρήσιμ᾽ εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ᾽ εἰδὼς, σοφός. Æſchylus.

Nec enim ſapit, qui nimis ſapit. *Qui fructuoſa, non qui multa ſcit, ſapit.*

Atque adeò veriſſimè dictum: *Plus ſapit interdum vulgus, quia tãtum quam opus eſt, ſapit.* Lactãt. lib. 2. Inſtit.

Quin frænãda immodica diſcendi cupiditas. Imitare igitur Agricolam: *qui ſtudio ſcientiæ flagrantem animum coërcuit, tenuítque, quod eſt difficillimum, ex Sapientiâ modum.* Tacit. in Agric.

Vitium hodie, & in ſenibus crebrum. Nam nos plerique hodie, *vt omnium rerum, ſic litterarum intemperantiâ quoque laboramus: nec vitæ, ſed ſcholæ diſcimus.* Quo veriloquio claudo & conſigno hunc librum. Seneca Ep. 107.

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SECVNDI.

CAPVT I.

De imperio vniuersè dictum. eius neceſsitas in Societate oſtenſa, & fructus.

VIÆ huius Rectores oſtendi tibi: ſed communiter, & oſtendi tantùm. ipſam mihi, ſodes, ingredere: ego quî ſequare atque aſſequare eos, dicam. nec id per ſtadia ſolùm ſingula, ſed pænè paſſus. Vita Ciuilis in Societate eſt: Societas in duabus rebus, Commercio & Imperio. Illud * alterius argumenti eſt; hoc mei. quod definio, CERTVM ORDINEM IN IVBENDO ET PARENDO. Cuius tanta vis ſiue neceſſitas potiùs, vt hoc vnum fulcrum ſit rerum humanarum.

* Nempe Moralis aut Occonomici.

Definitio Imperij.

Cic. 3. de Leg. Sine Imperio enim *nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus*

Vis eius.

ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt.

Et quod ſequitur, magna eius vtilitas. Ariſt. 1. Polit. cap. 5.
Vtilitas. τὸ γὰρ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων: *Regere enim & regi, non ſolùm inter ea quæ neceſſaria, ſed & vtilia.*

Iſtud ſanè *eſt vinculum, per quod reſpublica cohæret: ille ſpiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt: nihil ipſa per ſe futura, niſi onus & præda, ſi mens illa imperij ſubtrahatur.* Senec. 1. De Clemen.

Vinculum rerum.

Denique hæc Circæa illa virga, quâ tactæ feræ hominéſque miteſcunt: *quæ è ferocibus vniuerſis, ſingulos, ſuo quemque metu, obedientes facit.* Liu. lib. 6.

Regimen hominũ.

At contrà, ruunt omnia, vbi non hoc firmamentum: diffluunt, vbi non hoc coagulum. & nimis pro vate, ille vates:

Contrà, Inobedientia Confuſionum parens.

Ἀναρχίας γὰρ μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν. Soph.
Αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους
οἴκους τίθησιν, ἥδε σὺν μάχῃ δορὸς
Τροπὰς καταρρήγνυσι. τῶν δ' ὀρθουμένων
Σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία.

Confuſione tætrius nullum eſt malum.
Hæc perdit vrbes, iſta perdit & domos
Vaſtáſque reddit; Martis in certamine
Hæc terga vertit. ritè ſed pârentium
Res ſeruat atque vitam Obedientia.

CAPVT

CAPVT II.

Diuiſio Imperij. Principatus, prima & optima eius pars. id variis argumentis oſtenſum.

IMPERIVM hoc autem triplex: Principatus, Optimatum, & Populi ſtatus. *Tres Imperij formæ.* *Nam cunctas nationes & vrbes* (ait meus ſcriptor) *Populus, aut Primores, aut Singuli regunt.* Tac. lib. 3.

Et quidquid ſcrutêre; nec cœtum aliquem ſocialem ſine vllâ harum formarum reperies, nec in eo aliā præter iſtas. Miſcentur inter ſe, fateor, & remittuntur aut intenduntur: ſed ſic, vt propendeat & præponderet ſemper aliqua pars, à quâ iure ei nomen.

Sed quæ ex his optima? diu hoc in lite. *Difficile, nec certũ de iis iudicium.* quam ſoluit & non ſoluit idem ille noſter. Ibid. *Dilecta*, inquit, *ex his & conſtituta reipubl. forma faciliùs laudari quàm euenire: aut ſi euênit, haud diuturna eſſe poteſt.* Ego ſi non veriùs, clariùs rem aperio, & præfero palàm Principatum. *Optimus tamen Principatus videtur.* Mouent me iſta:

Cic. 3. de Leg. Quòd ille vetuſtiſſimus: & certum eſt *omnes antiquas gentes regibus primùm paruiſſe.* *Qui vetuſtiſſimus,*

Salluſt. Catil. Idque *in terris nomen imperij primum fuit.*

Iuſtin. lib. 1. Vt veriſſimè præfatus ſit ille, *Principio rerum, gentium, nationúmque imperium penes reges erat.*

Item ex naturâ maximè.

Addo, quòd ad naturam aptiſſimus. Docent animãtes ceteræ, in quibus imago hæc imperij: docent pleríque hominum. & orbem peragra; *pauci libertatem, pars magna iuſtos dominos volunt.* ſed & habent. [Salluſt. Epiſt. Mithridatis.]

Ex ratione, & vſu.

Idem ſecundum rationem maximè. *Vnum* enim *imperij corpus, vnius animo regendum videtur:* ſicuti ab vno gubernatore, vna nauis. [Tacit. 1. Annal.]

Nam plurium imperiũ, ad plures trudit.

Plures, quid mihi adfers; turbas. non aliter, quàm εἰ θέλουσι δύο ἥλιοι γίνεσθαι, κίνδυνος πάντα συμφλεχθέντα διαφθαρῆναι: *ſi duo Soles velint eſſe, periculum ne incendio omnia perdantur.* [Serinus.]

Diſcordiam gignit.

Arduum enim *ſemper eôdem loci potentiam & concordiam eſſe.* [Tac. 4. Annal.]

Contrà, pacem Principatus.

Itaque *pacis intereſt, omnem poteſtatem ad vnum conferri.* [1. Hiſt.]

Legimus, imò ipſi vidimus, *diſcordantis* ſæpe *patriæ non aliud remedium fuiſſe, quàm ſi ab vno regeretur.* [1. Ann.]

Pro quo et veterũ Auctoritas.

Nec diſſentiunt à me prudentes. Ille clamat: ὁ βασιλεὺς, ὡς θεὸς ἐξ ἀνθρώπων: *rex, deus quiſpiam humanus eſt.* [Plato in Polit.]

Alius, Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες: *Ex Ioue ſunt reges.* [Callimach.]

Et tertius inculcat --- διοτρεφέας βασιλῆας: *à Ioue educatos reges.* [Hom.]

Quinetiam nonnemo: *Regnum res inter deos hominéſque pulcherrima.* [Liu. lib. 26.]

Vt iure concludam & optem cum Homero:

Iliad. B. *εἷς κοίρανος ἔστω*
Εἷς βασιλεύς.
--- herus vnicus eſto,
Vnicus & Princeps.

Nam plures rationes ſcio; nec affero, in hoc anguſto circo alienorum verborum, cui me incluſi.

CAPVT III.

Principatus definitio. per partes declaratio. & primùm, vtrius ſexus ille ſit?

NEC tamen Principatum omnem confusè extollo, ſed verum & legitimum. quem definio, VNIVS IMPERIVM, MORIBVS AVT LEGIBVS DELATVM, SVSCEPTVM GESTVMQVE PARENTIVM BONO. in quâ formulâ niſi fallor, non vim ſolùm omnem boni Principatus incluſi, ſed & ad illum viam. Diducã, & explicabo. Poſui primò, VNIVS IMPERIVM. virîne, an fæminæ? Vtriuſque. ſed illius maximè: quia iubet ſic natura. *Quid Principatus?* *Virorũ id munus.*

Ariſt. 1. Politic. cap. 8. Τό τε γὰρ ἄῤῥεν, φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον: *Nam quidquid maſculum, naturâ magis factum ad imperandum, fœmineo.* *Vix fæminarũ.*

Etiam ratio. Nam palàm eſt quòd ille cõditor noſtri deus, fæminis quidem, *Quæ imbecilla*

Senec. Octau. --pectus inſtruxit dolis,
Sed vim negauit.

Nec Conſtantiam dedit: *Quæ inconſtantes.*

Proper. lib. 2. Eleg. *--Nulla diu fæmina pondus habet.*

Ne Prudentiam quidem plenè. & *plerumque muliebre conſilium deterius.* *Quæ nō adſipientes.* Tac. 15. Annal.

Atqui hæc imperij vera inſtrumenta.

3. Ann. Sed adde & vitia. quia *non imbecillis tantùm & impar laboribus hic ſexus, ſed ſi licentia adſit, ſæuus, ambitioſus.* *Sæpe vitioſæ.*

Quid etiam ſi ſæpe lubricus? quàm in lubrico tunc reſpublica? *Nec* enim *fæmina, amiſſâ pudicitiâ, alia abnuerit.* *Et lubrica.* 4. Ann.

Denique indecorum, & ſeruum nimis hoc ſeruitium. Doctor meus de barbarâ quapiam gente: *Fæmina dominatur. in tantum non modò à libertate, ſed à ſeruitute degenerant.* *Nec honeſtum viris id iugum.* De morib. Ger.

Atque his cauſſis videatur fæminis *ſufficere obſequij gloria.* Plinius Paneg.

Ecce tamen & tela non imbellia pro imbelli ſexu. Pro ijs hæc ratio. quod *Nulli præcluſa eſt virtus. omnes admittit.* *In altera tamen parte ratio.* Senec. Epiſt.

Idem. *Nec cenſum, nec ſexum eligit.* *A communione virtutis.*

Et reuerâ, nónne eximiæ aliquot reginarum lectæ nobis, auditæ, viſæ? quæ fortes, cautæ, caſtæ, *virilibus curis, fæminarum vitia exuerant.* *Ab exemplis.* Tac. 4. Annal.

Pro ijſdem, conſenſu aliquot gentes. Britanni illi veteres non regno ſolùm

In Agr. præfecère, ſed bello. *Solitum* quippe *Britannis, fæminarum ductu bellare.*

De morib. Ger. Germani viris ipſis ante-tulerunt: & *ineſſe ijs ſanctum aliquid ac prouidum putârunt.*

Ibidē. Itaque *nec conſilia earum aſpernabantur, nec reſponſa negligebant.*

4. Hiſt. Imò *plerâſque earum* (rides an ringeris?) *fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione, arbitrabantur deas.*

Capaces igitur ſceptri: vt hi quidem cenſent. atque etiam ego, niſi lex aut mos patrius aliter iubent.

CAPVT IV.

Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionem. & de vtrâque aliquid diſſertum.

NAM hæc ante omnia ſeruo. ideo addo, MORIBVS AVT LEGIBVS DELATVM: non temerè initium & velut caput Regiæ huius vię muniens, quia multi calcare eam volunt pede non recto. *Locum Principiū plures affectant.*

Salluſt. Iug. *Natura mortalium auida imperij eſt*, ait ille:

Tac. 2. Hiſt. Et alter: *Vetus ac pridem inſita mortalibus potentiæ cupido:* *Et id naturæ vitio.*

15. Ann. Eáque *cunctis affectibus flagrantior.*

Itaque Principatum multi appetunt,

nec boni ipſi, nec bono fine. quos repreſſit tamen mos ſiue lex gentium repagulo duplici, Electionis & Succeſſionis. Hanc appello, CVM GENTILIS IS HONOS EST, ET PRINCEPS E PRINCIPE NASCITVR. Illam, CVM SPRETO NATALIVM IVRE, SVFFRAGIIS DESIGNATVR. Electio, antiquior. tamen Succeſſio receptior, & aſpectu aliquo melior: quia verum eſt

Frenum iis duplex. *Succeſſio.* *Et Electio.* *Illa vt videtur, melior:*

Minore diſcrimine ſumi Principem, quàm quæri. Tac. 2. Hiſt.

Turbis etiam hoc obſtaculum. cùm alioqui *magnis* aut nouis *conatibus opportuni ſint tranſitus rerum.* 1. Hiſt.

Pacatior.

Nam clarum eſt, *prauas aliorum ſpes cohiberi, ſi ſucceſſor non in incerto.* 3. Ann.

Securior.

Princeps ipſe per hanc viam ſecurior, & *pluribus* velut *munimentis inſiſtit.* 1. Ann.

Ex Principũ ipſorum vſu,

Oraculum eſt, *Non claſſes, non legiones, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum.* 4. Hiſt.

Pro Electione & ſua ratio:

Tamen alijs ratio magis placet alia. & aiunt, *Imperaturum omnibus, eligi debere ex omnibus.* Plinius Paneg.

Quia digniores reperit:

Vel ideò, quòd plerumque *optimum quemque Electio inuenit.* Tacit. 1. Hiſt.

Nam naſci & generari à principibus, fortuitum, nec vltrà æſtimatur: cooptandi iudicium integrum, & ſi eligere velis, conſenſu monſtratur. Ibidē.

Ibidē. Minùs etiam ſeruilis hæc ſpecies. & *loco libertatis erit, ſi eligi incipimus.* *Quia & ipſa dignior.*

Sed vtra harum rectior, non rectæ vix aliæ: nec *quiſquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit.* Eodem libro. *Ceterum extra has, obliqua via, nec fauſta.*

Curt. lib. 4. Imò nec diu exercuit. quia *nulla quæſita ſcelere potentia diuturna eſt.*

Capvt V.

Initia Principatuum plerumque laudabilia: ſed id non ſatis. perſeuerandum eſſe.

SED addidi etiam, SVSCEPTVM GESTVMQVE. nec geminaui temerè; quia ſunt qui ſuſcipiant rectè, non gerant & finiant. ego autem palmã hanc in metâ, non in carceribus figo. Fit malo vitio, an fato humani generis, vt *Principia principum ſere bona: at non finis.*

Tacit. 15. Ann. *Initia magiſtratuum* aut Principum *ferè meliora ſint, ſed finis inclinet.*

Lucan. lib. 8. Poëta non neſciuit:

---mitiſsimã ſors eſt
Regnorum, ſub rege nouo.

Tacit. 2. Annal. Imò nec ipſum vulgus. qui *accipiunt regem lætantes, vt fermè ad noua imperia.* *Ideò grati, noui reges.*

12. Annal. Spei ſuæ quàm ſæpe falſi! Nam plerique regnantium, *ſuóne an ſeruitij ingenio, in longum adipiſcuntur dominationes multâ caritate ſunt; & maiore odio, poſtquàm adepti.* *Sed non diu.*

Cauſſa, quia fuius decidit. Fit ideo, quia plurimum ſimulatæ ex virtutes: cùm ſciant omnes, *Nouum imperium inchoantibus vtilem eſſe Clementiæ famam.* 4. Hiſt.

Aut certè mutàtur in regno. Aut certè non altè inſitæ. ideóque peccare paullatim *indulgentiâ fortunæ, & prauis magiſtris, diſcunt audéntque.* 2. Hiſt.

Siue etiam Regni ipſius natura hoc affert, vt *diuturnitate in ſuperbiam mutent.* 12. Annal.

Suo ſæpe malo. quia. At malè. *Imperium* enim *iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum eſt.* Salluſt. Catil.

Et fortuna cũ iis mutatur. Quod ſi ſe mutant: videant, ne *Fortuna* quoque *cum moribus immutetur.* Ibidẽ.

CAPVT VI.

Quis finis, quo actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id eſſe, & ſeponenda priuata.

DENIQVE in extremo poſui PARENTIVM BONO: in ijs verbis Finem ipſum veri Principatus complexus, & candidam illam metam, ad quam currat Regius hic athleta quæ non aliud, quàm ſubditorum commodum, ſecuritas, ſalus.

Beatitas ciuium, Principi propoſita. Nam *moderatori reipub. beata ciuium vita propoſita eſt.* Cic. 5. de Rep.

Vt ea *opibus firma, copijs locuples, gloriâ ampla, virtute honeſta ſit.* Ibidẽ.

Te ſpectas? erras. καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον εὖ πράττωσι: *nam rex eligitur, non vt ſeſe molliter curet, ſed vt per ipſum, ij qui elegerunt, bene beatéque agant.* — Xenoph. in Memorab. Socrat. lib. 3. — *Et ideò eligitur.*

Hac vnâ in re maximè abit ille à Tyranno quòd ὁ μὲν τύραννος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς, τὸ τῶν ἀρχομένων: *Tyrannus ſuum ipſius commodum ſpectat & quærit, at rex ſubditorum.* — Ariſt. 8. Polit. cap. 10. — *Tyranno autem, ſua.*

Qui verè eſt Homericus ille ποιμὴν λαῶν: *paſtor populorum.* — *Vt paſtori cura gregis eſt.*

Scias igitur, quiſquis hoc nomine, *ciuium non ſeruitutem tibi traditam, ſed tutelam.* — Senec. De Clemen.

Nec rempublicam tuam eſſe, ſed te reipublicæ. — Indidé. — *Nō igitur dominium, ſinus.*

Vatem audi:

Tu ciuem patrémque geras; tu conſule cunctis,
Non tibi: nec tua te moueant, ſed publica damna.

— Claud. ad Hon. — *Ideò curet, foueat:*

Malus ille, *qui ex magnâ Fortunâ licentiam tantùm vſurpat.* — Tac. 4. Hiſtor. — *Non negligat,*

Qui *non ad curas intentus, ſed ſtupris & adulterijs Principem agit.* — Ibidē. — *vt fluxi illi & ſoluti.*

At verus bonúſque noſter intendit, vigilat: & ſcit, *Maximo imperio maximam curam ineſſe.* — Salluſt. — *Onus enim hoc, nō ſolum munꝰ eſt.*

Omnium ſomnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio. — Seneca Cōſ ad Polyb.

Ideò *remiſſum aliquando animum habebit, nunquàm ſolutum.*. Ibidē.

Vigilans autem Princeps, firmus. Hoc ſubditorum bono fiet, hoc eius. quia *illius* demum *Principis magnitudo ſtabilis fundatáque eſt, quem omnes tam ſupra ſe eſſe quàm pro ſe ſciunt.* Ibid.

CAPVT VII.

De viâ rectâ quam Princeps ingrediatur: & primùm de Virtute. oſtenſum hanc ei, ſuâ cauſsâ, neceſſariam.

VERVM ecce Principem definiui: formabo tibi nunc eundem, & qui perueniat ad ſalutarem illam metam, velut manuducam. Incluſa ſanè hæc via in ipſo Boni publici fine, fateor: (nemo enim ſic geret, qui non ipſe bonus: nec id ſolùm, ſed & prudens:) verùm incluſa occultè. ego educam, aperiam, & totum hoc imperandi iter tenuiore quodam, vt ſic dicam, ſabulo ſternam ſalubrium præceptorum. *Ad Finē Boni publici duo eōducūt.* Duo ſunt quæ legitimum & numeris ſuis abſolutum Principem faciunt: Prudentia & Virtus. *Virtus & Prudentia.* illa vt in Actionibus eius eluceat, hæc in vitâ. De Virtute præmittam: quæ prorſus & Regi aſſumenda, & per eum his qui regnantur. *Illa, Principi conuenit ex decoro.* Regi: quia ita decorum eſt, vt probitate emineat, qui dignitate. Cyrum lubens audio: qui

Xeno-ph. Pæd 8. Οὐκ ᾤετο προσήκειν μηδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ βελτίων τῶν ἀρχομένων: *non cenſebat conuenire cuiquam imperium, qui non melior eſſet ijs quibus imperaret.*

Ariſt. 5. Polit. cap. 10. Vulgò ita iudicamus, & vbi ſuffragiorum res, plerumque ὁ βασιλεὺς καθίσταται ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ' ὑπεροχὴν τῆς ἀρετῆς, ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς: *rex conſtituitur ex idoneis aptíſque ob eminentiam virtutis, aut actionum quæ à virtute.*

Meo ſanè & poëtæ puncto,

Auſon. in Monoſ. *Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit Rex.*

Sed & fama eius hoc poſtulat: quæ parùm pura, ſi non vita. *Omnia* enim *facta dictáque Principis rumor excipit:* Ex fama. Sen. I. de Clement.

Nec magis ei, quàm Soli latêre contingit. Indidé.

Vt iure *cauere debeat qualem famam habeat: qui qualemcumque meruerit, magnam habiturus eſt.* Indidé.

Tacit. I. Hiſt. Eò magis, quòd *inuiſum ſemel Principem ſeu benè ſeu malè facta premunt.*

Etiam regni firmitas ſic poſcit. quia Ex vtili.

---vbi non eſt pudor

Nec cura iuris, ſanctitas, pietas, fides,

Seneca Thyeſt. *Inſtabile regnum eſt.*

Sit ante oculos Nero, & qui alij tyrannorum: *quos ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulêre.* Tacit. I. Hiſtor.

Ad exitium natæ voces,

--ſanctitas, pietas, fides

Priuata bona ſunt.quà iuuat,reges eant.
Et vſu diſces.

CAPVT VIII.

Subditorum etiam cauſſâ Principi virtutem induendam, & ipſis inſtillandam. ſine quâ probus aut diuturnus nullus cœtus.

Infirmus reip. ſtatus ſine virtute. IAM & Principi cura altera, vt cùm ipſe bonus, ſubditi etiam tales. Vbi virtus abeſt, quæ ſocietas non dícam laudabilis, ſed firma? Quod de oppido poëta, de ſtatu omni dixeris.

Si incolæ benè morati ſint, pulchrè munitum arbitror. Plaut. Perſâ.

Sin aliter: profectò

-- centuplex murus rebus ſeruandis parum eſt. Ibid.

Cum eâ firmus & felix. Audi Prudentiæ alumnum: *Ille reipubl. ſtatus optabilis & firmus eſt, in quo & priuatim ſanctè innoxiéque viuitur, & publicè Iuſtitia ac Clementia vigent.* Polyb. lib. 6.

Audi & Sapientiæ: Εἰ μέλλεις τὰ τῆς πόλεως πράξειν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρετῆς σοι μεταδοτέον τοῖς πολίταις: *Si rempub. rectè laudabilitérque inſtituis gerere, virtus tibi cum ciuibus communicanda eſt.* Plato Alcib. 1.

Praua quorundam opinio. Hos, inquam potiùs, quàm illos malè callidos. qui *eò munitiores reges cenſent, quò illi quibus imperitant nequiores fuêre.* Salluſt. ad Cæſ.

Eiúſque ratio. *Quòd patientiores ſeruitutis arbitrantur, quos non deceat niſi eſſe ſeruos* Plinius Paneg.

Sed profectò hac ipſâ in re errant. *Sed hæc ſubuerſa.*

Salluſt. ad Cæſ. Nam *peſſimus quiſque aſperrimè rectorem patitur.*

Idē, in Iugurt. Contrà boni, mites & obnoxij, *metuentes magis quàm metuendi.* *Quòquis melior, hoc ingi patientior.*

Plaut. Mil. Et ab ore veritatis illud eſt,

--Facile imperium in bonos.

Salluſt. ad Cæſ. Iure igitur dabis operam, *cùm ipſe bonus atque ſtrenuus ſis, vti quàm optimis imperites:*

CAPVT IX.

Subditos probos fieri maximè à Principis exemplo, cuius incredibilis vis in vtramuis partem.

HOc duplici viâ aſſequêre, Legum & Exempli. De illâ, mox tangam: de hac nunc habe.

Subditi ad principem ſe formant.

Cic. in Epiſt. *Quales in republicâ principes ſunt, tales reliquos ſolere eſſe ciues.*

Claud. 5. Conſ. Honor. *--componitur orbis Regis ad exemplum.*

Nec cauſſa occulta. quoniam ad alta illa verſæ plerumque mentes & oculi: *nec tam imperio nobis opus, quàm exemplo.* *Eius cauſſa.*

Plin. Paneg.

Tacit. 3. Annal. Quod vrget efficacius, quàm ipſæ leges. *Obſequium* enim *in Principem & æmulandi amor validiora, quàm pœna ex legibus.* *Duci natura mauult, quā cogi.*

Quinct. Decl. 4. Quamquam illud ipſum tacita quædã lex eſt. quoniam *hæc conditio principum, vt* *Facta Principũ iuſſa.*

quidquid faciant, præcipere videantur.

Et eo bono, pleríque boni: Vis tuos bonos? ipſe eſto. *Rectè facere princeps ciues ſuos, faciendo, docet.* Vellei. lib. 2.

Rex velit honeſta, nemo non eadem volet. Senec. Thyeſt.

Malo, mali. Solutos & malos? te ſolue. Nam *vitia non ſolùm ipſi Principes concipiunt, ſed etiam in ciuitatem infundunt: plúſque exemplo, quàm peccato nocent.* Cic. 3. de Leg.

Et bene noſter: *Vnius inuidiâ* (addo ego, *&* *culpâ*) *ab omnibus peccatur.* Tac. 3. Annal.

CAPVT X.

Diſtinctius de Virtutibus Principis dictum. & primùm de Iuſtitia, quàm ea neceſſaria: etiam in ipſo Principe.

ERGO Virtus Principi decôra & vtilis. omníſne? ita cenſeo. ſic tamen vt ſpecies eius quaſdam magis neceſſarias fatear, quæ eminent & propriè regnum ſibi poſtulant in Regno. Hæ mihi duorum generum: & ſunt quædam vt minuta ſidera, quædam vt magna. Inter magna luminaria habeo, Iuſtitiam & Clementiam. è quibus illam veluti Solem facio: qui niſi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempeſtas, nimbi. *Duplices virtutes principis: Maiores. Minores.*

Iuſtitia, inter maiores. *Tanta enim huius vis eſt, vt nec ij quidem qui ſcelere ac maleficio paſcuntur, poſſint ſine vllâ particulâ Iuſtitiæ viuere.* Cic. 2. Offic.

Quam in hac meâ re definio, VIRTVTEM IVS ET AEQVVM IN SE INQVE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In ſe, dixi: quia Principem ipſum huic alligo: quem legibus placet ſubiici, etſi (quorundam ſenſu) *Eius deſcriptio.* *Principi in ſe exercenda.*

Plin. Paneg. *Principi eas nemo ſcripſit.*

Plato in Polit. Nam ἄνομος ſanè μοναρχία, χαλεπὴ, καὶ βαρυτάτη ξυνοικῆσαι: *illex Principatus moleſtus, & cui haud facilè ſubſis.* *Iſque legibus illigādus.*

Spart. in Anton. Carac. Turpe illud, *Licet ſi libet.* *Ne quidnis ei liceat.*

Hoc pulchrius:

Senec. Troad. *Minimum decet libêre, cui nimium licet.*

Cic. Orat. pro Rabir. Et meminerit Princeps, *non ſolùm quantum ſibi commiſſum, ſed etiam quatenus permiſſum ſit.*

Lucan. lib. 8. Poëtæ illud falſum & improbum: *Quæ obſtrictio imperiũ non minuit.*

Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere iuſta Incipit.

Cic. Paradox. Oratoris hoc verius: *Ius & æquitas, vincula ciuitatum.* *Imò firmat.*

Aug. 4. de Ciu. Item illud diuini viri: *Remotâ Iuſtitiâ, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia?* *Et facit vere Regnum.*

Tacit. 15. Ann. A barbaro iſtud barbarum: *In ſummâ fortunâ id æquius, quod validius.* *Voci cõtraria & improba.*

Theodahad. apud Caſſio. var. l. 10. Contrà, à rege illud regium: *Cùm omnia poſſimus, ſola credimus licere nobis laudanda.* *Oppoſita meliores.*

Poëta etiam ſapienter.

Οὐ τοὺς κρατοῦντας χρὴ κρατεῖν, ἃ μὴ χρεών: *Non fas potentes poſſe, fieri quod nefas.* Eurip.

Malitioſo item dogmati. Denique nec Euphemi illius ſermo εὔφημος: Ἀνδρὶ τυράννῳ, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ, οὐδὲν ἄλογον ὅ, τι ξυμφέρον: *Viro aut vrbi principi nihil iniuſtum quod fructuoſum.* In Thucyd. lib. 6.

Dogma ſimplicius ac verius. Apage. ab ore aureo aurum illud purius: Ἐγὼ δὲ οὐδὲν νομίζω γε ἀνδρὶ, ἄλλως τε, καὶ ἄρχοντι, κάλλιον εἶναι κτῆμα οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. *Ego verò nullas opes viro, ac præſertim Principi, pulchriores honeſtioréſque cenſeo, quàm Virtutem & Iuſtitiam.* Xenoph. de Cyr. Exped. lib. 7.

Gloria Iuſtitiæ adſecla: Et fructum Regi quid ingerunt? gloriam potiùs. *Fundamentum* autem *perpetuæ commendationis & famæ Iuſtitia eſt: ſine quâ nihil poteſt eſſe laudabile.* Cic. 3. de Off.

Et pæne diuinitas. Præclarè Principum princeps: *Pietate & Iuſtitiâ, Principes dij fiunt.* Auguſt⁹ apud Sen. in Ludo.

Caput XI.

Iuſtitiam adminiſtrandam Subditis eſſe. æquabiliter: temperanter: & ſine cumulo legum, remoto etiam litium ſtudio.

Ius reddere primũ Principis munus. EAM igitur in ſe Princeps ſeruet: nec id ſolùm, ſed, vt addidi, IN ALIIS. quia Diuam hanc aſſerere, vnà cum regni munere ei munus. Originem ſceptri ſi repetis,

Hac cauſâ creati maximè. *Fruendæ iuſtitiæ cauſſâ* reperies *olim benè moratos reges conſtitutos.* Cic. 2. de Off.

Ibid. Quid enim aliud quàm contra vim & manuariam illam legem inuenti & inuecti iſti; vt eſſent, qui *ſummos cum infimis pari iure retinerent.*

Ariſtot. Polit. 5. cap. 10. Benè Sapientiæ filius: βούλεται ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας μηθὲν ἄδικον πάσχωσιν, ὁ δὲ δῆμος, μὴ ὑβρίζηται μηθέν *Rex debet & vult eſſe cuſtos, vt nec opulenti iniuſtum aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.* *Ut ſuum cuique detur, ſeruetur.*

Benè & Muſarum filius:

Heſiod. Theog.
Τοὔνεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὕνεκα λαοῖς
Βλαπτομένοις ἀγορῆφι μετάτροπα ἔργα τελεῦσι:

Hæ vnâ, reges olim, ſunt fine, creati:
Dicere ius populis, iniuſtáque tollere facta.

Sen. de Clem. 1. Ius ergo noſter dicat, reddat: & id habeat *ſupra omnem iniuriam poſitum.* *Ius ſit æquum.*

Tac. 13. Annal. *Nihil in penatibus eius venale* ſit, *aut ambitioni peruium.* *Sine pretij aut gratiæ aſpectu.*

1. Hiſt. Cauſſas reóſque audiat. quia *inauditi atque indefenſi, tanquam innocentes pereunt.*

Ariſtot. Rhet. 1. cap. 3. Leges ne violet. ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως: *nam in legibus ſalus ciuitatis ſita:* *Ex legũ præſcripto.*

Colum. lib. 1. Interdum tamen temperet. quia haud fruſtrà. *Summum ius, antiqui ſummam putarunt crucem.*

Tacit. 4. Annal. Nouas parcè ferat. nam & illud verum, *Corruptiſſimâ republicâ, plurimæ leges.* *Nouæ aut multæ leges fugiẽdæ.*

Hoc æuum ſi vides, fateare, *vt anteà flagitiis, ſic nunc legibus laborari.* Ibid.

Et fori hæc litigia: Inde litigandi ars & ſtudium: *vt quemadmodum vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam aduocatis ferat.* Ann. 11.

Inde *publicæ mercis nihil tam venale, quàm aduocatorum perfidia.* Ibid.

Quod inter cauſſas (mihi quidem) corrupti huius æui. Et cur diſſimulem? peſtis Europæ *caninum* hoc *ſtudium*, quod haud temerè quiſpiam *conceſſum latrocinium* dixit. Colum. lib. 1.

Catonis priſci voto meum adſonet, *Forum muricibus ſterni.* Plutar.

Ideò nouo & diuerſo Iuſtiniano opus. Et medeatur noſter Princeps: videátque *ne legibus fundata ciuitas, legibus euertatur.* Plin. Paneg.

Sine * *cauſſidicis ſatis felices olim fuere, futuræque ſunt vrbes.* Colum. lib. 1.

* Capio tabulas.

CAPVT XII.

Clementia definita. Principi commendata. quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illuſtrem facit.

PRAEFERO nunc Principi lumen alterum, Clementiam: id eſt, vt ego appello, Imperiorum Lunam. Mitis & mollis ea Diua: quæ lenit, quæ temperat; noxios eripit, lapſos erigit; & ſeruatum it eoſipſos qui ſe perdunt. Nec deſcripſerim eam aliter, quàm VIRTVTEM A- *Clementia munera.* *Eius deſcriptio.*

NIMI A POENA AVT VINDICTA AD LENITATEM CVM IVDICIO INCLINANTIS, Hæc homini omniũ virtutum conuenientiſſima, quia humaniſſima. ſed *Conuenientiſſima Principi:*

Sen. 1. de Clement. *Nullum tamen ex omnibus magis, quàm Regem aut Principem decet:*

Ibid. Quia *plus habet apud illos quod ſeruet, ac maiore in materiâ appâret.* *Qui largiter exercere poteſt.*

Quia etiam omnia conciliat, quæ ſceptro digna. Amorem inprimis: *Et debet: quia gratiam ei parat.*

Seneca Tragic. *Qui vult amari, languidâ regnet manu.*

Securitatem, quæ ex amore. *Tutelam*

Claud. ad Hon. *Non enim ſic excubiæ, nec circunſtantia tela, Quàm tutatur amor.*

Plin. Paneg. Et cetera vi aut fraude perrumpas: *hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum eſt, munimento non egère.*

Liu. lib. 8. Etiam firmitatem. Nam *firmiſſimum id imperium, quo obedientes gaudent.* *In regno firmitatem.*

Contrà autem,

Seneca. *Inuiſa nemo imperia retinuit diu.*

Salluſt. ad Cæſar. Euentibus omnis æui crede. *qui benignitate ac clementiâ imperium temperauêre, his candida & læta omnia fuiſſe: etiam hoſtes æquiores quàm aliis ciues.* *Nec crudi aut immites vnquam diuturni.*

Adde, quòd æterna gloria ab hac viâ: *Sed & gloriam parat:*

Cic. pro Ligar. *nec vllâ re propiùs homines ad deum accedunt, quàm ſalute hominibus dandâ.* *Imò velut diuinitatem.*

Senec. Octau. Poëta, verſibus aureis:

Pulchrum eminere eſt inter illuſtres viros:
Conſulere patriæ, parcere afflictis, ferâ
Cæde abſtinere, tempus atque iræ dare,
Orbi quietem, ſæculo pacem ſuo.
Hæc ſumma virtus, petitur hac cælum viâ.

Audiat, recōdat, Princeps.

Tacit. 11. Ann. Vſurpet igitur meus Princeps: & *amorem apud populares, metum apud hoſtes quærat.*

12. Ann. *Nec dominationem, & ſeruos; ſed rectorem, & ciues cogitet: Clementiámque & iuſtitiam capeſſat.* *Rex eſto, non dominus.*

Ita Homeri illud conueniet. *Item pater.*

Odyſſ. β. & alibi.

--Πατὴρ δ᾽ ὣς ἤπιος ἦεν.
--mitis erat patris inſtar.

Ita Biantis illud eueniet: τοὺς ὑπηκόους φοβεῖσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ᾽ ὑπὲρ αὐτοῦ: *timere ſubditos non illum, ſed pro illo.* *Vt illi timeant, non illū.*

Capvt XIII.

Clementia vberiùs commendata, ſed cum temperie. Abire eam à Iuſtitiâ leniter: nec tamen ſoluere eam vim Imperij, ſed vincire lento nodo.

Sed vſurpet (non temerè à me poſitum) cvm ivdicio. quia abſque illo, mollities hæc & lentitudo ſit, & flagitium adeò, non virtus, Secedit paullum fateor, ab acri illo Iuſtitiæ Sole hæc Lu-

na:ſed ſecedit,non diſcedit, diuerſa potiùs quàm aduerſa. Iuſtitia ipſa nihil indignetur, haud vſquequaque adhærere ſibi Principem noſtrum pede preſſo: quoniam ſine peſte & pernicie id non poteſt generis humani.

Flectit à iuſto clementia. Sed bono noſtro.

Tac. 3. Annal. *Flagitia* enim *& facinora ſine modo ſunt:*

Thuc. lib. 3. Πεφύκασί τε ἅπαντες, ait ille, ϗ ἰδίᾳ ϗ δημοσίᾳ ἁμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἔστι νόμος: ὅστις ἀπείρξει τούτου. *Nati omnes peccare & labi ſunt,quà priuatim quà publicè, neque lex eſt quæ ſatis validè vetet aut capiat modum.*

Idque ob aſſiduas & innumeras culpas:

Quæ diſſimulanda: aut omnes,& omnia, perdẽda.

Tacit.in Agric. Ita neceſſarium eſt,ſæpe diſſimulet, & *malit videri inueniſſe bonos quàm feciſſe.*

Sen. 1. de Clemen. An rigidè ſemper puniat? non ex publico id vſu.quia *ſeueritas amittit adſiduitate auctoritatem:*

Crebra punitio vileſcit.

Ibid. Et neſcio quo obnitendi vitio,*videbis ea ſæpe committi quæ ſæpè vindicantur.*

Imò irritat peccata.

Ibid. Sed nec ex ipſius priuato. quoniam *vt arbores quædam reciſæ pullulant:ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo.*

Rebelliones excitat.

Ibid. *Temperatus enim timor eſt, qui cohibet: aſsiduus & acer in vindictam excitat.*

Sall. Iugurth. Veriſſimè dixerim: Sæuitia *plus timoris quàm potentiæ addit.*

Nec timor coërcet.

Tacit. Agric. *Metus autem & Terror infirma vincula caritatis, quæ vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipient.*

Et repertis auctoribus, tollent animos. 6. Ann.

Infame hoc etiã Principi. Et tamen fac proficere quæ hîc gloria? *Principi non minus turpia multa ſupplicia, quàm medico funera.* Sen. 1. de Clemen.

Et Iuſtitia omnino temperanda. Melior ergo via altera. & veri *benignique Principis eſt, ad Clementiæ commodum, tranſilire interdum terminos Æquitatis, quando ſola eſt Miſericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter, non recuſant.* Caſſ. 11. Varr.

In leuiter errante, aut ſerio pænitente. Clementis Iuſtitiæ exemplum, ſiue præceptum hoc habeat. *Omnia ſcire, non omnia reſequi; paruis peccatis veniam, magnis ſeueritatem commodare: nec pœnâ ſemper, ſed ſæpius pænitentiâ contentus eſſe.* Tacit. Agric.

--ignoſcere pulchrum
Iam miſero, pœnæque genus, vidiſſe precantem. Claud.

Non reſoluit imperiũ Benignitas. Cleon quid mihi obgannit? Tria eſſe ἀξυμφορώτατα τῇ ἀρχῇ, οἶκτον, καὶ ἡδονὴν λόγων, καὶ ἐπιείκειαν, *nocentiſſima Imperio, Miſerationem, Blandiloquentiam, & Lenitatem.* Thuc. lib. 3.

Mentitur. nam & Clementiæ ſui nerui, &

Imò efficaciùs iubet quædam & patrat.

--peragit tranquilla poteſtas
Quod violenta nequit: mandatáque fortiùs vrget
Imperioſa quies. Claud. Pan. Mallij.

Malè ſanè *terrore veneratio acquiritur. longéque valentior amor ad obtinendum quod velis, quàm timor.* Plin. lib 8. Epiſt.

Criſpi gemmâ hęc conſigno. *Equi-*

dem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba *O non*
Sall. ad *quàm diuturna arbitror: neque quemquam à* *niſi e ca-*
Cæſ. *multis metuendum eſſe, quin ad eum ex multis* *lo ver-*
formido recidat. Eam vitam, bellum æternum & *ba!*
anceps gerere. quoniam neque aduerſus, neque ab *Hauri*
tergo aut lateribus tutus ſis, ſemper in metu aut *princeps*
periculo agites. *hauri.*

CAPVT XIV.

De fide adiunctum, quæ Iuſtitiæ origo aut ſuboles. Ea commendata, vt columen humani generis. Glorioſam hanc Principi eſſe. vtilem. Spreti ab Etruriâ doctores noui.

HABES duo lumina. de quorũ fulgore & quaſi repercuſſu, ecce tibi duo altera accenſa, Fidem & Modeſtiam. E quibus illa Iuſtitiæ ita vicina eſt, vt alteram ab altera oriri verè dixeris, nec refert vtram. Nam &

Cic. I. Offic. *Fides Iuſtitiæ fundamentum eſt:*

Et hæc in animo non ſubſidet, niſi in quo illius honos & amor. Eam deſcribere breuiter poſſum, EFFECTVM, QVOD IN NOBIS SIT, DICTI AVT PROMISSI. Virtus, quæ iure omnino cara ſit Principi, cui ſua aut publica res cara. Nam hęc *Fidei deſcriptio.*

Senec. Epiſt. 89. *Sanctiſsimum humani pectoris bonum eſt.* *Commẽdatio.*
Ante Iouem generata, decus diuûm que hominúmque,

Quâ ſine non tellus pacem, non æquora norunt: Silius
Iuſtitiæ cenſors, tacitúmque in pectore numen. ad Fid.

Honos ei Romæ. Quam nec immeritò *in Capitolio vicinam Iouis optimi maximi* Romani *eſſe voluerunt.* Cato Cenſorius.

Vt enim ille tutor humani generis, ſic iſta: *nec vlla res vehementiùs remp. cõtinet, quàm Fides.* Cic. 3. Offic.

Seruãda firmiter in rep. Itaque eam *magnopere cenſemus conſeruandam.* Auctor ad Her. lib. 3.

Fama ſuadet: quoniam Eurip.

Honos ita exigit.

—Καλόν τι γλῶσσ᾽, ὅτῳ πίστις παρῇ:
--res pulchra, lingua cui ſiet Fides.

Et vtilitas. Fructus ſuadet. Καὶ ἀκύρων γιγνομένων τῶν συνθηκῶν, ἀνῄρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων: *& infirmatis violatíſque pactis. tollitur inter homines commerciorum vſus.* Ariſtot. rhet. ad Theod. 1. c. 15.

Planè igitur *perfidioſum & nefarium eſt, fidem frangere, quæ continet vitam.* Cic. pro Q. Roſ. Com.

Et vbi iſti doctores noui?

Nec audiendi vulpiones, qui ſuffodiunt.

Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὔθ᾽ ὅρκος μένει: Ariſtophan. Acharn
Queîs nec ara, nec fides, nec vlla firma pactio eſt.

Qui aures Principum venenant; & ſuadent, *Vt omnia recta & honeſta negligant, dummodo potentiam conſequantur.* Cic. 3. Offic.

Qui intermortuum illud recoquunt.
--ius regnandi gratiâ
Violandum eſt. aliis rebus pietatem colas. Ex Euripide.

Heu

Senec. Epiſt. 89. — *Frangēda ea nullà vi:*

Heu vani, falſi! Nam *Fides nulla neceſſitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio.*

Silius lib. 13.

--Fulgentibus oſtro
Hæc potior regnis.

Liu. lib. 9. — *Nulla fraude.*

Fraudes & captiunculas miſcent? ſcio. & *perfidis nunquam cauſſa deficiet, cur pacto non ſtent:*

Ibid.

Sempérque aliquam fraudi ſpeciem iuris imponent.

Thuc. lib. 4.

Sed audiant generoſum Braſidam. Ἀπάτῃ εὐπρεπεῖ αἴχιον τοῖς τε ἐν ἀξιώματι πλεονεκτῆσαι, ἢ βίᾳ ἐμφανεῖ: *Iis qui in dignitate ſunt, turpius, fraude honeſtâ circumuenire aut lædere, quàm vi apertá.*

Cic. 3. Offic. — *Etiam infido ſeruanda:*

Nam quod nonnulli ſibi *ſumunt, nullam eſſe fidem quæ infideli data ſit:*

Ibidē.

Errant, & *quærunt latebram periurio.*

Ambr. 2. de Offic. — *Etiam hoſti.*

Nam *Fides etiam perfidis præſtanda eſt:*

Etiam inter arma. &

Silius lib. 14.

--optimus ille
Militiæ, cui poſtremum eſt primúmque tueri
Inter bella fidem.

Idem, lib. 2.

Apagite igitur iſtos, ô mei reges:

--neu rumpite fædera pacis,
Nec regnis poſtferte fidem.

Ariſt. Rhet. ad Alexand. cap. 18. — *Periuris deus hominéſque infeſti.*

Hoc cogitate. μὴ ἐπιορκεῖν, φοβουμένους τήν τε παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίαν, καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις αἰσχύνην: *non peierare, timentes & diuinam vltionem, & humanam infamiam.*

Nam profectò

-- etſi quis primò periuria celat:
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Tibul.

CAPVT XV.

De modeſtiâ præſcriptum, quæ Clementiæ aſſidet. Inſtillata Principi, & in Senſu & in Actione.

ET Fides quidem Iuſtitiæ, vt ſic dicã, πάρεδρος eſt: de Clementiæ autem lumine, Modeſtiæ lumen refulget. quæ cõcolor illi valdè, & lenis mitiſque animi aſſidua comes. Definio, RATIONE TEMPERATVM, NEC ACTIONE EXSVLTANTEM, DE SE SVISQVE SENSVM. Quæ virtus cum aliis inculcanda (quid enim homines ſumus? aut quamdiu ſumus?) tum Principi maximè: quem

Quid modeſtia?

In alto poſitum non alta ſapere, difficile eſt. Bern. in Epiſt.

Rara in aulis, & apud magnos.

Quidquid enim *leue & inane in animo eſt, ſecundâ ſe aurâ ſuſtollit.* Sen. 2. De irâ.

Hinc plerumque in magnis ille *contẽptor animus, & ſuperbia, commune nobilitatis malum.* Salluſt. Iugurt.

Sed noſter temperet, ſciàtque *Modeſtiæ famam neque ſummis mortalium aſpernandam, & à dijs æſtimari.* Tac. 15. Ann.

Eſſe tamen debet.

Cur autem inſoleſcat? *Non minus hominem ſe, quàm hominibus præeſſe cogitet.* Plin. Paneg.

Nam ſupra, non extra homines Princeps.

Tac. 1. Annal. Sceptrum, aut opes, faciunt animos? Miſer & vane. *Cuncta mortalium incerta: quantóque plus adeptus ſis, tantò te magis in lubrico cenſeas.* — *Et regnũ & omnia regni vana.*

Valer. lib. 6. cap. vlt. *Caduca hæc & fragilia, puerilibúſque conſentanea crepundia, quæ vires atque opes humanæ vocantur.* — *Incerta.*

Curt. lib. 7. *An ignoras magnas arbores diu creſcere, vnâ horâ exſtirpari?* — *Ruinæ præcipiti obnoxia.*

Senec. Hercul. Fur. *Vidi cruentos carcere includi duces,*
Et impotentis terga plebeiâ manu
Scindi Tyranni.

Curt. lib. 7. Scilicet *nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit etiam ab inualido.*

Ibid. *Leo* ipſe *aliquando minimarum auium pabulum fit, & ferrum rubigo conſumit.*

Cic. Phi lip. 8. Senſum ergo modificetur & temperet: imò & ACTIONEM. *Perſona* enim *Principis non ſolùm animis, ſed etiam oculis ſeruire debet ciuium.* — *Etiam in externis Modeſtia amplectẽda.*

Senec. Epiſt. Sermo ei grauis. *Nam quemadmodum ſapienti viro inceſſus modeſtior conuenit: ita oratio preſſa, non audax.* — *In ſermone.*

Salluſt. Catil. Etiam paucus. Apage linguaces iſtos: quibus (plerumque ita euenit) *loquentiæ multum, ſapientiæ parum.* — *Nam futiles, inutiles.*

Idé ad Cæſar. *Quorum omnis vis virtúſque in linguâ ſita eſt.*

Curt. lib. 7. Sanè vetus illud nondum me fefellit: *Canem timidum latrare vehementiùs, quàm mordere. altiſſima quæque flumina minimo ſono labi.*

In veſte. At in Cultu ne exuberet. Virum magnum ad regem Magnum audiat: πολὺ κάλλιον καὶ βασιλικώτερον, τὴν ψυχὴν ἔχειν ἀγνωμονοῦσαν, ἢ τὴν ἕξιν τοῦ σώματος ὁρᾶν ἀσχηματοῦσαν: *multò pulchrius magiſque regium, animum præferre cultum & compoſitum, quàm corporis veſtem.* Ariſtot. Præf. ad Alexād.

Benè Romanus imperator: *Munditias mulieribus, viris laborem conuenire.* Marius apud Salluſt.

Et cultu quid opus? Ἐμοίγε δοκεῖ καὶ ἐκ θεῶν τιμή τις καὶ χάρις συμπαρέπεσθαι ἀνδρὶ ἄρχοντι: *Mihi à deo & à cælo videtur Venus quæpiam & Gratia comitari ac ſubſequi virum principem.* Xenop. in Hier.

Et aliâ circumfuſa ſpecie. Nec aliter de externâ omni ſpecie cẽſeo. & hoc de Modeſtiâ, ab Scythiâ præcepto non Scythico concludo. *Fortunam tuam, ô Princeps, preſſis manibus tene. lubrica eſt, nec inuita teneri poteſt. Impone felicitati tuæ frænos, faciliùs illam reges.* Curt. lib. 7.

CAPVT XVI.

Ex occaſione de Maieſtate adnexa lacinia. quid ea, & qui, & quatenus paranda?

SED Modeſtiam tamen ita commendo Principi, vt non ſpernam ab eo Majeſtatem. Hæc eſt REVERENDA QVAEDAM AMPLITVDO, OB MERITVM VIRTVTIS, AVT RERVM *Deſcriptio Maieſtatis.*

ADFINIVM. Græcis ea ἀξιωμάτης dicta: nobis, in priuato Auctoritas, in Principe Majeſtas. Acre ea telum ad imperium: quoniam & in pace.

Cicer. Top. *Ad fidem faciendam Auctoritas quæritur.* *Qua vtilis regnanti.*

Idem pro leg. Man. Et *multum in bellis quoque adminiſtrandis, atque imperio militari valet.*

Nec magis eam à Principe remoueo, quàm Virtutem ipſam: quæ plerumque illam gignit. Quanquam & *concurſio rerum externarum affert auctoritatem.* *Proprie à Virtute oria: ſed & ab externis.*

Idem Top.

Tacit. Agric. Vt morum inprimis grauitas, ſi tamen ita temperes, vt *triſtitiam & arrogantiam exuas:* *A Grauitate.*

Ibid. *Nec tibi, quod eſt rariſsimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeueritas amorem deminuat.*

2. Ann. Qualis laudatus ille Germanicus, qui *viſu & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem ſummæ fortunæ retineret, inuidiam & arrogantiam effugerat.*

15. Ann. Faciunt & quædam à naturâ: vt ſi quis *corpore ingens, verbis magnificus.* *A corpore, aut verbis.*

Aut ab arte. vt receſſus & ſeiunctio: quia viles plerumque, qui nimium ciuiles. Et effatum Liuianum verum eſt: *Cōtinuus aſpectus minus verendos magnos homines ipsâ ſatietate facit.* *A temperato receſſu.*

Liuius lib. 35.

Tacit. 1. Annal. *Et Maieſtati maior ex longinquo reuerentia:*

In Agr. Hominibúſque *omne ignotum ſemper pro magnifico eſt.* Sed modus in his talibus eſto: qui ſal & anima virtutum.

CAPVT XVII.

Minores aliquot virtutes poſitæ, quæ Principem deceant: ſed ſparſim & breuiter.

VENIO nunc ad minora, quæ dixi, lumina: id eſt, virtutes haud æquè illuſtres aut neceſſarias regibus, tamen vtiles. quas, velut ſtellas, ſpargam & defigam (fas ita loqui) in ſupremi Capitis huius cælo. Audi Princeps.

Liberalitas decora Principi: BENEFICVS eſto. *liberalitate* enim *nihil eſt naturæ hominis accommodatius:* Cic. 1. Offic.

Et Regum imprimis; quos *armis, quàm munificentiâ vinci, minus flagitioſum eſt.* Salluſt. Iugurt.

Cum dilectus tamen, & modo. Sed cum iudicio eſtò. *Subitæ* enim *largitionis comes, pœnitentia.* Plin. lib 7. Epiſt.

Etiam cum modo, ne *ſi ærarium ambitione exhauſeris, per ſcelera ſupplendum ſit.* Tacit. 2. Annal.

Nimis hauriendo Fontem ipſum exhauris. nec malè vir ſanctus: *Liberalitate liberalitas perit.* Hieron.

Falluntur autem *quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. perdere multi ſciunt, donare neſciunt.* Tacit. 1. Hiſt.

In coniugem amor: CASTVS eſtò. *Animo* enim *per libidines corrupto nihil honeſtum ineſt.* 11. Ann.

At non obſequium. Coniugi deditus: nec tamẽ cum Claudiano illo ſtipite, *coniugũ imperiis obnoxius.* 12. Ann.

Turpe viro, imò ipſi imperio. Καί τοι τί διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας Ariſt. 2. Polit. cap. 7.

ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι; *Quid verò intereſt,vtrum fœminæ gubernent, an qui gubernant, gubernentur à fœminis?*

Tacit. Agric. Iram fuge, eáque aut nulla tibi, aut aperta eſto. Principi viro *honeſtius Puta offendere,quâm odiſſe.* *Iram vitet, aut aperiat.*

Ibid. Mali illi *obſcuri,eóque irreuocabiles.*

Ibid. Qui reponunt odia,*quódque ſæuæ cogitationis indicium eſt,ſecreto ſuo ſatiantur.*

Senec.1. de Clemen. CONVICIA ſperne. *Magnam fortunã magnus animus decet;* & talium cõtemptor. *In conuicia ne inquirat.*

Ibid. Cuius eſt *proprium, placidum eſſe tranquillúmque,& iniurias atque offenſiones ſuperne deſpicere.*

Tac. 4. Annal. Vniuersè autem verum eſt: *Conuicia, ſi iraſcare,agnita videntur:ſpreta,exoleſcunt.*

Ibid. FAMAM tamen ne contemne: & cogita, *Ceteris mortalium in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere arbitrentur: Principum diuerſam eſſe ſortem,quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* *Famam curet.*

Ibid. Laus tibi & poſteritas in oculis: cenſeáſque *cetera Principibus ſtatim adeſſe: vnum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. Nam contemptu famæ,contemni virtutes.*

11.Ann. DOCTRINAM nonnihil ad hunc finem promoue: quæ languet. quoniam *ſublatis ſtudiorum pretiis,etiam ſtudia pereunt.* *Doctrinam amet.*

Plin. Paneg. Ea *ſpiritum & ſanguinem ſub te recipiant.*

1.Ann. Ita *temporibus tuis dicendis, non deerunt decora ingenia.*

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI TERTII.

CAPVT I.

Prudentiam Principi per-neceſſariam. ſine eâ vim & opes inutilia. miſcenda eſſe. ſed primam illam in gubernatione præpollere.

PERTEXVI regiam hanc Virtutum veſtem: Prudentiæ telam ordior. quam vt felici pectine percurram & percutiam, te vera Minerua noſtra inuoco, ô æterni patris æterna proles. Prudentiæ ad omnes res humanas vſus: ſed ad imperium maximè quod ſine eâ non ſolùm infirmum ſit, ſed auſim dicere nullum. Quis nauim mihi dirigat, ſine ferro quod affricuit Siderites? ſic nemo rempub. ſine mente quam afflauit illa Diua. Vim ſolam cogites? fruſtrà.

Prudentia in gubernando vſus.

Qualis poëtarum ille Cyclops, amiſſo *Potentia*
oculo: talis Princeps, cui abeſt lumen *ſine ea*
hoc frontis. *cæca, præ-*
ceps.

Horat. 3. Od. *Vis conſilî expers mole ruit ſuâ.*

Curt. lib. 8. *Nec eſt diuturna poſſeſsio, in quam gladio inducimur.*

At contrà,

Hor. 3. Odar. *Vim temperatam dî quoque prouehunt*
In maius.

Temperatam dico, prudentiæ hac mixturâ. Ῥώμη γὰρ μετὰ φρονήσεως, ait mellitus *Mixta*
Iſocrat. ad Demonic. orator, ὠφέλησεν· ἄνευ δὲ ταύτης, πλείω τοὺς *vtraque*
ἔχοντας ἔβλαψε: *Nam vis prudentiæ adiuncta, efficaciſ-*
vſui eſt: ſine eà, abit magis in noxam. *ſima.*

Nec malè poëta:

Valer. Flac. 4. Argon. *— non ſolis viribus æquum*
Credere, ſæpe acri potior prudentia dextrâ.

Et certè in gubernatione palàm potior: quia ſola lene illud frænum eſt, quo *Imperiū*
voluntarij rediguntur in obedientiæ gy- *alioqui*
rum. Ecce, ne animalia quidem cetera *in homi-*
domueris ſine tractatione quadam & ar- *nes, du-*
te: tu ſperes hominem? quo *nullum animal* *rum.*
Senec. De Clemen. 1. *moroſius eſt, nullum maiori arte tractandum.*

Naturâ nos feroces, indomiti, æqui *Qui na-*
Xenop. 1. Pæd. impatientes, nedum ſeruitutis. καὶ οἱ ἄν- *turâ re-*
θρωποι ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται, ἢ ἐπὶ *fracta-*
τούτους, οὓς ἂν αἴσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχει- *rij.*
ροῦντας: *& homines in nullos magis inſurgunt, quàm in eos quos imperium in ſe adfectare ſentiſcunt.*

Et rem vidit, qui ſcripſit: πάντων τῶν ἄλλων ζώων ῥᾷον, ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν: *omnibus animalibus facilius, quàm hominibus imperitare.* Ibid.

Ideò prudentia opus. Illam igitur adhibe, & hoc adbibe: Ariſt. 3. Polit.
Ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη.
Prudentia, imperantis propria & vnica virtus.

Cui' vis ſupra vim. Sanè omnium temporum euentus docebit, & docuit, *plura in ſummâ fortunâ auſpiciis & conſiliis, quàm telis & manibus geri.* Tac. 13. Annal.

Oraculum non inſolens effatus eſt ille vates:

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χέρας
Νικᾷ. Eurip.

Mens vna ſapiens, plurium vincit manus.

Quin addo: *Multa, quæ naturâ impedita ſunt, conſilio expediri.* Liv. 40.

CAPVT II.

Sed duplicem prudentiam eſſe: A ſe, & ab aliis, illam optare, hanc contingere. Rarum, imò ἀδύνατον *eſſe, vt Princeps à ſe vno ſatis ſapiat.*

Duplex ſapientia: IVre hanc ergo Principi noſtro ineſſe volo, & multò magis adeſſe. Nam Sapientum duplex genus poëta vetus appoſitè facit.

Propria: Mutuatitia.
Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ·
Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται. Heſiod. Oper. &.

Laudatiſsimus eſt, ipſus qui cuncta videbit.
Sed laudandus & is, qui paret recta monenti.

Cic.pro Cluent. Et noſtra Suada: *Sapientiſsimum eſſe dicunt eum, cui quod opus ſit, ipſi veniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius benè inuentis obtemperet.*

Liu. 22. Cúmque iis, vel ab iis potiùs, hiſtoricorum vberrimus: *Sæpe audiui eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quod in rem ſit: ſecundum eum, qui benè monenti obediat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parère ſcit, eum extremi eſſe ingenij.*

Et quamquam inter primos Principem eſſe voueam: tamen ad ſecundos magis admoueam. Primùm, quia neſcio quomodo (verè hoc, ſed verecundè dicam) ſiue ætate, ſiue inſtitutione, ſiue naturâ *Prior, nimis rara in purpura.*

Ibidē. etiam, his ab aulâ *prima illa animi ingeniíque negata ſors eſt.*

Cic. 1. de Off. Deinde vt eam habeant, tamen cùm *omnis ratio & inſtitutio vitæ, adiumenta hominum deſideret.* *Altera igitur aſſumēda.*

Tacit. 3. Annal. Tum hæc Gubernatoria maximè. in quâ certum eſt, *Principem ſuâ ſcientiâ non poſſe cuncta complecti.* *Magna enim moles imperij.*

1. Ann. *Nec vnius mentem eſſe tantæ molis capacem.*

Itaque eſto mihi:

Eurip. opinor. Σοφὸς τύραννος τῶν σοφῶν συνουσίᾳ:

Princeps ſapiens, ſapientium commercio.

Et *adſumat in partem curarum* alios, Tac. 1. Annal.

Nec Atlas ſine Hercule ſuſtineat.

Certus *magna negotia magnis adiutoribus egere:* Vellei. lib. 2.

Grauiſſimóſque Principis labores, quîs orbem terræ capeſſit, egère adminiculis. Tac. 12. Annal.

Exempla docent.

Æuum omne videat, *rarò eminentes viros non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam ſuam vſos* reperiet. Vellei. 2.

Ὀλίγα πὸρ ἂν ἴδοι, ἢ εἷς ἀκούσει: Xenop. 8. Pæd.

Pauca enim aliqua vnus videat, vnus audiat.

At eſſe debent πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοὶ, ἢ πολλὰ ὦτα: *multi Regis oculi, & multæ aures.* Ibidē.

Thales mihi, ſi volet, rex eſto. tamen *ſi de ſuâ vnius ſententiâ omnia geret, ſuperbum hunc iudicabo magis quàm ſapientem.* Liu. 44.

CAPVT III.

Itaque Adiutores ei capiendum: idque iudicio. Eos duplices eſſe, Conſiliarios & Miniſtros. Qui, & quàm vtiles illi.

Principi amicis opus.

ADIVTORIBVS enim certè opus: & hoc regiæ prudentiæ caput cenſeam, adſumere prudentes. Verè Atticus orator monuit.

Præcipuum Principis opus eſſe, amicos parare. Plin. Paneg.

Ibidē. *Nullum enim maius boni imperij inſtrumentum, quàm boni amici.* *Qui, vere eorum theſauri.*

Micipſę apud Sall. Iugurth. Regibus rex hoc crede. Illi Africano: *Non exercitus neque theſauri, præſidia regni ſunt, verùm amici.*

Cyro. apud Xenoph. lib. 8. Huic Medo: Οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ᾽ οἱ πολλοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον: *Non aureum iſtud ſceptrum eſt quod regnum cuſtodit, ſed copia amicorum ea regibus ſceptrum veriſſimum tutiſſimúmque.* *Et ſceptri fulcrum.*

Sed quî parabis? Iudicij hîc res eſt. quod ſi Principi noſtro rectum à naturâ vel ab vſu, ô ſalutarem illum & bono publico natum! Tamen ego dirigam, & adminiculabor in parte. Adiutores mihi duorum generum, Conſiliarij & Adminiſtri. Illi, qui linguâ & mente inprimis iuuant: Hi, qui manu & factis. Digniſſimi illi, & à magno Philoſopho ſcriptum: *Iudicio eligēdi.* *Bipartiti.*

Ariſt. Rhet. ad Alexand. Τὸ βουλεύεσθαι, τῶν περὶ τῶν ἀνθρώπων, θειότατόν ἐστι. *Conſiliari, eorum quæ inter homines, diuiniſſimum eſt.* *Conſiliarij eminent.*

Veteri verbo vſurpatum.

Apud Platon. Ἱερὸν ἀληθῶς ἐστιν ἡ συμβουλία: *Quiddam ſacrum profectò conſultatio eſt.*

Salluſt. ad Cæſ. Iidem maximè neceſſarij. Nonne conſilio ſtant regna, vrbes, domus? *Ego ita comperi, omnia regna, ciuitates, nationes, vſque eò proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt. vbicumque gratia, timor, voluptas, ea corrupère, pòſt paullò imminuta* *Phœbē dictio.*

opes, deinde ademptum imperium, poſtremò ſeruitus impoſita eſt.

Itaque de his iure primò dicam.

CAPVT IV.

Definiti diſtinctius Conſiliarij. & prima eorum munera explicata, Probitas, & peritia rerum. denique oſtenſi illi, indice famâ.

Conſiliarij.

APPELLO Conſiliarios, QVI FIDI, RERVM HOMINVMQVE PERITI, SALVTARIA SVGGERVNT, PACE SIVE BELLO.

Fidi, ſiue vita probi. — Plin. Paneg.

Dixi FIDOS, id eſt probos. *Optimum* enim *quemque fideliſſimum puto.*

Iidem prudentes vniuerſè. — Ariſt. 6. Ethic. Nicom. cap. 7.

Addidi, RERVM HOMINVMQVE PERITOS, id eſt prudentes. τοῦ γὰρ φρονίμου μάλιστα τοῦτ' ἔργον εἶναι φαμὲν, τὸ εὖ βουλεύεσθαι: *prudentis enim hoc proprium maximè munus arbitramur, rectè conſulere.*

Et diſtinctè, rerũ patriæ. — Tacit. Agric.

Tales cenſeo, morum *animorúmque prouinciæ gnaros.*

Cic. 2. de Orat.

Non enim exteros temerè, non aduenas. qui veriloquium hoc imbibi: *Ad conſilium de rep. dandum, caput eſſe, noſſe rempublicam.*

Ætate grandes. — Salluſt. Catil.

Item Senes. *quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientiâ validum ſit.*

Adoleſcentum quidem animi plerum-

Ibid. que parum prouidi : iique *molles & aetate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.*

Plutar. Nec errat verbum vetus: *conſilia ſenum, haſtas iuuenum eſſe.*

Tertiò, fortunâ variâ exercitos. Reuerâ enim nocumenta, documenta: & appoſitè de ſe Mithridates, *Mihi fortuna, multis rebus ereptis, vſum dedit benè ſuadendi.*

Sortis vtriuſque gnari. — Sall. in Frag.

Quartò, quod ſatis ſit, acutos. Nam qui nimis, fugio: & arcanum illud dogma ingero. οἱ φαυλότεροι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ξυνετωτέρους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄμεινον οἰκοῦσι τὰς πόλεις : *Hebetiores, quàm acutiores, vt plurimum, melius rempubl. adminiſtrant.*

Cum modo acuti. — Thuc. libr. 5.

Cur. 4. Cauſſa, quia ſubtilia illa & ignea ingenia in aſſiduo motu, *nouandis quàm gerendis rebus aptiora.*

At hos tales Princeps quî reperiet? *Nō ſtudiis priuatis, nec ex commendatione aut precibus* paucorum:

Legendi ſine ambitu. — Tacit. Agric.

Sed aut ipſe noſcet, ſi poteſt : aut tanget ad lapidem illum Lydium communis famæ. *Singuli* enim *decipere, & decipi poſſunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.*

Teſtimonio plurium. — Plin. Paneg.

Idē ibidem. Nec malè ille olim ad Principem : *Tales nos crede, qualis fama cuiuſque eſt.*

CAPVT V.

Explicatum tertium munus, vt ſalubriter conſulant. id incluſum quinque monitorum quaſi lineis.

FECI etiam SALVTARIA SVGGERENTES. meritò. Nônne hic finis & velut portus quò velificentur conſultores? veri & probi quidem. Peruenient autem, ſi per lineas has dirigant, quas ſignabo. Pietatem primum iis ingero; & vt

Pij ſunto. *Conſiliorum gubernaculum, Lex diuina ſit.* Cypr. in Epiſt.

Vniuersè enim verum eſt, *nihil ritè nihilque prouidenter homines, ſine deorum immortalium ope, conſilio, honore auſpicari.* Plin. Paneg.

Liberi ſunto. Libertatem ſecundò, vt fortiter, non obnoxiè ſententias dicant: néve *cum fortunâ potiùs Principis loquantur, quàm cum ipſo.* Tac. 1. Hiſt.

Nam Libertas ſicut & Fides, *in præſentiâ quibus reſiſtit, offendit; deinde illiſipſis ſuſpicitur laudatúrque.* Plin. lib 3. Epi. 9.

Improbi illi, qui *veri copiam non faciunt; ſed ſuſpenſa, & quò ducantur inclinatura, reſpondent.* Tac. 11. Annal.

Qui ambigui, & *ita compoſiti, vt ex euentu rerum aduerſa abnuant, vel proſpera agnoſcant.* 3. Hiſt.

Cōſtantes & firmi ſunto. Tertiò, Conſtantiam. Nam illaudati, qui *ex alienâ libidine huc illuc fluctuantes agi-* Salluſt. ad Cæ

tantur: interdum alia, deinde alia decernunt. vti eorum qui dominantur ſimultas atque arrogantia fert, ita bonum malúmve publicum exiſtimant.

Cic. pro Baldo. At non Rigorem etiam: *nec inconſtantis putem ſententiam, tamquam aliquod nauigium, è reipub. tempeſtate moderari.* *Sed cum temperie.*

Seneca. Nam verè prudens & *ſapiens, non ſemper it vno gradu, ſed vnâ viâ:*

Idem. *Nec ſe in aliquibus mutat, ſed potiùs aptat:* & vt verbo dicam, non curſum eundem tenet, ſed portum.

Tacit. 3. Hiſt. Quartò, Modeſtiam. & placent illi, qui *ſpecie obſequij regunt; ad omniáque quæ agenda ſunt, quietâ cum induſtriâ adſunt.* *Modeſti & placidi ſunto.*

Arte enim & flexu quodam opus ſæpe: & obliquâ viâ eundum, quò non licet rectâ. Talis Cornelianus Piſo: *nullius* 6. Ann. *ſeruilis ſententiæ ſponte auctor, & quoties neceſſitas ingrueret, prudenter moderans.*

4. Ann. Talis Lepidus: qui *pleraque ab ſæuis adulationibus aliorum in melius deflexit. nec tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Principem viguerit.*

Valer. 2. cap. 2. Quintò, ſilentium. quia *Taciturnitas optimum atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum vinculum:* *Denique, ore preſſo.*

Curt. 4. *Nec res magnæ ſuſtineri poſſunt ab eo, cui tacere graue eſt.*

Arcani ergo ipſi, nec tamen arcanorum (ſalubriter moneo) ſcrutatores. quia

abditos Principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps, nec ideò aſſequare. Tacit. 3. Ann.

CAPVT VI.

Quæ vitanda Conſiliariis: & primùm quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quatuor notata.

HÆc loca illa plana, per quæ tutò explicentur conſiliorum vela. Sed vada etiam ſunt & ſcopuli: quos notabo. quia ludibrium profectò ventis debet, quiſquis non cauet. Inter vada mihi Cõtumacia eſt: ad quam non ſemel obhæſit ſuaſoria iſta ratis. Nam quidam naturâ ita pugnaces, vt

Contumacia, conſilij remora.

Tantùm ſententiis aliorum contradicant. Tac. 1. Hiſt.

Qui, conſilÿ quamuis egregÿ, quod non ipſi afferunt, inimici: Indidẽ.

Et aduerſus peritos peruicaces. Indidẽ.

Ne priuatim quidem vtilis.

Bis ſtulti. ſiue quòd omnes *ſapere* volunt *ex ſuo ore.* Lucret.

Siue quòd, *ſiquid auctoritatis in ipſis eſt, crebris contradictionibus deſtruunt.* Tac. 14. Annal.

Sicut & diſſidiũ.

Diſcordia item inter conſuaſores. *Stimulat* enim non rarò *priuati odÿ pertinacia in publicum exitium.* 1. Hiſt.

Item in hanc illámve partem affectio.

Tertiò, Affectus. à quibus ſanè, *omnes qui de rebus dubÿs conſultant, vacuos eſſe decet.* Salluſt. Catil.

Ibid. Nam *haud facilè animus verum peruidet, vbi illi officiunt.*

Cic. 1. Offic. Inprimis vbi Ira. *cum quâ nihil rectè, nihil conſideratè fieri poteſt.*

Stat. *—malè cuncta miniſtrat*
Impetus.

Liu. lib. 22. Quartò, Auaritia, ſiue rei ſuæ ſtudium. Ex adyto Patauino hæc ſors data: *Priuatæ res ſemper offecêre, officiéntque publicis conſilijs.* *Denique lucri ſtudium.*

Tacit. 1. Hiſt. Quid mirum? *Peſſimum veri affectus* & *iudicij venenum, ſua cuique vtilitas.* *Quod corrumpit omnia: Et perrumpit.*

Salluſt. Catil. *Auaritia eſt*, quæ *omnia venalia habere edocet:*

Ibid. Quæ *Fidem* & *Probitatem euertit*: duo boni conſilij inſtrumenta.

Cui plerique hominum obnoxij: ſed Mercurij proles maximè. nec de nihilo lex Thebanis, quæ vetuit τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς: *eum qui decem ipſos annos à commercijs non abſtinuiſſet, non admoueri ad gubernationem.* *Inſitum maximè mercatoribus.* Ariſt. 3. Politic. cap.

CAPVT VII.

Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres oſtenſi.

AT inter Scopulos, quibus illidi & frangi hæc nauis ſolet, prima mihi Fiducia occurrit: *Conſidentia noxia.*

Quæ profectò *cum ſapientiâ non commiſce-tur:* Cic. pro Lege Man.

Cui pectus eſt, in pectus hoc demitte.

Phœbæa vox eſt: *Conſilia calida & audacia, primâ ſpecie læta ſunt; tractatu dura; euentu triſtia.* Liu. lib. 35.

Nec te fallet. Nam plerumque feroculi iſti, μετ' ἀσφαλείας μὲν δοξάζουσι, μετὰ δέους δὲ ἐν τῷ ἔργῳ ἐλλείπονται: *cum ſupinâ fiduciâ ſententiam dicunt, in reipsâ trepidantes deficiunt.* Thuc. lib. 1.

Cauti in conſiliis, in facto audaces.

At ego cautum Mimum audio: Publius

Animus vereri qui ſcit, ſcit tutò aggredi.

Et mihi, cum Græco ſcriptore, ἀνὴρ οὕτως ἂν εἴη ἄριστος, εἰ βουλευόμενος μὲν ἀρρωδέοι, πᾶν ἐπιλεγόμενος πείσεσθαι χρῆμα, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ θρασὺς εἴη: *vir eâ ratione ſiet optimus, ſi in deliberando quidem cunctetur & prætimeat quidquid poteſt contingere: in agendo autem confidat.* Herod. lib. 7.

Cupiditas refrænanda.

Scopulus alter, Cupiditas. Ἐπιθυμίᾳ μὲν γὰρ ἐλάχιστα κατορθοῦνται, προνοίᾳ δὲ πλεῖστα: *Nam cupiditate pauca rectè conſiunt, circumſpectione plurima.* Thuc. 6.

Celeritas repudianda.

Cui adiuncta Celeritas, infamis naufragiis in hoc mari. Nam qui cupit, feſtinat: qui feſtinat, euertit. *Omnia non properanti clara certáque ſunt, feſtinatio improuida eſt & cæca.* Liu. lib. 22.

Prudentiæ vera peſtis.

Itaque verè dictum: *Nihil magni diſcriminis conſiliis tam inimicum, quâm Celeritas:* Idem. lib. 31.

Itémque: Δύο μὲν ἐναντιώτατα τῇ εὐβου- Thuc. lib. 3.

λίᾳ, τάχος τε ϗ ὀργή: *Duo aduerſiſſima rectæ Menti, Celeritas & Ira.*

Cui tarditas amica.

Lentos ego amo, lentos: & qui cum noſtro Comico Plaut. Mil.

Quidquid eſt incoctum, non expromunt, bene coctum duunt.

Et rarò celeres, felices:

Nam quòd nonnulli *in conſultando temerarij, in exſequendo viri ſunt:* Vellei. lib. 2.

Subiti conſilijs, ſed euentu felices: Tac. 4. Hiſtor.

Cur mouear? ſcio à caſu eſſe, cui non fido: magis rationi, & huic dicto: Celeres iſtos *celerem pœnitentiam, ſed eamdem ſeram atque inutilem ſequi.* Liu. lib. 31.

Niſi in ſcelere.

Vidimus, videmus, videbimus. ſempérque verum, *Scelera impetu, bona conſilia mora valeſcere.* Tacit. 1. Hiſtor.

Actionibus tamen ea grata.

Quæ ijs propria, ſicut Celeritas Actioni. Nam δεῖ μὲν βουλεύεσθαι ἐφ' ἡσυχίας, ποιεῖν δὲ τὰ δόξαντα μετὰ σπουδῆς: *conſulere quidem oportet lente, conſulta exſequi feſtinanter.* Demoſthe. Exord. 31.

Addo à grauiſſimo viro pondus: Πράττειν μὲν δεῖ ταχὺ τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως: *celeriter deliberata peragenda ſunt, deliberandum autem tardè.* Ariſt. 6. Ethic. cap. 9.

CAPVT VIII.

Ipſe Princeps quî ſe gerat in audiendis conſiliis. Dogmata huic rei.

CONSILIARIOS formaui: res monet, vt etiam ipſum conſulētem. Fruſtra enim illi idonei, ſi non iſte: &

Princeps aptet ſe ad conſilia. perierit omnis ſalubrium conſiliorum liquor, niſi aptum velut vas ſit in quod inſtillet. Princeps igitur, in capiendis cõſiliis, hæc ſeruet.

Tempeſtatiue conſulat. Maturè deliberet. *Timet, atque eum deficere omnia videntur, qui in ipſo negotio conſilium capere cogitur.* Cæſ. lib 5. Com.

Gladiatorum hoc eſt, non Principum, *In arenâ conſilium.* Senec. Epiſt.

Magna in rep. momenta ſunt temporum: & multum intereſt, idem illud vtrum antè an pòſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur. Cicero Philip.

Quod rarum in Polyarchia. Peccatur hîc in Plurium ſtatu. vbi *illud ex libertate vitium, quòd non ſimul, nec iuſſi cõueniunt.* Tac. in Germ.

Sed & alter & tertius dies cunctatione coeuntium abſumitur. Ibid.

Ne lente nimis conſulat. Caueat Princeps etiam illud: *ne inutili cunctatione, agendi tempora deliberando conſumat.* 3. Hiſt.

Néve *dies rerum, verbis terat.* Illîc.

Eligat & iudicet. Audiat cum iudicio. Turpis Claudianus ille frutex, *cui non amor, non odium, niſi indita & iuſſa.* 12. Ann.

Qui à ſuis

Ducitur, vt neruis alienis mobile lignum. Horat.

Nō pertendat. Tamen ſine Pertinaciâ. quia illud Marci Principis diuinum, *Æquius eſt, vt ego tot taliúmque amicorum conſilium ſequar,* Capit. in M. Anto-

nino Philoſ. *quàm tot taléſque amici meam vnius voluntatem.*

Veget. lib. 3. Sententiàm ſuam celet: ex hoc præcepto. *Fieri quid debeat, cum multis tracta: quid facturus ſis, cum pauciſsimis, vel potius ipſe tecum.* *Non aperiat.*

Ibid. Sanè anima conſilij, ſecretum: & *nulla ſunt meliora conſilia, quàm quæ ignorauerit aduerſarius antequam fierent.*

Plutar. Apoph. Libertatem admittat, nec amet Aulæ *verba* illa *byſsina.* *Liberos amet.*

Curt. lib. 8. *Regum opes ſæpius aſſentatio, quàm hoſtis euertit.* *Adulãtes oderit.*

3. Hiſt. At mihi ſalus illius deſperata eſt, *cuius aures ita formatæ ſunt, vt aſpera quæ vtilia, & nihil niſi iucundum & læſurum accipiant.* *Qui noxij.*

Capit. in Gord. iun. *Miſer eſt Imperator, apud quem vera reticentur.*

Sine diſcrimine audiat. & nec bona quidem conſilia præmiis adficiat (arcanum dogma ſuggero:) nequis ſpe adipiſcendi a vero deflectat, & παρὰ γνώμην τι καὶ πρὸς χάριν λέγοι: *præter animi mentem aliquid, & ad gratiam loquatur.* *Nõ præmia conſilijs.*

Thuc. lib. 3.

Curt. lib. 3. Sed nec mala ſuppliciis. *Deſuturi* enim *ſunt qui ſuadeant, ſi malè ſuaſiſſe periculum ſit.* *Nõ pœnas ſtatuat.*

Ibidẽ. Et ſanè *non melioris fidei habendi, qui prudentiùs ſuaſerint.*

Salluſt. ad Cæſ. Id eſt, Felicius. Nam profectò *ſæpe praua magis quàm bona cõſilia proſperè eueniunt.* *Succeſſus enim*

a fortuna, ſiue deo. *quia pleraſque res Fortuna ex libidine ſuâ agitat.*

Imò,

Centum doctûm hominum conſilia ſola hæc deuincit dea. Plaut. Pſeud.

Et quadam ſupra nos. Cum quâ (extremum id moneo) ne pugnet. & ardua illa atque implexa *conſilia, quibus impar eſt, fato permittat.* Tac. 6. Annal.

CAPVT IX.

Spernenda occulta Conſilia, & ab Aulæ ſeruis.

Aulici Cõſiliarij improbi. ADDO breuem, ſed magnæ rei notam. vti ſpernat genus illud Domeſtici conſilij, quod per prauam prudentiam nonnemo ſibi ſumit. Id ferè conſtat ex Aulæ quibuſdam mancipiis:

Qui placita loquũtur. Quibus *omnia Principum, honeſta atque inhoneſta, laudare mos eſt.* Tac. 3. Annal.

Rem ſuã quærũt. *Qui aures eorum fictè & ſimulatè, quæſtus ſui cauſsâ, inſuſurrant.* Cic. ad Q. Frat. epiſt. 1. lib. 1.

Ah caue, caue. & quiſquis priuatim tibi ſeruus, is *de ijs rebus quæ ad officium imperij tui atque ad aliquam partem reip. pertinent, nequid attingat.* Ibidẽ.

Principem dehoneſtãt Quantumuis ille idoneus, tamen *ſpecies ipſa gratioſi liberti aut ſerui, dignitatem habere nullam poteſt.* Ibid.

Minus,

Minus,fructum.& clamat tibi ipſa Veritas : Hi ſunt cubiculares illi conſiliarij, à quibus *bonus, cautus, optimus venditur Imperator.*

Vopiſcus, in Aureliano.

Imò & vēdunt.

CAPVT X.

Dictum de Adminiſtris.& nota triplex, ad quam legi eos oporteat.

IAMQVE plenè abſolui de Conſiliariis:tranſeo ad genus alterum Adiutorum,Adminiſtros.Eos dico,QVI PVBLICÈ AVT PRIVATIM PRINCIPI EXHIBENT IN FVNCTIONE ALIQVA SVI VSVM. Publicè:vt ſunt Præfecti, Præſides, Quæſtores, Iudices, & vno verbo ij omnes qui tangũt imperij aut reip.partem.Priuatim:vt ſunt ij ferè,qui ad Aulæ ſaltem vſum aut ſplẽdorem adhibentur: quos ſuo proprióque verbo dicimus,Palatinos.De his minus eſt. illos qui in publico verſantur, eligi ſuadeam cum curâ : & inprimis à triplici hac notâ.

Adminiſtri Principis.

In publico:

In Aulâ.

Vt Genus in iis honeſtum. Benè enim Philoſophorum columen : Εἰκὸς βελτίους εἶναι, τοὺς ἐκ βελτιόνων: *Par eſt meliores eſſe, eos qui ex melioribus.*

Ariſt. 5. Polit.

Eligendi a genere.

Et ſanè vilis ille, qui viles tantùm ſibi admouet: *præcipuúmque indicium non magni Principis,magni liberti.*

Plin. Paneg.

Viles ſpernendi.

Niſi inſigni aliqua virtute. Excipio, ſi eximia in talium aliquo virtus. Tunc enim libens fatear, *Optimum quemque, eſſe nobiliſsimum.* Vellei. lib. 2.

Et in cuiuſcumque animo virtus inſit, ei plurimum eſſe tribuendum. Ibid.

Probi eligendi. Nam nota mihi altera, Vita eſt: quam ſuper omnia ſpecto. Légi enim: *Meliorem eſſe remp. & propè tutiorem, in quâ Princeps malus ſit, eâ in quâ mali Principis miniſtri.* Apud Capit. in Alexand.

Moribus ergo probi ſint: valeátque illud,

-- emitur ſolâ virtute poteſtas. Claud.

Non infames. Malis famoſíſque *nihil crediderit, nullam exiſtimationis ſuæ partem commiſerit.* Cic. ad Q. Frat. epiſt. 1.

Nõ ancipites. Imò nec ambiguis. Nónne melius *officiis & adminiſtrationibus non peccaturos præficere, quàm damnare cùm peccarint?* Tac. in Agric.

Princeps peccat; quidquid illi. Ego cenſeo. nam in Principem

-- culpa cunctorum redit.
Qui non vetat peccare cùm poſsit, iubet. Senec. Med.

Illi incumbit *in hac cuſtodiâ imperij, vt non ſe vnum modò, ſed omnes miniſtros ciuibus & reip. præſtet.* Cic. ad Q. Frat.

Apti ab ingenio, eligendi. At nota tertia, Ingenium eſt. quod quia varium in nobis, Καὶ ὁ μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δὲ πρὸς πόλεμον εὐφυέστερος: *ille ad ciuilia, hic ad bellica, naturâ aptior:* Plutar. Polit. Præcep.

Quiſque pro inclinatione. Primum illud eſt, vt poſſit ἕκαστον ἑκάστῃ χρείᾳ, κατὰ τὸ οἰκεῖον, προσαρμόττειν: *quemque, cuique functioni, pro indole ſuâ, admouere.* Ibid.

Mæcenas enim aptè quædam obiuerit, quæ non Agrippa. & rectè poëta,

Prop. lib. 3. *Omnia non pariter rerum ſunt omnibus apta.*

Alterum, vt ingenia inſpiciat: id eſt, recta eligat. nec tamen erecta. Scilicet, *vt pares negotiis, neque ſupra ſint.* *Non nimis alti.* Tac. 6. Annal.

Tiberiana cautio non de nihilo. qui *nec eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat. Ab optimis, periculum ſibi: à peſſimis, dedecus publicum metuebat.* 1. Ann.

3. Ann. Medij ergo optimi, quibus olim & nunc tutiſſimò *ſecretâ Principum innixa.* *Medij congrui.*

Eodem libro. Quô mihi *Labeo* aliquis *incorruptâ libertate?*

Eodé. *Capitonis obſequium dominantibus magis probatur.*

Iſta ſuadeo: an perſuadeo? ægrè. Neſcio quomodo Aulica hæc comitia affectus dirigit: & *fato quodam ac ſorte naſcendi, vt cetera, ita Principum inclinatio in hos, offenſio in illos eſt.* *Tamen raro recta hic electio.* 4. Ann.

CAPVT XI.

Adminiſtris ipſis præcepta tradita, eorum tutelæ. Primùm Minoribus, inde Maioribus. Ancipitem omnem Potentiam eſſe in Aula.

NEc de Adminiſtris plura diſſero: quædam, ad ipſos. O boni, lubrica

veſtra vita & via eſt, qui in Aulâ verſamini! in quâ, vt verè vir ſanctus dixit,

Periculi plena Aula. *Per pericula, peruenitur ad grandius periculum.* Aug. 8. Cõfeſſ. cap. 6.

Itaque acri circumſpectione & cuſtodiâ vobis opus contra lapſum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui Minores in Palatio,

Obſequium Administros decet. Obſequioſi eſte. Nam *quanto quis* apud *Principem obſequio promptior, honoribus & opibus extolletur.* Tac. 1. Annal.

Sui vſus. Vtibiles ne ſitis dicto veteri, *Tineæ & ſorices Palatij.* Cõſtantini Imper. dictum.

Audacia. Audaculi. Nam profectò

Malus eſt miniſter regij imperij pudor. Senec. Trag. Hipp.

Modeſtia. At vos qui Maiores, cauete ne vobis tales: & *veſtrâ vos, non Principis fortunâ metiamini.* Plin. Paneg.

Quieta actio. Quod agitis, ſine iactantiâ agite. placent illi, qui *actu otioſis ſimillimi.* Vell. 2.

Virtutum diſſimulatio. Qualis ille Piſo: *quo nemo aut validius otium dilexit, aut facilius ſuffecit negotio: magiſque quæ agenda ſunt egit, ſine vlla oſtentatione agendi.* Eodem libro.

Inuidia ſic vitabitur: cui amoliendæ, nonnemo delapſus eſt ad *vitiorum etiam imitamenta.* Tac. 16. Annal.

Mæcenates illi hoc ſpectarunt,

---quis mens circumflua luxu Claud. de Pro-

bini & Ol. cóſ. *Nouerat intactum vitio ſeruare vigorem.*

Et callidus Criſpi nepos. *qui diuerſus à veterum inſtituto, per cultum & munditias luxu propior. Suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eò acrior quò ſomnum & inertiam magis oſtentabat.* — Tacit 3. Annal. — *O virū vere ad Aulam!*

Qui ſapis, capis. etiam iſtud: vt nihil tibi adſcribas, nec *ad famam tuam geſtis exſultes, ſed ad auctorem & ducem, vt miniſter, principi fortunam referas.* — Tacit. in Agric. — *Accepta omnia referant.*

Æmil. Prob. in Datam. Luna inquam eſto, & gloriæ tuæ omne lumen refunde illi Soli. *Hæc eſt conditio regum, vt caſus tantùm aduerſos hominibus tribuant, ſecundos fortunæ ſuæ.*

Dio lib. 49. Benè Agrippa, δυοῖν παρῄνει τὸν ἄνδρα τὸν σωθησόμενον, τῆς μὲν δυσχερείας αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ κατόρθωσιν σφῶν ἐκείνοις φυλάσσειν: *Duorum admonebat virum* in Aulâ *ſaluum futurum: Vnius, vt difficultatem rerum ipſe amoliretur: alterius, vt gloriam impoſitæ ſummæ manus illis relinqueret.* — *Sibi labores capiāt, gloriam illis.*

In vniuerſum autem, in Aulâ perennare vultis? duo hæc adſumite. Patientiam: veterani illius exemplo. qui interrogatus, *Quomodo rariſſimam rem in aulâ conſecutus eſſet, Senectutem? Iniurias* inquit *ferendo, & gratias agendo.* — Sen. 2. De irâ. — *Patiēt ſunto.*

Item Cautelam. quia multi vobis laquei, & — *Extremè cauti.*

Senec. Hipp. *Fraus ſublimi regnat in aulâ.*

Fraudiũ enim, ſedes aula. Illic ad *reprehendenda aliena dicta & facta, ardet omnibus animus, vix ſatis apertum os, aut lingua prompta videtur.* Sall. ad Cæſar.

Illic inſidiatores & hoſtes: qui *ſecretis criminationibus infament ignarum, & quo incautior decipiare, palàm laudatum.* Tacit. 1. Hiſt.

Cur te fallam? *cùm omnia caueris, per ornamenta ferieris.* Senec. Præf. lib. 4. Quæſt. Nat.

Potentia lubrica. Imò vt nemo te euertat, cades ſpontè. quia *Nihil rerum mortalium tam inſtabile & fluxum eſt, quàm potentia non ſuâ vi nixa.* Tac. 13. Annal.

Vide mihi illos Emeritos: *ſpeciem magis in amicitiâ Principis, quàm vim retinent.* 3. Ann.

Reges mutabiles. Siue id vitio *regum* fiat, quorum *voluntates vt vehementes, ſic mobiles, ſæpe ſibi ipſæ aduerſæ.* Salluſt. Iug.

Fatum incertũ. Siue *fato potentiæ rarò ſempiternæ. & ſatias capit aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos cùm iam nihil reliquum eſt quod cupiant.* Tacit. 3. Annal.

Inopinatum. Et ô benè ſi non Aratæa aliqua vox erumpat: Ταῦτ᾽ ἐστιν, ὦ Κεφάλων, ἐπίχειρα τῆς τυραννικῆς φιλίας: *Hæc ſunt, ô Cephalo, præmia regiæ amicitiæ.* Plut. in Arat.

Iſta eueniunt: numquam mihi. &c

Nos procul à Ioue & fulmine.

Stet quicumque volet potens Senec. Thyeſt.
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis ſaturet quies.
Obſcuro poſitus loco,
Leni perfruar otio.

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QVARTI

CAPVT I.

Propriam Prudentiam, id eſt eam quam ineſſe Principi volumus, præceptis difficile alligari. Latè fuſam eſſe, Inſtabilem, & Obtectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè à nobis præcipi.

ALIENAE Prudentiæ ſemitam decurri: aperitur mihi campus Propriæ, ſed verè campus. in quo certam viam aut limitē quis comprehendet? Diffuſa nimis res eſt, Confuſa, Obſcura. Diffuſa primùm. quid enim lātiùs ſe, quàm res humanæ, pandit? quarum omnium Prudentia eſt, imò & ſingularum. Philoſophum audi:

Prudentiæ materies, omnes res humanæ:

Τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν ἡ φρόνησις, ἃ γνώριμα γίνεται ἐξ ἐμπειρίας: *Rerum ſingularum*

Ariſt. 6. Ethic. cap. 8.

Eaq; ſingulariter inſpecta.

Prudentia eſt, quæ notæ homini per Vſum fiunt.

Atqui res ſingulæ, infinitæ ſunt: quas adeò non ſcientiâ, vt nec numero complectare.

Præcepta enim *finita eſſe debent, & certa:* Senec. Epiſt. 95.

Siqua finiri non poſſunt, extra Sapientiam ſunt. Ibid.

Circa res incertas verſatur:

Iam Confuſa eadem, quia reuera inſtabile totum & fluctuans eſt, quod Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quàm electio rerum quæ aliter atque aliter ſeſe habent? Quòd ſi illæ incertæ, etiam ipſa: eò magis, quòd non rebus ſolùm deuincta, ſed iis quæ rebus adſtant. Tempora, loca, homines adſpicit: & pro minimâ eorum mutatione ipſa ſe mutat, adeóque non vbique vna, vt nec in vnâ re vna. Scientiæ autem alia natura eſt: &

Ipſa quoque mobilis.

Πάντες ὑπολαμβάνομεν, ὃ ἐπιστάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν: Omnes cenſemus, quod ſcimus, natum non eſſe Variare. Ariſt. 6. Ethic. cap. 3.

Sanè incertum aliquid, nemo redegerit in certa hæc & ſtricta præceptorum vincla. Denique obſcura eadem, quia res euentúſq; omnes humani in altâ nocte.

Tenebroſa eſt, ob cauſſas ignotas:

Nam *occultat eorum ſemina deus, & plerumque bonorum malorúmque cauſſæ ſub diuerſâ ſpecie latent.* Plin. Paneg.

Quis in rebus etiam obuiis non ſuſpicatur potiùs de cauſis, quàm cognoſcit? Sine cauſſis autem Scientia non eſt, nec

traditio vlla firma. Addo, quòd in publicâ & Ciuili hac gubernatione, etſi in terrenis rebus, pleræque tamen cauſſę ab alto ſunt, nec reperiendæ in hac terrâ. *Aut homini nec noſcēdæ.*

Lucret. lib. 5.

Vſque adeò (vt ille exclamat) *res humanas vis abdita quædam*

Obterit, & pulchros faſces ſæuáſque ſecures

Proculcare ac ludibrio ſibi habere videtur.

Itaque (verum fateamur) ego & alij hîc caligamus; nec eſt quiſquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit, ſed tentârit. Quid ergo? quieſco, & ſileo? res & ordo vetant: & faciam potiùs quod in Syrtium aliquo æquore deprehenſus. & quoniam clauſum directúmque iter tenere non poſſum, confusè viam aliquam ſignabo, velut aſtris. O tu me adiuua, qui ſuper aſtra.

CAPVT II.

Diuiſa prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rurſus, in Humanam & Diuinam. De hac oſtenſum, curam Principi eſſe. Vnam Religionem retinendam ei, & defendendam.

PRVDENTIA omnis quam in Principe quæro, duplex eſt: Togata & Militaris. Illam intellego, QVAE IN *Togata Prudentia.*

COTTIDIANA HAC GVBERNATIONE, TRANQVILLISQVE REBVS, INTERVENIT. Iſtam, QVAE IN BELLO, REBVSQVE TVRBATIS. Illius materies iterum duplex; Res Diuinæ, Res Humanæ. In rebus Diuinis verſari eam dico, QVAE SACRA RELIGIONEMQVE TANGIT ET DIRIGIT, QVATENVS TAMEN PRINCIPIS EA CVRA. Iuſtè & conuenienter ſic limito. quia non Principi liberum in ſacra ius abſit, ſed inſpectio quædam, ídque tuendi magis quàm cognoſcendi cauſſà.

Militaris.

In diuinis Prudentia.

Religio, caput in repub.

Sanè in omni republicâ Πρῶτον, ἡ περὶ θείων ἐπιμέλεια: *Primum eſt, curatio rerum diuinarum.* Ariſt. 7. Politic. cap. 8.

Curanda Principi:

Ad quem autem ea potiùs, quàm ad Principem pertinet? Δεῖ γὰρ τὸ ἄριστον ὑπὸ τοῦ ἀρίστου τιμᾶσθαι, καὶ τὸ ἡγεμονοῦν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονοῦντος: *Decet enim quod optimum eſt, ab optimo coli; & quod imperat, ab imperante.* Diog. Stoic. apud Stob.

Decôri cauſſa.

Tutelæ cauſſa.

Nec decet ſolùm, ſed expedit. Tutelæ tuæ primùm: quia veriſſimè Cyrus ἐλογίζετο, ὡς εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν, καὶ περὶ ἑαυτόν: *ratiocinabatur, ſi omnes Familiares* (imò & Subditi) *dei metuentes eſſent, minus eos aut inter ſe aliquid illicitum patraturos, aut in ipſum.* Xenop. Pæd. lib. 8.

Augmenti cauſſa.

Ad augmentum etiam Imperij. Scito enim τοὺς θεοὺς ἀγαθοὺς εἶναι τοῖς μᾶλλον Ariſt. Rhet. ad Alex.

αὐτοὺς τιμῶσι : deos proniores eſſe in eos , qui maximè illos colunt.

Orat.de Arusp. reſpon. Auſus gloriari Tullius : Romanos, non *calliditate aut robore , ſed pietate ac religione omnes gentes nationéſque ſuperauiſſe.*

Lact. de irâ.c.12. Iam verò publicè, qui ſalui ſimus niſi illâ ſaluâ? *Religio & timior dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem.* *Status Publici cauſſa.*

Eod.libro c.8. Tolle hoc vinculum : *vita hominum ſtultitiâ, ſcelere, immanitate complebitur.*

Idémque, ſi confundis. Nec enim audiendi Ægyptij illi reges, qui *variam & miſcellam religionem induxerunt, ſtabiliendo*, vt putarunt, *ſceptro :* Καὶ ὅπως μηδέποτε ὁμονοῆσαι δύνωνται οἱ κατ᾽ Αἴγυπτον : *& ne vnquam conſpirare inter ſe Ægyptij omnes poſſent.* *Non ea miſcenda.* Diod. Sicul. lib. 1.

O fatui! Vnionis auctor illa vna : & à confusâ eâ, ſemper turbæ. Muſarum ille pater quanto melius ! cuius hoc ad Auguſtum monitum extat. Τὸ μὲν θεῖον πάντῃ πάντως αὐτός τε σέβου κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους τιμᾷν ἀνάγκαζε : *Diuinum illud numen, omni modo, omni tempore, ipſe cole iuxta leges patrias: & alij vt colant, effice.* *Vna, optima.* Mecen. apud Dioné Caſſiũ, lib. 52.

Ibid. Addit, τοὺς δὲ ξενίζοντάς τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν θεῶν ἕνεκα, ὧν ὁ καταφρονήσας οὐδ᾽ ἄλλου ἄν τινος προτιμήσειεν, ἀλλ᾽ ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀντεισφέροντες, πολλοὺς ἀναπείθουσιν ἀλλοτριονομεῖν. Κἀκ τούτου καὶ συνωμοσίαι, καὶ συστάσεις, ἑταιρίαί τε γίγνονται, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμ- *Puniendi, qui variant.*

φέρει: Eos verò qui in diuinis aliquid innouant, odio habe & coërce. non deorum ſolùm cauſsâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſanè quidquam magni fecerit) ſed quia noua quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Vnde coniurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profectò minimè conducibiles Principatui.

O verba, ab impio & ad impium, nimis pia! Hæc vera prudentia: & Principi qui ſapit, *religio & veneratio nulla alia niſi vnius Dei tenenda eſt.* Lact. 1. Inſtit. cap. 20.

Mos probus & vetus ſeruandus. Et tenenda ex ritu veteri. *Maiorum inſtituta tueri, ſacris cærimoniiſque retinendis, ſapientis eſt.* Cic. 2. de Diuinat.

Καὶ τὰ πάτρια ἔθη παρὰ πᾶσι παραβαίνειν ἄδικόν ἐστι: *Et patrios ritus migrare aut violare, vbique gentium nefarium habetur.* Ariſt. Rhet. ad Alexand.

Vindicandus. Puni igitur, ſi quis turbat. *iure ille à diis proximus habetur, per quem deorum maieſtas vindicatur.* Iuſtin. lib. 8.

Omni vi defendendus. Seriò, ſeriò, hoc imbibe: *Nibil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eámque ſummâ vi oportere defendi.* Lactan. lib. 5. Inſtit. cap. 20.

CAPVT III.

[redacted]

pis per iracundiam; ſed paullatim redu- *Emenda*
Idé ad cis ad concentum: in Fide cur non idem *potius,*
Afric. fit? & *peccata ſic compeſci, vt ſint quos peccaſſe quàm*
Proc. *pœniteat?* *tolle.*

Lact. in hac tali re, lib. 5. cap. 13. Atque hi tales, ſæpe meliores. *Multo fir-* *Pœnitentes, bu- boni.* *mior eſt Fides, quam reponit pœnitentia.*

Quod ô benigne & miſerator Deus (nam voto & ſuſpirio locum hunc clau- *Ex animo votum.*
In Act. Apoſt. cap. 4. do) da nobis: & effice vt *multitudinis credentium ſit cor vnum, & anima vna.*

CAPVT V.

Tranſitum ad Prudentiam in Humanis. huic duo fontes recluſi, Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem expoſita natura vulgi.

PRVDENTIA in Humanis rebus me vocat: de quâ liberiùs iam & libentiùs dicam. Hanc intellego, PERITIAM IN EXTERNIS TRANQVILLE ET FIRMITER GVBERNANDI. Duos illi fontes tribuo, Naturam populi, & Naturam regni. Sanè cùm omnia diſpexeris, nihil reperies peritè ad gubernādum olim aut nunc monitum, cui non hinc ſcaturigo. Itaque ante omnia ad eos te ducam: & tum denique riuulos aliquot ex ijs deducam vtilium monitorum. Quiſquis callidus peritúſque regendi eſſe vis,

Duplex caput Prudentiæ Gubernatoriæ.

Prius, Natura populi.

Noſcenda tibi *natura vulgi eſt, & quibus modus temperanter habeatur.* Tacit. Ann. 3.

Qui triplex noſcendus. Vulgi, meo iudicio, triplicis. Tui, Finitimi, Vniuerſi. *Tuus:* Tui. quid enim magis neceſſarium, quàm vt eum nôris cui præes?

Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos. Martial.

Vicinus: Finitimi. iure: quia res tibi ſæpe cum eo & fœdera. Variant autem ingenia, & *ſunt tam ciuitatum quàm ſingulorum hominum mores: gentéſque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ: in vinum, in Venerem proniores aliæ ſunt.* Liu. 45.

Omnis. Vniuerſi etiam. quoniam motus quidam affectúſque ſunt, quos communiter reperias in omni hominum gente. Quos niſi noſti, quî ad eos te componas? Scriptum olim: Οὐκ ἔϛιν εὖ ἄρχειν τὸν μὴ ἀρχθέντα: *Non eſt vt rectè imperet, cui non imperatum.* Ariſt. 3. Polit.

Siue, vt vertit noſter Sophus: *Nemo benè imperat, niſi qui antè paruerit imperio.* Sen. 2. De Irâ.

Rectè. non quia omnes reges voluerint eſſe è ſubditis: (minimè. multi in purpurâ nati, & à ſucceſſione fere regna) ſed hoc indicantes, ingenia & inclinationes ſubditorum imperanti noſcenda, ſic tanquam ipſe inter eos. Audi ſenem illum Principem: *Vtiliſſimus idem ac breuiſſimus rerum bonarum malarúmque delectus, cogitare quid ſub alio Principe aut nolueris aut volueris.* Galbã apud Tac. 1. Hiſt.

A notitiâ affectuum, rectum imperiũ.

Mæcen. apud Dioné lib. 3. Audi regium ſuaſorem: Αν ὅσα αὐ ἕτερόν τινα ἄρξαντά σε ποιεῖν ἐθελήσεις, ταῦτα αὐτὸς αὐτεπάγγελτος πράττῃς οὔτε τι ἁμαρτήσῃ, καὶ πάντα κατορθώσεις, κἀκ τούτου καὶ ἥδιστα καὶ ἀκινδυνώτατα βιώσῃ: *Si omnia quæ alium quemuis in te imperantem facere velles, ea ipſe tuâ ſponte feceris: nec peccabis quidpiam, & omnia ritè diriges, & vitam ex eo jucundiſſimam ſimul & tutiſſimam viues.*

Tu igitur hæc diſce. vnde? à Percunctatione, ab Vſu, à Libris. à Me etiam nonnihil, qui præcipuos popularium Affectuum depingam hîc tibi vt in tabellâ. Vulgus omne *Vnde ij noſcendi.*

Cic. pro Muræna. I N S T A B I L E. *Vulgo nihil incertius.* *Breuis eorum index.*

Idē pro Domo. *In multitudine eſt varietas, & crebra tamquam tempeſtatum, ſic ſententiarum commutatio.*

Tac. 1. Hiſt. A F F E C T V S ponit, aut ſumit. *Vt eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quàm immodicum ſæuitiâ fuerat.* *Pronum in affectus.*

Quinct. 2. Declam. *Nec quicquam facilius, quàm in quemlibet affectum mutare populum.*

Tacit. 1. Hiſt. I V D I C I I E X P E R S. *Plebi non iudicium, non veritas.* *Sine iudicio.*

Cic. pro Planc. *Non delectu aut ſapientiâ ducitur ad iudicandum, ſed impetu & quâdam etiam temeritate.*

Ibid. *Non eſt conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia.*

Idē pro Roſcio. *Ex opinione multa, ex veritate pauca iudicat.*

Vulgus vacuum curis, & ſine falſi verique diſcrimine ſolitas adulationes edoctum. Tacit. 1. Hiſt.

Adhæret turbæ. AD PLVRES inclinat. *Multitudo vulgi, more magis quàm iudicio, pòſt alius alium quaſi prudentiorem ſequuntur.* Salluſt. ad Cæſ.

Pecorum ritu: antecedentium gregem. Sen. De vit. beat.

Inuidet. NATVRA INVIDVM. *Ægris oculis alienam felicitatem intuetur.* Tacit. 1. Hiſt.

Prauo ſtudio, quo etiam in certaminibus ludicris vtitur, deteriori atque infirmiori fauet. Liu. 42.

Suſpicatur. SVSPICAX. *Municipale vulgus pronum ad ſuſpiciones.* Tac. 2. Hiſt.

Mos vulgo, quamuis falſis reum ſubdere. 1. Ann.

Omnia credit. CREDVLVM. *Facilis ciuitas ad credenda accipiendáque omnia noua:* 1. Hiſt.

Præſertim cùm triſtia ſunt. Ibid.

Quoquomodo audita pro compertis habent. 3. Ann.

A ſe auget. RES AVGET. *Cuncta, vt mos famæ, in maius credita.* Eod. lib.

--Sic quiſque pauendo
Dat vires famæ: nullóque auctore malorum,
Quæ finxêre, timent. Lucan. 1.

--tradúntque metus, nec poſcitur auctor. Silius 4.

Adſtruit auditis, docilis per inania rerum
Paſcere rumorem vulgi pauor. Ibid.

Vagus primùm & incertus rumor. mox, vt in magnis mendaciis, interfuiſſe ſe quidam & vidiſſe adfirmant: credulâ famâ inter gaudentes & incurioſos. Tacit. 1. Hiſt.

3. Hiſt. COMPRIMI NESCIT. *Prohibiti per ciuitatem ſermones, eóque plures; ac ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant.* *Vetita loquitur.*

2. Hiſt. *Vagis per vrbem militibus, qui ſermones populi coërcerent. id præcipuum alimentum famæ erat.*

1. Hiſt. *Publica exſpectatio magni ſecreti impatiens: & malè coercitam famam ſupprimentes augebant.*

Eodem libro. TVRBIDVM. *Vulgus cuiuſque motus noui cupidum.* *Pendit in turbas:*

Salluſt. Iugurt. *Ingenio mobili, ſeditioſum, atque diſcordioſum, cupidum nouarum rerum, quieti & otio aduerſum.*

Cic. pro Cluent. Præſertim SI DVX SIT. *Vt mare, quod ſuâ naturâ tranquillum eſt, ventorum vi agitatur: ſic populus ſuâ ſponte placatus, hominum ſeditioſorum vocibus, vt violentiſſimis tempeſtatibus, attollitur.* *Vtique ſiquis concitat.*

Tacit. 4. Hiſt. Nam *vulgus ſine rectore, preceps, pauidus, ſocors.*

1. Ann. Vereque dictum, *Nihil auſuram plebem principibus amotis.*

FAVET FERVIDIS. & plebe iudice, τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα· καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ξυνετὸν, ἐπὶ πᾶν ἀργόν· τὸ δὲ ἐμπλήκτως ὀξὺ, ἀνδρὸς μοίρᾳ προσετέθη. *quidquid modeſtum, ignauiæ ſpeciem habet: quod circumſpectum & prouidum, ſegnitiæ. quidquid autem abruptum & præceps, id verò forte & virile cenſetur.* *Calidos amat.* Thuc. 3.

Ideò *vincit in eâ plerumque pars maioris animi, quàm conſilij.* Liu. 7.

Et grati *ſtolidi, ac vecordi facundiâ.* Tac. 4. Hiſt.

Reipublica negligens. NEGLEGIT REMPVBLICAM. *Magnitudine nimiâ, communium curarum expers populus.* 1. Hiſt.

Sua diligens. *Priuata cuique ſtimulatio; & vile decus publicum.* Ibidẽ.

Intenta mala, quaſi fulmen, optant dumtaxat ſe quiſque ne attingant. Salluſt. Orat. Philip.

Forte verbis. VERBIS FEROX. *Procacia plebis ingenia.* Tacit. 2. Hiſt.

Nec vltrà. Sed *nihil vltra verba auſurum.* 3. Hiſt.

Impigræ linguæ, ignaui animi. Salluſt. Orat. Marcij.

Semper immodicum. METV AVT SPE NIMIVM. *Hæc eſt natura multitudinis. aut ſeruit humiliter, aut ſuperbè dominatur. Libertatem, quæ media eſt, nec ſpernere modicè nec habere ſciunt.* Liu. 23.

Nihil in vulgo modicum. terrêre, ni paueant: vbi pertimuerint, impune contemni. Tacit. 1. Annal.

Vulgus *audaciâ turbidum, niſi vim metuat.* 6. Ann.

Plura ſunt, quæ tu à te addes.

CAPVT VI.

Fons alter recluſus, Ingenium regum & regni. Duo hîc conſiderata, quæ Communiter conueniunt, & quæ diſtinctè.

Alterũ caput EGo ad Naturam regni propero: è quâ pauca hæc tibi delibo. Commu-

niter eam noſce,& Diſtinctè. In cõmuni notitiâ hæc ſunt. *Prudentia. Natura regni.*

Tacit. 1. Annal. Regnum omne fluctuans & INSTABILE. *Arduum* enim *& ſubiectum Fortunæ cuncta regendi onus.* *Id inſtabile.*

Senec. Oedip. *Vt alta ventos ſemper excipiunt iuga.*
Imperia ſic excelſa Fortunæ obiacent.

Senec. Ep. 92. *Nihil inauſum eſt Fortunæ. aduerſus Imperia idem habet iuris, quod aduerſus imperantes.* *Subitò ſæpe deiectum:*

Ibid. Itaque ſæpè occultis cauſis labitur. & *quæ domeſticis ſteterant bellis, quæ externis regna, nullo impellente ruunt.*

Liu. lib. 37. Et totum ferè labitur, cùm cœpit. Verè ille ſcripſit, *Regum maieſtatem difficiliùs à ſummo faſtigio ad medium detrahi, quàm à medijs ad ima præcipitari.* *Et totũ, cùm aliqua pars.*

Senec. De benef. 6. cap. 33. *Non enim his gradibus, quibus ad ſumma peruentum eſt, retrò itur: ſæpe inter fortunam maximam & vltimam nihil intereſt.* *In ſummo aut in imo eſt.*

Tacit. 2. Hiſt. *Imperium cupientibus* (aut *habentibus*) *nihil medium inter præcipitia aut ſumma.*

Nec fortunæ ſolùm obiectum, etiam ODIIS. *Odioſum plerumque.*

Senec. Theb. *Simul iſta mundi conditor poſuit Deus,*
Odium atque regnum.

Cauſſa ſæpe in Impotentiâ regum. Nam *Idque ob regum mores.*

Idẽ Agamẽn. *Id eſſe regni maximum pignus putant,*
Si quidquid aliis non licet, ſolis licet. *Qui licentioſi.*

Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt. Idem Hipp.

Pertinaces, & ſuperbi. Et in peruicaci eorum Superbiâ,

-- durus & veri inſolens Ibid.
Ad recta flecti regius non vult tumor.

Flecti non minùs exiſtimant turpe, quàm vinci. Sen. De Benef. 6. c. 30.

Etiam quia nos parêre difficiles. Sed cauſſa etiam altera in Naturâ noſtrâ. quia *nemo alteri imperium volens concedit: & quamuis bonus atque clemens ſit qui plus poteſt, tamen quia malo eſſe licet, formidatur.* Salluſt. ad Cæſ.

Inſidÿs exponitur. Ideóque regnum obnoxium INSIDIIS.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci ſunt boni. Attius.

Ideò meticuloſi reges. Nec immeritò reges ſemper in TIMORE. *Ingenia regum prona ad formidinem.* Sall. Iugurth.
Sæpe nimis: &

--dubia pro certis ſolent Senec. Oedip.
Timere reges.

Suſpicaces & æmuli. Iidem ÆMVLI, & *ſuâpte naturâ potentiæ anxÿ.* Tac. 4. Annal.

Nec regna ſocium ferre, nec tædæ ſciunt. Senec. Agam.

In ipſos filios. Adeò, vt *diſpliceant regnantibus* etiam *ciuilia filiorum ingenia.* Tacit. Annal.

Et ſuſpectus ſemper inuiſúſque dominantibus, quiſquis proximus deſtinatur. 1. Hiſt.

Regni vires noſcẽda: Hæc taliáque Communiter ſcies. iam illud Diſtinctè, Quantum tuum regnum ſit, &

ſit,& Quale. Potentia, inquam, tua ſeriò tibi noſcenda eſt.

Lucan. 8. *Metiri ſua regna decet, viréſque fateri.*

Sen. De Ben. 6. cap. 30. *Multi dum ſe tam magnos, quàm audiunt, credunt, attraxêre ſuperuacua & in diſcrimen rerum omnium peruentura bella.*

Etiam regni Qualitas. cuiuſmodi illud ſit, Vetus, Nouum; Hæreditate, an Suffragio traditum & tradendum; Legibus, an Vi quæſitum. & quidquid tale. Pro his enim variè attemperandum ſceptrum, & laxandæ aut adducendæ imperij illæ habenæ. *Et eius conſtitutio ſiue forma.*

CAPVT VII.

Præcepta nunc ex hiſce fontibus petita. & primùm vniuersè poſita, quæ firment Regnum aut violent: mox diſtinctè de Vi dictum. Opus Regi Cuſtodes, Milites, Arces aut potiùs Colonias.

BENE habet. duplicẽ Arcton meam ſignaui, ad quam flectendi mihi idemtidem oculi: nunc audacter vela do, & vndoſum mare ingredior Præceptorum. Ea hoc ordine diſponam, vt quę Iuuant firmántque regnum, præmittam: ſubiungam, quæ Lædũt & perdunt. Duo igitur ſunt, quæ tranquillum id aut firmum efficiunt, VIS & VIRTVS: duo item, quæ turbidum aut caducum, VIS *Duo firmando Regno.*

& VITIVM. Singula hæc, vt meus captus eſt, ſubtiliter videamus & partitè. *Duo euertendo.* Vim in Iuuante parte primũ pono, & intellego PRAESIDIVM QVOD PRINCEPS VTILITER ADHIBET AD SE TVENDVM AVT REGNVM. *Vis definita:* Id ferè duplex, Milites & Munimenta. Milites iterum duplices, Cuſtodes & Ordinarij. *Diuiſa.* CVSTODES, regis ipſius tutela propria: qui ſcilicet *Cuſtodes regij.*

Senec. 1. de Clemen. *Somnum eius nocturnis excubijs muniant, latera obiecti circumfuſique defendant, incurrentibus periculis ſe opponant.*

Tac. 1. Annal. *Miles in forum, miles in curiam comitabatur:* ſcribit de ſuo Principe Tacitus.

Sen. 1. de Clemen. Nam probus vetúſque ille mos: & quamquam in nullo metu, decorè tamen eos Princeps, & *vel ornamenti cauſſâ habeat.*

Sed eſſe & ORDINARIOS milites volo: manum ſcilicet aliquam grandiorem (pro viribus & modo regni) ad ſubita caſuum aut bellorum. & qui, *ſi auxilium res poſcat, haud procul accieantur.* *Ordinarij & perpetui milites.* Tacit. 4. Ann.

Ibid. Nam ſcimus, *voluntarium ſæpe militem deeſſe. ac ſi ſuppeditet, non eâdem virtute ac modeſtiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi* (vt hodie quidem mos eſt) *ſponte militiam ſumunt.*

Dio. lib. 42. Grande momentum in hoc præcepto: & C. Cæſar ſolitus dicere, Δύο τε εἶναι τὰ τὰς δυναστείας παρασκευάζοντα καὶ φυ-

λάσοντα καὶ ἐπαύξοντα, στρατιώτας καὶ χρήματα: *Duo eſſe, quæ Principatus comparent, ſeruent, augeant, Milites & pecuniam.*

Seuerus Imper. apud Dioné in vitâ eius.

Atque alius ab eâdem mente) etſi paulò improbiùs) ad ſuos liberos: Ὁμονοεῖτε, τοὺς στρατιώτας πλουτίζετε, τῶν ἄλλων πάντων καταφρονεῖτε: *Inter vos conſentite, milites ditate, reliquos omnes ſpernite.*

Arces: quatenꝰ vtiles.

At munimenta poſſis vſurpare duplicia, Arces aut Colonias. Illas vulgus & hodiernus mos tibi ingerit: ego iſtas, & mos vetus. Sanè ARCES non tam firmæ compedes, quàm cenſentur: ad exiguum motum validæ; fragiles (ipſi vidimus) ad communem & magnum. In finibus tamen & contra hoſtem, haud valdè eas ſpernam: in mediterreis & contra ciues, valdè. Populo alicui diffidis? premere eũ vis? COLONIAS tibi ſuggero, verè *ſedes ſeruitutis*:

Tacit. Agric.

Prælata ijs Coloniæ:

Hoc ſolidum, hoc firmum munimentum eſt: in quo non locus ſolùm talis, ſed homines ipſi ſint. Coloniæ enim fere conſtant externis (quibus, cum indigenis haud facilis conſpiratio:) nec vſurpandæ temerè niſi in externos. Nam *non aſſuetæ frenis ſeruitutis tumidæ gentium inflatæque ceruices, facilè aliàs ab impoſito iugo reſiliunt.*

Flor. 4. cap. vlt.

Sed ſaltem in exteros:

Siue etiam in feroces & recens ſubiectos. Quidquid enim dicunt, *quos viceris caue amicos tibi eſſe credas.*

Curt. 6.

Aut recens domitos

CAPVT VIII.

De Virtute duplici, ſeruatrice Regnorum. Beniuolentia populi commendata, & oſtenſa triplex ad eam via.

VIS ergo opportunè etiam ab optimo Principe adhibenda, ex ſcito veteri:

Quædam vi tractanda, quò ceteris quies ſit: Tacit 1. Annal.

Sed magis Virtus. in quâ mihi quidem præcipuum Principatus robur eſt & pondus. Eam, paullò aliter quàm vulgus, hîc appello LAVDABILEM VTILEMQVE IMPERIO AFFECTVM, DE REGE VEL IN REGEM. Studiosè ſic diſcrimino. Nam cùm duplex eiuſmodi Virtus ſit, Beniuolentia & Auctoritas: naſci quidem vtraque à rege & per regem debet, ſed ſedem tamen ſuam & domicilium in animis populi habet. atque illa, in Regem Affectus eſt; hæc Opinio de rege. Ex definitionibus facilè rem mentémque meam capies. Nam BENIVOLENTIA, quam hîc quæro & ſuadeo, eſt SVBDITORVM IN REGEM EIVSQVE STATVM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR.

Quid hic Virtus.

Beniuolentia definita.

Quæ nimis vtilis, imò neceſſaria, ad res gerendas. Plato verè dixit: Διὰ τοῦ ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸ πράττειν ἐστί: *Ab eo quod placeas hominibus, actionum efficacia eſt.* Epiſt. 4. ad Dionem.

Vtilitas eius.

Para igitur: ídque viâ triplici, Lenitatis, Benificentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Teipſo primùm, verbis factíſque benignus, *comitate & alloquiis officia prouocans.* — *Quomodo paranda? Lenitate in te, & circa te:* — Tac. 5. Hiſt.

Plin. Paneg. Quidni *ita cum ciuibus tuis, quaſi parens cum liberis, viuas?*

Tacit. 5. Hiſt. Cum illâ tamen exceptione, vt *incorrupto ducis honore.*

Plinius Paneg. Temperie opus eſt: *nec aut reuerentiam terrore, aut amorem humilitate captabis.*

Cicer. Orat. ad Brut. Raræ hoc ſed magnæ laudis, cùm *virtutes ſpecie diſpares prudentiâ iunguntur.*

Sen. 1. De Irâ. Sed promes etiam in Imperio: vt tranquillum id ac lene ſit, *nec alia eius facies, quàm sereni cæli ac nitentis.* — *Lenitate in omni imperio.*

Tacit. 1. Hiſt. Hoc ex ingenio hominum eſt: qui *nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem:* — *Hinc Quies:*

Idem Agric. *Domiti vt pareant, non vt ſeruiant:*

Sen. 1. de Clemen. Hoc ex vſu ipſius imperij: quia reuerâ *remiſsiùs imperanti melius paretur.*

Lib. 22. Sed & fideliùs paretur. *Nullus terror*, ait Liuius, *cùm omnia bello arderent, fide ſocios demouit: videlicet quia iuſto moderatóque regebantur imperio.* — *Hinc Fides:*

Apud Dion. lib. 43. Cæſaris effatum eſt: ἡ ἐξουσία μετριάσασα πάντα τὰ κτηθέντα τηρεῖ: *Potentia mediocriter exercita, omnia quæſita conſeruat.* — *Hinc ſtabilitas.*

Ibid. Contrà, ὁ αὐχίδην εἰς πάντα ἁπλῶς τῇ-

δυνάμει καταχρώμενος, οὔτε εὔνοιαν ἀληθῆ, οὔτ' ἀσφάλειαν ἀκριβῆ εὑρίσκεται : Qui impudenter & paſsim in omnibus potentiâ abutitur, is neque veram beniuolentiam, neque firmam ſecuritatem inuenit.

Beneficentia item paratur. Iam & BENEFICENTIAM adiunges. Nam *liberalitate qui vtuntur, Beniuolentiam ſibi conciliant, & quod aptiſsimum eſt ad quietè viuendum* (ſiue & *regendum,*) *caritatem.* Cic. 2. de Fin.

Quæ ſëper vſui: Vis ſcire quanta eius vis? *Meliùs beneficiis imperium cuſtoditur, quàm armis.* Sen. De Breu. Vitæ.

Sanè vulgo, ex veteri verbo, *Omnium dulciſsimum eſt, accipere.* Idẽ De Benef.

Donabis igitur, vel Auguſti exemplo: qui *Militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit.* Tac. 1. Annal.

Maximè in nouo ſtatu. Idque effuſiùs in nouo imperio. Sic enim tibi firmabis, & *nouis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quàm vetera & periculoſa malent.* Ibid.

Quibus tamen conferas, vide: Sed cum Iudicio: nec placeant mihi illi *Reges,* qui *multa opertis oculis donant.* Sen. 4. de Ben. cap. 37.

Tu largiere *bellorum ſociis, periculorum conſortibus:* Plin. Paneg.

Siue etiam *de te bene ac fortiter, ſed in togâ, meritis:* Ibid.

Aut ijs denique qui mereri poſſunt. *illis* ſcilicet *præmia, his exempla.* Ibid.

Et quantũ, vide. Sed cum modo etiam. Nam *ſimplici-* Tacit. 3. Hiſt.

tas ac liberalitas, niſi modus adſit, in exitium vertuntur.

2. Ann. Si omnibus, ſi paſſim: quis finis? *Singuli nunquam exſatiabuntur, reſpublica deficiet.* *Alioqui tua & te perdis.*

Cic. 2. de Off. Itaque *alienis bonis manus afferre cogêris.*

Ibidē. Quod exitiabile. *nec vnquam tanta ſtudia aſſequêris eorum quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.*

Plin. Paneg. Caue igitur. atque adeò *nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat.*

Tertiò INDVLGENTIAM ſuaſi: hac mente, vt quatenus ſine corruptelâ morum poteſt, populum Laxè habeas & iucundè. *Deniq; Indulgētiā paratur.* Laxè, vt in Victu: ne *plebes acri annonâ fatigetur.* Tac. 4. Annal.

4. Hiſt. Nam *vulgo vna ex republicâ annonæ cura.* *In viliore Annona:*

Iuuen. Sat. 10.
-- duas tantum res anxius optat,
Panem & Circenſes.

Cic. 2. de Off. *Omnes* autem *qui remp. gubernant, conſulere debent, vt earum rerum copia ſit, quæ ſunt neceſſariæ.*

Sen. ep. 116. Iucundè etiam: puta in ludis & eiuſmodi receptis voluptatibus: Nam vulgo, ſicut *pueris, omne ludicrum in pretio eſt.* *In ludicris.*

Tac. 14. Annal. Idémque *cupiens voluptatum, & ſi trahat eò Princeps, lætum.*

Ibidé. Itaque vides, *nec maiores abhorruiſſe ſpectaculorum oblectamentis.*

Idē in Agric. Vſus enim aliquis in iſtâ re? cùm ita ferociores populi, eóque *bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcunt.* *Quæ ſeriū etiā vſum præbent.*

Frangũt & molliunt. Idque *apud imperitos Humanitas vocatur, cùm pars ſeruitutis ſit.* Ibid.

Veriſſimum eſt, *Voluptatibus Romanos plus aduerſus ſubiectos, quàm armis valuiſſe.* Tacit. 4. Hiſt.

A generoſis curis auocant. Nec id neſciuit ille hiſtrio, qui increpanti Auguſto quòd eius cauſsâ in plebe eſſent tumultus: Συμφέρει σοι, Καῖσαρ, inquit, περὶ ἡμᾶς τὸν δῆμον ἀποδιατρίβεσθαι: *Expedit tibi, ô Cæſar, populum circa nos diſtineri.* Pylades, apud Dionẽ, lib 54.

Acutè. Nam profectò *virtus ac ferocia ſubditorum, ingrata imperantibus.* Tac. in Agric.

Tamen laſciuia & luxus vitanda. Sed modum tene: & vide vt hæc *lætitiæ potiùs, quàm laſciuiæ dentur.* Annal. 14.

Facilè enim iſta irrumpet. *nec pudicitia aut modeſtia, nec quidquam probi moris vltrà reſeruabitur.* Ibid.

Ita Tui & Tu peribitis. Quid enim ſalui, amiſſis moribus?

CAPVT IX.

Auctoritas commendata valdè. Tria oſtenſa, quæ ad eam ducunt. in quibus quia imperij præcipua vis eſt, accuratè & enucleatè de his diſſertum.

AVCTORITAS inter Iuuantes virtus altera eſt. quam * ſuprà quoque libaui: ſed hoc tantùm. nunc vberiùs, & pleno magis ore dicenda eſt. Definio ite-

* Lib. 2. cap. 16.

rûm: Auctoritas eſt IMPRESSA SVBDITIS, SIVE ET EXTERIS, OPINIO REVERENS DE REGE EIVSQVE STATV. Conſtat ex admiratione & Metu: cuius vtriuſque temperies ſiue mixtio facit hãc Virtutẽ. Quam parari apud quaſdam nationes proniùs aio: *Quid Auctoritas? Unde nata?*

Curt. 3. *Eſt* enim *ingenita quibuſdam gentibus erga reges ſuos veneratio:* *Quibus rebus paranda?*

Apud alias ægriùs: ſed tamen apud omnes triplici hoc, quem dicam, modo ſiue viâ: Formâ imperij, Potentiâ imperij, Moribus imperantis. Per ſingula te ducam, & figam in iis pedem non diſtinctè ſolùm, ſed lentè & impreſsè. quis carpet? ego fulcrum hoc regnorum ſcio, & *Tutela ea regnorum.*

Idem lib. 8. *Maieſtatem imperij ſalutis eſſe tutelam.*

Hæc illa velut edita arx eſt, quâ Princeps ſe vindicat à rebellione & contemptu. Scande & occupa deo auſpice, me duce. Prima viarum eſt

FORMA IMPERII. in quâ tria ad Auctoritatem requiro: vt Seuera ſit, vt Conſtans, vt Adſtricta. SEVERA primùm, quia perpes illa & aſſidua Lenitas Contemptum inducit, id eſt Principatus ipſam peſtem. In hac colluuie morum & hominum *habendus metus, aut faciendus eſt.* *Hanc creat Seuera gubernatio.* Salluſt. Orat. Lepid. *Quæ ex vſu Principis.*

Cic. pro Mil. Amplius. quia inducit *maximam illecebram peccandi, impunitatis ſpem.* *Et ſubditorum.*

Sen. 1. Quis eum metuat, *apud quem conditum,*

imò conſtrictum ferrum eſt? de Clemen.

Qui per ſegnitiem potiùs quàm clementiam, *patiatur hebeſcere aciem ſuæ auctoritatis?* Cic.1.in Catil.

Nam vulgus metu coërcendum.

Ne fecceris, & noſce vulgus. Οὐ γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖ πειθαρχεῖν, ἀλλὰ φόβῳ· οὐδ᾽ ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ τὸ αἰσχρὸν, ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας: *Non enim ita natum eſt, vt Pudori obſequatur, ſed vt Metui: nec vt abſtineat à prauis ob turpitudinem, ſed ob ſupplicia & pœnam.* Ariſt. 10. Eth. cap.vlt.

Adhibe hæc igitur in tempore. *Salutaris Seueritas vincit inanem ſpeciem Clementiæ.* Cic.ad Brut. Epiſt.2.

Cotys rex Thracum, increpanti ſeueritatem eius, & aienti, Μανία τοῦτ᾽ ἐστι, καὶ οὐ βασιλεία, bellè reſpondit, Ἀλλ᾽ ἡ ἐμὴ μανία τοὺς ἀρχομένους σώφρονας ποιεῖ: *Furor hic eſt, non Regnum. At meus hic Furor ſubditos ſanos reddit.* Stob.de Regno.

Ita, ita. *Adhibenda eſt reip. cauſſa Seueritas, ſine quâ adminiſtrari ciuitas nulla poteſt.* Cic.2. de Off.

Si noxia reciden-da.

Scimus digitum præcidi oportere, ſi ob eam rem gangræna non ſit ad brachium ventura. Var. in Fragm.

Sed per interualla.

Tamen tempeſtiuè, & cum intermiſſione. Nam *ciuitatis mores magis corrigit parcitas animaduerſionum.* Sen.1. de Clement.

Illud laudabile, quoties potes, efficere *vt pœna ad paucos, metus ad omnes perueniat.* Cic.pro Cluent.

Et *vnius improbi ſupplicio multorum improbitatem coërcere.* Idem 3. in Verr.

Quòd ſi crebra tamen nimis aut peruicacia vitia: tum ſanè illud valeat, *Niſi mala herba nimium ſuccreuerit.*

Publi⁹. *Crudelem medicum intemperans æger facit.*

Tac. 3. Annal. *Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, niſi per dura & aſpera coërceas. Corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrãs animus, haud leuioribus remediis reſtinguendus eſt, quàm libidinibus ardeſcit.* *Falce tũc recidenda eſt.*

Secundò, CONSTANTEM volui imperij Formam: quod interpretor, vno & veteri tenore fluentem. Quid mihi mutas? Alcibiadem audi verè cenſentem: *Cõſtantia Auctoritati facit.*

Apud Thuc. lib. 6. τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις, ἢν καὶ χείρω ᾖ, ἥκιστα διαφόρως πολιτεύουσιν: *Eos hominum tutiſſimè agere, qui præſentibus moribus legibúſque etiamſi deteriores ſint, minimùm variantes, rempubl. adminiſtrant.* *Obſeruatio legũ & morum.*

Apud Dion. 52. Ipſum Auguſtum: qui ſic olim ad Senatum: Τοὺς κειμένους νόμους ἰσχυρῶς φυλάττετε, καὶ μηδένα αὐτῶν μεταβάλλετε. τὰ γὰρ ἐν ταυτῷ μένοντα, κἂν χείρω ᾖ, συμφορώτερα τῶν ἀεὶ καινοτομουμένων, κἂν βελτίω εἶναι δοκῇ, ἐστίν: *Poſitas ſemel leges conſtantèr ſeruate, nec vllam earum immutate. Nam quæ in ſuo ſtatu, eadémque manent, etſi deteriora ſint, tamen vtiliora ſunt reipub. his quæ per innouationem vel meliora inducuntur.*

Et inopinati dogmatis cauſſa duplex. Quòd nec leges ipſæ vim & vitam ſatis habeant, vertendæ ſtatim aut euerten- *Contemnuntur leges, lata, relata.*

dæ. *Non* enim *conualeſcit planta, quæ ſæpius transfertur.* Senec. Epiſt.

Et vná earum labor. Et quòd Princeps vileſcit, qui ſic vacillat: fœdáque inconſtantiâ, *quæ iuſſerat vetat; quæ vetuerat, iubet.* Tacit. 3. Hiſt.

Aericuli in repub. mali: Sperne ergo circa te nouatores: qui *vt aliquid ſui videantur afferre, etiam recta commutant.* Quinct. lib. 3. Inſtit.

Veteres, & vetera, optimi. Et ſcito, *ſuper omnibus negotijs melius atque rectius olim prouiſum: & quæ conuertuntur, in deterius mutari.* Tac. 15. Annal.

Ideò in *minimis quoque rebus: omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſeruanda.* Valer. Max. lib. 2.

Interdū tamen innouādum. Sed numquam, inquies, mutem? numquam: niſi aut ſumma Vtilitas expreſſerit, aut ſumma Neceſſitas. Nam fateor, *nocet* interdum *priſcus rigor & nimia ſeueritas, cui iam pares non ſumus.* Tac. 1. Hiſt.

Sed non violentè. Sed tunc quoque fiat leniter: & vt *quàm minimo ſonitu orbis ille in repub. conuertatur.* Cic. ad Att. lib. 2. ep. 9.

Et paulatim. Itémque Lentè: vt per gradus, nec omnia ſimul. Auguſti exemplo: qui ſub initia imperij οὐ πάντα εὐθὺς, ὥσπερ ἐπετέθειτο, ἔπραξε, φοβηθεὶς μή πῃ σφαλῇ τι, ἀθρόως μεταρρυθμίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐθελήσας, ἀλλὰ τὰ μὲν παραχρῆμα μετεκόσμησε, τὰ δὲ ὕστερον: *non omnia ſtatim, vti decretum erat, exſecutus eſt: veritus, ne parum ſuccederet, ſi ſimul homines transferre & inuertere vellet: ſed quædam ex tempore diſpoſuit, quædam reiecit in tempus.* Dio. 42.

Atque hoc eſt, quod de eodem noſter:
Tacit. 1. *Inſurgere paulatim munia legum & magiſtra-*
Annal. *tuum in ſe trahere.* Ait, Paulatim: & tu in te
ſimili ſerua.

Tertiò, ADSTRICTAM Imperij *Adſtri-*
Formam poſui, id eſt, vt non ſolùm A te *ctio im-*
præcipua vis & honos, ſed etiam apud te *perij, pro*
ſint. A te quidem, vt maxima rerum aut *Aucto-*
1. Ann. agas ipſe, aut firmes: *neu vim Principatus* *ritate.*
reſoluas, cuncta ad Senatum reuocando. *Princeps vnus res man'*

Non quia conſilia ſpernam (valdè ſua- *teneat.*
ſi, & ſuadeo:) ſed quia innoteſcere omni- *Eũ om-*
bus velim, te eſſe à quo pendeant omnes: *nes ſpe-*
2. Ann. Eſto mihi *ſolus arbiter rerum, iure ac nomi-* *ctent: &*
ne regio. *omnia ab eo ex-*
Liu. 9. *Reges, domini rerum temporúmque, trahunt* *ſpectent.*
conſiliis cuncta, non ſequuntur.

Tacit. 1. Aliquid hîc laxas? totum amittis. *Ea eſt*
Annal. *imperandi ratio, vt non aliter conſtet, quàm ſi v-*
ni reddatur.

Sed apud te etiam pleruſque honos *Honores*
maneat, certè magnus. Doctorum ille *nimios*
Ariſt. 5. doctor: Κοινὴ φυλακὴ πάσης μοναρχίας, τὸ *ne dato.*
Polit. μηδένα ποιεῖν ἕνα μέγαν: *Communis cuſtodia*
cap. 11. *Principatus, neminem vnum magnum facere.*

Tacit. Semper *periculoſum priuati hominis nomen*
Agric. *ſuprà* (imò & *iuxta*) *Principis attolli.*

Quid ſi tamen factum? corriges. ſed *Datos*
ſic, vt non detrahas eum, ſed deducas. *auferto,*
Ariſt. 5. Δεῖ γὰρ ἐκ παραγωγῆς, vt ille loquitur, τοῦτο *ſed velli-*
Polit. δρᾷν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξου- *catim.*
cap. 11.

σίαν: oportet circumductione quâdam & per ambages id facere, nec totam poteſtatem ſimul tollere.

Non lõgos item dato. Nec verò magnos ſolùm honores dari abnuo, ſed & vtique in Militiâ aut Præfecturâ) longos. Vetus monitum: *Nihil tam vtile, quàm breuem poteſtatem eſſe, quæ magna ſit.* Latro apud Sen. 7. Cõtrouerſ. vltim.

Libertatis (ſiue *Principatus*) *magna cuſtodia eſt, ſi magna imperia diuturna eſſe non ſinas.* Liu. 4.

Nam homines inſoleſcunt. Cauſſa. quoniam αἱ μακρότεραι καὶ πολυχρονιώτεραι ἀρχαὶ ἐπαίρουσί πως πολλοὺς, καὶ ἐς νεωτεροποιΐαν ἐξάγουσι: *Longiora & diuturniora imperia, multos attollunt, & ad res nouandas impellunt.* Dio. 52.

Potẽtia, certiſſima ad Auctoritatem ratio. VIAM primam vides: alteram tibi POTENTIAE ingredior, quæ eſt illa ipſa directa & regia ad ſolidam Auctoritatem via. Cetera omnia adſint, hæc abſit: quid iuuabunt? Scito *parum tutam maieſtatem ſine viribus eſſe.* Liu. 2.

Quid eã appellẽ? Potentiam autem hîc intellego, ad *Sua conſeruanda & Aliena obtinenda idonearum rerum facultatem.* Cic. 2. De inuent.

Quî parari cenſeam. Quam quinque hæc inſtrumenta tibi dabunt: Opes, Arma, Conſilia, Fœdera, Fortuna: ſi tamen apposítè vtâris, & vt præcipiam. Attende, attende. Primo loco Opes pono. *1. pecunia.* & de vi atque vſu earum quis ambiget? Δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων: *Opus ſunt Opes, & ſine ijs nihil fiet quod opus.* Demoſthen. Olynt. 1.

Mucian. apud Dio. in Veſpaſ.

Experiens callidúſque vir clamabat olim: Νεῦρα τῆς ἡγεμονείας τὰ χρήματα εἶναι: *Neruos imperij pecuniam eſſe.*

Illa nerui, caput, pedes.

Ariſt. Rhet. 2. cap. 16.

Nam ſocios aut milites habere vis? Illa dabit. Πάντα ὤνια τοῦ πλούτου. *Omnia venalia nummis.*

Animorum domina.

Cic. 2. in Verr.

Hoſtes aut vrbes perdere? hæc faciet. *Nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ poſſit.*

Locorũ domina.

Cic. 1. ad Att. ep. 12.

Omnia caſtella hæc machina deijciet, *in quæ modò aſellus onuſtus auro poſſit aſcendere.*

Hor. 1. Serm.

Ad ſummam,

--- diuina humanáque pulcris
Diuitijs parent.

Philippo Macedoni id datũ.

Non credis? ſaltem oraculo:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις.
Haſtis pugna argentatis, atque omnia vinces.

Argenteus gladius omnia penetrat.

Tacit. 15. Ann.

Inſtrumentum ſecundum, Arma. Nam illud certum, *non ignauiâ magna imperia cõtineri, ſed virorum armorúmque faciendum certamen.*

2. Arma opus ad potentiã.

Ibidẽ.

Improbè dictum videatur, ſed in tempore vtiliter: *Sua retinere, priuatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe.*

Reges inuadunt.

De morib. German.

Fateor optabilius *magnitudinem ſuam iuſtitiâ tueri:*

Ibid.

Sed optabilius. quî enim ſemper poſſis? *Inter impotentes & validos falſò quieſcas. vbi manu agitur, modeſtia & probitas nomina ſuperioris ſunt.*

Et ſapo debent. Aut ipſi inuaduntur.

Ab externis: Nec vnquam deerunt, *niſi ſiluâ hac humani generis excíſa, raptores alienæ libertatis lupi.* E Vell. lib. 2.

A ſuis. Addo: ſi hoc non ſit, quòd *nullâ magna ciuitas diu quieſcere poteſt. ſi foris hoſtem non habet, domi inueniet.* Liu. 30.

Comprimant ergo bella, bello. Arce, arce internam illam peſtem: & alios potiùs turba, quàm vt te perdas. *Agendo audendóque res Romana creuit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.* Idē 22.

3. Conſilia vſus ad potentiam. Quanquam Conſilia profectò & ego miſceo: nec vlla ſtabilis potentia ſine iſtis. *Arma*, inquit ille, *conſilio temperanda ſunt.* Tacit. 1. Annal.

Haud temerè bellum mouendum: Quod tibi ita præco: Arma inferre vis? Primùm vide vt Prouidè.

Animus vereri qui ſcit, ſcit tutò aggredi. Publi°.

Odi iſtos properos, qui *dum inferre pericula volunt, non cauent.* Sen 1. De Irâ.

Et ſcio, *cautis quàm acrioribus conſiliis Potentiam tutiùs haberi.* Tac. 11. Annal.

Nec nimis diu habendum. Vide etiam vt cum Modo, *ne dum ad culmen venire contendis, vnà cum ipſis ramis, quos comprehendiſti, decidas.* Curt. 7.

Ea demum Potentia tuta eſt; quæ viribus ſuis modum imponit. Val. 4. cap. 1.

Explendus animus. Pyrrhus mihi es? & *nonâ ſiti ad alia aliáque properas?* Plut. in Pyrrh.

Noli. *Facilius eſt quædam vincere, quàm tenere.* Curt. 4.

Et

Publi⁹. *Fortunam citius reperias, quàm retineas.*

Florus lib. 4. cap. vlt. Tu firma antè parta. *Difficilius eſt prouincias obtinere, quàm facere. viribus parantur, iure retinentur.*

Sen. Cõſol. ad Marc. Et quid feſtines? *Non durat, nec ad vltimum exit, niſi lenta felicitas.*

Et in quæſitis aut relictu quieſcẽdum:

Regibus ego ita ſuadeo: at regulis, iſta. Quies vobis tutior, nec de Obtinendo laborate, ſed Tenendo. Scitote, *teſtudinem, vbi collecta in ſuum tegmen eſt, tutam ad omnes ictus eſſe: vbi exſerit partes aliquas, quodcunque nudauit, obnoxium atque infirmum habere:* Liu. 34.

Ibid. Sic vos, apud vos, tutos eſſe. *ſimul auiditate plura complectendi hinc exceditis, nuda vobis omnia quæ extra ſunt, & expoſita ad omnes ictus eſſe.*

Præſertim minutis Principibus. Qui periculosè ſemper ſe mouent:

Curt. 7. Stulti qui *concupiſcunt, quod non capiunt.*

Volunt, quod nec teneant.

Tac. 2. Annal. Vobis melius, *conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere.*

Ariſt. Rhet. ad Alexan. cap. vlt. Itémque via hæc Fœderum: quæ ipſa, vt dixi, ad Potentiam valent. Socios legi ſuadeam, *qui non mediocri valeant potentia, & in proximo habitent.*

4. Fœdera vſui ad Potentiam.

Id eſt, qui vtibiles eſſe & viribus & loci opportunitate poſſint. Nam Infirmis aut miſeris quid te iungas?

Ineunda cum proximis & validis.

Lucan. 8.
-- quærunt,
Cum quâ gente cadant.

Vix cum afflictis:

Tu, ſi ſapis,
Ibidé. *— fatis accede deiſque,*

Ne ipſe affligare. *Et cole felices.*

In caducum parietem ne inclina. Ex Hadriani dicterio

Suam quiſque fortunam in conſilio habeat, cùm de alienâ deliberat. Curt. 4.

Niſi quopiam periclitante, etiam tu: Niſi tamen quiſpiam talis, *cuius ruina te quoque tractura ſit.* Ex Tac. De Morib. Ger.

Tunc vel aſtu iuua. Tum enim ſanè aut iunge te, aut iuua: ſed quid ſi occultè? Vetus illa calliditas, *ſocietatem alterius palàm induere, ad alterum per occulta & fida magis inclinare.* 12. Annal.

Periculoſum, potenti in potentem iungi: Magnus nodus cùm diſſentiunt inter ſe vicini duo potentes: *qui nec vincere, nec vinci, ſine periculo tuo poſſunt.* Sall. ep. Mithr.

Et tamẽ penè neceſſariũ. Quid facies? non enim effugias, quin alterum *aut ſocium habeas, aut hoſtem.* Liu 32.

Adiaphoria, ibi nulla. Nam quòd nonnemo *tanquam mediam & tutiſſimam conſilij viam, vt quieſcas abſtineáſque armis, oſtendit: ea verò non media, ſed nulla eſt.* Ibid.

Quid enim aliud, quàm nuſquam gratiâ ſtabili, velut qui euentum exſpectaueris vt Fortunæ applicares conſilia tua, præda victoris eris? Ibid.

Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ ſtatus) eos, *quos ignauia aut praua calliditas, vt alienis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſſimas pœnas ſoluiſſe.* Sall ep. Mithr.

Iunge te igitur cum deo. Cum Cæſare igitur *Iacienda* tunc *alea*: & alterutri ſe adiungendum. Suet.

Vtri? ſi pares potentiâ, meliori: ſi diſpares, potiori. niſi alia Opportunitas aut Vtilitas vincat. Nam profectò eas hîc

ſpecto. Alta & animoſa quid cogites?
Tac. 4. Hiſt. Tuta potiùs: & cum Gallis, *Valentini animum probes, conſilium Auſpicis ſequare.*

V. *Fortuna vſui ad Potētiā: Et quidem ſupra alia.* At Fortunam vltimum inſtrumentum ad Potentiam feci: cur non primum? Debebam, ſi vim eius intuerer. Nam *quis*
Curt. 8. *neget eximiam quoque gloriam* & *potentiam, ſæpius Fortunæ quàm virtutis eſſe beneficium?*

Quā mirificè quoſdā fouet. Sunt enim quidam hoc aſtro; vt iis *ad*
Cic. pro leg. Man. *amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, diuinitus adiuncta Fortuna* videatur.

Salluſt. ad Cæſ. Homines ad Pompeianum illud elogium, *maiore fortunâ quàm ſapientiâ.*

Terent. Adel. Quibus *dormientibus dij omnia conficiunt:* *Omnia ſine labore ſuggerit.*
Inter Adagia, è Plut. *Reti vrbes capiunt:*
Et *in ſinum ijs de cælo Victoria deuolat.*

Liu. 7. Quos poëta quoque depinxit. *Qui nec volentes peccant.*

Theog. Πολλοί τοι χρῶνται δειλαῖς φρεσὶ, δαίμονι δ' ἐσθλῷ·
Οἷς τὸ κακὸν δοκέον γίγνεται εἰς ἀγαθόν.

Multis mens læua eſt, ſed eiſdem numina dextra:
Queis malè quod ceptum eſt, vertit & in melius.

Curt. 3. Sicut contrà, alijs *deſtinata ſalubriter, omni ratione potentior Fortuna diſcuſſit.*

Gaudeant ergo qui illam habent. Nam vel ab hac ſolâ Auctoritas.

Tales vulgò magni.

--- vt quisque fortunâ vtitur, Plaut. Pſeud.
Ita præcellet, atque exinde ſapere eum omnes dicimus.

Neſcio an in longum:

Sed gaudeant moderatè, quia mera & nuda felicitas fragilis: nec *quidquam poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubſit ratio.* Curt. 4.

Nam illa ſe mutat:

Licet pullis iſtis ſuis *adſpirare Fortuna videatur, tamen ad vltimum temeritati non ſufficit.* Ibid.

Et quos diu *proſecuta eſt, repentè velut fatigata deſtituit.* Vell. 2.

Et lædit, quibuſcum luſit.

Deſtituit? imò abiicit. *ſolét*que *quos plurimis beneficiis ornauit, ad duriorem caſum reſeruare.* Cæſ. 3. Ciuil.

Tu caue, caue, & poetæ monito,
Fortunam reuerenter habe. Auſon.

Mores, via vltima ad Auctoritatem.

TERTIA via ſe nunc pandit, MORVM, quos duplices in Imperante hîc conſidero, Internos & Externos. Illos, qui in animo: vt virtutes. iſtos, qui in corpore: vt certos habitus, aut geſtus. Quod ad Virtutes: omnes eæ conciliandæ Auctoritati ſunt, imò *& ſpecies virtutum ſimilés*: ſed duæ eminent, Pietas & Prouidentia. Nam illa ſanè vulgò venerabilis; facítque *Principes inſtar deorum eſſe.* Tac. 15. Annal. Tacit. 2. Annal.

Facit valdè prælata Pietas.

Et mouet opinionem, vt *nihil ſine diuinâ ope aggredi videantur.* Curt. 5.

Stagirites ideò monuit. Δεῖ (τὸν ἄρχοντα) τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόντως: *Oportet Principem res diuinas videri curare seriò & ante omnes.* Ariſtot. Polit. cap. 11.

Ibid. Additque cauſſas, ἧττόν τε γὰρ, inquit, *Obedientiam cõciliat:*
φοβοῦνται τὸ παθεῖν τι παράνομον, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα, καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν· καὶ ἐπιβουλεύουσιν ἧττον, ὡς συμμάχους ἔχοντι καὶ τοὺς θεούς: *Nam & minus iniuſtum aliquid ſperant ab eo Principe pati, quem religioſum deorúmque verentem exiſtimant: & minus ei inſidiantur, vt tutores & adiutores habenti etiam Deos.* *Inſidias tollit.*

Valer. 2. cap. 10. Iam Prouidentia quoque *animis hominum illabitur admirationis prætextâ velata:* ſi nihil aut ſuſcipis, aut agis, niſi lentè & circumſpectè. *Facit & Prouidentia.*

Liu. lib. 5. Id eſt, feliciter. Plerumque enim *omnia ſummâ ratione geſta, etiam Fortuna ſequitur.* *Quæ raro labitur:*

Cæſ. 7. Ergo & Auctoritas: nam Contemptus à lapſu. *Res aduerſæ auctoritatem imperatorum imminuunt.* *Ideóque æſtimatur.*

Tacit. 1. Hiſt. Quin ipſa talis indoles, per ſe potens eſt ad Amplitudinem obtinendam. ſi quis tardus in actionibus & *cunctator naturâ, & cui cauta conſilia cum ratione quàm felicia ex caſu placeant.*

2. Ann. Inter Externos Mores pono Geſtum, vt ſis *compoſitus ore:* *Faciunt nonnihil externa.*

Arist. 5. Polit. cap. Graui & ad ſeueritatem flexo, non tamen ad minas: καὶ φαίνεσθαι μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνὸν, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μᾶλλον αἰδεῖσθαι. *Et apparêre non acerbum, ſed auguſtum. vt qui obuij fiunt, non metuant te, ſed magis vereantur.*

Atque adeo ipſum domiciliũ. Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, ſi ea in loco ſplendido & illuſtri. Me auctore, elige vrbem aliquã principem, *vnde in omnia regimen.* Tacit. 3. Annal.

Hanc cole.

-- medium non deſerit vnquam Claud.
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia luſtrat.

Et ſecede tamen interdum, vt *vitato aſſiduitatis faſtidio, Auctoritatem abſentiâ tueâre.* Sueton. Tib. cap. 10.

Alia quæ huic rei faciunt, pete è proprio Capite,* ſuprà. An ego quæ dixi repetam, * ἅτε μαψιλάκας, Διὸς κόρινθος; *Pindar.*

* Lib. 2.

* Sicut nugator aut blatero, Iouis Corinthus.

Capvt x.

Ad ea tranſitum quæ vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis eſt. Ea duplex oſtenſa: Inſidiæ & Proditio. Vtraque quomodo cauenda aut punienda, oſtenſum.

Qvae Iuuant aut firmant regnum, dixi: ad noxia veniendum eſt. In quibus prima Vis mihi occurrit, hoc ſenſu: vt ſit Molitio occvlta vnivs plvrivmve, in regem avt regnvm. Occultam dixi, quia non de omni Vi propoſitum hîc mihi dicere (eſt enim Aperta quędam, vt Factio, Seditio, Bellum: quas iure differo, & refero ad Prudentiam Militarem:) ſed ſaltem de illâ Clancularîa, quæ propriè

Vis definita mea mẽti.

oppoſita Vi noſtræ Iuuanti. Hanc duplicem facio: Inſidias, & Proditionem. è quibus illæ ſcilicet Cuſtodibus aduerſæ ſunt; iſta Munimentis. Nã ego ita diſcrimino, vti Inſidias propriè in caput regis eſſe velim: Proditionem in loca eius, copias, arces. vtrumque peſtilens & metuẽdum malum : ſed metuendum magis, quàm cauendum. Quî poſſis? latet: nec prodit ſe, niſi cùm perdit. Enimuerò *Arma aperta palàm vites: fraus & dolus occulta, eóque ineuitabilia.* — *Diuiſa.* — *Periculũ ab eâ.* — Tacit. 2. Hiſt. — *Vix reprimitur.*

Sall. ad Cæſar. *Hoſtem aduerſum*, ait ille, *homini ſtrenuo opprimere haud difficile eſt: occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu eſt.*

Curt. 4. Nam de INSIDIIS vt primò dicam: ſcimus *patêre vel vnius inſidiis regem, nihil nefas eſſe Auaritiæ.* — *Princeps vni alicui expoſitus.*

Tacit. 2. Hiſtor. Scimus *fluxam militum fidem, & periculum ex ſingulis.*

Ibid. *Quid proderunt cohortes alæque, ſi vnus alterve, præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petant?*

Curt. Profectò *regum exitus ſi reputauerimus, plures à ſuis quàm ab hoſtibus interemptos reperiemus.*

Senec. epiſt. 4. Quid miremur? *Quiſquis vitam ſuam contempſit, tuæ dominus eſt.* — *Et patrat, qui deſperat.*

Senec. Trag. Herc. Oet. *Contempſit omnes ille, qui mortem prius.*

Difficile igitur auxilium, ſiue conſilium : tamen aliquod. & id capies ab his quatuor, Indagatione, Punitione, Inno- — *Remedia tamen quatuor.*

* Speculatores. * Auricularios, *ut vertunt Gloſ. priſca.*

centiâ, Fato. Ab illâ primùm: quoniam omnino vtile habere te * κατασκόπους quoſdam, ſiue * ὠτακουστὰς etiam. καὶ τὸ μὴ λανθάνειν πειρᾶσθαι, ὅσα τυγχάνει τις λέγων ἢ πράττων τῶν ἀρχομένων: *& conari ne te lateat, quid quiſque ſubditorum faciat aut dicat.* Ariſt. 5. Politic. cap. 11.

Inquiſitio in ſermones.

Subditorum, inquam, maximè Illuſtriorum. Nam in omnes quæ acies inquirat? Hoc cum ad alia vtile, tum contra Inſidias valebit firmiter. quoniam rarò, niſi malè locuti, malè faciunt: & *Linguæ temeritas, peruenit ad gladios.* Curt. 6.

Lingua mentem prodit.

Obſerua. reperies pleroſque inſidiantium, aut ipſos alibi criminatos Regem eſſe, aut *ſermonibus vituperantium criminantiúmque faciles aures præbuiſſe.* Idem 8.

Itaque ſagaci hac viâ, non parum *latus à domeſticis hoſtibus munies.* Idem 6.

Indicinæ præmia ponenda:

Rem enim factam habes, ſi detectam. Quod quò magis fiat, cur non *Indici præmia* palàm *decernas, pecuniam & impunitatem?* Salluſt. Catil.

Publicâ lege vel edicto.

Idque lege latâ, & ſæpius renouatâ? Ego è re Principum cenſeam: & ſcio *Cruciatu aut Præmio cuncta peruia eſſe.* Tac. 15. Annal.

Eorum ſpes omnia reuelat.

Nam cùm ſecum quicunque *animus præmia reputat, ſimúlque immenſa pecunia & potentia animo obuerſantur: cedet fas & ſalus* aliorum. Ibid.

Et, mihi crede, *cariſſima ſuorum pignorum prodent.* Ibid.

Sed in

Sed in delationibus his vide, vt aures omnibus præbeas, nõ etiam fidem. Nam multi, ſpe aut odio, vana deferent. ideóque, ex Mæcenatis monito, οὐ χρὴ πᾶσι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοιούτων πιστεύειν, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ διασκοπεῖν: *non oportet omnibus quæ ab his talibus dicentur fidem adhibere, ſed acriter ea examinare & diſcutere.*

Cautè tamen credendum:

Dio 52.

Et per Deum, *quis innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet?*

Amm. Marcel. 18.

Ne innoxij circumueniantur.

Imò, quia res te tuúmque caput ſpectat, eò magis videndum nequid hîc properè agere videaris, aut in tuâ cauſsâ, tuâ cauſsâ. Alioqui *crebro vulgi rumore laceraberis, tanquam viros inſontes ob inuidiam aut metum exſtinxeris.*

Tac. 15. Annal.

Ne locũ calumniis & odijs aperias.

Nam χαλεπώτατα οἱ πολλοὶ πείθονται, ὅτι τις ἄοπλος ὤν, ἐπιβουλεύει τῷ ὡπλισμένῳ: *ægerrimè vulgus credit, quòd quiſpiam inermis inſidias armato ſtruat & militibus cincto.*

Dio 52.

Et pænè *non creditur niſi perpetratum facinus.*

Liu. 40.

Vt non immeritò ille exclamauerit, *Conditionem principum miſerrimam, quibus de coniuratione compertâ non creditur niſi occiſis.*

Sueton. Domit. cap. 21.

Cautè igitur age & lentè. Quid ſi cõperis? puni, (ſecundum enim hoc Auxilium eſt) & grauiter puni. Nam *inſidiatori aut latroni quæ poteſt afferri iniuſta nex?*

Conuicti puniendi.

Cic. pro Mil.

Ille eſt, per quem *libertas & anima omnium in dubio:*

Salluſt. Catil.

Sen. 1. De Clemen. Ille, qui in vno capite ſæpe omnes perdit, & *magni fortunam populi in rüinas agit.*

Salluſt. Catil. *Hîc mihi quiſquam, manſuetudinem & miſericordiam nominat?*

Cic. pro Marcel. *Tua cautio,* ô Princeps, *noſtra cautio eſt:*

Salluſt. Catil. Nec tua propriè, ſed reip. hæc vindicta. *Ne ſanguinem noſtrum largiare; & dum paucis ſceleratis parcis, bonos omnes perditum eas.*

Nec tamen prope. Sed tamen ita animaduerte, vt mora interdum interueniat vltioni. Quid enim ſi importuno tempore inſidiæ detectæ?

Tac. 14. Annal. Diſſimulabis. gnarus, *ſolum ſæpe inſidiarum remedium eſſe, ſi non intellegantur.*

11. Ann. Quid etiam ſi à magnis conceptæ, & quos tutò ſtatim haud punias? Premes: & *ſecuritati conſules, antequam vindictæ.*

Salluſt. Catil. *Res* enim *monet, cauere ab illis magis, quàm quid in illos ſtatuas, conſultare.*

Nec itē ſemper. Et quanquam ad Vindictam te incito, tamen à Veniâ haud ſemper excludo. Pone illuſtrem aliquem deprehenſum in hoc ſcelere, cui tu & patria deuincti: quid facies? Profectò *pœnam, ſi tutò poteris, donabis: ſin minus, temperabis.*

Sen. 1. de Clemen.

Ibid. Audi à muliere non muliebre conſilium. Liuia ſuo Auguſto: *Deprehenſus eſt, iam nocere tibi non poteſt, prodeſſe famæ tuæ poteſt.*

Ibid. *Nihil glorioſius eſt Principe impunè læſo.*

Famæ tantùm? imò & ſaluti. Incredi- *Clemen-*
bile eſt, quantum inſignita hæc aliqua *tia hic*
clementia, alios arceat a ſimili conatu, *ſæpe vti-*
Ibid. vel pœnitentiâ vel pudore. Oraculum *lis.*
puta: *Clementia non tantùm honeſtiores, ſed tu-*
tiores præſtat : ornamentúmque imperiorum eſt
ſimul & certiſsima ſalus.

Ibid. Nam profectò * *parentes liberíque eorum* * Hoc
qui interfecti ſunt, & propinqui & amici, in lo- valet in
cum ſingulorum ſuccedunt. Illuſtri-
bus maximè fami-
lijs.

Atque ita fit inſidiantium nexus qui-
dam & cathena. Quî eam rumpes? Cle-
mentiâ iſtâ, vt dixi: & maximè tertio no-
ſtro Auxilio, Innocentiâ. id eſt, ne cre-
brâ aliorum læſione, cauſſam ipſe præ-
Plinius lib. 8. ep. vlt. beas tui lædendi. *Malè vim ſuam poteſtas a-* *Cauſſa*
liorum contumeliis experitur. *inſidijs tollenda.*

Idem Paneg. Et *diſcimus experimento, fidiſsimam eſſe cu-*
ſtodiam Principis, ipſius Innocentiam.

Iam quartum tibi ſcutum ſuggero, *Reliqua*
Fatum. Miſer, quid te torques? Si illud *Fatu*
volet, *permittenda.*

Iuuen. Satyr. 4. *Præbenda eſt gladio pulchra hæc & candida*
ceruix.

Ad dictũ vet. allusũ. Cùm omnia feceris, nec *percuſſorem tuũ*
tollcs, nec ſucceſſorem.

Si nolet: es ſaluus. Deus, deus, ἐν ᾧ ζῶ- *In Dei*
Actor. cap. 17. μεν, καὶ κινέμεθα, ϗ ἐσμέν: *in quo viuimus,* *nos manu.*
& mouemur, & ſumus.

Qui reges ſeruat maximè. Ille *erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.* Prou. Salom. cap. 3.

-- Διὶ χρονίωνι μέλοντι
Αἰδοῖοι βασιλῆες. Theocr.
-- *Ioui cura eſt venerandi*
Principis.

Votum meum pro principe. Huic fide. ego vota pro te ſuſcipio, ſed hac lege: *Ago cum deo, vti ſoſpitem te incolumémque præſtet, ſi tu cæteros:* Plin. Paneg.

Si rempublicam benè, & ex vtilitate omnium reges. Ibid.

Si contrà; ille quoque à cuſtodiâ tui corporis oculos dimoueat, téque relinquat votis quæ non palam ſuſcipiuntur. Ibid.

Proditionis noxa. Peregi de Inſidiis. *nunc occultum & inſidioſum malum*, PRODITIO, *latebris ſuis extrahenda eſt.* Val. 9. cap. 6.

Tantum incommodi humano generi afferens, quantum ſalutis bona Fides. Ibid.

Periculoſum quoque iſtud, cùm ſcilicet plerumque *intra mœnia atque in ſinu vrbis ſunt hoſtes.* Salluſt. Catil.

Qui proni ad eam? In quod inclinant, Auari maximè. qui *famæ, fidei, poſtremò omnibus rebus commodum ſuum anteferunt.* Idem Iugurt.

Auari: Palàm honeſti, *animo perfidioſi ac ſubdoli, Auaritiam ac libidinem occultantes.* Tac. 16. Annal.

Leues: Item *Temporaria* iſta *ingenia:* Curt. 4.

Id eſt, homines leues, inſtabiles, & *ex ancipiti mutatione temporum pendentes.* Ibid.

Liu. 24. *Tanquam cum Fortunâ fidem ſtare oporteat.*

Denique diſſimulatores & occulti. qui ad illud Homeri, *Occulti.*

Odyſſ. ρ. Ἐσθλ᾽ ἀγορεύοντες, κακὰ δὲ φρεσὶ βυσσοδόμευον.

Pulchra loquentes, iidem in pectore praua ſtruebant.

Latro apud Senec. cõtrou. 7. lib. 7. Adeò vt *non antè intellegas proditorem, quàm proditus ſis.*

Imò fidem præferunt vel maximè, vt faciliùs fallant. Obſerua. *Fraus in paruis fidem ſibi præſtruit, vt cùm operæpretium ſit, cum mercede magnâ fallat.* Liu. 28.

Quâ ipsâ notâ, haud vanè eos noſcas. Nam inſitum homini, *quanto magis falſa ſunt quæ fiunt, tanto plura facere.* Tac. 1. Hiſtor. *Simulatio ſæpe detegit.*

Malum, & malos iſtos, vides. quî vitabis? duplici illâ viâ maximè quam ſuprà præiui, Indagationis & Pœnæ. In illa nihil muto: in hac aliquid. quia placet numquam eam differri. & *impia proditio celeri pœnâ vindicanda eſt.* Val. 9. cap. 6. *Puniendi celeriter:*

Quid hîc trepides? omnia patent. Καὶ οὐδὲ ἐς δικάζεσθαι τοὺς τοιούτους που προσῆκεν, ἀλλ᾽ ἐν πολεμίου μοίρᾳ κολάζεσθαι. *imò nec in iudicium tales adducere oporteat, ſed hoſtium loco ilicet punire.* Dio 52.

Et vindicanda ſemper. Me iudice, veniæ non hîc locus: & ſi quis vtatur, *næ iſta manſuetudo & miſericordia illi in miſeriam vertat.* Salluſt. Catil. *Puniendi, & ſemper.*

In patriam improbi, cui & quando

Quia inemendabiles. *Et in exemplũ.*

vnquam boni? ne ſpera. Abſcindendi ſunt, *neque tàm vlciſcendi cauſſâ, quàm vt & in præſens ſceleratos ciues timore ab impugnandâ patriâ deterreas; & in poſterum documentum ſtatuas, nequis talem amentiam velit imitari.* Cic. ad Brut. ep. 15.

Puniendi item grauiter.

Pœna autem grauis vſurpanda. Platonem ſi audis, qualis in Sacrilegos. Δικαϛαὶ, inquit, τούτοις ἔϛωσαν, οἵπερ ἱεροσύλοις: *Iudices iſtis dantor, qui ſacrilegis ſolent.* Lib 9. de leg.

Quia impium hoc facinus.

Meritò. Patria nónne proximo à diis gradu eſt? atqui ea *horum nefario conſilio in maxima pericula venit.* Sall. Catil.

Itaque *nulla eſſe poteſt in tanti ſceleris immanitâte puniendâ crudelitas.* Cic. 4. in Catil.

Vix gratum ÿs quibus gratificantur.

Sceleris, quod exſecrantur ipſi hoſtes: nec bonum iis, quibus bono. *Proditores, etiam ÿs quos anteponunt, inuiſi ſunt.* Tacit. 1 Annal.

Præmia interdum capiunt, fateor. ſed *non hercules quò tanto honore digni habeantur, ſed vt aliorum ſolicitentur animi.* Curt. 5.

Non certe ipſi.

Rem inquam amant, non reum. & cõmodè Auguſtus: Ἐγὼ προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ' οὐκ ἐπαινῶ: *Ego proditionem amo, proditores non approbo.* Plutar. Apoph.

Commodiùs etiam ante eum Philippus, *Amare ſe prodituros, nõn proditores.* Stob. Serm. 52.

CAPVT XI.

De vitio duplici, euerſore regnorum. Primum de Odio: cuius peſtis ſubiecta oculis. Fugienda quæ eò ducunt: imò & imago eorum. qualis eſt in Suppliciis, Tributis, Cenſurâ. In his ſingulis quomodo ſe gerat Princeps, dictum.

PERNICIEM igitur à Vi præſentem, nec infrequentem, vides: quæ,

Cic. pro Rabir. Poſt. *Vt ait poëta ille noſter, ſummas frangit infirmátque opes.*

Sed frequentiorem eam ſcito, etſi tardiorem, à VITIO: quod definio PRAVVM NOXIVMQVE IMPERIO AFFECTVM DE REGE VEL IN REGEM. Tale duplex, oppoſitum ſcilicet totidem Iuuantibus virtutibus, Odium & Contemptus: illud in regem affectus, hic opinio de rege. Nam Odium eſt SVBDITORVM IN REGEM EIVSQVE STATVM MALEVOLENTIA PERTINAX ET OFFENSA. Non enim hîc intellego commune & *ciuile illud odium, quo omnes improbos odimus.* Sed Affectum acriorem, cui ex Metu origo, cum cupidine vlciſcēdi. Nam metuunt potentes, ob iniurias aut damna ſub exemplo inferenda: dolent & vlciſci cupiūt, ob illata. Ita è mixtione peſſimâ,

Vitij definitio.

Odij definitio.

Idé pro Mil.

Vnde id naſcatur?

proles peſſima nata, Odium: quod ſemel *inſitum animis hominum & iniuſtum,* Idē de Aruſp. reſp.

Quanta ab ea pernicies. Incredibile eſt *quantum valeat ad peſtem.* Idem 2. de off.

Nam à Metu aliquid quî ſit firmum? *malus ille diuturnitatis eſt magiſter.* Idem Phil. 2.

Nulla vis imperij tanta eſt, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna. Idem 2. de off.

Cauſſa apud poëtam veterem:

Quem metuunt, oderunt: quem quiſque odit, periiſſe expetit. Ibidē.

Paullatim perdit. Scilicet per gradus quoſdam, *exſecrantur, inſidiantur, opprimunt.* Senec. 1. de Clemen.

Et penè certò perdit. Quídni faciant? *multæ illis manus ſunt, tibi vna ceruix.* Ex dicto Caligulæ.

Captatur occaſio, & qui non tantùm opibus valent, neſcio quam tamen fortunam ac tempus exſpectant. Cic. de Aruſp. reſp.

Denique *incluſum illud odium omne repentè appâret.* Idē ad Lentul. lib. 1. epiſt. 9.

Ah neſcis *quanta rabies oriatur, vbi ſupra modum odia creuerunt!* Sen. 1. de Clemen.

Cinge te, ſtipa, muni: ſenties *multorum odijs nullas opes poſſe reſiſtere.* Cic. 2. de Off.

Aſſiduis periculis expoſitum. Tam multis enim *periculis petêris, quàm multis ipſe periculum es.* Sen. 1. de Clemen.

Nec illas ipſas manus, quibus te commiſiſti, ſecurus aſpicies. Ibid.

Ideò fugiēdum. Fuge hoc ergo, aut Regnum te fugit,

imò Vita. Quomodo autem? ſi ea fugies, quibus id paratur. Primùm Vitia: deinde & Vitiorum opinionem. Vitia quidem tria, aduerſa prioribus illis ad Beniuolentiam inſtrumentis: Sæuitiam, Auaritiam, Rigorem. Nam hæc mala ac noxia eſſe imperio, quis tam imprudens qui neſciat, tam impudens qui neget? Itaque fugienda hæc moneo, non doceo: magis inſiſtam in Opinione, à quâ maius tibi diſcrimen. *Scimus enim homines, vt metuant aut oderint, non minùs opinione & famâ, quàm certâ aliquâ ratione moueri.* Opinio autẽ vitiorum ab illis, quæ agnata & aſſita iam dictis Vitiis; vti ſunt Supplicia, Tributa, Cenſura. Quæ per ſe laudabilia, imò neceſſaria omni regno, ſpeciem tamen & vultum illaudabilem ſumunt, niſi peritè & callidè adminiſtres. Ecce Supplicia quantulum à Sæuitiâ abeunt? ſanguis enim vbertim effunditur. Tributa ab Auaritiâ? pecunia auidè congeritur. Cenſura à Rigore? frænum & modus inuitis imponitur. Et profectò ea ipſa ſint, niſi finis diſcriminet: qui palàm ad ſalutem. In his igitur vt cautè & prouidè ambules, valdè tibi prouidendum. Primùm in SVPPLICIIS. & vide ne ſecurè Iuſtitiæ illam ſecurim diſtringas: ſed ſit apud te *Parſimonia etiam viliſſimi ſanguinis.*

Naſcitura vitijs.

Cic. pro Leg. Manil.

Aut opinione vitiorum.

Cui ſedes: in ſupplicijs: Tributis: Cenſura.

Sen. I. de Clemen.

Supplicia ab Odio munienda:

Ibid. I. Tardè inquam ad ea venies. *propè enim eſt vt libenter damnet, qui citò.* *Tarditate.*

Boni publici velo. Decretum hoc tibi maneat: *Melius ſanare vitioſas partes, quàm exſecare.* Cic. 2. ad Att. epiſt. 1.

II. Etiam numquam venies, niſi *quoties id fieri publica vtilitas ſuadebit.* Sen. 1. de Clemen.

Te aut tua cogites? peccas. *Omnis* enim *animaduerſio debet, non ad eius qui punit aliquem, ſed ad reipub. vtilitatem referri.* Cic. 2. de Off.

Aut ſi interdum & tua res agitur (in Principatu id euenit:) diſſimula: & vultum eum indue, *tanquam inuitus & magno cum tormento ad caſtigandum venias.* Sen. 1. de Clemen.

Nec tam vt ipſi pereant, quàm vt alios pereundo deterreant. Sen. 1. de Irâ.

Exclusione iræ. III. Ad Exemplum ſcilicet omnia referenda, non ad vltionem. Itaque *ira maximè prohibenda eſt in puniendo.* Cic. 2. de Off.

Numquis enim *membra ſua odit, tunc cum abſcindit?* Sen. 1. de Irâ.

Addo, quòd *iratus ad pœnam qui accedit, nunquam mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter Nimium & Parum.* Cic. 2. de Off.

Gaudij. IV. Sed & Gaudio abſtinendum vel magis, omníque eius notâ. *Ferina iſta rabies eſt, ſanguine ac vulneribus gaudere.* Sen. 1. de Clemen.

Et acutè poëta:

Qui fruitur pœnâ, ferus eſt: legúmque videtur
Vindictam præſtare ſibi. Claud. Conſ. Manlij.

Itaque hoc aſſequêris, vt *quanquam adverſus ſontes & extrema exempla meritos, Miſeratio tamen oriatur; tanquam non vtilitate pu-* Tac. 15. Annal.

blicâ, ſed in Sæuitiam vnius abſumantur.

Ariſt. 5. Polit. cap. 11. V. Videndum vt pœnæ ſint è moribus, receptóque ritu. Δεῖ τὰς κολάσεις πατρικῶς ποιεῖν: *Oportet ſupplicia more patrio ſumi.* *Obſeruatione morum.*

Sen. 2. de Clemen. Lædit, quidquid in his nouum aut nimium: crudeléſque meritò, *qui puniendi cauſſam habent, modum non habent.*

Cic. 2. de Off. VI. Etiam hoc, vt Æquabiles. & *ne iiſdem de cauſſis, alij plectantur, alij ne appellentur quidem.* *Æqualitate pœnæ.*

Plinius lib. 8. ep. vlt. Aut iſti duriùs, alij mitiùs puniantur. quod improbum: niſi fortè in Nobilibus. Nam *video & à medicis, quamquam in aduerſa valetudine nihil ſerui à liberis differant, molliùs tamen liberos clementiúſque tractari.*

VII. Denique poſtremò, vt Supplicia ipſe numquam exigas, atque adeò vix ſpectes. Nam & *Nero ſubtraxit oculos, iuſſitque ſcelera, non ſpectauit.* *Sui ſubductione.* Tacit. Agric.

Placet viri magni ſcitum: Ἀνδρὶ ἄρχοντι, τὸ μὲν ἀνάγκης δεόμενον, ἄλλοις προστακτέον εἶναι κολάζειν· τὸ δὲ τὰ ἆθλα ἀποδιδόναι, δι' ἑαυτοῦ ποιητέον: *Viro Principi, vbi pœnarum aut coërctionis res eſt, alijs id delegandum: vbi præmiorum aut munerum, ipſi obeundum.* Xenopho. in Hier.

Habes quæ cottidiana vulgatáque Supplicia ſatis mitigent. quid in raris aut nouis? Puta enim multos aliquos & grãdes peccauiſſe, quos citra inuidiam grandem haud tollas. Hic primùm illud ſua- *Nodus in multitudine puniendorum.*

deam: non carptim aut per interualla, ſed omnes tolli *vno velut ictu*. Tacit. Agric.

Tollendi ſimul. Specie hoc acerbius, re mitius. Nam repetita illa & *frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat*. Sen. 1. de Clemen.

Molliẽdũ odiũ beneficijs. Incîde ſemel, quidquid incidendum eſt: & tum Malagmata adhibe hæc bina. Prius, in alios Beneficia: quaſi *illis demotis, auctam lenitatem tuam teſtificando*. Tac. 14. Annal.

Et ſuppliciò miniſtrorũ. Alterum, Deriuationem: *puniendo rerum atrocium miniſtros*. 13. Ann.

Improbum hoc nonnemini? quid refert? olim, & *ſeueris quoque Ducibus vſurpatum*. 1. Hiſt.

Qui fuſo ſanguine, fuſi ſanguinis eluerunt inuidiam: & viles quoſdam, *velut piaculares publici odij victimas*, dederunt: Plin. Paneg.

Vulgus hominum eâ ratione placati; imò *læti, recidiſſe iram in iræ miniſtros, nec vllam potentiam ſcelere quæſitam, cuiquam eſſe diuturnam*. Curt. 10.

In tributis aſperitas & odium. VENIO ad TRIBVTA lenienda: quo nomine cenſeo omne genus exactionum. Aſpera in vulgi auribus vox, res in animis: nec alia crebrior odiorum ſeges. *Nullum* enim *vitium tætrius auaritiâ; præſertim in Principibus & reip. gubernatoribus.* Cic. 2. de Off.

Quàm turpis ille Homeri

Δημοβόρος βασιλεύς; Iliad. α.

Popliuorus Princeps?

Populo quidem iudice; cui pecuniam

eripere, idem quod vitam.

Comicus vetus. Τ᾽ἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς: *Nam vulgus pecuniæ retinentiſsimũ.*
Pecunia, anima & ſanguis eſt mortalibus:

Ait non falſus vates. & videmus audimúſque cottidie, quàm multi Principum
Tacit. 3. Hiſt. *pecuniis acerbè conquirendis, plus inuidiæ ſibi quàm virium addant.*

Itaque intentè & cum curâ hanc quoque partem habe: & inſitum illi Odium, quà potes, deterge aut molli. Quod feliciter facturum te ſpondeo quinque his fomentis. Primùm illo Neceſſitatis. Id plagæ huic animorum ſtatim applica: & *Fomenta huic rei quinque. Primũ Neceſsitatis.*
Cic. 2. de Off. *da operam vt omnes intellegant, ſi ſalui eſſe velint, Neceſsitati eſſe parendum.*

Quæ enim reſpublica aut regnum ſine Tributis? *Sine tributis nullus ſtatus.*
Tac. 4. Hiſt. *Nec quies gentium ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi queunt.*

Cic. pro leg. Manil. *Hæc ornamenta pacis ſunt, & ſubſidia belli.*

Tac. 13. Annal. *Diſſolutionem* itaque *imperij doce, ſi fructus quibus reſpublica ſuſtinetur, deminuantur.* *Quæ ſeruanda:*

Imò niſi interdũ & Augeantur. Semper enim videndum *vt ratio quæſtuum, & neceſsitas erogationum, inter ſe congruant.* *Vel augenda.*
Ibid.

Dio. 52. Non videt hoc vulgus, ſcio: *τὰς μὲν προσόδους (τοῦ ἄρχοντος) ἑτοίμως ἐξερευνώμενον, τὰ δ᾽ ἀναλώματα οὐκ ἔθ᾽ ὁμοίως ἐκλογιζόμενον: reditus quidem & prouentus Principis acribus oculis intuens, conniuens ad erogationes & ſumptus.*

Sed populus docendus. Sed tu ingere: & vtiliter interdum *calculum cum Imperio pone.* Plin. Paneg.

Quid ambigis? *nunquam* hîc *luſciniolæ defuerit ſua cantio.* Plaut. Bach.

Sempérque in Principe, *cupîdo auri immenſa, obtentum habebit, quaſi ſubſidium regno paretur.* Tac. 12. Annal.

Si tu hæres; ecce qui transferant, & te contra ſe iuuent. Miror & rideo: *Principes ſuâ ſponte auidi & rapaces, & qui magiſtris non egerent, plura tamen ſemper à nobis contra nos didicerunt.* Plin. Paneg.

Numquam iis defuerunt, qui, fronte graui & ſupercilio triſti, vtilitatibus Fiſci contumaciter adeſſent. Ibid.

Suadendus. Quòd ſi populus tamen renuẽt, tum ego ad Themiſtoclem te mitto: cuius factum vide. Is ad Andrios ſuper pecuniâ legatus, δύο ἐλθεῖν ἔφη θεοὺς κομίζων, πειθὼ καὶ βίαν: *duobus diis comitatum venire ſe dixit, Suadâ & Violentiâ.* Plut. Them.

Vix cogendus. Vide, imò & imitare. ac priorem illam Diuam ſemper adhibe. nónne impetrare melius, quàm imperare? alteram, cùm opus. Etſi quando opus? *Suaſio ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert.* Tac. 14. Annal.

Modeſtè habenda Tributa. Sed vide (Fomentum hoc ſecundum) vt Moderatio ſeruetur: ne Grandia nimis ea ſint, ſed *modica, pro* copiâ ſcilicet aut *anguſtiâ rerum.* 4. Ann.

Ne magna ſint. Apage iſtos, qui *rem auferunt cum puluiſculo:* Plaut. Bacch.

Plin. Paneg. Quibus ærarium eſt *Spoliarium ciuium, cruentarúmque prædarum receptaculum.*

Suet. Tib. Tu cum Tiberio, *tondere pecus* malis *quàm deglubere.* *Vt delibentur opes tantum.*

Alexander olim rectè: καὶ κηπωρὸν, inquit, μισῶ τὸν ἐκ ῥίζων ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. *Hortulanum odi, qui ab radice olera exſcindit.* Plut.

Ex Cic. 4. ad Attic. ep. 2. Et ego ſanè Principem, qui *pennas ita incidit, vt nequeant renaſci.*

Plut. Them. Carpe, carpe. Niſi facis, iure inſurgēt, & clamabunt, *ſibi quoque duos deos adeſſe,* Πενίαν καὶ Ἀπορίαν: *Paupertatem, & Impotētiam.*

Tac. 4. Annal. Denique *pacem* fortaſſe *exuent, tuâ magis auaritiâ, quàm obſequij impatientiâ.*

Prouer. Salom. cap. 30. Profectò *qui nimis emungit, elicit ſanguinem.*

Amm. 22. Vide etiam ne Sordida. Indignum rege, *lucrum ex omni occaſione odorari.* *Ne Sordida:*

Ariſt. 2. Rhet. Et quod vetus verbum ait, κἂν ἀπὸ νεκροῦ φέρειν: *vel à mortuo auferre.*

E Suet. Veſp. *Morboniam* mihi Flauius cum *vectigali ſuo vrinario* abeat.

Tac. 2. Hiſt. Multo magis damno *Delationes, & locupletiſſimum quemque in prædam corripi.* *Nec è delationibus capta.*

Plin. Paneg. Nec nimis etiam ex meo ſenſu (aſperè quidem exercita) lex Majeſtatis, ſępe *ſingulare & vnicum crimen eorum, qui crimine vacant.*

Tac. 4. Annal. Denique ad Moderationem pertinet, ne Crebra: & ne idemtidem *Prouinciæ no-* *Ne frequentia:*

tiis oneribus turbentur.

Nouiq; ſemper inuenti. Non *exquires ſubinde nouos ſinus, & varia prædandi vocabula:* 4. Hiſt.

Centeſimas, quadrageſimas, quinquageſimas: 13. Ann.

Columnaria, hoſtiaria: Cæſ. 3. Bell. Ciuil.

Et *quæ alia exactionibus illicitis nomina* Grypi iſti *inuenerunt.* Tac. 13. Annal.

Tu vetera ſerua: & ea quoque (Fomentum tertium Coërctio) *vt ſine auaritiâ & crudelitate* Miniſtrorum *tolerentur*, vide. 4. Ann.

Coërcendi Adminiſtri Tributorum. Vtramque hanc arceo. Auaritiam, quæ Fraude graſſatur: Crudelitatem, quæ Vi. Sed ab illâ (Fraude, inquam) periculum tibi grande, & pænè certum. Adeò Miniſtrorum omne hoc genus (bonorum pace dixerim) *Lauerniones*. Feſtus.

Qui plurimum improbi:

Et Harpaces. Ἁρπακτικώτεροι τῶν γαλῶν: *Felibus rapaciores.* Lucian.

Quibus ſtudium παντ' ἀνδρ' ἀποσκολύπτειν: *omnem hominem natum decoriare.* Archiloch.

Prædam in ſinum ſuum conferre: Lampr. Cōm.

Lucellum in lucro tuo facere: *& præter imperatas pecunias, priuato compendio ſuo ſeruire.* Cæſ. 3. de Bell. Ciu.

Vno verbo,

Homines cum ſenis manibus, genere Geryonaceo: Plaut. Aul.

Quos ſi Argus ſeruet, qui oculeus totus fuit, Is numquam ſeruet.

Varro in Frag. Et tamen ſeruandi frænandíque ſunt, aut te perdent. *Actæonem*, inquam, *ſuum comedent iſti canes.*

Tac. 4. Annal. Quomodo poteris? cautione duplici. Primùm, vt *res tuas non niſi ſpectatiſſimo cuique mandes.* *Duplex ab ijs cautela. Electio:*

Plin. Paneg. Deinde, ſi fallent, amoueas: nec id ſine pœnâ. Quâ illâ? Talionis. *Ereptum alienas pecunias iuerunt? perdant has quas habent.* *Amotio:*

E Suet. Veſp. cap. 16. Spongiæ faciendi ſunt: & *exprimendi, poſtquam affatim biberunt.*

Tacit. 2. Hiſt. Si vlla res, hæc eos comprimet: etſi vereor, vt nec iſta. Cur te fallam? *Succedent Mucianus & Marcellus, & magis alij homines quàm alij mores.* *Neutra ſatis firma.*

6. Ann. Legibus fraudes reprime: *miræ per artes rurſus orientur.*

Plin. Paneg. *Mille pœnarum indagine include:* erumpent.

Varro Fragm. Adeò ſplendens hoc *aurum præſtringit oculos.*

Et altè impreſſum omnibus;

Soph. --μηδὲν εἶναι σὺν κέρδει κακόν.

--*nihil eſſe cum lucro malum.*

Tac. 13. Annal. Iam à Crudelitate quoque & à Vi cauendum; *ne tot per annos ſine querelâ tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam vertant.* *Violétia in exigendo vitanda.*

Dio 52. Modeſtè iube exigi, & vt verè * Tributa: id eſt, per partes. Valdè hoc (tenuiores præſertim) ſubleuat, cùm poſſunt κατ' * Nam Tribuo, Diuido.

ὀλίγον ἐν ταῖς τάξεσιν ὅσα ὀφείλουσιν εἰσφέρειν: *paullatim & per partes, quæcumque ex præſcripto modo debent, inſerre.*

Nō reſcula auferenda. Abſint, quantum poteſt, illa extrema: ne *bonos ipſos, mox agros, poſtremò corpora ſeruitio* aut pœnæ *tradant.* Tac. 4. Annal.

Securi ſint ab alio raptu. Imprimis vt vno certóque Tributo defungantur: & in reliquum, *ſit libera nec ſolicita rei ſuæ cuique cuſtodia.* Cic. 2. de Off.

Præſertim à Milite. Non prædo, non miles diuexet. Quāuis enim grauia, tamen *iniuncta imperij munera impigrè obibunt, ſi Vis & iniuria abſint.* Tacit. Agric.

Has ægrè tolerant. Ibid.

Hinc ira & queſtus. & poſtquam non ſubuenitur (interdum ſanè euenit) *remedium ex bello.* 4. Ann.

Parcè, & ex vſu, Diſpenſanda tributa. At quartum Fomentum, Diſpenſatio. Eam reſtrictam vtilémque eſſe ſuadeo, & qualis in familiâ boni patris. Exiguam in publicum impenſam quis grauabitur, ἂν ὁρῶσί σε σωφρόνως τε διαιτώμενον, καὶ μηδὲν μάτην ἀναλίσκοντα; *ſi videant te continenter ſobriéque viuentem, ac nihil vanè effundentem?* Dio 52.

Tanquā aliena pecunia. Scient enim verè in publicum tribui: téque eſſe dumtaxat φύλακα καὶ ταμίαν, ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἰδίων: *Cuſtodem & Diſpenſatorem, vt communium bonorum, non vt tuorum.* Ariſt. 5. Polit. cap. 11.

Non vbi voles. Ita debes. non *priuatim largiri, quod auidius de rep. ſumas:* Tacit. 2. Hiſt.

1. Hiſt. Et explere *biantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates.*

2. Hiſt. Non per delicias aut ſumptus, *pecuniæ illudere.*

Salluſt. Catil. Vt *quas honeſtè habere* & vti *licet, per turpitudinem abuti properes.*

Abſit. Alexander Romanus tibi præeat: qui *aurum & argentum rarò cuiquam niſi militi diuiſit: Nefas eſſe dicens, vt diſpenſator publicus, in delectationes ſuas ſuorúmve conuerteret, id quod Prouinciales dediſſent.* *Sed vbi debes.*

Lampr. Alex.

Sueton. Ner. cap. 30. O virum, ô Principem! imitare. Non illos tyranniones: qui *diuitiarum & pecuniæ non alium fructum putant, quàm Profuſionem.* *Turpes hic Prodigi:*

Quos Crates rectè olim aſſimilauit ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς, ἀφ' ὧν ἄνθρωπος μηδὲν λαμβάνει, κόρακες δὲ καὶ ἰκτῖνες: *ijs ficubus, quæ in altis præruptíſque naſcuntur, è quibus homo fructum non accipit, Corui tantùm & Milui.*

Stob. Ser. 15.

Ibid. Id eſt, Ἑταῖραι καὶ Κόλακες: *Scorta & Adulatores.*

Plinius Paneg. His talibus *cùm omnia rapiant, & rapta retineant; vt ſi nihil rapuiſſent, nihil rètinuiſſent, omnia deſunt.* *Statímque exhauſti.*

At noſter ille Princeps qui *ſuæ pecuniæ parcus, publicæ auarus:*

Tac. 1. Hiſt.

Qui eam non abiicit in ſcurras, mimos, & id genus *amicitiarum dehoneſtamenta;* *Laudabiles parci.*

Tacit. 2. Hiſtor.

Et ſemper in multo ære.

Semper abundat. & *tantas vires habet Frugalitas, vt tot impendiis, tot erogationibus, vel ſola ſufficiat.* Plin. Paneg.

Πλοῦτος γὰρ ἀκριβὴς (aiebat olim magnus amicus ad Auguſtum) οὐχ οὕτως ἐκ τοῦ πολλὰ λαμβάνειν, ὡς ἐκ τοῦ μὴ πολλὰ ἀναλίσκειν ἀθροίζεται: *Magnæ opes, non tam multa capiendo, quàm haud multa perdendo, quæruntur.* Mœcen. apud Dion. 52.

Æquiter onera imponenda.

Quintum vltimúmque Fomentum, Æqualitas. hoc eſt, vt iuſta & vniformis contributio ſit, nec per bonam malámve gratiam hunc ſubleues, illum premas.

Sine odij aut gratiæ aſpectu.

Vt Sol & dies omnibus in commune naſcitur: Sic debet Princeps. & incommoda aut *commoda ciuium non diuellere, atque omnes eâdem æquitate continere.* Plinius Paneg. Cic. 2. de Off.

Odio a quorūdā ſubleuatio aut exēptio.

Vix credas, vbi inæqualitas, quantum angantur. Inſitâ humano ingenio inuidiâ, vt *pari dolore aliena commoda, ac ſuas iniurias metiantur.* Tacit. 1. Hiſt.

Cenſus ad hæc vtilis:

Huic autem Æqualitati ratio vnica, *Cenſus: res ſaluberrima magno futuro imperio.* Liu. 1.

Flagitioſè adhuc neglectus.

Quem neſciri aut neglegi hodie, non mirer? iure. cùm tam prompti obuiíque exempli ſit, (nam quæ mediocriter bona reſpub. olim ſine illo?) & ſimul tam manifeſti vſus. Plato verè: τετιμῆσθαι μὲν ἕκαστον τὴν οὐσίαν, ἕνεκα πολλῶν χρεῶν: *Quemque opes ſuas in cenſum deferre, ad multa vtile.* Lib. 12. de Leg.

Cōducit ad plenā reip. notitiam.

Sanè ad multa. Nam hac vnâ re fit, *vt omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artium, officiorúmque diſcrimina in tabulas referantur.* Flor. 1. cap. 6.

Liu. 1. Atque ita *quantum* vrbes gentéſque ſingulæ *numero militum, quantum pecuniâ valeant, monumenta exſtent.*

Ad viros militares ciendos:

Denique ad noſtram hanc rem, vt Cic. 2. in Verr. æquiter *ex cenſu quotannis Tributa conferantur.*

Ad Tributa pariter imponenda.

3. De Leg. Itaque, ſi ſapis in tuam publicámque rem, reuoca. & lecti *Cenſores, populi æuitates, ſuboles, familias, pecuniáſque cenſento.*

2. in Verr. Quibus *poteſtas omnis æſtimationis ſummæq; faciendæ permittatur.*

Ibidẽ. Sed à quo lecti? ſi me audis, vt odium ſuſpicionéſque muneri detrahantur per ſe aſpero, deſignet *ipſe populus; vt cui maximam fidem rerum ſuarum habet, maximâ curâ deligat.*

Legendi Cenſores à Populo:

Ibid. Quàm multi legendi? *Sunto bini aut terni in ſingulis ciuitatibus.*

In opida bini.

Arist. 5. Polit. cap. 8. Cenſus ipſe quoties inſtituendus? Variant. καὶ ἔν τισι μὲν πόλεσι τιμῶνται κατ' ἐνιαυτὸν, ἐν δὲ ταῖς μείζοσι διὰ τριετηρίδος ἢ πενταετηρίδος: *Et in quibuſdam ciuitatibus vertente anno cenſentur, in aliis maioribus non niſi tertio aut quinto quoque anno.*

Iterandus Cenſus.

Ego in annos, tutius meliúſque cenſeam: ob migrationes, mortes, opum augmenta aut imminutiones.

Noſtro iudicio quotannis.

SED à Cenſu ad CENSVRAM tràſeo, vicino flexu. Ea enim tertia odiorum materies. de quâ tamen mitigandâ fruſtrà diſſeram, niſi priùs de vſurpandâ.

De Cenſurâ:

Quæ ignota nūc, aut ſpreta.

Nam (heu æui dedecus!) rem moribus & vitæ vtiliſſimam *adeò obliuione obſoletam vi- demus, vt non modò non colatur, ſed etiam igno- retur.* Cic. 5. de Rep.

Definitione igitur prius aperienda eſt.

Quid mihi ſit?

& appello Cenſuram, ANIMADVERSIONEM IN MORES AVT LVXVS, EOS, QVI LEGIBVS NON ARCENTVR. Proprium enim hoc eius munus, ἐπανορθοῦν ὅσα μήτε πρὸς τιμωρίας ἄξιά ἐστι, καὶ παρορώμενα, πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν αἴτια γίνεται: *corrigere ea, quæ pœnâ digna nondum ſunt, neglecta tamen aut inſuper habita, multorum magnorúmque malorum cauſſam præbeant.* Dio 52.

Sine eâ fluit reſpub.

Aut perit.

Imò paullatim, *omiſſa, funditus rempublicam trahant.* Tac. 3. Annal.

Quid enim *prodeſt foris eſſe ſtrenuum, ſi domi malè viuitur?* Val. 2. cap. 9.

Profectò, niſi ſingulis quoque hominibus *officium ac verecundia ſua conſtiterit, partarum rerum æquatus cælo cumulus ſedem ſtabilem non habebit.* Ibid.

Firmanda hoc vinclo.

Hæc itaque inſtituenda eſt, *magiſtra pudoris & modeſtiæ:* Cic. in Piſon.

Et eligendus vnus altérve *Præfectus moribus, magiſter veteris diſciplinæ.* Pro Cluent.

Vt metus aliquis etiam præter leges ſit; & ſciant omnes *ſiquid in Moribus labat, non defuturum corrigendi auctorem.* Tacit. 2. Annal.

Eius materies. Mores:

Nam duo hęc diſtinctè Cenſuræ ſubiicio, Mores & Luxum. Mores intellego,

Laſciuias, Libidines, Ebrietates, Iurgia, Periuria, & quidquid tale Probitas ac Modeſtia damnant. Igitur noſter Cenſor omnem ætatem, & omnem ſexum caſtigabit. *Prauas artes maláſque libidines ab iuuentute prohibebit:* *Caſtigandi in iuuenibus.*

Sall. ad Cæſar.

Ibid. A ſenibus, eas *voluptates quas eorum ætas ſine dedecore non attingat.* *In ſenibus:*

Ibidē. Ab vniuersâ plebe otium: *vt habeat negotia ſua, quibus à malo publico detineatur.* *In plebe ignauia.*

Ibid. Denique dabit operam, vt omnes *Probitati atque Induſtriæ, non Sumptibus neque Diuitiis ſtudeant.*

Tac. 3. Annal. Nam hæc quoque cohibenda; id eſt, luxus. qui alioqui *in immenſum prorumpat, ad cuncta quîs pecunia prodigitur.* *Materies altera Luxus.*

Eum ego in quatuor his pono: Pecuniâ, Domo, Conuiuiis, Veſte. In primâ maximè: quæ nutrix, imò mater huius, & plurium malorum. *Cui origo ab Opulētia.*

Iuuen. Sat. 6.

-turpi fregerunt ſæcula luxu
Diuitiæ molles.

Itaque meus Cenſor ante omnia, *Pecuniæ, quæ maxima pernicies eſt, vſum ac decus demet.*

Salluſt. ad Cæſ.

Quid renuis Princeps? è re tuâ eſt: *Minui opes, è re Principum.*

Ariſt. 5. Polit. cap. 8. ὥστε μηδένα ἐγγίνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα δυνάμει, μήτε φίλων, μήτε χρημάτων: *neminem existere qui nimis excellat, ſiue amicorum copiâ, ſiue opum.*

Tac. 11. Annal. *Auri vis atque opes Principibus infenſæ.*

Et regni. Imò, Principatui infenſæ. atque ij *demum penates* (oraculi vocem audi) *ea ciuitas, id regnum, æterno in gradu facilè ſteterit, vbi minimum virium Veneris Pecuniæq́; cupîdo ſibi vindicauerit.* Val. 4. cap. 3.

Per has nimias perduntur. *Sæpe iam audiui, qui reges, quæ ciuitates, per opulentiam magna imperia amiſerint, quæ per virtutem inopes ceperant.* Salluſt. ad Cæſ.

Cõducit & Subditis. Sed è re Subditorum multo magis. Nam *vbi diuitiarum cupîdo inuaſit, neque diſciplina, neque bonæ artes ſatis pollent:* Ibidẽ.

Omnia bona vilia ſunt: fides, probitas, pudor, pudicitia. Ibid.

Nam vbi diuitiæ, vitia. Virtuti aut deo numquam carus, cui caræ opes. *Nec quiſquam extollere ſe, aut diuina mortalis attingere poteſt, niſi omiſſis Pecuniæ corporis gaudiis.* Ibid.

Itaque meritò Cenſor, *Pecuniæ ſtudium tollet, aut quoad res feret, minuet.* Ibid.

Auaritia coërcenda: Alligabit *Auaritiam belluam feram, immanem, intolerandam:* Ibid.

Et fæn⁹. Et illud *vrbibus vetus, fænebre malum,* Tac. 4. Annal.

Ne *ex libidine potentium agitetur.* Ibid.

Et ſordidi quæſtu. Vtq́ue *res familiaris iis* modò *rebus quæratur, à quibus abeſt turpitudo.* Cic. 2. de Off.

Denique profuſiones vetabit, *& finem Sumptuum ſtatuet.* Sall. ad Cæſar.

Sumpt⁹ circa ædificia. In Domo. ne ſuperbè nimis ſtruant, aut inſtruant: *& ſignis, aulæis, aliiſque operibus exornent.* Ibid.

Ah ſtulti,

Ibid. Ah ſtulti, qui *omnia potius viſenda quàm ſemet efficiunt!*

Tacit. 2. Ann. Et in eâdem, *modum poſcet argento, ſupellectili, familiæ.*

Plinius Paneg. In Conuiuiis. damnabit *exquiſita ingenia cœnarum:* Circa cõuiuia.

Salluſt. Catil. Et iſtos helluones, quibus *mos veſcendi cauſſâ, terrâ, maríque omnia exquirere.*

Tacit. 3. Ann. Et vno verbo, videbit ne *luxus menſæ profuſis ſumptibus exerceantur.*

Ibid. In Veſte. ne *promiſcua viris & fœminis:* Circa veſtes.

2. Ann. Nobilibus & plebeiis. vtque ſui & certi quidam cultus ſint his, qui *ordinibus & dignatione antiſtant.*

Senec. ep. 115. In leui hæc habes? erras. *Conuiuiorum luxuria & Veſtium, ægræ ciuitatis indicia ſunt.* Momẽtũ in hu grande.

Sall. ad Cæſar. Imò moituræ. Nam hæc *iuuentutem, vbi familiares opes defecerunt, ad facinora incendunt.* Et hinc fere nouitas:

Cic. 2. in Catil. Res abit, fides perit: *eadem tamen illa, quæ erat in abundantiâ, libido permanet.*

Sall. ad Cæſar. Itaque quid aliud quàm *moueant compoſita, & res nouas ſceleribus acquirant?*

Cic 2. in Catil. Scito certò, *hoc in rep. ſeminarium Catilinarum fore.*

Ariſt. 5. Polit. Vidit Prudentiæ oculus. Γίγνονται, inquit, μεταβολαὶ, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ἀσελγῶς ζῶντες. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον: *Fiant in repub. mutationes, cùm homines ſua conſumunt prodigè viuentes. Hi* Aut im̃mutatio.

enim tales,res nouas quærunt: & aut ipſi Tyrannidi imminent, aut ad eam alios vocant.

Cenſoris arma. Hæc ſunt, quæ effici à Cenſore cupimus. Quo telo? duplici, Ignominiæ & Mulctæ. Illa quidem propria eius eſt, & *Ignominia.* olim ſola: *Cenſoris iudicium*, ait Cicero, *nihil ferè affert damnato, niſi ruborem.* Cic 4. de Rep.

Timoris enim cauſſam, non vitæ pœnam in illâ poteſtate eſſe voluerunt. Idē, pro Cluent.

Et mulcta in perſeuerantes. Sed vt nunc mores, alteram ego illam omnino adiungã. Quid enim ſi quidam *eâ duritiâ oris ſint, vt depudêre didicerint?* Sen. ad Seren.

Et voluptatum *non illecebris tantùm, ſed ipsâ infamiâ gaudeant?* Valer. lib. 6. cap. 9.

Sanè eos mulctem: nec *exſanguem illam & ferream frontem nequidquam conuulnerem* notis. Plinius Paneg.

Cottidianum enim *iſtud, ac ſine effectu iurgium ſit.* Senec. Natur. Quæſt. 4.

Adhortatio ad Cenſuram reuocandam. HABES vniuerſam Cenſuram. tu inſtitue, aut potiùs reſtitue eam, ô Bono generis humani nate Princeps. Omnia *iacêre ſentis, bellorum impetu perculſa atque proſtrata.* Cic. pro Marc.

Quæ nunc, ſi vnquã, vtilis. Excita, per deum immortalem. *reuoca fidem, comprime libidines, & quæ dilapſa fluxerunt, ſeueris legibus vinci.* Ibidē.

Inuidioſa ea. Non nego, quin *aſpera hæc res in principio futura ſit.* Sall. ad Cæſar.

Quia noua; quia contra ſenſum vul-

Ariſtot. Ethic. 1. cap. 5. gi. οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν ἡδονὴν, διὸ καὶ τὸν βίον ἀγαπῶσι τὸν ἀπολαυστικόν: *Nam multitudo voluptatem, ideóque & vitam amant diſſolutam.*

Sall. ad Cæſar. At tu *capeſſe rempubl. & omnia aſpera perſuade.*

Sed ſpernenda hic inuidia:

Ibid. Quid trepidas? *multorum ſaluti potius, quàm libidini conſule.*

Ibid. *Ea verò* apud ſapientes *clementia erit, retinuiſſe ab ſtultitiâ & falſis voluptatibus:*

Aut aſperitatis opinio.

Ibid. *Non ſi flagitiis obſecutus, delicta perpeſſus, præſens gaudium cum mox futuro malo conceſſeris.*

Et tamen quidquid hîc aſperum, facilè mitigabis triplici noſtrâ obſeruatione. Primùm, ſi tu ſub Cenſurâ: id eſt, ſi vita tua ad illam normam, ad quam alios formas. O mitem & efficacem hac ratione Cenſuram! *Ad hanc dirigemur, ad hãc conuertemur:*

Hæc ipſa qui mitigetur.

Pinius Paneg.

Tacit 3. Annal. Et *præcipuus adſtricti moris auctor eris, antiquo ipſe cultu victúque.*

Plinius Paneg. Nam *vita* profectò *Principis Cenſura eſt, eáque perpetua.*

Primùm vitâ Principis.

Tac. 3. Annal. Secundò, ſi non omnia ſimul emendabis: ſed paullatim καὶ ἡσύχῳ ποδὶ *ad priſcum morem recides.*

Deinde modeſtiâ emendationis.

Cic. pro Sullâ. *Neque enim poteſt quiſquam noſtrûm ſubitò fingi, neque cuiuſquam repentè vita mutari, aut natura conuerti.*

Tempore opus: & *vitia quædam tollit*

faciliùs Princeps, ſi patiens eorum eſt. Sen. 1. de Clemen.

Quoſdam pudor, alios neceßitas, nonnullos ſatias in melius mutet. E Tac. 3. Ann.

Nam *peregrinatur* quorundam *animus in nequitiâ, non habitat.* Val. 6. cap. 9.

Poſtremo, præmiorum diuiſione.

Tertiò denique, ſi Præmia diuides in bonos. Quis cenſebit niſi virtutis amore te aſperum, cùm tam benignum te videant in eos qui habent illam? *Præmio & pœnâ remp. contineri,* Solon olim dixit: Cic. ad Brut. ep. 16.

Veré. Nam *præmia bonorum malorúmque, bonos ac malos faciunt.* Plinius Paneg.

Quæ, validus ſtimulus ad Virtutem.

Videbis ſemper eò *impendi laborem ac periculum, vnde honos atque emolumentum ſperetur.* Liu. 4.

Πᾶν τὸ τιμώμενον αὔξεται, ἐλαττοῦται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον. καὶ τοῦτό ἐστι διαφανέστατον σημεῖον ἀρχῆς εὖ διοικουμένης: *Augetur & creſcit, quidquid in honore eſt: deficit & minuit, quidquid in contemptu. Atque hoc ſignum clarißimum eſt imperij bene conſtituti.* Iamblichus.

Bono Principatu omnino in vſu.

Tu vſurpa. & vide ne te Principe, *ſit benè factis tantum ex conſcientiâ merces.* Plin. Paneg.

Concluſio, & monitio, Odiũ omne nõ vitari.

Finivi de Odio: hoc addo, adeò altè inſitam peſtem hanc Regnis, vt neſciam an vlla ars aut aſtus penitus eam euellat. Nam *libertas iuxtà bonis & malis, ſtrenuis & ignauis optabilis eſt:* Sall. ad Cæſar.

Ideóque per naturam in odio nobis, quiſquis eam libat. Libat autem omnis

Sen. de Prouid.

Princeps. ergo *quamuis id agas, vt nequis meritò te oderit, erunt tamen ſemper qui oderint.*

Minutum aliquod ſemper adhæret;

Sed tu ſperne.

Senec. Oedip.

-odia qui nimium timet,
Regnare neſcit.

Plutarc. Polit.

Odia dico hæc plebeia & leuia. παντὶ γὰρ δήμῳ τὸ κακόηθες καὶ φιλαίτιον ἔνεστι, πρὸς τοὺς πολιτευομένους: *Omni enim populo ineſt malignum quiddam & querulum, in imperantes.*

E natura vulgi.

Idẽ Apopht.

Et veriſſimè à rege Magno dictum: *Regium eſſe audire malè, cùm facias bene.*

Sueton. Aug. cap. 51.

Solaberis igitur te illo Auguſtæo: *Satis eſt, ſi hoc habemus, nequis nobis malè facere poſſit.*

Id in leui habendum.

Plinius Paneg.

Et melioribus item ſanioribúſque iudiciis. quoniam te aliquando *ſeria carmina, honórque æternus Annalium, non hæc breuis & plebeia prædicatio colet.*

Dum probent te probi.

Tac. 4. Annal.

Suum cuique decus poſteritas rependet.

CAPVT XII.

Definitus & vituperatus Contemptus. Oſtenſa quæ illum gignunt, à rege, ſi ſapiet, fugienda.

CONTEMPTVS ſequitur, quem Vitium alterum fecimus euertendo regno. Is eſt ad noſtram rem, IMPRES-

Definitio Contemptus.

SA SVBDITIS SIVE ET EXTERIS, VILIS ABIECTAQVE OPINIO DE REGE EIVSQVE STATV. Peſtifera omnino res Regnis: quorum anima & vita ipſa eſt Auctoritas, & eximia quædam opinio de imperante.

Eius pernic. eſt.

Anima regni, Auctoritas.

Quæ enim vis alia eſt, quæ efficit, vt *tot mortalium millibus vna anima præſideat, nonnumquam ſenis & inualidi?* Sen. 1. de Clemen.

Sola illa. omniáque videmus, hac, *quaſi mente quâdam, regi atque adminiſtrari.* Cic. pro Cluent.

Vt animæ, pedes, manus, oculi, negotium gerunt: & illius iuſſu iacemus, aut inquieti diſcurrimus: Sen. 1. de Clemen.

Sic *hæc immenſa multitudo* Auctoritatis quaſi *ſpiritu regitur.* Ibid.

Quis verò aliter regat? *Vires imperij in conſenſu obedientium ſunt.* Liu. 3.

Sine eâ vn⁹ tam multis non imperet:

Conſenſus ille ab Æſtimatione: per quam,

-- vnum, tam magna iuuentus,
Priuatum, factura timet. Lucan. 5.

Et regnū omne ruat.

Hanc tolle, tollis Regnum. *omníſque hic imperij contextus in multas partes diſſiliet.* Sen. 1. de Clemen.

--Subuerſa iacebit
Priſtina maieſtas ſoliorum, & ſceptra ſuperba. Lucr. 5.

Auctoritati autē Contemptus aduerſus.

Quid autem clariùs eam tollit, quàm Contemptus, & hæc ἐνέργεια δόξης πρὸς τὸ μηδενὸς ἄξιον φαινόμενον: *opinionis actio in id, quod nullius rei pretiíque cenſeas?* Ariſt. Rhet. 2. cap. 2.

Igitur ille, mors & interitus regno- *Ergo Re-*
rum: imò ſuprà ipſum Odium, aliquo *gnū pe-*
adſpectu. Philoſophus indicauit: Δύο δὲ *ſtis:*
Idē 5. οὐσῶν αἰτιῶν, δι' ἃς μάλιστ' ἐπιτίθενται ταῖς τυ-
Polit. ραννίσι, μίσους καὶ καταφρονήσεως, θάτερον μὲν
cap. 10. δεῖ τούτων ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις, τὸ μῖσος· ἐκ
δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι πολλαὶ γίνονται τῶν κατα-
λύσεων. *Cùm duæ cauſſæ ſint, ob quas inſurgitur in Tyrannos, Odium & Contemptus: alteram earum adeſſe Tyrannis oportet, Odium. è Contemptu verò plurimæ fiunt euerſionum.*

O verè Phœbum, longè ſemper aciem *Etiam* ingenij iaculantem! Ita res eſt. Cauſſa *in parte* *ſupra* prima & motio euertendis regnis, ple- *Odium.* rumque ab Odio eſt: ſed extrema & efficax maximè à Contemptu. Nam illud tardum, vel, vt cum poëta dicam, inaudax eſt, niſi armetur ab iſto. Metus enim ſæpe retinet: quem Tyranni habent pro
Sen. 1. aſylo. Ideóque cum cauſsâ *execrabilis ille*
de Cle- *verſus, & qui multos dedit præcipites,* iis pla-
men. cuit:

Oderint, dum metuant.

Quamdiu enim hoc frænum, incurrere magis cupiunt, quàm audent. At excutit contemptus. & efficit vt non velis ſo- *Hic enim* lùm, ſed audeas & tentes. Itaque certa ab *ad rem* *ſtatim*
Plin. eo pernicies, nunquid crebra? haud cen- *ducit.*
Paneg. ſeo. *Neque enim ab vllo periculo fortuna Prin-* *Nec ta-*
cipis longius abeſt, quàm ab Humilitate. *men fre-*
Idem 8. *An contemnatur, qui imperium, qui faſces ha-* *quens*
ep. vlt. *bet? niſi qui humilis & ſordidus, & qui ſe prius* *nimis in* *Reges:*
ipſe contempſit?

Legitimos quidem.

Non inquam crebra ab eo ſolo:(nam Odio miſceri iam dixi) præſertim ſiquis verus legitimúſque ſit Princeps. Tamen quia euenit:quî vites,docebo. ſed breuiter. Cur diffundam? nónne in Auctoritate formandâ,ſatis muniui hanc ipſam viam?Satis : ſi verum hoc ſcitum, *τὴν αὐτὴν τῶν ἐναντίων ἐπιστήμην εἶναι* : *Eandem contrariorum ſcientiam eſſe.* Ariſt. 1. Topic. cap. 8.

Origo eius.

Fit igitur Contemptus in Principem ab his tribus maximè : Formâ imperij, Fortunâ, Moribus. F O R M A imperij : ſi iuſto ea lenior & remiſsior. Quod peccatum peccant ij qui nimiâ *lenitate dulces.* Cicer. ad Att. 5. ep. 14.

A leni imperio:

Effusè dant ſe populari auræ,& *omnem infimæ plebis rumorem affectant.* Tac. 2. Hiſt.

Quod publicè etiam noxium per licentiam.

Bis noxij, in ſe & in rempublicam. Qui & plebi reuerentiam omnem excutiunt : & licentiam præbent peccandi. Ἡ γὰρ ἐξουσία τοῦ πράττειν ὅ, τι ἂν ἐθέλῃ τις, οὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων φαῦλον : *Facultas faciendi quod cuilibet viſum, non poteſt comprimere ingenitam ſingulis hominibus prauitatem.* Ariſt. 6. Polit. cap. 4.

Acutè olim Fronto, in Neruam ſenem & iam eneruem : *κακὸν μὲν εἶναι αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ᾽ οὗ μηδενὶ μηδὲν ἔξεστι ποιεῖν, χεῖρον δὲ ἐφ᾽ οὗ πᾶσι πάντα* : *Malum quidem eſſe, Principem habere ſub quo nihil vlli liceat: peius verò eum, ſub quo omnia omnibus.* Dio. in Neruâ.

Eſt & à Leui imperio:

Nec lenis ſolùm Forma ad Contemptum facit : ſed & Leuis. quæ decretis le-

gibúſque variat, & de quâ dici poſſit,

Adag. *Ἀνέμου πεδίον: Venti campus.*

Tacit. 2.Hiſt. Maximè, ſi ipſe Princeps inſigni *mobilitate ingenij*: *Aut Principe.*

Quem *ſubitis offenſis, vel intempeſtiuis blanditijs mutabilem,* meritò *contemnant metuántque.*

Ibid. Etiam, ſi Soluta Forma. nempe cùm rerum omnium incurioſus Princeps, & *leui auditu, quamuis magna, tranſmittit.* *Item à Soluto imperio.*

Ibid. *Abundè ratus, ſi præſentibus fruatur, nec in longius conſultans.*

4. Ann. Siue cùm Honores effusè diuidit, Magnos, Diuturnos. Quídni illum ſpernant, aliis adhæreant, qui *munia tráſmittit:*

3.Hiſt. Et velut ſponte videtur *exire de Imperio?*

Fit ſecundò Contemptus à Fortuna. nempe ſi nouerca ea, non mater: & *votis tuis malignum pedem opponit.* *A Fortunâ aduersa*

Ex Ouidio de Triſt.

Tacit. 2.Hiſt. Scitò certò. *Proſperis tuis rebus certaturi ad obſequium, Fortunam aduerſam omnes ex æquo detrectabunt.* *pertinaciter.*

Imò in te incurrent.

Schol. Theoc. *Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται:*

Ruente quercu ligna quiuis colligit.

Tacit. 1. Annal. Amplius, ſi eadem, *munimenta* tibi non dat aut ſubtrahit, *quibus inſiſtas.* *Ab orbitate.*

H v.

Succeſſores dico certos, [redacted] liberos. Valdè ab eâ re ſpernunt, & vertunt ſe ad ſperatum aliquem Solem. Alexāder Magnus ſciuit, & queſtus eſt: *Orbitas mea, quòd ſine liberis ſum, ſpernitur.* Curt. 6.

Reuera enim, vt Tragicus ait,

Certus tuúſque ſucceſſor, te firmat.

—τύραννοι παῖδες, ἔρυμα δώμασι. Eurip.

Munimen aulæ, regij ſunt liberi.

Et non legiones, non claſſes, æquè firma imperij munimenta, quàm numerus liberorum. Tacit. 5. Hiſtor.

TERTIÒ & poſtremò, fit à MORIBVS Contemptus, maximè iſtis. Siquis Libidini deditus, ſéque *per licita & illicita fœdat.* 15. Annal.

Denique A Libidine:

Nam muliebria hæc flagitia valde opinionem non regis modò, ſed viri detrahunt. Alij *virilius peccant*, ait quiſpiam: Sen. de Breuit. cap. 6.

In Venerem ac libidinem proiectorum inhoneſta labes [redacted] Ibid.

A Luxu & temulentia.

In [redacted] *ſaginæ mancipati, emtíque.* Tacit. 2. Hiſt.

Medio diei temulenti. Ibid.

Noui Vitellij ſiue vituli, *qui vt ignaua animalia, ſi cibum ſuggeras, iacent torpéntque: & præterita, inſtantia, futura, pari obliuione dimittunt.* Ibid.

Dux noſter ad Prudentiam, benè.

Ἀπολαυστικοὶ [redacted] εὐκαταφρόνητοι γίνονται, καὶ πολλοὺς καιροὺς παραδιδόασι τοῖς ἐπιτιθεμένοις. Ariſt. 5. Polit. cap. 10.

Solutè viuentes, deſpicabiles fiunt, & multas opportunitates præbent inſidiantibus.

Digitized by Google

Ibid. [redacted]

Baſil. in Prouer. [redacted]

CAPVT XIV.

[redacted]

N[redacted]

Media. [redacted]

Magna. [redacted], Diffiden-

Diffidentia commendata regnanti. tiam primò poſui. quam ego prorſus Principi inſinuo: quia vt in actionibus omnibus tardum lentúmque eum eſſe expedit, ſic in fide & aſſenſu. Vt intentus, inquam, ſuſpenſúſque ambulet, & pænè dixerim, vt *nihil niſi quod in oculos incurret manifeſtúmque erit, credat*. Sen. 2. de Irâ.

Etſi enim *Credulitas error eſt magis, quàm culpa; & quidem in optimi cuiuſque mentem facillimè irrepit*. Cic. ep. lib. 10. ep. 23.

Cui turpis credulitas: Tamen à Principe remouenda ea lõgiſſimè. apud quem *plurimum mali credulitas facit*. Sen. 2. de Irâ.

Et per eã error. Nónne pro omnibus illè excubat? Turpe igitur, & omnibus noxium, illum *Labi, errare, decipi*. Cicer. Phil.

Iam faciles iſti & incauti, quàm *opportuni iniuriæ!* Sall. Iugurth.

Vndique patent. & paſſim apud eos, *minore metu, & maiore præmio, peccatur*. Tacit. 1. Hiſt.

Ac ſæpe noxa. Imò & in eos peccatur.

Senec. Oedip. — *Aditum nocendi perfido præſtat fides.*

Cicer. Orat. Poſt redit. in Sen. — Reducat ergo ſe Princeps, & tutum hoc ſcuto reddat; *Nihil credendo, atque omnia cauendo.*

Amici & fidi videntur? circumſpice. *Inſida enim vbique omnia:*

Senec. Hipp. — *O vita fallax, abditos ſenſus geris!*

Nimis *multis ſimulationum inuolucris tegitur, & quaſi velis quibuſdam obtenditur vniuſcuiuſque natura. Frons, oculi, vultus, perſæpe mentiuntur, oratio verò ſæpiſſimè.* (Cic. ad Q. Frat. epiſt. 1.) *Et ſimulata.*

Ariſtot. apud Laërt. — Quod ille clamabat olim: Ω φίλοι, οὐδὶς φίλος: *O amici, nemo amicus:*

Tu iure potes. quia profectò *in domo Principum, nomen tantùm Amicitiæ inane irritúmque remanet.* (Plinius Paneg.) *Præſertim in Aulâ.*

Senec. Herc. Oet. — Res ipſa exſulat, &

Licet omne tuâ vulgus in aulâ,
Centum pariter limina pulſet:
Cùm tot populis ſtipatus eas,
In tot populis vix vna fides.

Itaque meritò *Pragmatici homines, omnibus hiſtoricis præceptis, verſibus denique, cauere iubent & vetant credere.* (Cic. ad Att. lib. 2. ep. 20) *Ideò cauendum & diffidendum.*

Ille Siculus inſuſurrat:

Epich. — Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Vigila, & memor es nequid credas: nerui hi ſunt Prudentiæ.

Clamat alter à Græciâ:

—σώφρονος δ' ἀπιςίας Eurip.
Οὐδ' ἔςιν ἄλλο χρησιμώτερον βροτοῖς:
—ſapiente Diffidentiâ,
Non alia res vtilior eſt mortalibus.

Quibuſdam tamen fidendum: Quid ergo? inquies. nulli credam? Nō hoc ſuadeo: (*Vtrumque* enim *in vitio eſt, &* *omnibus credere, & nulli:*) Senec. epiſt. 3.

Sed per paucis. Sed vt paucis. nec niſi iis, quorum longo vſu cognita tibi fides. His talibus, quid eſt *quòd non & committi & credi rectiſſimè putem?* Cic. ad Q. Frat. epiſt. 1. lib. 1.

Reipsâ, inquam, paucis: at in ſpecie, omnibus. id eſt, *Fronte & vultu, quibus Simulatio facillimè ſuſtinetur.* Ad Lécul. ep. 9.

Diffidétia celanda. Nam nihil magis hîc cauēdum, quàm ne Diffidere videaris: *Multi fallere docuerūt, dum timent falli.* Senec. epiſt. 3.

Vult ſibi quiſque credi, & habita fides, ipſam plerumque obligat fidem. Liu. 22.

Diſſimulatio adhibenda: Itaque Diſſimulatio adſūmenda, quam poſui & ſuaſi loco altero: quæ verè Diffidentiæ huius proles. Quid enim eâ opus, ſi mutua inter nos fides? Hæc eſt, quæ *frontem aperit, mentem tegit.* Cic. pro Cn. Plácio.

Cuius latè vſus. Neceſſaria ſanè Principi. adeò, vt veteranus Imperator dixerit: *Neſcit regnare, qui neſcit diſſimulare.* Fridericus, ſiue Sigiſmund*. Nā variant.

Et Tiberius ab eâdem mente, *Nullam, vt rebatur, ex virtutibus ſuis magis, quàm Diſſimulationem diligebat.* Tac. 4. Annal.

Diſplicebit hoc ingenuæ alicui fronti,

Cic.2. de Off. & clamabit:*Ex omni vitâ Simulatio, Diſſimulatióque tollenda eſt.*

De priuatâ, fateor: de publicâ, valdè nego. Numquam regent, qui non tegẽt: *nec aliter poſſunt ij, quibus commiſſa eſt tota reſpublica.* *Et Principi ea plane neceſſaria.*

Pro Milone.

Lib. 10. Epiſt. 9. Vt *ad effectum conſiliorum ſuorum veniant, multa ſimulent oportet inuiti, & diſſimulent cum dolore.*

Nec id ſolùm aduerſus Exteros aut Hoſtes. (nam ibi receptum dogma eſt, vt *malum ſub linguâ, non in linguâ habeas:* quia *Apud hoſtes.*

Greg. 15 Moral.

Senec. Med. *Profeſſa perdunt odia vindictæ locum:*)

Cic. 1. ad Att. epiſt. 1. Sed etiam apud Tuos. Aperti iſti & ſimplices, *ſine fuco, ſine fallaciâ:* *Apud ſuos.*

Et qui animum, quod dicitur, *in fronte*

Ennius. *promptum gerunt:*

Numquam apti huic theatro. in quo, me iudice primum locum *Afranij Simulans* habet.

Cic. pro Sextio.

Ariſtot. Ethic. 3. cap. 7. Sic tamen vt aptè eam fabulam agas & decorè. Οἱ γὰρ μετρίως χρώμενοι τῇ εἰρωνείᾳ, καὶ περὶ τὰ μὴ λίαν ἐμποδὼν καὶ φανερὰ εἰρωνευόμενοι., χαρίεντες φαίνονται: *Nam qui modicè Diſſimulatione vtuntur, & in ijs quæ haud planè perſpicua & ante pedes oculóſque ſunt, gratioſi apparent:* *Sed cum modo habenda.*

Contrà, qui immodicè & ineptè, reverâ fatuelli. Cui enim bono tegmen, ſi trãſluces? quin ſemel hoc in omni genere fraudium cape:

-Doli non ſunt Doli, niſi aſtu colas. Plaut.

Habes de Leuibus fraudibus. ad Medias venio: in quibus Conciliatio prima, ſiue vt liberiùs dicam, Corruptio. Ea eſt, cùm callidè inclinas & allicis ad te eorum animos operáſque, qui alieni iuris. O artem nimis hodie Principibus receptam! quæ vna ferè in Aulis *pleraſque res* (vt ille de Fortunâ ait) *ex libidine ſuâ agitat.* Sall. ad Cæſar.

Cōciliatio, mibi quid?

Vſitata:

Quam valdè etiam attollit Tullius. & *Proprium hoc eſſe Prudentiæ ſtatuit, Conciliare ſibi animos hominum, & ad vſus ſuos adiungere.* Cic. 2. de Off.

Sed & vtilis.

Quod duplici viâ fit, Suaſionis & Doni. Rarenter illâ: hac alterâ creberrimè, vt hodie *corrupti deprauatíque mores ſunt admiratione diuitiarum.* Ibidē.

Muneribus plerumque fit.

Quotuſquiſque eſt, cui non illæ *bono atque honeſto potiores ſunt?* Salluſt. Iugurt.

Quibus faciles vbique corrūpi.

Itaque ſcitè & rectè hac machinâ ſitare; vbique reperies, *quos pernicioſa libido teneat, alienæ potentiæ decus atque libertatem ſuam gratificari.* Ibid.

Arcana referant.

Qui & Principem ſuum, & omnia eius, *venalia habeant.* Ibid.

In bello produnt.

Atque adeò (hoc reconde) in *ipsâ hoſtium acie inuenies tuas manus.* Tacit. Agric.

Etiam fœminæ huc adhibitæ.

Quid? quòd in ſacrum & indiuiduum thorum penetrauit iſta fraus? Rem turpem! & fœminæ etiam inducuntur ſiue emuntur, ἵν᾽ ἐξαγγέλλωσι κατὰ τῶν ἀνδρῶν: vt Ariſt. 5. Polit. cap. 11.

efferant & enuncient quæ contra maritos.

Tac. 4. Annal. In Tacito lêgi: *Secreta quoque eius, corrupta uxore, prodebantur.*

Iam Deceptio eſt, cùm inducis alium in tua commoda, errore aut mendacio obiecto. Quod licitum probúmque in Principe eſſe, volũt probi auctores. Magnus Plato cenſuit, συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ ἀπάτῃ δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων: *crebro mendacio & fraude uti imperantes debere, ad commodum ſubditorum.*

Deceptio quid mihi ſit.

5. De Repub.

Licita ex ſenſu veterũ.

Lib. 8. Epiſt. Et noſter Plinius: *Decipere*, inquit; *pro moribus temporum Prudentia eſt.*

Quinetiam neſcio quis poëta;

Diphil.

Ὑπολαμβάνω τὸ ψεῦδος ἐπὶ σωτηρίᾳ
Λεγόμενον, οὐδὲν περιποιεῖσθαι δυσχερές:
Exiſtimo mendacium, ſi gratiâ
Salutis effers, nihil habere incommodi.

Et Principes ſanè promptè audiunt. qui neſcio quomodo *laudem occulto magis tramite, quàm apertâ viâ petunt.*

Crebra apud Principes:

Val. 7. cap. 3.

Tac. 12. Annal. *Vim differunt, potiorem dolum* arbitrantur:

Val. 7. cap. 3. Et ſæpe quod rerum aut *temporis anguſtiæ negant, ſagacitate conſilij aſſequuntur.*

Decipiunt verbis, literis, Legatis atque adeò ipſos Legatos:

Senec. Thyeſt.

Eóſque per quos fallere alium cogitant,
Fallunt.

Et quid diducam? vno verbo, cum Lyſandro plerique ſentiunt, τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύ-

Qui vſu omnia metiuntur.

δυς κρεῖττον εἶναι, ἑκατέρου δὲ τῇ χρείᾳ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν ὁρίζεσθαι: *Verum falſo eſſe melius, ſed vtriuſque dignitatem & præſtantiam Vſu diſcerni.* Plutar. Apoph.

Atque hæc, [redacted] Quid tamen, rectam illam diuinámque legem ſi conſidero? hæreo valdè & ſudo. Abnuere illa nobis videtur: & à ſimpliciſſimo ac puriſſimo deo hæc effata manarunt: *Abominatio Domini eſt omnis illuſor.* Prou. 3.

Ecccl. 7. Item: *Ne velis vti mendacio vllo. numquam enim prodeſt frequentatio illius.*

Prou. 17. Et vt claudam omne effugium, ecce palàm de Principibus: *Non decent ſtultum verba compoſita, nec Principem labium mentiens.*

Quid obtendis tu Politice, Publicum bonum? Sed enim vir ſanctus occurrit: &,

Aug. epiſt. 8. *Mentiri,* inquit, *non licet nec pro dei laude.*

Tu pro humanâ aliquâ reculâ aut gloriâ vis? *Vide, vide,* (vt inuertam tibi dictum Demad. vetus) *ne dum terram defendis, cælum amittas.*

[redacted]

Sanè ægrè vos, aut me, hîc expedio. niſi quod idem ille Antiſtes ſuggerit, Aug. in Pſal. 5. *Eſſe genera quædam mendaciorum, in quibus non ſit magna culpa, ſed tamen non ſint ſine culpâ.* *Nec efficimus aut effugimus, quin leuia ſaltē peccata ſint.*

[redacted] *Cautio in hac re.*

Prou. 10.

Sequuntur MAGNAE fraudes, quas ad bina capita reduxi, Perfidiam & Iniuſtitiam. *Fraus Magna.* Eas palàm verbis amplecti aut tueri paucos video, nimis multos factis. Nam de Perfidiâ; quoties per cauillos & argutiolas, fœdera eluſa vidimus aut pacta? Plutar. Apoph. In animo enim ita ſentiunt: *τοὺς μὲν παῖδας ἀστραγάλοις δεῖν ἐξαπατᾶν, τοὺς δὲ ἄνδρας ὅρκοις: Pueros quidem talis circumueniri oportere, at viros iuramentis.*

Itaque ijs ſatis, ſi quamcumque rimam effugio reperiant. & ſtatim Cic. 3. de Off. *liberatos ſe eſſe iureiurando interpretantur.* *Fœdera per calumnias eludunt.*

Scimus omnes,

Plaut. Aulul. *—quo pacto ſoleant perplexarier:*

Pactum non pactum eſt, non pactum
pactum eſt, cùm illis lubet.

O vani! Certè enim *Fraus diſtringit, non diſſoluit periurium.* Cic. 3. de Off.

At Deũ non ludunt. Et quid exſpectent, niſi *iratos omnes deos, quorum eluditur numen?* Liu. 9.

Nam ego illud ſcitum pro firmo habeo: *Quacumque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt, ſic illud accipit, ſicut ille cui iuratur intellegit.* Iſidor. lib. 2. de ſum. Bono.

Iam altera Fraus, Iniuſtitia eſt: cùm ſcilicet contra iura & leges, ſe & ſua improbè potiùs quàm callidè augent. Ab hoc fonte iſti actionum riuuli. *Iniuſtitia actiones.*

Obſtantes tollit: Eminentes illuſtréſque viros, καὶ διαφθείρειν λάθρα καὶ φανερῶς, καὶ φυγαδεύειν, ὡς ἀντιτέχνους καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐμποδίους: *perdere clàm vel palàm, ſiue in exſilium mittere, tanquam æmulos & dominationi quoſdam obices.* Ariſt. 5. Polit. cap. 10.

Per cauſſam aliquam. Huic rei *ſtruere cauſſas, vel ſponte oblatas arripere.* Tacit. 2. Annal.

Nam illud nimis mite & dilutum putant, *ſpecie legationis,* aut honoris, *ſeponere.* 1. Hiſt.

Tollunt potiùs. quoniam, ex ſcito Aulæ veteris, οἱ τεθνηκότες οὐ δάκνουσι: *Mortui non mordent.* Plut. in Pomp.

Aut etiã nullam. Et laudatus ille Cæſar etiam, ὅσους μηδενὶ ἀξιοχρέῳ ἐγκλήματι μετελθεῖν ἐδύνατο, ἐν τρόπῳ δή τινι ἀφανεῖ ὑπεξῄρει: *quoſcumque* Dio. 43.

digno

digno & probabili crimine deferre non poterat, occultâ quâdam viâ tollebat.

Imò nonnullos, διʼ ἑαυτῶν τῶν σφετέρων, *Iulij Cæſaris fraus immanis.*
Ibid. ἐξ ἐπιβουλῆς, ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις ἀπόλλυσθαι ἐποίει: *à ſuis & qui eiuſdem partis erant, per inſidias, in ipsâ acie tolli curauit.*

Ab eodem capite manat, aliena appetere, & inſidiari temporibus. veluti in *Iniuſtitia item inuadit. In mutatione Principum.*
Tacit. 1. Hiſt. morte aliquâ Principis. *Opportuni enim magnis conatibus tranſitus rerum.*

Pluſculi verſus in Equit. Siue in diſſidijs finitimorum & turbis. *Aut in domeſticis diſsidijs.*
Iuxta enim Ariſtophanem, *angulis tunc captura.*

Tac. 6. Annal. Et iſti magni *in partem acciti, aduerſus omnes valeſcunt.*

Leges aliquis inclamet? audiet illud: *Ius in armis habet:*
Plut. Pom. Οὐ παύσεσθε ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη, νόμους ἀναγινώσκοντες; *Non ceſſabitis nobis gladio accinctis, leges prædicare?*

Idem Apoph. Et hoc alterum: Ὁ ταύτης (μαχαίρας) κρατῶν, βέλτιστα περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται: *Qui iſto* (gladio) *præualet, is optime de finibus diſputat.*

Hæ voces, & in animo illa decreta: *Omnia vſu metitur.*
Cic. 3. de Off. *Quidquid valdè vtile ſit, id fieri honeſtum, etiam ſi anteà non videretur.*

Tac. 15. Annal. Item: *Sua retinere, priuatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe.*

Cic. 3. de Rep. Si Principes *iuſtitiam ſequi velint, ac ſuum cuique reſtituere quod vi & armis occupauerint,*

ad c.-ſus & egeſtatem reuerſuros.

Habes in parte iſtorum Scholam.nam vniuerſam vt excutiam, nulla res me inducet. Quid autem opus? Ex oraculo ſcriptum,

Regnum ſchola fraudiũ.

Vt nemo doceat fraudis & ſcelerum vias, Senec. Thyeſt.
Regnum docebit.

Ego illud potiùs videro, Tolerandáne hæc talia, an damnanda.

Aliquã iniuſtitiã multi approbant.

Et magnam quidem aliquam apertámque Iniuſtitiam, nec ij palàm probant, qui probant. In exiguâ & palliatâ modò conniuent. & aſſerunt, ὡς ἀναγκαῖον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, τοὺς βουλομένους τὰ μεγάλα δικαιοπραγεῖν: *neceſſarium eſſe in paruis à iuſtitiâ abire, qui ſaluam eam velint in magnis.* Iaſoni Theſſalo tribuit Plut. in Polit.

Vt, prater leges occidere.

Quid enim, inquiunt, ſi vnus altérve regnum meum turbant, nec legibus in eos facilè vindicem ſine maiore turbâ; nónne fas clàm tollere? Videtur. & hoc referendum inter *magna* illa *exempla*, quæ *habent aliquid ex iniquo, quod aduerſus ſingulos vtilitate publicâ rependitur.* Tacit. Ann. 14

Priuilegia flectere, aut ſ. angere:

Quid etiam, ſi leges aliquæ aut priuilegia Subditis, non pro meo bono, violare non poſſim? poſſim: καὶ οὐ κατὰ τοὺς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἀρχὴν, πρὸς τὸ συμφέρον: *nec iuxta leges ſolùm, ſed legibus ipſis imperare, vſu ſic ſuadente.* Plut in Flam.

Aliena occupare.

Denique tertiò, ſi vrbs aut prouincia Statui meo peropportuna, quam niſi occupo, alius faciet cum æterno meo metu

aut damno:nō præueniam? Illi volunt, quibus hæc talia ſemper licita & proba, ſi cum ſucceſſu.

Senec. Hipp. *Honeſta quædam ſcelera ſucceſſus facit.*

Dio 48. Ἐν γὰρ δὴ τοῖς τοιούτοις τό, τε ἀπολωλὸς πάντες ἀεὶ κατατρέχουσι, καὶ τὸ κρατῆσαν τιμῶσι: *In his enim talibus, ſemper & victum premunt ac dedecorant, & victorem honore omni afficiunt.*

Senec. Herc. Fur.
- Proſperum ac felix ſcelus,
Virtus vocatur.

Hæc, taliáque ſunt, quæ rectiſſimas etiam mentes à recto abſtrahunt: vt quò Vtilitas vexillum ſuum prætulit & explicuit, illuc eant. *Idque commodi tantùm aſpectu.*

Ita Ariſtoteles paullùm ſe inclinat, & cenſet Principem διακεῖσθαι κατὰ τὸ ἦθος, ἤτοι καλῶς πρὸς ἀρετὴν, ἡμίχρηστον ὄντα, καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ᾽ ἡμιπόνηρον: *moribus talem eſſe, vt aut planè bonus ſit, aut ſemi-bonus; nec malus omnino, ſed ſemi-malus.* *Princeps Ariſtoteli haud purè bonus:* Ariſt. 5. Polit. cap. 11.

Et magnus vetúſque item Philoſophus dixit: Οὐδεμία μηχανὴ, τῷ νῦν καθεστῶτι ῥυθμῷ, μὴ οὐκ ἀδικέειν τοὺς ἄρχοντας, ἢν καὶ πάνυ ἀγαθοὶ ἔωσιν: *Fieri non poteſt, quin etiam optimi Principes, vt nunc rerum ſtatus eſt, iniquè aliquid agant.* Democritus. *Democrito etiā iniurius.*

Nos an mouemur? haud multum. Illud ſaltem dederim, Principem in rebus valdè afflictis & aduerſis, *non ſpecioſa dictu, ſed vſu neceſſaria ſequi.* Curt. 3. *Nobis nunquā, niſi leuiter in vltima Neceſſitate.*

Tunc, inquam, abire leuiter à legibus; ſed non niſi ſui ſeruandi cauſa, augendi

Illa excuſet quedam.

numquã. *Neceßitas enim magnum imbecilli-tatis humanæ patrocinium, omnem legem frãgit.* Sen. Declamat. lib. 9.

Et, vt poëta ait,

Haud eſt nocens, quicumque non ſponte eſt nocens. Senec. Herc. Oet.

Apud homines tamen potius quàm Deum.

Hoc ipſum timidè. Deus, deus, nónne palàm reclamat? qui igneo illo ſpiritu omnes iſtas humanas argutiolas difflat,

Quaſi ventus folia, aut peniculum tectorium. Plaut. Mil.

Qui purus, omnia pura vult.

Ille edicit: *Dominus auerſatur omnem iniuſtitiam.* Deuter. cap. 25.

Ille minatur: *Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniuſtitiam, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos.* Eccleſ. cap. 10.

Cauſſa (ſi dicẽdum homini) turbarũ hodie, à Gubernatione obliquâ.

Et profectò libero ore effabor, Quòd Europa tot motibus agitatur, quòd reges & regna ardent ſeditionum flammâ & bellorum; veram fortaſſe iuſtámque cauſſam eſſe, Adminiſtrationem apud pleroſque parum veram aut iuſtam.

--- σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας, Homer. Iliad. π.
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

-- deprauant publica iura,
Iuſtitiámque fugant, diuûm nil verba verentes.

Ideóque meritò quem deſerunt, deſerit: &

Τοὔνεκ' ἄρ' ἄλγε' ἔδωκεν ἑκηβόλος, ἠδ' ἔτι δώσει. Iliad. α.

Cauſsâ horum pœnas miſit Deus, & quoque mittet.

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QVINTI.

CAPVT I.

Tranſitio ad Militarem Prudentiam, cum excuſatiuncula aliqua mei, quòd de eâ diſſeram non miles.

SED iam tibi, ô æterna Sapientia,

Plaut. Trin. *Lætus, lubens, laudes ago, grates gratiáſque habeo:* quòd te duce euaſi ex illis ſalebris, & loca deueni per quæ facilior mihi curſus. Diu me tenuit Pacata illa & togâ ſuâ verè inuoluta Prudentia: tamen me explicui, & ad Militarem iſtam veni, quæ horrida, ſed minimè ardua, ſagum ſuum promptè offert. Ego accipio; & ſermonem vnà veſtémque mutans, præcepta iam molior rei bellicæ vniuerſæ. *Pars altera Prudentiæ, Militaris.*

Virgil. *Arma viri, ferte arma.*

Túne hæc audebis homo vmbraticus?

Nóſne tradedæ illi apti? inquiunt. qui ſeriò *numquam hoſtem, numquam caſtra videris, nunquam denique partem vllius bellici muneris attigeris?* Cic. 2. De Ora.

Ita, ſed non à nobis. Ego verò audebo. nec mei tamen ingenij aut virium fiduciâ, ſed eorum à quibus iamdiu mutuor & ſumo. Quid enim hîc meum? ordo aliquis & contextus fortaſſe: at verba ſenſúſque mihi *Veteres ducunt.* præeunt illi, quos in hac ipſâ re (fidenter dicam) Annibal aliquis audire nihil abnuat, aut ipſe Cæſar. Nam quid ſapientes inclutóſque illos viros fugit? cur non hîc quoque rectum eorum & purum iudi- *Qui vſu docti.* cium? qui partim interfuerunt, imò & præfuerunt, bellis: partim in Senatu & populo illo verſati ſunt, vbi aſſidua materies & agitatio harum rerum? Viderunt igitur, audierunt: & quod caput eſt, cum *Iudicio magni.* iudicio obſeruarunt cauſſas ipſas originéſque rerum, nec προφάσεις ſolùm euentuum, ſed αἴτια ipſa. Alexander ille, in re quidem bellicâ verè Magnus, Homerum ſibi militiæ magiſtrum aſſumere & aſſerere nihil verebatur: non meliori iure *Hiſtorici, magiſtri ad militiam.* ego mihi iſtos? Nam vates ille (eximius ſanè & ſupra hominem vates, ſed tamen vates:) quid niſi vnum bellum, & idipſum fabellis aſperſum decãtauit? Noſtri iſti (Hiſtoricos me intellegere palàm eſt) ab omni pænè æuo bella, continuatâ *Præcepta clàm & palàm dant.* ſerie, & intemeratâ fide ſcripſerunt. Nec id tantùm. ſed ſæpe in ipſâ narratione, aut extra eam in concionibus, velut datâ

operâ ſaluberrima monita & conſilia miſcuerunt ad omnem rem Militarem. Quæ eius pars ſiue ars eſt, quam non ij cum exemplis ſubiiciant,tum verbis etiã delibent? vt *de Exercitu,de Caſtris, de Agminibus,de* * *Signorum collationibus, de Opidorum oppugnationibus, de Commeatu, de Inſidiis faciendis atque vitandis, de reliquis rebus quæ ſunt propriæ belli adminiſtrandi.*

Cic. 2. de Orat.

* Id eſt pugnis.

In quibus cùm tot iam annos verſer, & curioſo iſto mentis oculo cottidie [illegible]ger per latos & lætos il[illegible]s Hiſtoriarum campos: [illegible] cur non mihi etiam fas intellegere & iudicare aliquid in iſtis? Non enim vidiſti, inquiunt. Certè. ideóque nec vſum aut tractationem armorum mihi vindico; ſententiam & iudicium tantùm, eáque ipſa adſtricta ſententiæ alienæ. Ecce *in circulis omnibus, atque etiam, ſi diis placet,in conuiuiis, ſunt qui exercitum ducunt;vbi caſtra locanda ſint,ſciunt;quæ loca præſidiis occupanda; quando cum hoſte manus conſerendæ, quando quieſcendum ſit:*

[illegible] va-ijs multi.

Sapere aliquid debemus ex ijs.

Liuius 44.

Vel vulgus iudicat in bellis.

Et hos nemo carpit. ego canicula & impudens,ſi verbum his de rebus faciam ex veterum mente? Iphicrates olim interrogatus, τίς ὢν μέγα φρονεῖς; πότερον ἱππεὺς, ἢ τοξότης, ἢ πελταστὴς, ἢ πεζός; Οὐδεὶς, ἔφη, τούτων, ἀλλ᾽ ὁ πᾶσι τούτοις ἐπιστάμενος ἐπιτάττειν: *Quis tu es qui tantos ſpiritus tibi ſumis? vtrum eques, an ſagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit: ſed qui his om-*

Cur non nos?

Plut. in Apoph.

nibus noui imperare.

Qui ſi non manu, mẽte ſumus bellatores.

Æmulabor in parte, & dicam; Non ego dux aut miles, ſed qui his in tempore conſulere aliquid poſſim & ſuadere. Itaque pergam audacter nec vacillanti pede, in incepto: & ex veterum ſcriptorum velut hortis Sententiarum flores legam, & intexam in has Capitum corollas. Quòd ſi probè & iudicio à me fiet, nemo damnet: ſin aliter, tum ego quoque nihil negem, *Quiſquilias volantes, & venti ſpolia,* hæc eſſe. Cæcil.

Sed vtrum horum ſit, iam res docebit: quam ordior, & compono me in prælia-rem ſtatum, ſtrenuè tibi, cum Ariſtophane,

Γράψων, βουλεύσων, καὶ τῇ γλώττῃ πολεμήσων:
Conſilio, calamis, & linguâ pugnaturus.

Ex Ariſtoph. Nebul.

CAPVT II.

Prudentiæ hæc pars commendata Principi: quæ neceſſaria ad tutelam ſalutémque regni.

Principis munus Tueri.

MILITAREM autem Prudẽtiam, ante omnia neceſſariam ego Principi aſſero, adeò vt ſine eâ vix Princeps. Quomodo enim aliter ſe tueatur, ſua, ac ſuos? Vis nuda ac mera huic rei parum eſt, niſi arte quâdam & conſilio temperetur: id eſt, Prudentiâ militandi. Δυοῖν γὰρ ὄντοιν, δι᾽ ὧν σώζεται πολίτευμα πᾶν, τοῦ δ. Polyb. 6.

πρὸς τοὺς πολεμίους ἀνδρείας, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμονοίας: Cùm enim duo ſint, quibus omnis reſpublica ſeruatur, in hoſtes Fortitudo, & domi Concordia: *Id nõ poteſt ſine Fortitudine;*

Hanc quidem abundè Togata Prudentia præſtiterit: illam, non eſt vt aliunde petas aut impetres, quàm ab iſtâ. non certè felicem, & cum ſucceſſu. Benè ergo ſcriptum: *Cætera vtcumque diſſimulari, ſed boni Ducis imperatoriam eſſe virtutem.* *Nec Fortitudo efficax, ſine Prudentia Militari.*

Tacit. Agric.

Et Homerus perfectum ſuum legitimúmque regem ornauit hoc elogio: *Abſoluti regis laus.*

Homer. Iliad. γ.

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής:

Vtrumque, & rector bonus, & bonus Induperator.

Cic. pro Mur.

Ac nimirum dicendum eſt quod ſentio. Virtus militaris præſtat ceteris omnibus.

Ibid.

Quæ enim res vitam aut tranquillũ vſum habeat ſine iſtâ? Patria, libertas, ciues, atque adeò ipſi reges *latent in tutelâ ac præſidio bellicæ virtutis.* *Rerum quies & firmitas à Militia.*

Itaque vides quàm ſeriò hæc amplectenda ſit: & meritò animum atque aures dare te debere ad hanc diſciplinam, quæ talis,

CAPVT III.

Materies, & ordo dicendorum. Bellum Externum definitum, & remota ab eo ſuſcipiendo Iniuſtitia.

Duplex bellum: MILITARIS omnis Prudentia circa Bellum eſt: Bellum autem duplex, Externum & Internum. Illud definio, VIM ET ARMA IN PRINCIPEM AVT POPVLVM ALIENVM. De quo primò dicam, & vniuerſa quæ eò faciunt præcepta, ad tria hæc capita redigam: Suſcipiendi, Gerendi, Finiendi. *Quæ in Externo ſpectanda?* Horum aliquid ſi neglegis, aut perperam adminiſtras, vix eſt vt Bono Euentui vnquam lites. In Suſcipiendo bello duo hæc ſeriò moneo, vt Iniuſtitia omnis & Temeritas ab eo abſint. Illa prior maximè: nec vnquam arma vlla moueas, niſi quæ mos & ratio admittunt. *Iura belli ſeruanda.* *Sunt enim & belli, ſicut pacis, iura: iuſtéque ea non minùs, quàm fortiter debes gerere.* Liu. 5.

Aque adeò *in omni republicâ maximè conſeruanda iura ſunt belli.* Cic. 1. de Off.

Nam *temerè in acie verſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & belluarum ſimile eſt.* Ibid.

Aliàs, promiſcuæ & perpetuæ cædes erunt. Quod ſi admittimus, *quid aliud quàm omnium inter ſe gentium bella exiſtent?* Tac. 4. Hiſt.

Et *barbaro ritu, cædem cæde, & ſanguinem ſanguine expiabimus?* Sall. ad Cæſar.

Abſit.nec vnquam animum tuum penetrent illæ voces:*In armis ius ferre.* &, *omnia fortium virorum eſſe.* *Impro-ba dicta.*

Liu. 5.

Item:

Senec. Herc. Fur.

-- Quæritur belli exitus,
Non cauſſa.

Et illud ſubtiliſſimæ malitiæ:

Luc. 7.

-- hæc acies victum factura nocentem eſt.

Non, non, mi homo: erras. nec Acies eſt quæ innocentiam approbat, ſed cauſſa. etſi plerumque, fateor, *Euentus belli, velut æquus iudex, vnde ius ſtabat, ei victoriam dedit.* *Iuſtitia non ab Exitu, ſed à Cauſſa aſſerenda:*

Liu. 21.

Nam cauſſa, velut Caput bonæ ſpei eſt (liceat huc alludere) quod te ducat ad Triumphales illas terras. *Etſi ab hac bona ille plerunque bonus.*

Lucan. 7.

Cauſſa iubet ſuperos melior ſperare ſecundos.

Et occultâ quadam internáque vi,

Proper. 4 eleg. 6.

Frangit, & attollit, vires in milite cauſſa:
Quæ niſi iuſta ſubeſt, excutit arma pudor.

Imò auſus eſt Græcus poëta ſcribere:

Eurip. Erecht.

Οὐδεὶς στρατεύσας ἄδικα, σῶς ἦλθεν πάλιν:
Iniqua bellans bella, ſaluus haud redit.

Nimis rigidè. ſcimúſque interdum aliter eſſe, arcano & nobis ignoto fine. Sunt autem iniqua illa omnia bella, quibus Ambitio aut Auaritia cauſſæ. Quàm multa ea ſunt! Nam ſi verum fateri au- *Iniqua bella à duplici ferè cauſa:*

denius, pleriſque regibus *vna & ea vetus cauſſa bellandi eſt, profunda cupido Imperij & Diuitiarum.* Sall. in Fragm.

Ambitione. *Libidinem dominandi, cauſſam belli habent, & maximam gloriam in maximo imperio putant.* Idem Catil.

Atque id in magnis animis ingeniiſque plerumque contingit. Cic. 1. de Off.

Quibus pulchrum videtur *ex omni occaſione quærere triumphum.* Plin. Paneg.

> *Bellorum exuuiæ, truncis affixa tropæis.* Iuuen. Sat. 10.
> *Lorica, & fractâ de caſſide buccula pendens,*
> *Humanis maiora bonis creduntur.*

Et Auaritia. Itaque hi tales *arma in omnes habent, acerrima* tamen *in eos, quibus victis ſpolia maxima ſunt.* Sall. in Fragm.

Nec vſquam, aut vnquam, hoc falſum: Illis *maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſſæ.* Tac. 4. Hiſt.

Bene igitur poëta:

> *Rupere fœdus impius lucri furor,* Senec. Hipp.
> *Et ira præceps.*

Addi poteſt & Ira. Aptúmque, quod de Irâ ſubiungit: quę ipſa inter iniuſtas belli cauſſas. Nam illâ, aut odio impulſi, arma ſæpe mouent non mouenda. Damnat hanc aliáſque illas pius Antiſtes: *Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur.* Aug. contra Fauſtũ lib 22. cap. 74.

CAPVT IV.

Ordine & partitè poſita, quæ ad Iuſtum bellum requiruntur: & maximè, quibus id cauſſis capiendum.

FVGIES igitur iſta Princeps, nec vmquam Bello te implicabis niſi Iuſto. Quod, inquies, illud eſt? diſtinctè accipe: quod tria hæc habet iuſta: Auctorem, Cauſſam, Finem. Auctor iuſtus eſt, ipſe Princeps. Nec enim cuilibet ſanè fas aperire Belli iſtas portas: ſed *ordo naturalis mortalium paci accommodatus, hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli Auctoritas atque conſilium penes Principes ſit.* *Principi ſoli ius armorum:*

Aug. contra Fauſt.

Aut certè eos, qui in quaque rep. loco Principum. Ideo Plato lege ſanxit: Ἐὰν τις ἰδίᾳ ποιῆται πρός τινας εἰρήνην ἢ πόλεμον, στρατιᾶς ἄνευ τοῦ κοινοῦ, θάνατος ἔστω ζημία: *Si quis priuatim, ſine publico ſcito, pacem bellúmve fecerit, capitale eſto.* *Aut ſupremo magiſtratui.*

Lib. 12. De Legibus.

At Cauſſa iuſta duplex, Defenſio & Inuaſio. In Defenſione quis ambiget? *Illud eſt non modò iuſtum, ſed etiam neceſſarium, cùm vi vis illata defenditur.* *Defendere ſemper licitum:*

Cic. pro Mil.

Ibid. *Hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, à corpore, à capite, à vitâ ſuâ propulſarent.*

Defenſionem autem dico duplicem, *Non ſe ſolùm.*

Tuam & Alienam. Tuam, cùm vim à te
Salluſt. Catil. tuíſque arces, & *libertatem, & patriam, parentéſque armis tegis.*

Alienam, iterum duplicem: cùm à Socijs, aut Oppreſſis. De Socijs intellexit
3. De Repub. Tullius: *Nullum bellum,* inquit, *à ciuitate optimâ ſuſcipitur, niſi aut pro Fide, aut pro Salute.* *Sed & alios, vt ſocios.*

Fides ſanè agitur, & ea te impellit, vt opitulêre ijs quibuſcum ſocietas tibi & auxilij pacta. Itaque & Princeps Philo-
Ariſtot. rhet. ad Alexan. ſophus decreuit: Δεῖ τοὺς ἀδικουμένους ὑπὲρ ἑαυτῶν πολεμεῖν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ εὐεργετῶν, ἢ συμμάχοις ἀδικουμένοις βοηθεῖν: *Oportet iniuriam paſſos pro ſeipſis arma capere, ſiue pro cognatis & beneficis, itémque ſocijs iniuriâ affectis auxiliari.*

Nec diſſimilis ratio in Oppreſſis. quos ſi grauior aliqua vis aut extrema Tyrannis vrget, videtur cogere te commune Societatis vinculum vt adiutes. *Aut iniquè oppreſſos.* *Qui* enim
Cic 1. de Off. *non defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, iniuriæ, tam eſt in vitio, quàm ſi parentes, aut patriam, aut ſocios deſerat.*

Ambr. de off. Imò & Chriſtianus doctor in eâ parte: *Fortitudo quæ per bella tuetur à Barbaris patriam, vel defendit Infirmos, vel à latronibus ſocios, plena Iuſtitia eſt.*

Atque hæc licita & legitima Defenſio eſt. maneas in eâ tantùm, nec hoc prætextu pedem manúmque promoueas, & aliena apprehendas. Quod Ro- *Defenſionis ſpecie, nō longius eundum.*

manos feciſſe, ingenuè fatetur Romani
Cicer.. eloquij flos; *Noſter*, inquit, *populus, ſociis*
de Rep. *defendendis, terrarum iam omnium potitus eſt.*

Malè: nec tu imitâre. Iam Inuaſio
quoque licita & iuſta eſt, ſed non om-
nis. Illa palàm, cùm iniuriam vindicas, & *Inuaderefas ob iniurias:*
Idem 1. iure gentium res tuas repetis. Nam iuſti-
de off. tiæ *primum hoc munus eſt, vt ne cui quis no-*
ceat, niſi laceſſitus iniuriâ.

Exceptionem vides. Itaque ſiquis res
tuas aut ius rapuit, cape arma. cum eâ cō-
ditione tamen, vt ex formula veteri, *Sed prius*
Plinius priùs mittas *clarigatum, id eſt, res raptas clarè* *tentatâ*
22. Nat. *repetitum.* *iuris viâ.*
Hiſt.
cap. 2. Nec enim, etiam læſus, iuſtè ſtatim
bellum inferes: *ſed cùm duo ſint genera decer-* *Qua potior illâ*
Cic. 1. *tandi, vnum per Diſceptationem, alterum per*
de off. *Vim: cúmque illud proprium ſit hominis, alterum* *armorum.*
belluarum: confugiendum eſt ad poſterius, ſi vti
non licet ſuperiore.

Obſerua. quoties enim iudicio quiſ-
piam ſe ſiſtit, arma ſiſtenda ſunt: καὶ ἐπὶ τὸν
Archi- δίκας διδόντα, οὐ νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδικοῦντα
damus ἰέναι: vt grauiſſimæ gentis rex cenſuit: *In*
apud *eum qui iure agere & ſatisfacere paratus eſt, ne-*
Thuc. *fas bellum ſumere, tanquam in iniurium.*
lib. 1.

Cic. lib. At ſi abnuit, & res retinet: *quid eſt quod*
12. Ep. *contra vim ſine vi fieri poſſit?*
10.

Liu. 9. Hîc illud valeat: *Iuſtum bellum, quibus*
neceſſarium, & pia arma quibus nulla niſi in
armis relinquitur ſpes.

Inuadere etiam fas Barbaros & impios. Iam & Inuaſio quædam legitima videtur, etiam ſine iniuriâ. vt in Barbaros, & moribus aut religione prorſum à nobis abhorrentes: maximè ſi potentes ij, & aliena ipſi inuaſerunt, aut inuadunt. Cauſſa enim hìc eſt Coërctio, & in malo repreſſio. Auguſtinus eleganter: *Cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur.* Epiſt. 5.

Idémque iterum: *Apud veros Dei cultores, etiam illa bella peccata non ſunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, vt mali coërceantur, & boni ſubleuentur.* Lib. De Verb. Dom.

Finis bonus requiritur. Sperno Cauſſas alias, & de Fine adiungo: qui etiam in bonâ cauſâ poteſt eſſe malus. Quid ſi enim Vltio tibi propoſita? quid ſi gloria, aut Imperium? peccas. nec dirigenda aliò arma ſunt (ſi pura ea eſſe vis) quàm ad Tranquillitatem & Tutelam. *Ita bellum ſuſcipiatur, vt nihil aliud quàm Pax quæſita videatur.* Cic. de Off. *Qui eſt Pax & quies.*

Sapientes Pacis cauſâ bellum gerunt, & laborem ſpe otij ſuſtentant. Salluſt. ad Cæſ.

CAPVT V.

Temeritas remota à bellorum initiis: & ſummatim, quæ in ſuſceptione omni cogitanda ſint.

SATIS (quod in me quidem eſt) ab Iniuſtitiâ te arcui, nunc etiam Temeritate. Nec enim ſtatim, vel cùm iuſta

Cauſſa oblata eſt, deſcendere te velim in Martium hunc campum. Magna res eſt: deliberationem poſtulat, eámque lentam. Nam ſcito, *omne bellum ſumi facilè, ceterùm ægerrimè deſinere, nec in eiuſdem poteſtate initium & finem eſſe.* — *Bellũ facile te induas:* — Sall. Iugurth.

Vti in puteum facilè te demiſeris, haud facilè eduxeris: ita in bellum. quod *incipere cuiuis etiam ignauo licet, deponi cùm victores velint.* — Ibid. — *Ægrè explices.*

Thuc. 1. Itaque ſi ſapis, τοῦ πολέμου τὸ παράλογον, ὅσον ἐστὶ, πρὶν ἐν αὐτῷ γενέσθαι, προδιάγνωθι: *quicquid præter opinionem euenire in bello poteſt, priuſquam ingrediare, conſidera.* — *Præcogitanda omnia euenta.*

Liu. 30. *Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martémque belli communem propone animo.*

Ibid. *Vtrimque ferrum, & corpora humana erunt. Nuſquam minùs, quàm in bello euentus reſpondent.* — *Nam Mars ambiguus.*

Senec. Theb.

Licet omne tecum Graciæ robur trahas,
Licet arma longè miles ac latè explicet,
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt.

Et fortuna in bellis dominatur.

Liu. 9. Quæ *per omnia humana, maximè in res bellicas potens.*

Sall. Iugurth. Itaque *quantumuis opibus tuis confidas, non debes certa pro incertis mutare.*

Senec. Oedip. *Non expedit concutere felicem ſtatum.* — *De ſummâ rerũ alea iacitur.*

Sueton. Aug. cap. 25. Quid iuuat te *aureo hamo piſcari?*

Liu. 30. *Simul parta, ac ſperata decora, vnius horæ fortuna euertere poteſt.*

Clades publica praecogitanda. Adde huc mala, quæ neceſſariò in omni bello, cuius *non aduentus ſolùm, ſed etiam metus affert calamitatem.* Cic. pro Lege Man.

Vaſtitas.
-- non vllus aratro
Dignus honos, ſqualleт abductis arua colonis. Virg. 1. Georg.

Stupra.
Tum ſcelera, dempto fine, per cunctas domos
Iêre. nullum caruit exemplo nefas. Senec. Hipp.

Cædes. Et quod caput eſt, quę ſanguinis effuſio, & quæ cædes?

Stat cruor in templis, multáque rubentia cæde
Lubrica ſaxa madent. nulli ſua profuit ætas. Lucan.
-notum quid cæde calentibus armis,
Quantum iræ liceat, motúſque quid audeat enſis. Sil. 1.

Mala priuata præcogitanda. Hæc publica ſunt. quid ſi accedunt priuata etiam tua mala? Nam ærarium exha[illegible], *ſummâ in vſum militum omni pecuniâ.* Tac. 1. Hiſt.

Princeps tūc odia excipit. Te obiicis periculis, imò & calumniis. *Nihil* enim *tam capax malignitatis ſermonúmque, quàm bellum.* Quin 2. Declamat.

Cauſſa malè dicitur. Imò ſcripſit quiſpiam: πολέμυ καθεστῶτος ἀεὶ ἀνάγκην εἶναι τὺς ἄρχοντας ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν διαβάλλεσθαι: *Bello instituto neceſſum eſſe Principes malè audire & culpari, ob damna.* Thuc. 5.

Et ſanè *iniquiſſima bellorum conditio hæc eſt. proſpera omnes ſibi vindicant; aduerſa vni imputantur.* Tac. in Agric.

Horum reſpectu omne bellū fugiendū. Quæ talia penitus ſi conſideras, an non fateare, *Bellum etiam iuſtum deteſtandū?* Aug. 19. de Ciu.

Præſertim pio & Chriſtiano Principi. qui,ex diuinâ lege, *alieno ſanguini tanquam*
Senec. ep. 89. *ſuo parcit, & ſcit homini non eſſe homine prodigè vtendum.*

Liu.21. Sperne igitur illas in Aulâ tuâ *furias facéſque belli.* *Ad quod multi excitant.*

Tac. 11. Annal. Quo in numero interdum *Nobilitas, cui in pace durius ſeruitium eſt:* *Vt Nobiles:*

Sæpiùs feroces aliquot & turbidi. *Turbidi.*
Thuc.1. quos dixeris πεφυκέναι ἐπὶ τῷ μήτε αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν, μήτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐᾷν: *in id natos, vt neque ipſi quieſcant, neque alios ſinant.*

Non raró etiam Peregrini aut Exſu- *Exules.*
Tacit.3. Hiſtor. les. qui ſuâ ſpe aut *metu, cunctantem in arma propellunt:*

Nam vt poëta canit,

Lucan. 1. *Quemque ſuæ rapiunt ſcelerata in prælia cauſſæ.* *Publico praetextu, ſed priuata cauſſa.*

Suæ inquam, non Tuæ aut Publicæ, ne erres. Sed tu quid credas? In tali re,
Tacit.3. Hiſt. ſcito *conſilium ab omnibus dari, ſed periculum paucos ſumere.* *Nõ audiendi.*

1.Hiſt. Vno aduerſo ictu *languebunt omnium ſtudia, qui primò alacres fidem atque animum oſtentabant.*

Ne temerè ergo crede: & ſententiæ vnius ſcuto omnes iſtos ſuaſores repelle. *Belli nomen bellum.*
Pindar. apud Stob. Γλυκὺ πόλεμος ἀπείροισιν. ἐμπείρων δέ τις ταρβεῖ προσιόντα νιν καρδίᾳ περισσῶς: *Suaue bellum non expertis. at qui guſtauit, valdè contre-* *Res turpiſſima.*

miſcit animo quoties aduentans illud videt.

Vix niſi neceſſariò, eò veniendum. Felicem & magnum Auguſtum illum ſemper cogita: qui *nulli genti ſine iuſtis & neceſſariis* (vocem nota) *cauſſis bellum intulit.* Sueton. Aug. cap. 20.

Atque vtinam hunc affectum tibi imprimam! vt *ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quietus ſecretúſque,* Tac. de Morib. Germ.

Nec prouoces bella, nec timeas. Plinius Paneg.

Nec moleſtia capiēda. *Id beatius, quàm ſuas alienáſque fortunas ſpe metúque verſare:* Tac. de Morib. Germ.

Aut tades inſtituenda. Et illuc deſcēdere, vt aut *perire neceſſe ſit, aut quod æquè apud bonos miſerum eſt, occidere.* 1. Hiſt.

CAPVT VI.

Ad Gerendum bellum tria requiſita. Primò Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatuum, Armorum.

DECRETA mea in Suſcipiendò bello habes: transeo ad Gerendum: in quo tria conſidero, vel potiùs deſidero; Apparatum, Viros, Conſilia. Apparatum dico, RES NECESSARIAS AD VSVM OMNEM BELLI. vti ſunt hæc tria, Pecunia, Commeatus, Arma. Nam hæc niſi iam antè & ex præparato habes, fruſtra cogites de bello. *prius eſt parare bellum, quàm exercere.*

Apparatus belli quid, & quotuplex?

Ante bellum faciendu.

Imò

Diu apparādū eſt bellum, vt vincas celeriùs. Quinct. lib 12. Inſtit.

Nam in ipſo bello, incommodum aut ſerum. quoniam, vt prudentiſſimus Athenienſium verè monuit, αἱ περιουσίαι τοὺς πολέμους μᾶλλον, ἢ αἱ βίαιοι ἐσφοραὶ ἀνέχουσι: *Ex præparato copiæ, bella magis ſuſtinent, quàm violentæ collationes.*

Per bellum exactiones odioſæ aut periculoſæ.

Pericles apud Thuc. lib. 1.

Igitur prouido Principi *antequam inchoetur bellum, de copiis expenſiſque ſolicitus debet eſſe tractatus.*

Veget. 3. cap. 3.

Maximè de Pecuniâ. quæ adeò neceſſaria, vt quemadmodum *medici negant ſine neruis homines ambulare poſſe:*

Petron. Satyr.

Pecunia, ſpiritus vitalis belli.

Ita nec bellum vſquam progredi ſine iſta Hæc motum, hæc animam illi dat: & oraculum eſt, τὰ πολλὰ τοῦ πολέμου, γνώμῃ καὶ χρημάτων περιουσίᾳ κρατεῖσθαι: *Pleraſque belli res confici Conſilio & vi Pecuniarum.*

Thuc. 2.

Nam profectò, ſi conſideras, ἐστὶν ὁ πόλεμος οὐχ ὅπλων τὸ πλέον, ἀλλὰ δαπάνης, δι' ἣν τὰ ὅπλα ὠφελεῖ: *Bellum eſt non in armis maximè, ſed in expenſis & ſumptibus, per quos efficacia arma & vtilia fiunt.*

Id 1.

Nec arma valida ſine illa.

Et plura de Pecuniæ vi * ſuprà dixi. Nec minùs neceſſaria etiam Annona: ſine quâ non dicam vincere non eſt, ſed nec viuere. Nam *qui frumentum neceſſariúmque commeatum non præparat, vincitur ſine ferro.*

* lib. 4. cap. 9.

Veget. 3. cap. 16.

Annonæ neceſſitas.

Et *reliquis caſibus poteſt in tempore ſubueniri: pabulatio & annona in neceſſitate non habent remedium, niſi antè condita.*

Idem 3. cap. 3.

Paranda igitur ea; & quidem in vſum

Uſus duplex. duplicem: Militum & Præſidiorum. Illi, dum in agmine & caſtris ſunt, ne egeant: iſta, *vt aduerſus moras obſidionis annuis copiis firmentur.* Tacit. Agric.

Mirari libet hac in re Romanam diſpoſitionem. quæ ad vtrumque hũc vſum in plerisque opidis, *totius anni, in * aceto, frumento, larido, atque hordeo & * paleis, condita habebat.* Capitol. in Gord.

* Ad eſcã militarem.
* Ad vſum equorũ.

Culpare contrà hodiernam incuriam. cùm ferè *mendicitas ad omnem deſperationem vocat armatos.* Lampr. Alex.

Miles intractabilis. *Diſciplinam non poteſt ſeruare ieiunus exercitus.* Caſſio. 4. Var. cap. 13.

Et duci nec audiẽs cùm egens. Et, vt Imperator ille dicebat, *miles non timet, niſi veſtitus, armatus, calceatus, & ſatur, & habens aliquid in zonulâ.* Lampr. in Alex.

Armorum præparatio. TERTIO loco Arma poſui. intellego, vt Armamentarium aliquod Princeps habeat, in quo ad certum numerum peditum equitúmque tela & arma. itémque tormenta, machinæ, puluis, & quæ talia iuuandis viribus hæc aut prior ætas inuênit. Addo naues, & inſtrumentum omne nauticum, ſi regio eius maritima & portuoſa. Nam ſubitò iſta ægrè parãtur: & ſemel parata non ſolùm in bellum valent, ſed ne ſit bellum. *Nemo prouocare audet aut facere iniuriam ei regno aut populo, quem intellegit expeditum atque promptum ad vindicandum.* Idem 3.

Nauiũ rerúmque naualium.

Metuẽdum hæc Principem faciunt:

Et pacatum. Et *qui deſiderat pacem, præparet bellum.* Idem 2.

CAPVT VII.

Milites terreſtri quidem Bello neceſſarij, duplices: Equites, peditéſque. quæſitum breuiter, vtrorum maior vſus.

Quid Viri, & eorum diuiſio.

AT Viros hîc intellego, ARMATAM MVLTITVDINEM APTAM IMPVGNARE VEL REPVGNARE. Eam diuido, in Milites & Duces. Milites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam vtriſque ſanè opus eſt. à quibus *omne* bellicis *conſiliis robur, & ſine* Tacit. 1. Hiſt.
quibus quamuis egregia, inualida ſunt.

Equites præſtant peditibus.

Sed vtris magis? dubites. Polybius (peritus hercules in omni re bellicâ & ciuili ſcriptor) Equites attollere videtur, & vim præcipuam aſſcribere ad vincendum. *κρεῖττόν ἐστι*, inquit, *πρὸς τοὺς τῶν πολέ-* lib. 3.
*μων καιροὺς, ἡμίσεις ἔχειν πεζοὺς, ἱπποκρατεῖν δὲ τοῖς ὅλοις μᾶλλον, ἢ πάντα πάρισα τοῖς πολεμίοις ἔχοντα διακινδυνεύειν: Melius eſt ad belli vſus, * dimidiam partem peditum habere, & præualere numero equitum, quàm omnia paria hoſtibus nactum in aciem deſcendere.*

* Intellege, reſpectu hoſtiũ.

Sed dũtaxat in pugnâ.

Nec de pugnâ nimis negem: nego de Bello vniuerſo; in quo Peditem præpono. Nam ad opida propugnanda aut expugnanda quis equitum magnus vſus? quis etiam in montanis locis, aut impeditis? *Ex quo intellegitur, magis neceſſarios* Veget.
reip. pedites, qui poſſunt vbique prodeſſe. 2. c. 2.

Totibello pedites meliores.

Scriptor meus hoc vidit, & vigilanti lectori ingeſſit, de Cattis: *Omne*, inquit, *in pedite robur.* Tac. De Morib. Germ.

Addítque: *Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum.* Ibid.

Imò & in pugnâ boni. Quanquam & in ipſis præliis cur Peditis minor vis? Tardiùs ille vincit fortaſſe, ſed certiùs. Nam *equeſtrium virium proprium, citò parare, citò cedere victoriam.* Ibid.

Quin ipſum illum impetum & *procellam equeſtrem.* 3. Hiſt.

Iuxtà cũ Equitibus, ſi apte instructi & poſiti. Facilè excipit, ſi idoneus illi ordo & arma: quod fit per Diſciplinam. Summus harum omniúmque rerum iudex, ita protulit. Ἄνευ μὲν συντάξεως, ἄχρηστον τὸ ὁπλιτικόν. αἱ δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐμπειρίαι καὶ τάξεις, ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον, ὥστ' ἐν τοῖς ἱππεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχύν: *Sine ordine, inutilis pedeſtris armatura. ratio autem & peritia ordinandi ignota antiquis: ideóque in equite apud eos omne robur.* Ariſt. 4. Polit. cap. 13.

Barbari equitatu gaudent. Diſce. vbicumque bona & compoſita militia, Peditem prævalere: apud rudes aut barbaros, contrá. Nec ſanè inutiliter diſciplina & ratio illum prouexit: quia parabilior; & ſimul *maior numerus peditum ſumptu & impenſâ minore nutritur.* Veget. 2. cap. 1.

Minor in pedites ſumptus.

Ex his concludo, *in vniuerſum æſtimanti plus penes peditem roboris eſſe.* Tac. De Morib. Germ.

CAPVT

CAPVT VIII.

Vtroſque bonos eſſe debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea neglegi hodie, & ſuper hac re iuſta veráque querela.

HÆc diſcrimina Militum ſunt: quæ fruſtrà tamen ingero, niſi illi boni. *Milites boni habendi.* Cui vſui quamuis magna Equitum Peditúmque multitudo, ſi ignaua, imperita, & tantùm multitudo? Tu ſcito, *non vires eam habere, ſed pondus:* *Magis quàm multi.*

Sen. 6. de Ben. cap. 31.

Liu. 9. Et eſſe *impedimentum maius, quàm auxilium.*

Syneſ. Ep. 79. Græcus ille ſcitè monuit: χειρῶν δεῖ τῷ πολέμῳ, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν: *Manibus opus eſt bello, non multis nominibus.*

Veget. 1. cap. 8. Tolle mihi vana, & in oculis vulgi magna. quoniam *in omni conflictu non tam prodeſt multitudo, quàm virtus.*

Tac. 14. Annal. *Etiam in multis legionibus, pauci ſunt, qui prælia profligant.* *Pauci, qui ſemper vincunt.*

Ad virtutem ergo veniendum: id eſt, vt bonos eos habeas fortéſque. nec habebis vnquam, niſi hæc duo velut inſtrumenta adhibeas, Dilectum & Diſciplinam: alterum parandis iis, alterum formandis. In quo video futurum vt multa ſuadeam, quæ ex vſu magis, quàm quæ

Militia noſtra corrupiſſima. in vſu. Quid faciam? hodiernam Militiam triſti oculo intueor; pudendam lugendámque nobis, hoſti ridendam aut ſpernendam.

Itaque cogor apertis tibiis canere, & *illa militiæ flagitia palàm aſpernari:* Tacit. 1. Annal.

Atque adeò imaginem eius proponere: non vt conuitium æuo faciam, ſed vt medicinam. Nam principiò, Dilectus quæ forma apud nos? nulla. *Emunt militem, non legunt.* *Sine ſerio dilectu.* Ex Galbæ dicto. 1. Hiſt.

Viliſſimi enim aſciſcuntur, aut peſſimi. Pecuniola proponitur, tympanum ſtrepit: & ecce coëunt aliquot *ignoti inter ſe, ignorantéſque.* Liu. 21.

Purgamenta vrbium ſuarum: Curt. 9.

Quibus ob egeſtatem & flagitia, maxima peccandi neceſſitudo eſt: Tac. 3. Annal.

Aſſueti latrociniis, bellorum inſolentes. Egeſip. 4. c. 4.

Vitijs cooperti. Atque vt vno verbo abſoluam, *quorum lingua vana, manus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces, quæ honeſtè nominari non poſſunt inhoneſtiſſima.* Pſeud. Salluſt. in Cic.

Plerique enim profectò tales: (nam omnes abſit vt culpem.) aut ſi qui melioris notæ immixti, facilè abripiuntur, & velut obducuntur à reliquà illâ fæce. Atque hæc in Dilectu. in Diſciplinâ quid? *nec formam ſaltem eius & extrema tanquam lineamenta ſeruamus.* *Sine vllâ Diſciplinâ.* Cic. 5. de Rep.

Certatim laſciuiunt: Atque vt *olim virtutis modeſtiæq;, nunc procacitatis petulantiæq; certamen eſt.* Tacit. 3. Hiſt.

2. Hiſt. *Omnia indiſpoſita, tumulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm Diſciplinæ & caſtris propiora.*

3. Hiſt. Imò *nec in procinctu & caſtris habentur. ſed per omnia municipia deſides, hoſpitibus tantùm metuendi:* *Paganos vexant.*

4. Hiſt. *Effundunt ſe in luxum, & epulas, & nocturnos cœtus.* *Comeſſantur.*

Curt. 7. Ibi *circumferri merum largius iubent, debellaturi ſuper menſâ* ALEXANDRVM. *Potant, & tum pugnât:*

Ibid. *Suas vires extollere, hoſtium paucitatem contemnere.*

Sed, ô dedecus! ad ipſos cum ventum *Apud hoſtes*
Salluſt. Fragm. eſt, *neque animo, neque auribus, neque linguâ competere.* *trepidant.*

Et ſit illud Homericum,

Iliad. 15. —πᾶσιν δὲ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός.

--inque pedes cunctis mens decidit imos.

Cornificij dictû de ſuis militib. Verè *galeati lepores.* *Fugiût.*

Quibus vt ad populandos finitimorum agros, tectáque vrenda, & capienda pecora, aliqua vis ſit: ita in acie ac ſignis collatis nulla eſt. *Violenti ad prædas, ignaui ad prælia.*
Liu. 28.

Tacit. 2. Hiſt. Nam ita collectis, ita habitis, *nec in victoriâ decus eſt, nec in fuga flagitium.* *Decoris ſecuri.*

Ad ſummam, Militia hæc noſtra eſt.

Salluſt. Iugurt. *Exercitus linguâ, quàm manu promptior; prædatore ſocius, & ipſe præda hoſtium.*

CAPVT IX.

De dilectu cœptum dici. ſed primò quæſitum, Exteri an Domeſtici præferendi? nos iſtos cenſemus cum cauſſâ.

QVAE omnia fœda, turpia, & perdendæ militiæ patriæque eſſe quis non videt? Tibi emendanda Princeps: cuius eſt *pro ſalute reip. & noua excogitare, & antiqua reſtituere.*

Hæc immutāda.

Veget. 1. c. 28.

Reuocato Dilectu & Diſciplinâ.

Reſtitue ergo illa duo, quæ iam præſignaui, Dilectum & Diſciplinam: ſola probæ germanæque Militiæ vel fundamenta, vel firmamenta. Dilectum appello, EORVM QVI ARMIS IDONEI SVNT CVM IVDICIO ELECTIONEM. IDQVE E TVIS. Diſertè addo, E TVIS. nam Militiam hāc Peregrinam quî approbem? aut quis ſerio Dilectui in eâ locus? Mos inuexit, fateor: ſed non Ratio. quam ego audio, & Domeſticum militem longè ſemper præferam Externo. Cauſſæ iſtæ:

Quid ille ſit?

An exteri & merſenarij legendi?

Ego & ratio negamus.

Infidi ſæpe exteri: & *maiore ex diuerſo mercede, ius fáſque exuunt.* Tacit. 3. Hiſt.

Nam vix fides apud eos.

Tritum illud, in iis propriè obtinet,

Venaléſque manus. ibi fas, vbi maxima merces. Lucan.

Vix patientia.

Iidem Refractarij. amántque *non inberi, non regi, cunctáque ex libidine agere.* Tacit. 4. Hiſt.

1.Hiſt. Idque ſæpe *propinquo ſummæ rei diſcrimine.* *In pugnam frigidi:*

3.Hiſt. Cùm tumultuari eos videbis, & *ſeditiosè agere:*

1.Ann. Aut in ipſa etiam pugnâ, *ſine pudore flagitij, ſine curâ ducum, abire, fugere.* *Aut pauidi.*

In Agric. Quid mirum? *non fide, non affectu tenentur,*

Ibid. Vt ſeriò velint aut debeant *dominationi alienæ ſanguinem commodare.*

Liu.6. Itaque plerumque *plus ibi minarum, quàm periculi.*

Tacit.2. Hiſt. Adde, quòd graues incolis. ſoliti *omnia tanquam externa aut vrbes hoſtium, vrere, vaſtare, rapere:* *Ciuibus pernicioſi.*

Curt.3. *Populatores terræ, quam à populationibus vindicare debebant.*

Cic.1. ad Att. Imò teipſum deripere. veræ *hirudines ærarij:* *Graues ærario.*

Et quorum operâ maximè, hodie

Iuuen. Sat.8. *Oſſa vides regum vacuis exſucta medullis.*

Curt. 10. At in Domeſtico & proprio milite melior mitiórque res eſt. *qui non fortitudinem magis quàm fidem colit.* *Magis fidi Imperanti.*

Ibid. Cui *obſequium & patientia imperij longè præſtantior, quàm exteris.* *Obedientes.*

Sen.1. de Clemen. Ille idem acer in acie: *in primâ fronte concurrens, & aduerſa vulneribus pectora ferens, ne Imperatoris ſui ſigna vertantur.* *Acres in pugnam:*

Reuerentia vel amore regum. *Eſt* enim naturâ pleriſque *populis vrbibúſque, conſenſus quidam protegendi amandíque reges.* Ibidē.

Quod *nomen*, *gentes quæ ſub regibus ſunt, pro deo colunt.* Curt. 10.

Amantiores patriæ. Denique ille modeſtior, & reueretur ac ſuſpicit *loca ſedéſque patrias.* Tacit. 2. Hiſt.

Vt ego omnino præferendos cenſeam *genitos tibi milites, non aſcitos.* Curt. 10.

Mercenarij tamen interdum vtiles. Nec illos tamen planè ſpernendos. vtique ſi maior vis aut neceſſitas ingruat: per quam mitti ſuadeam ad finitimos, qui *auxilia mercede faciant.* Tacit. 6. Annal.

Sed pauciores. Sed auxilia. vt vires inquam & robur exercitus è tuis ſint, nec corpus exteri faciant, ſed membrum. Nam *id cauendum ſemper* prouidis *ducibus*, *exempláque* vetera *pro documentis habenda, ne ita externis credant auxiliis, vt non plus ſui roboris ſuarúmque propriè virium in caſtris habeant.* Liu. 25.

Vbi multi; ſæpe deſtituunt, aut produnt. Alioqui, vide ne ſeriò, ſed ſerò plores: & fiat illud vetus,

Ἐξηπάτησεν ἡ χάραξ τὴν ἄμπελον:
Decepit ipſe vineam palus ſuam. Ariſtophan. in Veſpis.

CAPVT X.

Obiecta & reiecta ea, quæ contra Domeſticum militem dicuntur. Hunc regum eſſe, illum Tyrannorum.

Veget. 1. cap. 2.

Obiectio prior, à robore naturali quarundam gentium.

AT enim, inquiet aliquis: *Gens gentem præcedit in bello, & plaga cæli non tãtùm ad robur corporum, ſed etiam animorum facit.*

Ergo melius, ſpretis Domeſticis, Mercenarios conduci è pugnaci aliquâ gente. Item: Regi à ſubditis periculum, ſi eos armat. *non in fide, non in officio manebunt:*

Liu. 27.

Secunda, à metu rebellionis.

Ibid.

Atque adeò aliquid fortaſſe *aduerſus ſummi imperij maieſtatem audebunt.*

Reſponſio ad illam.

Hæc iactari vulgò, & inſeri auribus Principum ſcio: ſed malignè profectò aut falsò. Nam quod ad primum, verè illud dici non nego: ſed hoc quoque verè, ex quauis Europæ noſtræ parte (illi ſcribimus) *ſi modò exercitati & prudentes viri Dilectui præponantur, celeriter manum bellis aptam poſſe aggregari.*

Veget. 2. c. 13.

Viros enim ea vbique fert: *qui omni armorum diſciplinâ vel arte bellandi, veteres illos milites qui orbem terræ ſubegerunt, facilè coæquabunt.*

Id. libr. 2. c. 18.

Inſtitutio modò adhibeatur & Diſciplina, de quâ mox dicam. Iam quod ad Metum à ſubditis: ille verò vanus. *Hæc*

Reſponſio ad iſtam.

perſuaſio illorum fuit, qui hoſtilia cùm facerent, timebant. Plin. Paneg.

Tyranni exarmāt ſuos.

A Tyrannis, inquam, hæc opinio. φοβούμενος γὰρ ὁ ἄρχων ἀρχόμενον, οὔτε καλὸν οὔτε πλούσιον, οὔτε ἰσχυρὸν οὔτ' ἀνδρεῖον, οὔτε τὸ παράπαν πολεμικὸν ἑκὼν ἐάσει γίγνεσθαι: *Nam Princeps ſubditos metuens, neque bonos eos neque opulentos, neque fortes aut animoſos, neque in vniuerſum bellicoſos fieri, volens quidem vnquam patietur.* Plato 8. de Leg.

Reges fidem habent, & inueniunt.

At ea à noſtro Principe abeſt: cui bono, ſemper illi boni, *Obijcient ſe mucronibus inſidiantium.* Sen. 1. de Clemen.

Et ſe ſuaq; iactabunt, quocunque deſiderauerit imperantis ſalus. Ibidē.

Capvt XI.

Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subſidiarios. atque vtrique ſeorſim deſcripti.

ERgo Dilectus è tuis eſto. ſed, vt addidi, cvm ivdicio: quod in his duobus pono, Quos & Quomodo legas. De priore ita cenſeo, duo genera Militum ſcribēda: Ordinarios; & Subſidiarios. Illos, qvi adsidve et velvt ex mvnere atqve arte militent. Iſtos, qvi rarenter, qviqve domi sint aliarvm rervm. Priores illos non

Ordinarius miles.

Subſidiarius.

aliud eſſe volo, quàm legitimos quoſdam perfectóſque milites, & vt ita dicã, verè Martis pullos. qui lecti in hãc vnam ſpem, formentur omni *armorum exercitio, diſciplinâ caſtrorum, vſúque militiæ.* *Prioris laus & vſus.* Veget. 1. cap. 1.

Tac. de Morib. Germ. Qui ſint velut inuicta quædam acies: & *ipsâ plerumque famâ bella profligent.*

Ibid. Hi tales omnino Principi neceſſarij, *in pace decus, in bello præſidium:*

Sed neceſſarij haud multi. non ſolùm quia ſumptus vito (immenſi enim faciendi ſint in aſſiduum illum frequentémque militem:) ſed quia Turbas. Nam profectò vbi illi multi, facilè *proni ad res nouas:* *Non multi ij ſcribẽdi. Ob cauſſam duplicem.* 1. Hiſt.

Ibid. Tum ingenio ſuo, tum *vbi vires reſpexêre, ſecuritate:*

1. Ann. Atque eueniet, vt *contra morem obſequij, contra fas Diſciplinæ* interdum *vim meditentur.*

Quibus rebus vna cautio, ſi nec multi nimis ſint: nec ſemper vnà. Hoc volo, vt *extra bellum, centurias tantùm ſuas turmáſque nouerint.* *Non item, in pace, vnà habendi.* 1. Hiſt.

Ibid. Nam *longis ſpatiis diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miſcentur.*

Sed quo numero Ordinarij iſti igitur? Ægrè certum aliquem definiam (pendet ſæpe à temporibus res, tum à magnitudine cuiuſque regni:) tamen communiter ὡς παχυμερῶς ſic præſcribo. In mediocri aliquo regno, vnam * Legionem ſa- *Quàm multi, noſtro iudicio, legendi.* * Plenã intelle-

go: ſex milliū. * Plenis itē; equitū quadringētorum. *Equites hic in primis curo.*

tis eſſe, cum tribus equitum * Alis: in magno, alterum tantùm. Nam Equitum numerum paullò grandiorem, quàm pro modo Peditum, hîc eſſe volo. quia è Subſidiariis, Pedites facilè expleas, & bonos reperias: at in Equite aliter eſt. in quo tractu & morâ opus, vt *exerceas & docendum cures equo, armiſque.* Liu. 27.

Subſidiariorū deſcriptio, & vſus.

Ordinarij iſti ſunto. AT SVBSIDIARIIS etiam opus vt te firmes: quoniam palàm eſt, exiguam illam manum non eſſe ad omnem vim hoſtilem. Hos non aliud eſſe volo, quàm paratas ſemper Auxiliares aliquas copias, fine duplici: ſiue vt prioribus illis in acie iungas, ſiue vt in præſidia diſtribuas opidorum. Qui

Diſcrimen ab Ordinarÿs.

hoc ab Ordinariis differunt, quòd illi quidem toto genere vitæ milites ſint, & *tantùm in vſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bello reſeruentur.* Tac. de Morib. Germ.

Iſti, dumtaxat *iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita.* 1. Hiſt.

In pace, ſibi viuunt:

Qui extra belli tempus, *in artes vitáſque varias diſparati,* Sall. ad Cæſar.

In bello, bellant.

Res ſuas agunt: per bellum euocantur, & eandem aut ſimilem operā tibi, quàm Mercenarij, prçſtant. Sed hoc meliorem:

Obnoxÿ ſunt.

quòd non ſolùm *reuerentiùs & æqualiùs duci parebunt:* Tac. 2. Hiſtor.

Damnoſi non ſunt.

Sed etiam minùs impēdioſi tibi erunt. quoniam omnino *vilius conſtat armis eru dire ſuos, quàm alienos mercede conducere.* Veget. 1. c. 28.

Quod exteri illi in itu & reditu conſumunt, hoc ſi in armandis iſtis impendis & exercendis, egregiam habes, & ad manum tibi ſemper militarem manũ. Nam illi longinquè accerſendi, & cum diſpendio ſæpe exſpectandi ſunt: hi in tuâ ſede, vno edicto euocantur & adſunt. Vnde eos parabis? è pagis. Nam opida hîc fugio cauſsâ duplici. primùm, quia omnino melior ad arma ruſtica plebs, vt * mox dicam: deinde, quia ſecuritati etiam Principis conſulo, & quieti. Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum fieri, non eſt negandum. quæ ſi opidanis paſſim adtribuis; vereor ne locis & mœnibus freti *rebellionem* fortaſſe *cæptent*, *Paratio res exteru.* *E pagis parandi.* * Cap. ſeq. *Vrbani proni in motus:* *Fiducia locorum,* Tacit. 3. Annal.

Ibid. Vt ſolent homines, *Odio præſentium & cupidine mutationis:* *Et ſuopte ingenio.*

1. Hiſt. Atque ita *patefieri occaſio etiam aduerſum te poſsit.*

Qui metus longè à Paganis. tum quia naturâ mitiores; tum quia variè ſparſi & diducti, non temerè cõſentiant & coëant in vnum. Nec enim alia in Subſidiarijs mea mens, quàm vt per pagos vicóſque ſingulos, quini, deni, viceni (vt frequentia aut infrequentia incolarum erit) deſcripti inſtructíq; habeantur; iídémque in centurias & cohortes ſuas tunc denique conueniant, cùm erit bellum. Quos grandi aliquo numero eſſe quidni ſuadeam? Nam reuerà hoc illud eſt, *Bellum* *Non item iſti.* *Numerus eorũ, noſtro indicio.*

paryre ſimul & ærario parcere. Salluſt. Iugurt.

Si triginta aut quadraginta millenarias cohortes (ita diuidam, non in legiones) ex iſtis legas, vtile cenſeam: imò ſi plures. ſed Peditum tantùm. Nam Alas ruſticis nō attribuo:& melius, vt in Nobilitatem & in *dites hæc à pauperibus onera inclines.* Liu. 1.

Quos pleroſque pedites velim.

Plura, & tenuiore filo, de vtiliſſimâ re in Notis.

CAPVT XII.

Verè cum Dilectu vtrique capiendi: & Notæ quinque ordine poſitæ, germanæ in milite virtutis.

Pars præcipua Dilect⁹, excerptio & iudicium.

QVos eligas, dixi: pars altera Iudicij ſupereſt, Quomodo. Nec enim paſſim profectò aut temerè oblati adſumendi: ſed *caſtra quoque, quos ad laborem & periculum accipiunt, faſtidiosè legunt.* Sen. Ep.

Quid mirum? *Vires regni, & Romani nominis* (ait ille) *fundamentum, in primâ Dilectorum examinatione conſiſtunt.* Veg. 1. cap. 7.

Quo magis hæc pars tibi cum curâ habenda. & *cùm conſtet, in omnibus locis, & ignauos & ſtrenuos naſci:* Cap. 2.

Illi ſeriâ inquiſitione reiiciendi, hi capiendi ſunt; ſi fortem quidem militiam vis & felicem. Boni autem robuſtíque militis certa indicia & velut Notæ ſunt, ad quas non fallaciter eum legas. Quas

Sunt notæ certæ militaris viri.

facio quinque: Patriam, Ætatem, Corpus, Animum, Vitam.

Nomine PATRIAE intellegi palàm eſt locum, vbi quis natus aut educatus. quem haud temerè in dilectu conſideres: quoniam profectò *locorum aſperitas hominum quoque ingenia durat.* — I. *Patria.* — Curt. 7.

Sen. ep. *Fortior miles è confragoſo venit: ſegnior eſt, vrbanus & verna.* — *Vrbicula non boni:*

Itaque in vtrávis militiâ hunc ſperno. *Nam vernacula* illa *multitudo, laſciuiæ ſueta, laborum intolerans:* — *Procaces:* — Tacit. 1. Annal.

Mercurio addicta, qui effeminat. ſempérque homines, *quanto pecuniâ dites & voluptatibus opulenti, tanto magis imbelles.* — *Molles.* — 3. Ann.

Veget. 1. cap. 3. *Ex agris ergo,* noſtro iudicio, *ſupplendum robur præcipuè videtur exercitus.* — *Agreſtes boni:*

Catonis oraculum audio: *Ex agricolis & viri fortiſſimi, & milites ſtrenuiſſimi gignuntur.* — 1. De Re ruſt. c. 1.

Veget. 1. cap. 3. Et vſu conſtat, *aptiorem armis ruſticam plebem, quæ ſub diuo & in laboribus enutritur.* — *Laborioſi.*

Sall. Iugurth. Quæ aſſueuit *hyemem & æſtatem iuxtà pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare.* — *Duri.*

Cæſ. 1. de bel. Gall. *Miniméque ad eos mercatores ſæpè commeant, atque ea quæ ad effæminandos animos pertinent, important.* — *Sine commercijs.*

Salluſt. Catil. *Talibus viris, non labor inſolitus, non locus vllus aſper aut arduus erit, non armatus hoſtis formidoloſus.*

Sine deliciis. *Neſcio enim quomodo minus mortem timet, qui minus deliciarum nouit in vita.* Veget. 1. cap. 3.

Optimi etiam ex iſtis, ſilueſtres et motani. Itaque ex iis leges, ſed hos maximè, qui *ſaltuoſos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis inſueuere.* Tacit. 6. Annal.

Aut ad mare borridum. Aut ſi qui Septentriones & mare verſus, *ipſo terræ ſuæ ſolo & cælo acriùs animantur.* De Morib. Ger.

2. Ætas. AT Nota altera AETATIS eſt. in quo, *ſi antiqua conſuetudo ſeruanda eſt, incipiẽtem pubertatem ad Dilectum cogendam nullus ignorat.* Veget. 1. cap. 4.

Iuuenes legendi. Quod vult etiam ipſa ratio. *Nec enim tantùm celeriùs, ſed etiam perfectiùs imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris.* Ibid.

Legi igitur eos ſuadeam, ex Romanâ regulâ, ab anno XVII. aut paullum ſuprà.

Seniores haud apti. Nam iſtos grãdes & veteranos ſi miſces, vnà etiam vetera vitia: vt ſunt propria *huius ſæculi mala, inertia & contumacia, & dedignatio parendi.* Plin. Paneg.

Ego ſanè in Dilectu *non tam veteranos intuendos nobis arbitror,* Cicer. Philip.

Quàm eos qui poſſint aliquando eſſe boni veterani. *Neque* enim *longitudo ætatis, aut annorum numerus artem bellicam tradit, ſed continua exercitationis meditatio.* Veg. 2. cap 23.

Facilius autem eſt ad virtutem inſtruere nouos milites, quàm reuocare præteritos. Idem 3. cap. 10.

3. Corpus. Nota tertia, CORPVS. quod grande & prælongum placuiſſe nonnullis video: vt C. Mario. qui tironem exegit *ita vt ſe-*

Veg. 1. cap. 5. *nos pedes, vel certè quinos, & denas vncias haberet:*

Front. 4. Strateg. c. 1. Vt regi Pyrrho. qui *Dilectori ſuo fertur dixiſſe, Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.* Grande quidam probant:

Veget. 1. cap. 5. Nec temerè à viris magnis abeo: tamen, me iudice, *non tam ſtaturæ rationem habere conuenit, quàm virium.*

Idem cap. 6. *Vtiliúſque eſt, fortes milites eſſe, quàm grandes.*

Liu. 7. Placeat mihi illa *media militaris ſtatura.* Nos mediocre.

Veg. 1. cap. 6. Sic tamen *vt ex vultu, ex oculis, ex omni conformatione membrorum eos eligas.*

Tac. De Morib. Germ. Nempe quibus ſunt *dura corpora, ſtricti artus, minax vultus, maior animi vigor.* Quod ſiccũ vegetumq́; potius, quàm fluidum.

Veget. 1 cap. 6. *Stricta*, inquam, *corpora*. nec probem facilè craſſulos & *ſuperfluâ carne diſtentos.*

Idem 1. cap. 4. *Velocitas* enim eſt, *quæ percepto exercitio ſtrenuum efficit bellatorem:*

Tacit. 2. Hiſt. A quâ nimirum magna illa & *fluxa corpora* aliena.

Veg. 1. cap. 7. Nota quarta ANIMI. Nam *hoc eſt in quo totius reip. ſalus vertitur* (ait militaris ſcriptor) *vt tirones non tantùm corporibus, ſed etiam animis præſtantiſſimi diligantur.* 4. Animus.

Cic. 2. de Orat. *Animus acer & præſens, & acutus idem atque verſutus, inuictos viros efficit.*

Veg. 1. cap. 8. Sint igitur eligendi; Audaces, *habeántque confidentiam militarem.* Audaces, probi:

Sall. Iugurth. *Quibus ſudor, puluis, & alia talia, epulis iucundiora ſint.*

Fati ſui ſecuri.

-- *Quos ille timorum* Lucan. 1.
Maximus haud vrget lethi metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæq; capaces
Mortis.

Gloriæ auidi.

Ad ſummam, qui *nihil metuant niſi turpem famam.* Sall. Iugurth.

Verecundi.

Nam hanc ſanè volo timeant. Verè ſcriptor Græcus: Οἱ δειλότατοι πρὸς τοὺς νόμους, θαῤῥαλεότατοι πρὸς τοὺς πολεμίους εἰσι· καὶ τὸ παθεῖν ἥκιστα δεδίασιν, οἱ μάλιστα φοβούμενοι τὸ κακῶς ἀκοῦσαι: *Qui legum metuentiſſimi, iidem in hoſtes audaciſsimi; & pati quiduis minimè verentur, qui malè audire maximè verentur.* Plutar. in Agi. & Cleo.

Honeſtas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugere, facit eſſe victorem. Veg. 1. cap. 7.

5. Vita.

Vltima Nota VITAE. id eſt, quo genere quæſtus aut artis ſeſe ſuſtentent. Nam ad mollitiem aut duritiem, ignauiam aut ferociam, haud leuiter hoc facit.

Molliũ artium cultores, mali:

Ego *piſcatores, aucupes, dulciarios, linteones, omnéſque qui aliquid tractaſſe videbuntur ad gynæcea pertinens, longè arbitror repellendos à caſtris.* Ibid.

Sedentarij, mali:

Quinetiam *opificum vulgus & ſellularij, minimè militiæ idoneum genus.* Liu. 8.

Viles aut infames, mali.

Sed nec ſerui olim admiſſi, aut damnati iudiciis: quíque genere aut vitâ infames. aliter quàm nunc, cùm *tales ſociantur armis, quales domini habere faſtidiunt.* Veg. 1. cap. 7.

Tac 15. Annal. Et caſtra adeò non caſta, vt *quidquid vſquam corrumpi & corrumpere queat, in illis viſatur.*

Habes omnia de Dilectu: niſi quòd duo hæc etiam moneo. Prius, vt *non leue hoc officium putes, aut paſſim quibuſcumque mandandum:* — *Idonei ad Dilectum admonēdi.* — Veget. 1. cap. 7.

Ibid. Sed *à magnis viris, magnâ diligentiâ idoneos eligi* cures *iuniores.*

Alterum, vt idemtidem repetas. Quia enim morbo, fugâ, miſſione, numerus imminuitur; *niſi annis ſingulis, imò ſingulis penè menſibus, in decedentium locum iuniorum turba ſuccedat, quamuis copioſus exhaurietur exercitus.* — *Iſque iterādus.* — Idem 3. cap. 3.

Capvt XIII.

De Diſciplinâ verâ & ſeuerâ dictum. Ea laudata. partes eius (ídque docendi cauſſâ) quatuor factæ. Singulæ explicatæ.

Val. 2. cap. 7. Sed *venio nunc ad præcipuum decus & ſtabilimentum imperij,* MILITARIS DISCIPLINAE *tenaciſſimum vinculum:* — *Diſciplinæ vtilitas.*

Ex cuius ſinu omnes triumphi manârunt.

Alexād. Seuer. apud Lampr. De quâ veriſſimè Imperator ille ad milites: *Diſciplina maiorum remp. tenet. quæ ſi delabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus.* — *Ac neceſſitas.*

Nam ſine eâ quid Dilectus? ille ſal-

tem qui poſſint eſſe boni milites, inuenit; ſed hæc, facit tales & ſeruat. *Paucos viros fortes natura procreat, bonâ inſtitutione plures reddit induſtria.* Veg. 3. cap. 26.

Nimis neglecta hodie. At ea tamen hodie non dicam languet apud nos, ſed obiit; neque mala, ſed nulla eſt. Vt omnino, ſi reducere & inſinuare eam volumus; *de hiſtoriis vel libris, nobis antiqua conſuetudo repetenda ſit.* 1. cap. 8.

Repetenda à Romanis: Et maximè Romanorum. Quis enim populus meliùs aut firmiùs eam coluit? Imò *Diſciplina caſtrorum antiquior fuit parẽtibus Romanis, quàm caritas liberorum.* Id. lib. 19. De capt.

Qui feliciſſimè eâ vſi. Magno quidem cum fructu. quoniam, ſi inſpicimus, ea ſola *acriter retenta Principatum terrarum Romano imperio peperit.* Valer. 2. cap. 8.

Quâ ipsâ de cauſsâ, tu animoſe Princeps, *omnibus imperij neruis ad reuocandam priſtinæ diſciplinam militiæ debes conniti:* Ibid.

Me, pro viribus, adiuuante & præeunte. Appello autem diſciplinam, SEVERAM CONFORMATIONEM MILITIS AD ROBVR ET VIRTVTEM. *Deſcriptio Diſciplinæ.*

Eius partes. Partes eius ſiue munia (vt quæ variè ſparſa ſunt, in doctrinæ quendam gyrum redigam) facio quatuor: Exercitium, Ordinem, Coërctionem, Exempla. Priores duæ ad ROBVR ſpectant maximè; tertia ad VIRTVTEM; quarta ad vtrumque. Per EXERCITIVM, intellego, vt electum militem aſſiduè ad Arma condocefacias & ad Opus. Ipſum nomen ita

Exercitium.

Var. 4. De L.L. ſuadet. Nam *Exercitus dicitur, quòd melior fit exercitando.*

Ipſa res & ratio. Cùm enim ad omnes artes perficiendas vſu aliquo & exercitio opus ſit: cur id in iſtâ militari neglegamus, *ſine quâ aliæ artes eſſe non poſſunt?* — Veg. 3. in Præf. — *Quod in omni re valet: Etiā hîc.*

Vulcat. in Auid. Caſſio. Caſſius ſolebat dicere: *Miſerum eſſe, cùm exerceantur athletæ, venatores, & gladiatores, non exerceri milites. quibus minor eſſet futurus labor, ſi conſuetus eſſet.* — *Dat vſum armorum:*

Veg. 1. cap. 1. Imò & felicior labor. Nam *in omni prælio, non tam multitudo & virtus indocta, quàm ars & Exercitium ſolent præſtare victoriam.* — *Dat victoriam.*

2. c. 23. Ergo tu curabis, vt *ſiue Legio, ſiue auxilia fuerint, exerceantur aſsiduè.*

1. cap. 8. Quomodo? Primùm *tironibus, per cottidiana exercitia, Armorum eſt demonſtranda doctrina.* — *Exercendi Armis milites:*

Veget. & alij. Idque exemplo veteri, à *Campidoctoribus.*

1. cap. 4. Vt *miſsile, & deſtinato ictu, & magnis viribus iaciant:*

Ibid. *Vt nôrint tractare ſcutum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere.*

cap. 9. Vt militari gradu *ambulare celeriter & æqualiter diſcant:* — *Aſſuefaciendi ad ordinem:*

cap. 4. Sic vt *ne locum deſerant, ne ordines turbent.*

cap. 1. Denique, vt *quæcunque euenire in acie atque præliis poſſunt, omnia in campeſtri medita-* — *Ad imaginē omnem præliorum:*

tione praenoſcant.

Simulatio pugnæ bonæ. Cui rei vtile, eos interdum *inter ſe, in modum iuſtæ pugnæ concurrere:* Liu. 26.

Cũ pramiolo aliquo ſtrenuis: Ac tum præmium etiam aliquod proponi, καὶ ταῖς ἱππικαῖς τάξεσιν· ἥ τις κράτιστα αὖ ἱππεύοι· καὶ ταῖς ὁπλιτικαῖς, ἥ τις ἄριστα σωμάτων ἔχοι: *& equeſtribus turmis, quæ equo optimè vtentur; & Legionarijs cohortibus, quæ corpus decentiſſimè gerent ſub armis.* Xenop. in Ageſilao.

Exercendi etiam Opere milites. Hoc Armorum exercitium eſto: ſed addo & operis. vt condiſcat tiro aſſiduè *Laborare, decurrere, portare pondus, & ſolem pulueremque ferre.* Veg. 1. cap. 3.

Quod corpora firmat: Indurant hæc militem: & *exercitus labore proficit, otio conſeneſcit.* 3. c. 26.

Et variũ vſum habet belli. Sed vſum quoque ſæpe habent, cùm *in arduis expeditionibus neceſſitas imminet annonam pariter & arma portandi.* 1. c. 19.

Praſertim ad caſtra ſtruẽda. Nec iſta tantùm, ſed *caſtrorum quoque munitionem debet tiro condiſcere.* cap. 21.

Eóque fine *foſſam ducere, & ſudes ſcienter figere.* cap. 4.

Cur pigeat? *Nihil neque tam ſalutare, neque tam neceſſarium inuenitur in bello:* cap. 21.

Siue ad munitiones in hoſtem. Siue vt te tueare, ſiue vt hoſtem premas & circumualles. Sanè *Domitius Corbulo, Dolabrâ, id eſt operibus, hoſtem vincendum eſſe dicebat.* Frõtin. 4. Strat. cap. 8.

Hæc olim Romanis ſolita: Hæc noua, inquiet aliquis. Imò peruetera: nec Romanis tantùm vſitata, de-

Cic. 2. Tuſcul. quibus audi Tullium: *Qui labor, & quantus agminis? Ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſiquid ad vſum velint, ferre vallum. Nam ſcutum, galeam, gladium, noſtri milites in onere non plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus.*

Tac. De Morib. Germ. Sed etiam priſcis Germanis. è quibus Catti militem ſuum, *ſuper arma ferramentis quoque & copiis onerabant.* *Hæc Germanis, aliiſque.*

Aliis etiam gentibus. Atque hæc vera, hæc pulchra militia: non iſta noſtra, vbi in agmine plus calonum, imò & ſcortorum eſt, quàm militum. Nam foſſores & eiuſmodi operas, deus bone, quanto labore quærimus, ſumptu circumducimus! Sapiamus tandem, & cum Pertinace *Militemus.* *Nos, heu deſides!* Capit. in Pert. *Emendemus.*

Veg. 1. cap. 19. Nec *hæc credantur eſſe difficilia, ſi vſus acceſſerit.*

2. c. 18. *Omne opus difficile videtur, antequam tentes:*

1. c. 19. At *nihil eſt, quod non aſſidua meditatio facillimum reddat.*

3. c. 10. Et cur *deſperes fieri poſſe, quæ facta ſunt!*

Iam pars altera Diſciplinæ, ORDO: qui multipliciter in Militiâ ſeruandus. Primùm digerendis copiis per legiones, cohortes, centurias, decurias. quod pulchrum: quoniam τεταγμένη ἡ ϛρατιὰ, κάλλιϛον μὲν ἰδεῖν τοῖς φίλοις, δυσχερέϛατον δὲ τοῖς πολεμίοις: *ordinatus exercitus, iucundiſſimus aſpici amicis, moleſtiſſimus hoſtibus.* *Ordinis vſus in exercitu.* Xenop. Oecon.

Ad digerendũ: Sed & vtile, quia *acies diſtinctior & ex pluribus partibus conſtans, facilis partienti quacumque opus ſit, facilis iungenti.* Liu. 9.

Ad imperandũ: Eadémque facilior ad imperia: cùm *miles ſcilicet centurioni, centurio tribuno, obſequitur.* Tacit. 1. Hiſt.

Atque ita ordine *imperium Ducis ſimul omnes copiæ ſentiunt,* Sen. ep.

Et *ad nutum regentis, ſine tumultu reſpondent.* Ibid.

Certum enim & clarum eſt, non omnia omnibus imperanda. ſed *ita ſe ducum auctoritas, ſic rigor Diſciplinæ habet, vt multa Centuriones Tribunóſque tantùm iuberi expediat.* Tacit. 1. Hiſt.

Ad incedendũ: Iam id quoque videndum, *in Itinere vel in Acie, vt omnes milites incedendi Ordinem ſeruent.* Veget. 1. cap. 9.

Ad ſtãdum in acie. *Vt æquali legitimóque ſpatio miles diſtet à milite:* cap. 26.

Nec vltrà quàm expedit, aut conglobent agmen aut laxent. Ibid.

Denique contra omnem turbam. Grande in his rebus momentum: & ſæpe integri exercitus periere à tali aliquâ confuſione. Ἐστὶ δ' οὐδὲν οὕτως οὔτ' εὔχρηστον, οὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις: *Eſt verò nihil tam vtile aut decôrum hominibus, quàm ordo.* Xenop. Oecon.

Ordo in ipſis caſtris ſeruãdus. Quem in Caſtris etiam mihi ſerua, vt illa habeant aptâ dimenſione vias ſuas portas, fora: & ſint velut ad formam mi-

Veg. 3. cap. 8. nutæ vrbis. Ibi *pro gradu, legionibus, auxiliis, equitibus, & peditibus, loca in quibus papiliones tendant, deputentur.* *Aſſignatione certâ locorum.*

Sic vt facile cuique ſit & locum ſuum & commilitones reperire. Nec enim ſolùm per Centurias velim eos tendere, ſed hæ *in Contubernia diuiſæ ſint: vt decem militibus ſub vno papilione degentibus vnus præſit Decanus, qui caput contubernij nominetur.* *Diuiſione Contuberniorum.* 2. cap. 13.

Et plura talia, quæ alieno iſto & pæne arenarum funiculo ægrè necto. tu prôpta ea habes apud Polybium maximè, ac ſcriptores Romanos.

Pars tertia, COERCTIO: quæ mores ſcilicet militum coërcet ac frenat. Nam etſi, *neſcio quo pacto, aſsiduè dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram:* *Coërctio & adſtrictio morum vſurpanda.* Caſſio. 1. Var. epiſt. 9.

Tamen cuſtodiendi aliquatenus: aut ſoluitur militia tua, imò perit. Tria ſunt, ſine quibus non robur in exercitu, non ordo: Continentia, Modeſtia, Abſtinentia. Seruabis hæc igitur. Continentiam primò, in Cibo & Venere. id eſt, ne milites tui effusè ſint *conuiuiis & ventri deditis, & turpiſsimæ parti corporis.* *Maximè circa tria.* *Vitãdus duplex luxus.* Sall. Iugurth.

Tac. 2. Hiſt. Vtraque res eneruat: *& degenerat à robore ac virtute miles aſſuetudine voluptatum.* *A quo mollities & languor.*

Indid. *Si quid ardoris ac ferociæ habuit, popinis & comeſſationibus deteritur.*

Sen. ep. Haud vanè olim dictum: *Vna Annibalem hiberna ſoluerunt, & indomitum illum niuibus atque Alpibus, eneruauerunt fomenta*

Campaniæ. Armis vicit, vitiis victus eſt.

Quæ tu caue. & arce ſeueriter à caſtris tuis *luxurioſos apparatus conuiuiorum, & inſtrumenta libidinum.* Tacit. 1. Hiſt.

Modeſtia ſeruanda. MODESTIAM ſecundò exiges. eámque tripliciter, in Verbis, Veſtibus, Factis. In Verbis: ne ſint vani, buccâ turgidi, & quod dicitur, Attici milites. qui *in conuiuiis & circulis, cùm de hoſtibus mentio incidit, vix manibus temperant:* Liu. 32.

Iactabūdi, odioſi:

Sed iidem vix vultum eorum ſuſtinēt. Nam id euentu ſemper firmum: *Ignauiſſimus quiſque, & in periculo minimum auſurus, nimiǰ verbis, linguæ feroces.* Tac. 1. Hiſt.

Imò & ignaui.

Vera virtus, tacita. Videbíſque *viros natos militiæ, factis magnos, ad verborum linguæq; certamina rudes eſſe.* Liu. 10.

Egregiè noſter: *Fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus, qui ante diſcrimen modeſtiſſimus.* Tac. 1. Hiſt.

Itémque Philoſophus: Οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι: *Viri fortes, in opere acres, ante id placidi.* Ariſt. 3. Ethic. ad Nicom.

Quibus ſcilicet *pectus animorum iræq; tacitæ plenum, omnem ferociam in diſcrimen ipſum certaminis differt.* Liu. 7.

Facit, nō dicit.

Compeſce igitur ventoſas linguas, & cum Memnone edicito: *Pugnare te conduxi, non conuiciari.* Plut. Apopht.

In curiâ verbis opus, in pugna manib'.

Ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ: Homer. Iliad 7.

Lingua in conſilio valet, in certamine dextra.

In

In Veſtibus modeſtiam etiam quæro. quia etſi melius, eos *in decoris armis & militaribus equis, quàm in ſcortis atque conuiuiis libidinem habere.* *Splendor & iactātia in veſtitu vitanda:*

Salluſt. Catil.

Tamen ſeruari modum valdè approbem, & ſperni externum omnem luxum. Magni duces ſic ſtatuerunt: *Horridum militem eſſe debere, non cælatum auro argentóque, ſed ferro & animis fretum.* *Miles horreat.*

Liu. 9.

Ibid. *Quippe illa, prædam veriùs quàm arma eſſe: nitentia ante rem, deformia inter ſanguinem & vulnera.*

Curt. 3. Tales priſci illi Macedones, *non auro neque diſcolori veſte, ſed ferro atque ære fulgentes.*

Etſi Cæſar in mente aliâ. qui ſuos *habuit tam cultos, vt argento & auro politis armis ornaret; ſimul & ad ſpeciem, & quò tenaciores eorum in prælio eſſent metu damni.* *Cæſar hîc diſciplinæ neglegens.*

Sueton. Iul. cap. 68.

Ibid. Sed nempe Cæſar. qui rigidæ & priſcæ Diſciplinæ adeò non retinēs, vt ſit *iactare ſolitus, Milites ſuos etiam vnguentatos benè pugnare poſſe.* *Fortunæ ſuæ confiſus.*

Tac. in Agric. Tu ſperne ſuperuacua, *nec* teneat aut *terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti: quod neque tegit, neque vulnerat.*

Veg. 1. cap. 20. Multo magis hoc vide, vt benè armati tui ſint, quàm vt ornati. *Neceſſe eſt enim, vt dimicandi acriorem ſumat audaciam, qui munito capite & pectore, non timet vulnus.* *Nos malumus armari pulchrè militem.*

Ibid. At nunc (pudor!) *grauis pediti lorica videtur & galea.* *Hodie neglegitur, magno malo.*

Ita fit, vt non de pugnâ, ſed de fugâ cogitent, qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Ibid.

Patientia decet militem.

In factis denique Modeſtiam exigo. vt obnoxij nimirum parentéſque ſint; *intuenti ad ducis non ſignum modò; ſed nutum.* Curt. 5.

Non inquiſitio, aut retractatio.

Odi curioſos aut refractarios: quíque *iuſſa ducum interpretari malunt, quàm exſequi.* Tacit. 2. Hiſt.

Tria eius munera.

Benè Æmylius Paullus: *Militem hæc tria curare debere, Corpus vt quàm validiſſimum & perniciſſimum habeat: Arma apta: Animum paratum ad ſubita imperia.* Liu. 44.

Cetera dijs immortalibus & Imperatori curæ eſſe. Ibid.

Enimuero *diuiſa inter duces militéſque munia:* Tac. 3. Hiſt.

Imperatori iuſſio relinquenda: Militi ſola executio.

Illis arma & animus ſint: iſtis, conſilium & virtutis ſuæ regimen relinquant. 1. Hiſt.

Parendo potiùs, quàm imperia ducum ſciſcitando res militaris continetur. Ibid.

Breue, ſed pulchrum dogma.

Mihi Braſidæ monitum pro pulchro: Νομίζετε, ait ad ſuos, εἶναι τὸ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι, καὶ τὸ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι: *Cenſete hæc eſſe bonæ militiæ, Velle, Vereri, Obedire.* Thuc. 5.

Violentia arcenda à milite.

Tertiò ABSTINENTIAM ingeſſi, quâ volo milites à vi rapiníſque abeſſe, & habere manus puras. *Non permittes milites eſſe poſſeſſoribus inſolentes.* Caſſio. 6. Var. epiſt. 23.

Idem 7. epiſt. 4. *Viuant cum prouincialibus iure ciuili, nec inſoleſcat animus qui ſe ſentit armatum. quia clypeus ille exercitus tui, quietem debet præſtare paganis.* *Ne Prouinciales infeſtet.*

Vopiſc. in Aur. *Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuam nullus auferat, ſegetem nemo deterat, oleum, ſal, lignum nemo exigat, annonâ ſuâ contentus ſit.* *Nec paſſim rapiat.*

Cic pro leg. Maniliâ. Denique ita tranſeant, *vt non modò manus, ſed ne veſtigium quidem cuiquam pacato nocuiſſe dicatur.*

An rideor? vt nunc mores ſunt, credo. At apud veteres tam ſtrictè hæc in vſu: vt *memoriæ tradiderit Scaurus, pomiferam arborem, quam in pede caſtrorum fuerat complexa metatio, poſtera die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.* *Veterum hic obſeruantia mira.* Front. 4. Stratag. c. 3.

Pars vltima Diſciplinæ, EXEMPLA: quo nomine Præmia intellego, & Pœnas. Nam profectò ad robur & virtutem militum excitandam vtraque hæc valdè poſſunt. Præmia quidem, ſi benè meritis ea tribues, & Promotiones, Honores, Opes miles ſperabit ab inſigni aliquo facto. Neceſſum eſt acriùs ille dimicet, *quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris iudicium conſueuit euehere.* *Præmijs miles erigitur.* Veg. 2. cap. 24.

Notum illud eſt: *Eò impendi laborem ac* Liu. 4. *periculum, vnde emolumentum ac honos ſperetur.*

Tac. 11. Annal. Et, *Nihil à quoquam expeti, niſi cuius fructus antè prouiderit.*

Itaque Romani hîc mirifici. qui non ſolùm altiores ordines aſſignabant à virtute: ſed etiam publicè laudes cumulabant & honores. donabántque pro concione, haſtas, phaleras, coronas.

Pœnis idem cōtinetur. Iam Pœnis quoque omnino opus, & Seueritas vel efficaciſſima ad militiam firmandam. Clearchi vox fuit: *A militibus Imperatorem potius, quàm hoſtem metui debere.* Val. 2. cap. 7.

Indulgētia perniciosa. Nam *indulgentia & largitio, ſpecioſum reddunt præſentem exercitus amorem, paullatim tamen & occultè militarem diſciplinam ſeueritatémque minuunt.* Cæſ. 3. bell. Ciuil.

At *delicta militum nullâ veniâ proſequi, vſu ſalubre & miſericordiâ meliùs* ſemper *apparuit.* Tac. 13. Annal.

Armati aſpere habendi. Aſtringe igitur. *Aſpero & abſciſo caſtigationis genere militaris Diſciplina indiget. quia vires armis conſtant: quæ vbi à recto tenore deſciuerunt, oppreſſura ſint niſi opprimantur.* Val. 2. cap. 7.

Hócque ipſos delectat, etſi nō delectat. Gaudet eo ipſe miles.

-tam diri fœderis ictu
Parta quies, pœnáque redit placata iuuentus. Lucan. 5.

Temporum tamen inſpectio eſto. Diſcrimen tamen aliquod tibi militaris doctor ingerit. *Milites*, inquit, *pœna & timor in ſedibus corrigunt; in expeditionibus, ſpes & præmia faciunt meliores.* Veg. 3. cap. vlt.

Ad Romanos Dixi de Diſciplinâ, vt potui alienis verbis, diſtinctè & apertè. Sed iterum

inculco. ſi plenam legitimámque eam *iterum relegatus Princeps.*
Idem 1. cap. 8. vis, *Diſciplinam militarem populi Romani debes inquirere, qui ex paruiſsimis finibus, imperium ſuum penè ſolis regionibus & mundi ipſius fine diſtendit:*

Idque poſt Deum, hac vnâ duce.

CAPVT XIV.

Tranſitum ad Duces. Eos neceſſarios, non ſolùm vtiles. Duplices eſſe. Semper in iis Peritiam magis quàm Virtutem ſpectari. Et vnum in vno bello eſſe debere.

DE Militibus, perduxi quò volui: alteri nunc è Viris ſtilum & manum meam poſtulant, id eſt Duces. Quos vtiles bello eſſe quid dicam? imò neceſſarios: animam nempe exercitus, & vitam ipſam. adeò vt verè ſcriptum ſit, *Militarem ſine duce turbam, eſſe corpus ſine ſpiritu:* *Ducum neceſſitas.* Curt. 10.

Quinct. 5. Et, *vt remiges ſine gubernatore; ita milites ſine Imperatore nihil valere.*

Flor. 2. cap. 18. *Tanti eſſe exercitum, quanti Imperatorem,* alibi leges. *Vt illi, talis miles.*

Benè & peritè iſte dirigit? ille bonus. Tac. De Morib. Germ. malè? malus. Itaque tu (*quod rariſsimum, nec niſi ratione Diſciplinæ conceſſum*) *plus in Duce repones, quàm in exercitu.*

Illum ante omnia quæres; talem, qualem deſcribam. Duo enim genera Du- *Duplici diſcrimine Duces.*

Primarij. cum: Primarij, Secundarij. Illi, QVI SVMMAE REI IMPERANT, SVISQVE AVSPICIIS ET DVCTV REM GERVNT. *Secundarij.* Iſti, QVI IMPERANTIS ALTERIVS NVTV SIVE IVSSV IMPERANT, ET SVO SALTEM DVCTV REM GERVNT. In primâ claſſe, quiuis Rex aut Princeps, in ſuo ſolo: in alterâ, ij qui ab his conſtituuntur Adminiſtri bellorum & Legati. De prioribus illis, cùm bellum eſt, *intereſſe eos pugnæ, an ſeponi melius foret, dubitauere.* Tac. 2. Hiſtor.

Supremi Duces an prælijs intereſſe debeant.

Pro affirmante. Nec iniuriâ. Adeſſe enim ipſi rebus debere videntur. quoniam

-- *Vbi ſummus Imperator non adeſt ad exercitum,* Plaut. Amph.
Citiùs quod non facto eſt vſus, fit, quàm quod facto eſt opus.

Adde, quòd præſentiâ ſuâ robur & vires inſpirant militi. nec malè Antigonus olim trepidanti gubernatori (in nauali prælio contra Ptolomæi duces) & multitudinem hoſtilium nauium cauſanti: Ἐμὲ δὲ, ἔφη, αὐτὸν παρόντα πρὸς πόσας ἀντιτάττεις; *Me verò ipſum, inquit, præſentem cum quot comparas?* Plutar. Apop.

Pro negante. Rectè. ſed tamen altrinſecus cauſſa ambigendi etiam: quia tutius videtur, vt ille ſummus *dubiis præliorum exemptus, ſummæ rerum & imperij ſeipſum reſeruet.* Tac. 2. Hiſt.

Nam *in milite, vnius ſors eſt; in Imperatore, vniuerſorum periculum.* Egeſip. 5. c 30.

Ego diſtinctiũculâ rem expedio. Nam *Solutio.*
Tac. 4. Hiſt. *ſi ſtatus imperij, aut ſalus prouinciarum in diſcrimine vertatur, debebit in acie ſtare.* *Aliquãdo interſit:*

Ibid. At cenſeo *minora bella, minoribus ducibus delegãda.* *Aliquãdo abſit.*

3 Ann. *Non enim decôrum Principi, ſi vna alteráve ciuitas turbet, omitti vrbem vnde in omnia regimen.*

Ergo interdum ibit ipſe, interdum mittet. Pluréſne? nihil impedit: ſic tamen vt imperij militaris ſumma ſit penes vnũm.
Thuc. 6. Semper enim reperies μέγα βλάψαι καὶ τὸ πλῆθος τῶν στρατηγῶν, καὶ τὴν ἀναρχίαν: *Plurimùm nocere & multitudinem imperantium, & regimen nullum aut incertum.* *Exitioſi tamen plures Duces.*

Nec de nihilo inualuit adagio:

Prouerbialis verſus. Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπώλεσαν:
Multi imperantes perdidere Cariam.

Ergo legendus aliquis vnus peritus, *Semperq́;*
Sall. Iugurth. prudens. ne *quem tu imperare iuſſeris, is ſibi alium imperatorem quærat.* *vni bello vn⁹ præficiẽdus.*

5. Polit. cap. 9. Nam peritiæ potiſſima hîc ratio. & rectè Ariſtoteles: Ἐν τῇ στρατηγίᾳ, εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον δεῖ βλέπειν, τῆς ἀρετῆς: *In bellicâ Præfecturâ maior aſpectus habendus Peritiæ, quàm Virtutis aut morum.* *Miles potius, quàm vir bonus.*

CAPVT XV.

Boni Ducis τεκμήρια ſiue Notæ. quinque eas videri: quas ordine explicamus.

SED vt totum hoc magis tibi reſcrem, & clarius liqueat qui vtiliter capiendi: ego tibi veros germanóſque Duces & eorum partes, paucis nec vanis coloribus depingam. Tu da mihi mentem, & quod in ſacris olim acclamari ſolitum, Hoc age. Ego in legitimo Duce quinque hæc requiro: Scientiam, Virtutem, Prouidētiam, Auctoritatem, Fortunam. SCIENTIAM: nempe vt artis ſuæ gnarus ſit, & qui militiam longo vſu cōbiberit, non auditione ſolùm aut lectione. *Qui plures*, inquám, *per prouincias ſtipendia expleuerit*: Tac. 3. Annal.

Quæ ſpectanda in bono Duce.

1. Scientia, ſiue peritia:

Et *nullum genus belli ſit, in quo illum non exercuerit fortuna.* Cic. pro Manil.

Qui norit, *quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóve bello modus.* Tacit. 3. Annal.

Quæ ferre à periculo vtriuſque fortunæ.

Qui *ſecundárum ambiguarúmque rerum ſciens, eóque interritus.* 1. Ann.

Nam iſti aſſiduè in rebus prolixis & lætis, diſplicent. *nec temerè aduerſa caſuum reputat, quem fortuna nunquam decepit.* Liu. 30.

VIRTVTEM ſecundò adiungo; & intellego Corporis ingeniíque vigorem quendam, & ſimul Animi probitatem. *2. Virtus.*

Tac. 12. Annal. Vigorem in his talibus. vt *exerceat legiones etiam ſine bello: curâ, prouiſu, perinde agat, ac ſi hoſtis ingruat.* *Ut alacer actuoſúſque ſit.*

5. Hiſt. Ipſemet *plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore.*

Qui auſit

Sil. 1. *- primus ſumpſiſſe labores,*
Primus iter carpſiſſe pedes. *Suis præeat, & vere ducat.*

Liu. 7. Quíque adeò de ſe poſſit effari: *Facta, non dicta mea, vos milites ſequi volo: nec diſciplinam modò, ſed exemplum etiam à me petere.*

Lucan. 9. de Caton. *Ipſe manu ſua pila gerens, præcedit anheli*
Militis ora pedes. monſtrat tolerare labores,
Non iubet.

Cic. pro leg. Manilià. Denique breuiter; cui adſit *Labor in negotio, Fortitudo in periculo, Induſtria in agendo, Celeritas in conficiendo.*

Ibid. At Animi virtutes adhibendæ etiam quædam ſunt. *Non enim ſolùm bellandi virtus in ſummo atque perfecto Imperatore quærenda eſt, ſed multæ ſunt partes eximiæ, huius adminiſtræ comitéſque virtutis.* *Internas etiam virtutes habeat.*

Ibid. *Quantâ Innocentiâ debent eſſe Imperatores? quantâ omnibus in rebus Temperantiâ? quantâ Fide? quantâ Facilitate? quantâ Humanitate?*

Ibid. Quæ niſi aut omnia, aut pleraque habeat, *non ego poſſum Imperatorem in aliquo numero putare.*

3. *Prouidentia.* At tertiò PROVIDENTIAM laudo: id eſt, cautos cunctantéſque duces, *nullo loco, niſi quantum neceſsitas cogat, commiſ-* Liu. 22.
Cautus eſto: *ſuros ſe Fortunæ.*

Sperno equidem iſtos *ferociter omnia ac* Indid.
præproperè agentes:

Etſi calidos amat vulgus. Et *contemnendis, quàm cauendis hoſtibus, meliores.* Tac. 4. Hiſt.

Etſi grati ſæpè vulgo. quoniam ſtolidis aut *barbaris cunctatio ſeruilis; ſtatim ex-* 6. Ann.
ſequi, regium videtur.

Ac ſanè *ſi militaris ſuffragij res ſit, haud* Liu. 22.
dubiè Minutium aliquem *Fabio præferant ducem.*

Sed Temeritas alieniſsima à Duce. Non tu ſic deſipies. magíſque cum Auguſto, *Nihil minùs in perfecto duce, quàm* Sueton.
feſtinationem temeritatémque conuenire, arbi- Aug.
trabere. cap. 25.

Iamvis ille eſto. Et cum Sertorio, Ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν Plutar.
κατόπιν μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν: *Quòd* in Sert.
oporteat ducem reſpicere magis, quàm proſpicere.

Præliorum enim delicta emendationem non Cato apud Veget. 1. cap. 13.
recipiunt.

Et vt ille aiebat, Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δὶς Plut. Apopht.
ἁμαρτεῖν: *Non licet in bello bis peccare.*

Nam properi, ruunt: Atqui peccat pænè neceſſariò, qui feſtinat. *Temeritas, prætérquàm quòd ſtulta eſt,* Liu. 22.
etiam infelix.

Nónne expoſita ad omnes laqueos? Polybius pulchrè: προπέτειά γε μὴν καὶ Lib. 3.
θρασύτης καὶ θυμὸς ἄλογος, ἔτι δὲ κενοδοξία

καὶ τύφος, ἀχείρωτα μὲν τοῖς ἐχθροῖς, ἐπισφαλέστατα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς γὰρ πᾶσαν ἐπιβουλὴν, ἐνέδραν, ἀπάτην ἕτοιμος ὅγε τοιοῦτος: *Celeritas & Audacia & Impetus præter rationem, & Vanitas ac typhus, hoſtibus quidem opportuna, noxia verò maximè amicis. Nam ad omnes inſidias, fraudes, atque aſtus obnoxius eſt hic talis.*

Agunt, non patrant. Quòd ſi tamen non labitur, quid efficit? parum: & *Temeritas vbi primum impetum effudit, ſicut quædam animalia, amiſſo aculeo, torpet.* Curt. 4.

Lenti firmiores. Ergo omnino ex Euripidæo ſcito,

Ἀσφαλὴς μὲν ἐστ᾽ ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης: Eurip. in Phœniſ.

Melior eſt Dux circumſpectus, quàm projectè audaculus.

Siñe timidum, pro cauto; tardum, pro conſiderato; imbellem pro perito belli vocent: Liu. 22.

Sine *læti* ſint *in vulgus milites, ferociâ ducis.* Indid.

Efficaciores. *Malo te ſapiens hoſtis metuat, quàm ſtulti ciues laudent.* Indid.

Iſta nubes, quæ ſedit in montibus, ſollicitata procellâ aliquando *imbrem dabit.* Indid.

Non enim ego vt nihil agatur, moneo: ſed vt agentem te ratio ducat, non fortuna. Indid.

4. Felicitas. Quanquam vtinam & iſta adſit! Nam quarto loco in Duce deſidero FELICITATEM. Ea ſanè comes ferè conſilij & rationis eſt, ſed tamen paulo benigniùs

Quæ à cælo eſt. quibuſdã adtributa à Deo. Ille vnus eius auctor: *eámque præſtare à ſeipſo nemo poteſt.* Cic.pro leg.Manil.

Θεοῦ δὲ δῶρόν ἐστιν εὐτυχεῖν βροτοῖς:
Felicitas eſt munus à ſummo deo. Prouerbialis verſus.

Etſi igitur Prouidentia potens valde ad ſucceſſum: tamen ego cum Platone cenſeo, στρατηγικὴν τέχνην εὐτυχίας πλείστης δεομένην: *militarem artem plurimæ fortunæ egentem.* In Epinom.

Minimè quibuſdam adtributa. Sunt enim quidam profectò ἐν τετράδι γεννηθέντες: *quartâ lunâ nati.* Euſtat. in 2. Iliad.

Qui *domi habent equum Seianum.* Ex A. gel.

Alijs velut agnata. Adeò cuicumque rei manum aut mentem admouent, ea ſe auertit. Contrà alij, *quibus etiam venti tempeſtatéſque obſecundant.* Cic.pro Manil.

Itaque in Ducibus diligendis, hanc quoque ſortem aſpiciam. & *exiſtimo* olim *Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus, non ſolùm propter virtutem, ſed etiam propter Fortunam, ſæpiùs imperia mandata atque exercitus eſſe commiſſos.* Ibid.

5. Auctoritas. Poſtremùm AVCTORITATEM requiſiui. *Vehementer enim pertinet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij, de Imperatoribus exiſtiment.* Cic.pro leg.Maniliâ.

* Dixi lib.4. cap.9. Ea * proles maximè felicitatis videtur: tamen apud Tuos etiam paranda ab aſtrictâ quâdam imperij formâ. Vegetij monitum prudens: *Dux*, inquit, *Auctoritatem maximam ſeueritate ſumat, omnes culpas militares legibus vindicet, nulli errantium credatur ignoſcere.* 3. cap. 10. *Seueritas eam gignit.*

Nam faciles profectò iſti & mites, vileſcunt. Benè olim Scipio: τοὺς μὲν αὐστηροὺς καὶ ἐννόμους τῶν στρατηγῶν, τοῖς οἰκείοις· τοὺς δὲ εὐχερεῖς καὶ φιλοδώρους, τοῖς πολεμίοις εἶναι χρησίμους: *Ducum auſteros & rigidos, ſuis; at faciles & largitores, hoſtibus eſſe vtiles.*

Appian. Iberic.

Dux facilis, inutilis.

Quid ita? τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς μὲν ἐστὶ κεχαρισμένα τέ καὶ καταφρονητικά· τοῖς δὲ σκυθρωπὰ μὲν, εὐπειθῆ δὲ καὶ πᾶσιν ἕτοιμα: *Nam iſtis quidem* (facilibus) *milites delectari videntur, ſed eoſdem contemnunt: illos* (auſteros) *auerſari, ſed iiſdem obediunt & per omnia pârent...*

Ibid.

Contemptus ſuis.

Imò reuera nec *militibus quidem* iſti in*grati, eandem virtutem admirantibus cui iraſcuntur.*

Tacit. 1. Hiſt.

Contrà, Seuerus æſtimatur.

Præſertim ſi temperetur interdum aliquâ comitate. *Nam fauorem militum vt largitione & ambitu malè acquiras, ita is per bonas artes haud ſpernendus.*

Ibid.

Atque adeo amatur, ſi in tempore benignus.

Vti ſunt, *Exercitatio corporis inter ipſos, cultus habitúſque paullùm à priuato differens.*

Curt. 3.

Item, *vt quis inops aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargiri:*

Tacit. 1. Annal.

Aliiſque *vel ingenij dotibus vel animi artibus, vt pariter carus ac venerandus ſis, efficere.*

Curt. 3.

CAPVT XVI.

Conſilia neceſſaria bello eſſe. Eorum ſpecimen ſiue guſtus, itémque monita, quæ vſui Ante pugnam: & In pugnâ.

Conſiliorum vtilitas.

AC de Viris, vniuersè iam abſolui: Conſilia ſuperant, vltimum ſed neceſſarium Belli inſtrumentum. Quid ſine iis Apparatus omnes ſint? fumus. quid Viri? funus. Nec verbis oſtendi opus: *Periculo atque negotiis compertum eſt, ingenium in bello plurimum poſſe.* Salluſt. Catil.

Imperatori ea neceſſaria.

Videbíſque magnos Duces *plura conſilio, quàm vi perfeciſſe.* Tac. 2. Annal.

Ideò Cæſar definiit, *Non minus eſſe Imperatoris conſilio ſuperare, quàm gladio.* 1. Côm. Bel. ciu.

Et Carthaginienſes, Duces *bella prauo conſilio gerentes, etiamſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, cruci tamen ſuffigebant. quod benè geſſerant, deorum immortalium adiutorio; quod malè commiſerant, ipſorum culpæ imputantes.* Veg. 2. cap. 7.

Euentus plerumque ab illa.

Nec ſanè immeritò. Nam etſi *multum cùm in omnibus rebus, tùm in re militari poteſt fortuna,* Cæſar. Com. 6.

Et quidquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum: Cic. pro Marcel.

Tamen profectò Conſilij quoque magnæ & validæ hîc partes ſunt: ab eóque bono, illa ferè bona. Quo adſpectu dixit

Apud Sall. ad Cæſar. Attius, *Fabrum eſſe ſuæ quemque fortunæ.*

Et Fabius: *Bono Imperatori haud magni* Liu. 22. *momenti fortunam eſſe: mentem rationémque dominari.*

Conſilia igitur adhibenda. ſed quæ, aut quomodo? ægrè dixerim. Nam *Conſilia magis res dant hominibus, quàm homines rebus.* Ibid. *Tamen certa præſcribere, arduum:*

Iis te aptare debes: præſertim in bello. Thuc. 1. Ἥκιστα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς χωρεῖ, αὐτὸς δὲ ἀφ' αὑτοῦ τὰ πολλὰ τεχνᾶται πρὸς τὸ παρατυγχάνον: *Minimè omnium enim bellum ex decretis procedit, ſed ipſum ex ſe multa inuenit, & vt res ſunt natæ.*

Sed nec decorè ſatis dixerim. An ego Liu. 22. *iam nunc locatus in vrbe ſciam, quæ tibi armato gerenda ſint?* *Et non nemo in me carpat.*

Ridear, nec immeritò aliquis me dixerit delirum illum Phormionem. Itaque numquam hoc mihi ſumam, vt tanquam è ſublimi, Sagatis aut Paludatis, in Togâ meâ præcepta dem: ſed ſaltem ex magno Conſiliorum aceruo pauca ſéligam, & velut pugno præferam in exemplum. *Specimē eorum damus.* Quod tamen vt partitè & methodò aliquâ fiat, diſtinguo Conſilia, in Recta & Obliqua. Illa appello, QVAE PLANAM ET MILITAREM VIAM INEVNT: Hæc, QVAE OCCVLTAM, ET FRAVDIVM ATQVE ASTVS SEMITA GRASSANTVR. *Conſilia nobis duplicia.* Prioris generis hæc ſunt:

Occaſionis prima ratio. OCCASIO in bellis obſeruanda. κρατεῖ δὲ ἐπὶ πάντων μὲν τῶν ἀνθρωπείων ὁ καιρὸς, μάλιστα δὲ τῶν πολεμικῶν: *Valet verò in omnibus humanis rebus & pollet Occaſio, ſed maximè in bellicis.* Polyb. 9.

Occaſio in bello ſolet ampliùs iuuare, quàm Virtus. Veg. 3. cap. 26.

Illa arripienda. Itaque *armatus intentúſque ſis, vt neque tuæ occaſioni deſis, neque ſuam hoſti des.* Liu. 21.

Id eſt viri & ducis, non deeſſe Fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. Id. lib. 28.

Fama ratio altera: FAMAE ſeruiendum. Nam *Famâ bella conſtant, & ſæpe etiam quod falsò creditum eſt, veri vicem obtinuit.* Curt. 8.

Cuius momentum in bello. *Fama bellum conficit* (ait alius,) *& parua momenta in ſpem metúmve impellunt animos.* Liu. 27.

Præſertim ſub initia. & *Fama in nouis cœptis validiſſima eſt:* Tac. 13. Annal.

Primiſque euentibus, metus aut fiducia gignitur. 12. Ann.

Scito igitur *inſtandum famæ; & prout prima ceſſerint, fore vniuerſa.* In Agricol.

Nec tamen ſemper audienda: Sed FAMAE etiam NON ſeruiendum: in ipsâ, inquam, ratione gerendi belli. In eâ enim *aduerſus famam rumoréſque hominum firmus ſtabis.* Liu. 22.

Magis recta ratio. *Et quæ probanda ſunt, non quæ vtique probabuntur, ſequêris.* Vell. 2.

N*ec vnquam conſilia Ducis, iudicio exercitus; ſed exercitus, Prouidentiâ Ducis regendus eſt.* Ibid.

Senec. Oct. *Malè imperatur, cùm regit vulgus Duces.*

Tacit. 3. Hiſt. Scito, *militibus cupidinem pugnandi conuenire; Duces, prouidendo, conſultando, cunctatione ſæpius quàm temeritate prodeſſe.*

Vell. 2. SECVRITAS fugienda. *Nemo celerius opprimitur, quàm qui nihil timet.* *Mala in bellis Securitas.*

Ibid. Et *frequentiſſimum initium calamitatis, Securitas.*

Liu. 21. *Sæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regéſque perleui momento victi ſunt.* *Hoſtiūq; contemptus.*

Curt. 6. *Nihil tutò in hoſte deſpicitur, quem ſpreueris, valentiorem neglegentiâ facies.*

Liu. 6. Itaque ego *vt nihil timendi, ſic nihil contemnendi auctor ſim.* *Metuēs quadam cura ſit.*

Cæſ. 1. Bel. Ciuil. *Sæpe in bello, paruis momentis, magni caſus intercedunt.*

Liu. 25. Et *nihil tam leue eſt, quod non magnæ interdum rei momentum faciat.* *Nihil paruum in bello.*

Æmil. Prob. in Thraſ. *Quò magis præceptum illud in omnium animis eſſe debet: Nihil in bello oportere contemni. nec ſine cauſsâ dici, Matrem timidi flere non ſolere.*

Id. in Pelop. Incredibile eſt, *Nimia fiducia quantæ calamitati ſoleat eſſe.* *Fiducia ſemper noxia.*

Liu. 22. INQVIRENDVM in omnia. *Tuum & hoſtium exercitum, locorum ſitum, naturam regionis noſce.* *Exploratio in hoſtes vtilis.*

Ibidē. Pulchrum in Annibale elogium: *Omnia ei hoſtium, haud ſecùs quàm ſua, nota erant.*

Qui, quales, quanti?

Diſplicet illud Spartanorum: qui interrogare ſoliti, Οὐχ ὁπόσοι εἰσὶν, ἀλλὰ ποῦ εἰσίν: *non quot eſſent, ſed vbi eſſent.* Plut. in Agi & Cleom.

Prætumidum eſt. Ille *difficilè vincitur, qui de ſuis & aduerſarij copiis verè poteſt iudicare.* Veg. 3. cap. 25.

Maximè, cuiuſmodi ipſe Dux?

Sed in primis Ducis ipſius ingenium noſce. Οὐ γὰρ εἰκὸς ἄλλως εἰπεῖν, ὡς εἴ τις οἴεται κυριώτερόν τι μέρος εἶναι στρατηγίας, τοῦ γνῶναι τὴν προαίρεσιν καὶ φύσιν τοῦ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος, ἀγνοεῖ καὶ τετύφωται: *Nec enim aliter ego dixero, quàm ſiquis cenſet aliud magis proprium eſſe boni Ducis officium, quàm hoſtium Imperatoris ingenium naturámque noſſe, errare eum, imò inſanire.* Polyb. 3.

Cuiuſmodi etiam hoſtes.

Inquire & in mores naturámque hoſtium. Nam quorundam *in impetu vis eſt, qui paruâ ijdem morâ langueſcunt.* Liu. 7.

Vt plerique Barbari. quorum *impetus acres cunctatione langueſcunt, aut in perfidiam mutantur.* Tac. 12. Annal.

Eorum fides tentanda:

Hoc quoque tenta. *necte moras, muta locos, & miſſis* (nempe occultè) *corruptoribus, exuendam ad fidem hoſtes emercare.* Ibid.

Aut turbæ immittēda.

Aut certè diſpara eos & diuelle. *Nihil præſtare maius Fortuna poteſt; quàm hoſtium diſcordiam.* De Morib. German.

Oraculum.

Atque *inter eos diſcordiarum ſerere cauſſas, ſapientis eſt ducis. Nulla enim quamuis minima natio* (ô verbum notabile!) *poteſt ab aduerſariis perdeleri, niſi propriis ſimultatibus ſe ipſa conſumpſerit.* Veg. 3. cap. 9.

Videndum QVANDO pugnes. Me iudice, nunquam temerè. *Tempeſtiue pugnandum:*

Claud.

-Ductórque placebit,
Qui non præcipiti rapiet ſimul omnia caſu;
Sed qui maturo vel læta vel aſpera rerum
Conſilio momenta regens, nec triſtibus impar,
Nec pro ſucceſſu tumidus: ſpaciúmque morãdi,
Vincendíque modum, mutatis noſcẽt habenis.

Paullus Æmylius dixit, *Perrarò nimis, bonum Imperatorem ſignis collatis decertare, niſi ſumma Neceßitudo, aut ſumma ei Occaſio data eſſet.* *Id eſt, rarò.*

Sempr. apud A-gel. Noctiũ lib. 13. c. 3.

Cæſar Auguſtus dixit: *Prælium aut bellum numquam ſuſcipiendum, niſi cùm maior emolumenti ſpes, quàm damni metus oſtenderetur.* *Incerta enim illa alea.*

Sueton. cap. 25.

Ἄδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων, καὶ ἐξ ὀλίγου τὰ πολλὰ, καὶ δι᾽ ὀργῆς αἱ ἐπιχειρήσεις γίγνονται. πολλάκις δὲ τὸ ἔλασσον πλῆθος δεδιὸς, ἄμεινον ἠμύνατο τοὺς πλέονας, διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρασκεύους γενέσθαι: *Incertæ enim res bellicæ, & multa ex paruo, & aggreßiones ferè per impetum fiunt. Sæpe autem vel minor multitudo maiorem propulſauit ac vicit cum metu incedẽs; quoniam hæc ob contemptum imparatior eſt.*

Thuc. 2.

Incerti exitus pugnarum, & Mars communis, qui ſæpe ſpoliantem iam & exſultantem euertit & perculit ab abiecto.

Cic. pro Mil.

Ergo hìc lentè. præſertim *aduerſus hoſtẽ, quem Tempus deteriorem indicet & Locus alienus facient.* *Aliã magis via debellandus hoſtis.*

Liu. 7.

Qui *in hoſtili eſt terrâ, inter omnia inimica infeſtáque*: Idē 22.

Quem *nullæ vrbes accipiunt, nulla mœnia*: Ibid.

Morâ ſæpe frāgendus.

Hunc talem *dubitas quin ſedendo ſuperaturus ſis?* Ibid.

Multa bella impetu valida, per tædia ac moras euanuêre. Tacit. 2. Hiſt.

Tamen interdū & Pugnâ.

Nec de pugnâ tamen ſemper abnuo. Nam *ſtultitia ſit, ſedendo ac votis debellari credere poſſe.* Liu. 22.

Καὶ ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀλλοιοῦταί τι: Et in tardando, ſæpe Ducibus etiam optimi Apparatus pars aliqua perit: Xenop. 7. Pæd.

Idq́ pro re & tēporibus.

Sed conſilio & iudicio, *rem mitti in diſcrimen iubeo.* Tacit. 2. Hiſt.

Puta, ſi diu ſubſiſtere nō potes:

Nempe ſi in arcto tuæ res: *non commeatum, non ſupplementum, non pecuniam habeas.* Liu. 22.

Cum bonis diis *educ in aciem, copiámque pugnandi facito.* Indid.

In rebus aſperis & tenui ſpe, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. Id. lib. 25.

Et, vt poëta quoque monet,

Capienda rebus in malis præceps via eſt. Senec. Agam.

Aut ſi meritò præſumis victoriā.

Aut, ſi tua pars palàm potior. de quo tamen ſeriò, & nihil tibi blandiens, cognoſce. *Dux vigilans, ſobrius, prudens, tanquam de ciuili cauſsâ inter partes iudicaturus, adhibito conſilio, de ſuis & aduerſarij copiis iudicet. Et ſi multis rebus ſuperior inuenitur, oppor-* Veget. 3. cap. 9.

tunum ſibi ne differat conflictum.

Liu. 7. Aliter, *neutiquam mihi placeat, quando nulla cogat res, committere ſe Fortunæ.* *Aliàs noxia ſemper pugna.*

Indid. Sanè iſti, qui *magis animis quàm viribus freti, ad certamen deſcendunt,*

Tac. 4. Hiſt. *Feſtinatum temerè prælium pari formidine deſerunt.*

Quid ſi & in Diuina modicè inquiras? modicè dico, & ſine ſuperſtitione. Haud 1. Hiſt. ſpernenda omnino videntur *cælo terráque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia, ambigua, manifeſta.* *Prodigiorum habenda ratio:*

Curt. 3. Imò nec Somnia. Nam *inſtantibus curis, agitant ſæpe per ſomnum ſpecies imminentium rerum: ſiue illas ægritudo, ſiue diuinatio animi præſagientis accerſit.* *Fortaſſe & Somniorum.*

Tacit. 1. Hiſt. Sanè ego te nolim *contemptorem talium, vt fortuitorum.*

Amm. 21. Nam *amat Benignitas numinis, ſeu quòd merentur homines, ſeu quòd tangitur, eorum affectione, his quoque rationibus prodere quæ impendent.*

Veg. 3. cap. 22. Videndum QVOMODO pugnes. Captanda primò Tempora. vt *imparatis, cibũ capientibus, itinere laſsis, equos ſuos paſcentibus, ac nihil tale ſuſpicantibus ſuperuenias.* *Pugnæ ineundæ ratio.*

Idem 3. cap. 9. *Boni enim Duces, non aperto Marte, in quo eſt commune periculum, ſed ex occulto ſemper attentant.* *Subitò aut ex inſidijs.*

Ibid. Quo caſu, tui audent, illi trepidant. *cauendúmque ne dubitantem aut formidantem*

exercitum ad pugnam publicam aliquando producas. Tac. 2. Ann.

Niſi quòd ſimulare metum, interdum 2. Hiſt. haud malum: *& ſpe victoriæ inducere, vt vincantur.*

Item illud vtile, videre *quando hoſtis imprudentiâ ruat, & (quod loco ſapientiæ eſt) alienam ſtultitiam opperiri.*

Aut cùm opportunum ſe dat hoſtis.

Ὅστις δὲ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἐναντίων, κάλλιστα ἰδὼν, καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὴν ἐπιχείρησιν ποιεῖται, μὴ ἀπὸ τοῦ προφανοῦς μᾶλλον καὶ ἀντιπαραταχθέντος, ἢ ἐκ τοῦ πρὸς τὸ παρὸν ξυμφέροντος, πλεῖστ' ἂν ὀρθοῖτο. Thuc. 5. *Quicumque peccata aduerſariorum optimè videt, & ſimul pro ſuâ copiâ eos aggreditur, non tam ex aperto & quaſi acie palàm inſtructâ, quàm ex vſu præſenti, plerumque huic res ſuccedat.*

Ad ſummam, cùm id poteſt, Tempora obſerua. *quia ſi in occaſionis momento, cuius præteruolat opportunitas, cũctatus paullùm fueris, nequicquam mox omiſſam querare.* Liu. 25.

Dixi, cùm poteſt. Nam certè *Neceſſitas ante rationem eſt, maximè in bello. quod raró permittit tempora legere.* Curt. 7.

Loci habenda ratio.

Secundò Locus conſiderandus: *vtrum inimicis, an tibi videatur accommodus.* Veg. 3. cap. 9.

Hîc quoque enim momentum, & *amplius prodeſt Locus ſæpe quàm Virtus.* cap. 26.

Exempli cauſsâ. *Si equitatu audemus, campos debemus optare: ſi pedite, loca eligere anguſta, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita.* cap. 9.

Sæpe etiam iuuat, ſi is ita captus, vt

Tacit. 2. Annal. tuis ſit *neceſsitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoriâ.*

Sanè *propinqua* munimenta aut mœnia,

3. Hiſt. *quanto plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dare* ſolent.

At tertiò, momentum vel maximum *Inſtructionis habendæ ratio.*

Veg. 3. cap. 14. in Acie. quæ *ſi ſapienter diſponitur, plurimum iuuat: ſi imperitè, quamuis optimi bellatores malâ diſpoſitione franguntur.*

Varia de eâ præcepta: quod melius illo Homerico?

Iliad. δ. *Homericus aciei ordo.*

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς,
Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο· κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν,
Ὄφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃ πολεμίζῃ.

Atque Equites poſuit cùm Curribus ordine primo:
At Peditum à tergo florémque & robora belli
Munimen ſeptúmque: ſed in medio agmine viles
Ignauóſque, vti vel nolentes depugnarent.

Veg. 3. cap. 17. Cui accedit militaris Doctor. *Ad victoriám,* inquit, *plurimum confert, vt lectiſſimos de peditibus & equitibus habeat Dux poſt aciem in ſubſidiis præparatos.* *Subſidia ſemper habenda.*

Thuc. 5. Imò quaſi in inſidijs. τὸ γὰρ ἄδηλον ὕστερον, δεινότερον τοῖς πολεμίοις τοῦ παρόντος καὶ μαχο-

μένει : Nam qui ſuperueniunt, terribiliores ſunt hoſti, ijs qui in manibus ſunt & pugnant.

Inopinata terrent. Cauſſa. quia inopinata maximè mouent : &, vt ille ait, *ſubita conterrent hoſtes, vſitata vileſcunt.* Veg. 3. cap. 26.

Ita clamor aliquis repentinus, aut imago & aſpectus, fugâ ſæpe exercitum impleuit, καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ ξίφους μᾶλλον καταπλήττεσθαι τοὺς ἐναντίους. *& hæc talia, magis quàm gladius, conſternant hoſtem.* Plut. in Catone maiore.

Obſeru. *Primi in omnibus prælijs oculi vincuntur:* Tac. De Morib. Germ.

Siue etiam Aures. videbíſque militem *vanis & inanibus magis, quàm iuſtis formidinis cauſſis moueri.* Curt. 4.

Diuidenda per nationes acies. Noto amplius in ſtruendâ Acie plerumque vtile, per gentes eam nationéſque diſponi: cùm ob alias cauſſas, tùm *vt diſcretus labor fortes ignauóſque diſtinguat, atque ipsâ contentione decoris accendantur.* Tacit. 3. Hiſt.

Idque ita, vt exteri aut mercenarij proximi ſint diſcrimini: tibi ſcilicet *ingens victoriæ decus, citra domeſticum ſanguinem bellanti.* In Agricol.

In tempore inſtruenda. *Semper* autem *ſtudere debes, vt prior inſtruas aciem.* Veg. 3. cap. 18.

Cauſsâ duplici. primùm *quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi vtile iudicas, cùm nullus obſiſtit.* Ibid.

Deinde, quòd *& tuis auges confidentiam, & aduerſarijs minuis. quia fortiores videntur, qui prouocare non dubitant.* Ibid.

Plus

Liu. 28. *Plus animi eſt inferenti periculum, quàm propulſanti.*

Quò valdè item pertinet, ſi antè & in pugnâ Dux alacer, *ardorem animi vultu oculiſque præferens.* Vell. 2. *Dux ſit confidens & lætus.*

Tacit. 3. Hiſt. Quid enim audeant, ſi te videant *ſegnem, & velut animi captum, huc illuc clamoribus circumagi?*

Veg. 3. cap. 22. Profectò *neceſſe eſt ad fugam parati ſint, qui Ducem ſuum ſentiunt deſperare.*

Liu. 22. Excita, & doce: *Quò timoris minus ſit, eò minus fermè periculi eſſe.* *Suos hortetur.*

Curt. *Effugere mortem, quiſquis contempſerit; timidiſſimum quemque eam conſequi.*

Sall. Iugurth. *Semper in prælio his maximum periculum eſſe, qui maximè timent. Audaciam pro muro haberi.*

Curt. 9. *Ne pigros quidem ſibi fata diſponere, ſed vnicum bonum diuturnam vitam exiſtimantes, ſæpe acerbâ morte occupari.*

Hæc taliáque (pauca pono in exemplum) opportunè diſſeres: & *quamquam virtuti confidas, tamen exhortationes & preces miſcebis.* Tac. 14. Annal.

Iam pugnas. Tui inclinant? ne diffide. *Euentus omnium* (aut certè, *plurium*) *præliorum, inter initia contra illos magis fuit, quibus victoria debebatur.* Vege. 3. cap. 15. *In re trepida, non trepidet.*

Tacit. 3. Hiſt. Hîc animo opus, vt *nullum, in tali trepidatione, conſtantis Ducis aut fortiſſimi militis officium omittas.*

Suos ſiſtat, & incitet. *Occurſa pauentibus, retine cedentes; vbi plurimus labor, vnde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce, inſignis hoſti, conſpicuus tuis.* Ibid.

Audi poëtam de Cæſare:

Ipſe manu ſubicit gladios, ac tela miniſtrat, Lucan. Lib. 7.
Promouet ipſe acies, impellit terga ſuorum.
Verbere conuerſæ ceſſantes excitat haſtæ.

Prouidè in victoria agendum. At contrà, Tui vincunt? cohibe, nec nimis diffunde. *Frequenter iam fuſa acies, diſperſos ac paßim ſequentes, reparatis viribus interemit.* Veg. 3. cap. 25.

Satis citò incipis victoriam, vbi prouiſum fuerit ne vincare. Tac. 2. Hiſt.

Aliquando etiam victis ira virtúſque. In Agricol.

Nõ pertinaciter inſtãdũ. Præſertim ſi nimium inſtas. *Clauſis ex deſperatione creſcit audacia, & cùm ſpei nihil eſt, ſumit arma formido.* Veg. 3. cap. 25.

Reprehenſi ex fugâ pugnabunt, quia fugere non poſſunt. Curt. 6.

Via muniẽda ad fugam. Ideò *Scipionis laudata ſententia eſt, Viam hoſtibus quâ fugiant muniendam.* Veg. 3. cap. 21.

Et *Pyrrhus inter cetera præcepta imperatoria, memoriæ tradidit, Non eſſe pertinaciter inſtandum hoſti fugienti, non ſolùm, ne fortiùs ex neceßitate reſiſteret, ſed vt poſteà quoque faciliùs acie cederet.* Front. 2. c. 6.

A prædâ arcendi milites, donec planè vicerint. Quod poſtremum, callidum ego ſcio, & aptum in militiâ totâ. Denique à Prædâ etiam arcendus miles. Nimis ſæpe *obſtitit vincentibus prauum inter ipſos certamen,* Tac. 4. Hiſt.

omiſſo hoſte,ſpolia conſectandi.

CAPVT XVII.

De callidis Conſiliis ſiue Strategematis: An vti iis ius & fas? Noſtrâ ſententiâ, non vtilia ea ſolùm, ſed glorioſa.

Strategemata quid, & quo fine?

Front. 1. Præf.

PRIORIS generis Conſiliorum ſpecimẽ vides. venio ad genus alterum, flexuoſum magis & occultum: *quorum vis propriè in arte ſolertiáque poſita proficit, tam vbi cauendus quàm vbi opprimendus eſt hoſtis.*

Cauſſa nominis.

Ea, Græcanicâ voce, Strategemata dicimus: credo, quia aut manant inueniunturque à Duce, vel quia bono illo maximè digna. In quo tamen controuerſiæ aliquid nobis, cum ſimplicibus illis candidiſque naturis. quæ damnant; & aiunt eſſe veri militis, imò viri, *non fraude, neque occultis, ſed palàm & armatum, hoſtes ſuos vlciſci.*

Quidam ea damnant:

Tacit. 2. Annal.

Stare pro ijs poëta videtur:

Eurip. in Rheſo.

Οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος ἀξιοῖ λάθρα
Κτεῖναι τὸν ἐχθρόν:
Vir nemo mentis altæ clanculum velit
Occidere hoſtem.

Et populi nonnulli ſpreuerunt.

Atque etiam populi quidam noui & veteres. vt ab illâ ipsâ fallace Græciâ, Achæi: qui, Polybio narrante & laudante, τούτων ἀπηλλοτριῶντο τὸ κακομηχανεῖν, ὥστ' οὐδὲ τοὺς πολεμίους ἤρουντο δι' ἀπάτης νικᾶν:

Leg 13.

in tantum abhorrebant à machinationibus iſtis & ſtruendis dolis, vt nec hoſtes ſuos vellent per fraudem vincere.

Cauſſam idem addit. Ὑπολαμβάνοντες, inquit, οὔτε λαμπρὸν, οὐδὲ μὴν βέβαιον εἶναι τῶν κατορθωμάτων, ἐὰν μή τις ἐκ προφανοῦς μαχόμενος ἡττήσῃ ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἀντιταττομένους: *Cenſentes, neque ſplendidam neque firmam vllam victoriam, niſi quis palàm & ex condicto depugnans, animos quoque deieciſſet aduerſariorum.* Ibid.

Quaſi parum generoſa.

Scilicet

---nulla eſt Victoria maior,
Quàm quæ confeſſos animo quoque ſubiugat hoſtes.

Claud. in 6. cóſulatu Honor.

Nam reuerà, qui dolo ſuccubuerunt, facilè iterum inſurgunt: *non virtute, ſed occaſione & arte Ducis victos ſe rati.* Tacit. Agric.

Parum efficacia ad plenam victoriam.

Denique ſcripſit Romanus quiſpiam: *Eam vir ſanctus & ſapiens ſciet veram eſſe victoriam, quæ ſaluâ fide & integrâ dignitate parabitur.* Florus 1 cap. 12.

Atque etiam contra bonam fidem.

Atqui nónne vtraque, inquiunt, hîc periclitantur? & vbi dolus ac ſupplantatio, vix fides eſſe poteſt, certè non dignitas ſalua. Hæc ſunt quæ ab ijs dicuntur: ego contrà diſſero, & repono. Primùm, hoſtem eſſe, in quem ea vſurpamus. id eſt, quem perdere mos fáſque ſit: & quid refert quo modo? Tritum illud poëtę innotuit;

Nos contra ſentimus. Hoſtem omni vidius lædere.

Virg. 2. *--Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?*

Cum quo poëta alter:

Pindar. Iſthm. Od. 4.

--- χρὴ δὲ πᾶν ἔρ-
δοντ᾽ ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν.
--oportet quidlibet
Conantem, frangere aduerſarium.

Ecce venator etiam feras quaſdam vi & manu interficit, quaſdam occultus ſubſiſtit, & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propiùs totum hoc genus inſidiarum abeſſe videtur, quàm à culpâ. Certè vir & dux bonus Braſidas, ita effatur: τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει, ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ᾽ ἄν τις ἀπατήσας, τοὺς φίλους μέγιστ᾽ ἂν ὠφελήσειεν: *Illa belli furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hoſtes maximè decipiuntur, & amici plurimùm iuuantur.* *A ſimili.* Thuc. 5. *A terſtibus.*

Ipſe Polybius admirator paullo antè Achæorum, palàm ad nos tranſit. & ait,
Lib. 9. τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἐλάττω τὰ προδήλως καὶ μετὰ βίας ἐπιτελούμενα, τῶν μετὰ δόλου καὶ σὺν καιρῷ πραττομένων: *Facinorum militarium ea eſſe minoris laudis ac momenti, quæ propalàm & per vim patrantur, his quæ ex occaſione & per dolum.*

Quòd ſi gens etiam genti opponenda: an Spartanos appendere cum Achæis verear in eâdem lance? imò virtute & fortunâ præponderabunt. Illi igitur; *Spartanorum de his iudicium:*
Plut. Marcel. καίπερ ὄντες πολεμικώτατοι, μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἡγοῦντο τὴν διὰ λόγου καὶ

συνέσεως πρᾶξιν, ἢ τὴν μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας: etſi pugnaciſsimi, tamen digniorem magíſque conuenientem homini cenſebant actionem ratione & mente inſtitutam, quàm illam per vim aut robur.

Qui anteposuerunt hac tecta rectis.

Ideóque θύει μὲν ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀποστρατηγῶν, ὁ μὲν δι' ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ βούλεται διαπραξάμενος, βοῦν· ὁ δὲ διὰ μάχης, ἀλεκτρυόνα: *Spartæ, è Ducibus qui ſe abdicant, ille qui rem dolo aut ſuaſione confecit, bouem immolat: qui prælio, gallum.* Ibidē.

Reſpōſio ad rationes aduerſas.

Diſtinctio inter hoſtes.

Maiorem ſcilicet minorémque victimam, pro re tali. At negat, inquiunt, Euripides eſſe viri generoſi. Errant. non ille de hoſte publico aut præliis loquitur: ſed ſentit de priuatis inimicitiis, in quibus locum (iuſtè quidem) eſſe non vult huic fraudi. aliud eſt in bellis. Nam etiam Romani veteres, auidi aliâs & tenaces regiæ huius viæ, quendam *bonum Dolum dicebant, & pro ſollertiâ hoc nomen accipiebāt: maximè ſi aduerſus hoſtem latronémve quis machinaretur.*

Vlpian. lib. 1. de dolo.

Chriſtiana ſanctio.

Quid verbis opus eſt? Ipſe ſacrorum Antiſtes definiuit, *Cùm iuſtum bellum ſuſcipitur, vt apertè pugnet quis aut ex inſidiis, nihil ad iuſtitiam intereſt.*

Aug. in Quæſt. ſuper Ioſuē. qu. 10.

Ad Florum reſponſio.

Nam quòd Romanus ille ſcriptor dānare videtur; ille verò non damnat. Saluam tantùm in iis vult Fidem & Dignitatem. Nam contra fœdera aut pacta fraudem quis probet? quis item vilem

aliquam & abiectam? vt ſi quis hoſtem veneno tollat, aut clàm immiſſo emptóque percuſſore. Hæc talia ſperne, & cum

Plutar. Ageſilao cenſe, ἀποσπεισάμενον μὲν ἀδίκως, ἀσεβές· τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι, οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἔνδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ καὶ κερδαλέον: *Fœderatum iniuſtè fallere, impium; at hoſtes, non ſolùm iuſtum, ſed etiam ſuaue & fructuoſum eſt.* *Quæ fraudes bonæ.*

Hos tales cum Homero,

Odyſſ. λ. Κτείνῃς ἠὲ δόλῳ, ἢ ἀμφαδὸν ὀξέϊ χαλκῷ. *Adhortatio ad eas.*

Conficeſiue dolo, ſeu ſtricto cominus enſe.

Xenop. Hippar. Οὕτως γὰρ οὐδὲν κερδαλεώτερον ἐν πολέμῳ ἀπάτης: *Reipſa enim nihil vtilius in bello dolis.* *Laudatio.*

Quorum ſpecimen quid à me hîc exſpectes? Frontinum & Polyænum è veteribus habes: & nonnemo etiam hodie percoluit illum campum.

CAPVT XVIII.

Quid poſt pugnam faciendum videatur: & in Victoria, ſiue Clade, quomodo Princeps ſalubriter & decorè ſe gerat.

AD Pugnam Conſiliis meis ſatis te inſtruxi: aliquid etiam de iis quæ poſt Pugnam vſui ſunt, dicam, & hoc velut flexu ducam te ad candidam illam metam: id eſt, Pacem. Poſt Pugnam, aut

Ad victoriæ uſum tria præcepta. Victoria eſt, aut Clades. In illâ tria præcipio: vt Cautè eam habeas, vt Leniter, vt Modeſtè. Cautè ideò, *quòd fermè fit vt res ſecundæ neglegentiam creent*: Liu. 21.

Cautela adhibenda. Atque ita *aliquod vulnus per nimiam fiduciam accipiatur.* Tacit. Agric.

Crebra autem, *etſi modica damna, famam partæ victoriæ lacerant.* 4. Hiſt.

Lenitas: Leniter etiam: quia ſuapte naturâ ea cruda.

> *- Regi frænis nequit*
> *Et ira, & ardens hoſtis, & Victoria,*
> *Gladiúſque felix. cuius infecti ſemel* Senec. Troad.
> *Vecors libido eſt.*

Neceſſitas omnis adcidenda hoſti. Regenda tamen; aut valdè hæres in tuo curſu. Nam vbi extrema omnia in oculis, *deſperatione in audaciam accinguntur.* Tac. 3. Hiſt.

Ignauiam quoque Neceſſitas acuit, & ſæpe deſperatio ſpei cauſſa eſt. Curt. 5.

Grauiſsimi ſunt morſus irritatæ Neceſſitatis. Portius Latro in Declamat.

Ad pacem identidem prouocandus. Ergo hoc caue, & ad ſpem ſemper aliquid relinque. Inſta, terre: ſed *vbi ſatis terrueris, parcendo rurſus irritamenta pacis oſtenta.* Tacit. Agric.

Hoc mollit & *frangit aſpectu pignorum,* Indid.

Agris parcendum. Aſpectu Opum: quas ipſas ne planè perde. Archidamus prudenter: *μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίσητε*, inquit, *τὴν γῆν αὐτῶν* (*τῶν πολεμίων*) *ἢ ὅμηρον ἔχειν. καὶ οὐχ ἧσσον, ὅσῳ ἄμεινον ἐξείργασται· ἧς φείδεσθαι χρὴ ὡς ὅτα-* Thuc. 1.

πλεῖστον, καὶ μὴ ἐς ἀπόνοιαν καταστήσαντας αὐτοὺς ἀληπτοτέρους ἔχειν: Nec enim aliud terram hoſtium cenſete, quàm velut obſidem. idq́; eo magis, quò illa cultior. Huic parcendum vt plurimum eſt, nec hoſtes in amentiam & deſperationem redacti, difficiliores expugnatu reddendi.

Et alioqui ſpecioſa in hoc fiducia, quòd parcas, vt tuis. Nam

Senec. Theb. *Quæ corripi igne, quæ meti gladio iubes, Aliena credis.*

Tertiò Modeſtè eam habe. Nam non ſolùm *Felicitas in malo ingenio auaritiam, ſuperbiam, ceteráque occulta mala patefacit:* *Superbia ſegreganda.*

Tac. 3. Hiſt.

2. Hiſt. Sed *rebus ſecundis, etiam egregij duces inſoleſcunt.*

Et cum Pindarico illo Tantalo, *μέγαν*

Olym. Od. 1. *ὄλβον καταπέψαι οὐ δύνανται: magnam felicitatem concoquere non poſſunt.*

Thuc. 1. O ſtulti! *ὅ τε ἐν πολέμῳ εὐτυχίᾳ πλεονάζων, οὐκ ἐντεθύμηται θράσει ἀπίστῳ ἐπαιρόμενος: Is qui in bello ob res ſecundas exſultat, non cogitat quàm infidâ fiduciâ ſe extollat.* *Nam caſus incerti:*

Publi. *Fortuna vitrea eſt, tunc cùm ſplendet frangitur:*

Plinius Paneg. *Habet has vices conditio mortalium, vt aduerſa ex ſecundis, ſecunda ex aduerſis naſcantur.* *Et ſæpe victor, victus.*

Senec. Agam. *Victor timere quid poteſt? quod non timet.*

Iam in Clade duo moneo: vt Prudenter eam & Fortiter feras. Prudenter, hoc ſenſu: vt noris eam seriò, & appen- *Clades tuas ſcire oportet:*

das. Nam quidam, *è contrario, læta omnia ſibi fingunt.* Tacit. 3. Hiſtor.

Aut non mederi. Et *nuntios cladis occultantes, ſtultà diſſimulatione, remedia potiùs malorum quàm mala differunt.* Ibid.

Quod nulla ratio eſt, vt fiat. Nam primùm,

-- clades ſcire qui refugit ſuas,
Grauat timorem. dubia plus torquent mala. Senec. Agam.

Sicut contrà, *Sæpe calamitatis ſolatium eſt, noſſe ſortem ſuam.* Curt. 4.

Deinde profectò,

Iners malorum remedium, Ignorantia eſt: Senec. Oedip.

Imò nullum nec mederi tibi fas cùm neſcis. Tu verò agnoſce, atque adeò examina & appende. Si exigua damna, *irâ te magis quàm metu accendant.* *Iis obnitendum.* Tac. 15. Annal.

Si grandiora; ne ſic quidem *haſtam abijce,* Cic. pro Muræn.

Nec prœlij vnius euentu paueſce. Tacit. 2. Hiſt.

Et meliora ſperanda. Nónne *Mars communis & victum ſæpe erigit, & adfligit victorem?* Liu. 28.

Infirmi ingenij eſt, lapſu aliquo, ſummæ rei diffidere, cùm exiguis momentis ſubitò inclinentur omnia quæ in bello geruntur. Egeſip. 4. c. 2.

Robur animi induendum. Ergo hîc illud valeat, vt feras Fortiter.

-Regium hoc ipſum reor
Aduerſa capere. quóque ſit dubius magis
Status, & cadentis imperi moles labat,
Hoc ſtare certo preſſiùs fortem gradu. Senec. Oedip.

Tacit. 2. Hiſt. Didici *fortes & ſtrenuos contra fortunam inſiſtere ſpei; timidos & ignauos, ad deſperationem formidine properare.* *Contra Fortunã inſurgẽdum.*

Indid. Tu verò erige te, *vires iuxtà & procul ſitas circumſpice*: *Vires reparandæ.*

Veg. 3. cap. 25. *Noui dilectus, noua quærantur auxilia:*

Tacit. Agric. Opida aut *caſtella, aduerſus moras obſidionis, annuis copiis firmentur.*

Ad ſummam (bona modò cauſſa tua

Flor. 1. cap. 15. ſit) *omnia experire: more anguium, qui obtrito capite, poſtremùm caudâ minantur.*

Curt. 5. *Si iuſta ac pia bella dij auerſantur, fortibus tamen viris licebit honeſtè mori.* *Per decus mori melius, quã per dedecus viuere.*

Sall. *Quoniam quidem vnum omnibus finem Natura vel ferro ſeptis ſtatuit:*

Tac. 3. Hiſt. *Id ſolum refert, nouiſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.*

CAPVT XIX.

Ad pacem ex animo abhortatio. Ac primùm illuc inclinamus eos, qui Victi: ſed ad Tutam & Bonam.

SED ſatis, ſatis, iam pugnarum eſt: Pax ſalutaris quando nos reſpicies? Ad te venio, & abſterſo Martio hoc puluere, quieſcam paullùm ſub felici arbore Mineruæ. Dixi quomodo Suſcipienda *Pars tertia huius libri.*

bella, & Gerenda:nunc auidè,quomodo Finienda. Nam

Mūdus non ſtet per aſſidua bella.

Si æterna ſemper odia mortales gerant, Senec.
Nec cœptus vnquam cedat ex animis furor, Hercul.
Sed arma felix teneat, infelix paret; Für.
Nihil relinquent bella. tum vaſtis ager
Squallebit aruis, ſubditâ tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis.

Eorum finis pax. Quamuis magna, quamuis diuturna bella, Pace finienda ſunt: cuius & *nomen dulce eſt, res verò ipſa cum iucunda, tum ſalutaris.* Cicer. Phil. 13.

Laudaticuncula pacis.

Quâ non modò ij quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta atque agri lætari videntur. Id. de leg. Agrar.

-- Pax optima rerum Sil. 11.
Quas homini nouiſſe datum eſt, Pax vna triumphis
Innumeris potior.

Vtrique parti expedit: Ergo pariter ad hanc ite, *tam quibus Salus quàm quibus Gloria cariſsima eſt:* Tacit. Agric.

Victi dico & Victores,ad hanc ite. Illa *ex æquo vtilis:* 15. Ann.

Et

Victa maximè. *Pacem reduci velle, Victori expedit, Victo neceſſe eſt.* Senec. Herc. Fur.

Sed tu me prior audi, qui VICTVS. Paullò antè ad arma te excitaui: nec nūc excutio. quia hæc directa ad Pacem via.

Arma tenenda, ſi eam volumus. *Si pace frui volumus*, inquit Tullius, *bellum gerendum eſt; ſi bellum omittemus, pace nunquam fruemur.* Philip. 7.

Thuc.1. Ἐκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βεβαιοῦται: *E bello enim pax magis firmatur.*

Quomodo? nempe ne ignauum & vile aliquod animal videare: & ſciat *eſſe tibi adhuc vires, ſi deliberas, ambiguas; acres, ſi deſperâris.* — Tacit. 3 Hiſt. — *Metus faciendus hoſti.*

4. Ann. Ideò *erectum & fidentem animi oſtende.*

Et dic illud Homericum:

Iliad. γ.

> Τῷ μοι δούρατά ἐστι καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι,
> Καὶ κόρυθες, καὶ θώρηκες λαμπρὸν γανόωντες.
> *Et mihi ſunt teretes haſtæ, clypeíque rotundi,*
> *Tum galeæ, tum thoraces ſplendore micantes.*

Vetus verbum non te fallet; *Sub clypeo meliùs ſuccedere pacis negotium.* — Guliel. Neubr. rer. Anglic. lib. 2. c. 12.

Conſiderabis autem in omni pace hæc duo, vt Honeſta ea, & vt Simplex ſit. — *Duo in pace ſpectio.*

Liu. 25. Honeſtam intellego, cùm *aliquâ tolerabili conditione finies bellum.* — *Vt Honeſta ſit.*

Ex Cic. Phil. 12. Vt verè *Pax ea ſit, non pactio ſeruitutis.*

Ad Att. 7. epiſt. 14. Nam quamuis *pax vel iniuſta, vtilior ſit iuſtiſsimo bello.*

Tamen profectò viro Principi intolerabilis, quæ labem eiuſmodi aut ignominiam adfert. — *Cũ apertâ ſeruitute, turpis.*

Senec. Theb. *In ſeruitutem cadere de regno, graue eſt.*

Phil. 3. Videatúrque *cum dignitate potius cadendum, quàm cum ignominia ſeruiendum.* — *Mors viro potior.*

Pax ſine fuco eſto. Deinde ſimplicem eam volui: id eſt, puram, niueam, & verè Pacem. Nam fi-ctam, fucatam illam, & *pacis nomine inuolutum bellum, reformido.* Phil. 7.

Finiat bellum, non differat: Sæpe ob potentium *interna mala; dilata magis prælia, quàm datam pacem intelleges.* Sall. ep. Mithr.

Ego autem cenſeo, *Pace ſuſpectâ tutius bellum.* Tac. 4. Hiſt.

Quando ea optimè coëat? Hæc duo ſunt quæ ſemper conſideres, nec plenè ſemper impetres: niſi fortè initio belli. Nam optimum & propè *vnũ tempus eſt de pace agendi, dum ſibi vterque confidit, & pares ambo videntur.* Cæſ. 1. bel. Ciuil.

Et *videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium.* Curt. 7.

Interdũ faſces Dignitas ſubmittit: At rebus inclinatis, magis eſt vt te inclines: & *quamuis tutâ conditione pacem accipere malis, quàm viribus cum valentiore certare.* Cic. 5. ep. 21.

Gubernator, vbi naufragium timet, iacturâ, quidquid ſanari poteſt, redimit. Curt. 5.

Experti inuicem eſtis tu ac Fortuna: Tac. 2. Hiſt.

Contra te ſtetit. quid *proroges vltra ruinam?* 5. Hiſt.

Scito *apud victos plus ferè querimoniarum, quàm virium.* 2. Hiſt.

Et *quanquam atrociter loquantur, minorem eſſe apud eos animum.* 3 Hiſt.

Neceſſitate cogente. Itaque morde frænum, & (quod in re ſimili quiſpiam dixit) *Neceſſitati pare, quam ne dij quidem ſuperant.* Liu. 9.

Idē 7. Ecce *Pacem etiam qui vincere poſſunt, volunt: quid te oportet?*

Ibid. *Quin omiſſâ Irâ ac Spe fallacibus auctoribus, teipſam tuáque omnia cognitæ permitte fidei.* *Nec inutile ſine conditione etiam dare ſe hoſti.*

Tac. 1. Annal. Sæpe hoc profuit; & *ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre.*

Sall. Orat. Lepidi. Nam victores (qui alto quidem ſunt animo) *ſecundæ res in miſerationem ex irâ vertunt.* *Si ii tamen generoſi.*

CAPVT XX.

Victores ad Pacem prouocati, argumento triplici: quia id Decōrum, Vtile, Tutum. atque adeò ad Pacem mitem: ſed cum excluſione fraudis. Pro ea auctor ipſe pacis inuocatus.

QVOS huc quoque iam impellam. Nam ades tu VICTOR: & quamuis vela tibi tumeant ſecundo vento, capeſſe hunc portum. Procellâ inuolui potes, & euerti. Nam quamuis ille dixerit,

3. Hiſt. *Pacem & concordiam Victis vtilia, Victoribus tantùm pulchra eſſe:*

Ne crede, illa verò non Pulchra ijs ſolùm, ſed Vtilis plerunque & Tuta. Palàm *Pax vincenti decôra.*

Liu. 30. quidem pulchra: *& in bonis tuis rebus, hoſtium dubiis, tibi ampla ac ſpecioſa danti pax eſt.*

Ibid. Quàm decôrum Principi, *cùm victoriam propè in manibus habeas, pacem non abnuere: vt ſciant omnes, te & Suſcipere iuſtè bella, & Finire.*

In occaſione accipienda. *Si prætermittis hoc tempus, quo dare magis quàm accipere potes pacem, vereor ne hæc lætitia luxuriet tibi, aut vana euadat.* Lib. 25.

Et fiat illud: *Gloriæq; & prædæ nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuiſſet.* Tac. 15. Annal.

Sanè vir ſanctus inclamat: *Pacem contemnentes, & gloriam appetentes, pacem perdunt & gloriam.* Bernar. in Ep.

Vtilis etiam: Vt bello & moleſtijs defungare. Iam Vtilis quoque eadem. Nam ſi in bello perſeueras, quid niſi *tædium ex morâ, periculum ex properantiâ* te manet? Tac. 12. Annal.

Nam ferè *plus impetus, maior conſtantia penes miſeros.* In Agric.

Et fractis rebus violentior vltima virtus. Sil. 1.

Quàm maximè mortiferi morſus eſſe ſolent morientium beſtiarum. Flor. 2. cap. 15.

Adde, quòd *Fortuna belli artem victos quoque docet.* Curt. 3.

Nō diu in eoſdē bellandum. Nec temerè id præuiſum præcautúmque Lycurgo: qui Rhetram ſiue legem tulit, κωλύουσαν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμύνεσθαι συνεθιζόμενοι πολεμικοὶ γίνωνται: *Vetantem eoſdem hoſtes ſæpius impugnare, ne repugnare aſſuefacti, ipſi quoque bellicoſi euaderent.* Plut. in Lycurg.

Pax tuta. Denique Tuta; quoniam vitas per eam incerta belli. *Melior tutiórque eſt certa pax, quàm ſperata victoria. Illa in tuâ, hæc in deorum manu eſt.* Liu. 30.

Ibid. *Vim Fortunæ reputa, & omnia quæ agimus, ſubiecta eſſe mille caſibus.* *Fortunæ incerta.*

Senec. Herc. Fur. *— nemo ſe tutò diu*
Periculis offerre tam crebris poteſt.

Liu. 30. *Omnia audaciſsimè incipientem nuſquam fefellit Fortuna?*

Ibid. Eò magis time. & *ne quanto altiùs elatus es, hoc fœdiùs corruas.* *Quæ in extremo ſæpe pungit.*

Senec. Herc. Oet. *Semel profectò premere felices Deus*
Cùm cœpit, vrget, hos habent magna exitus.

Curt. 3. Itaque *illam ipſam Fortunam, quâ aſpirante res tam proſperè geſsiſti, verearis.* *Non ergo irritanda.*

Ibid. Fortuna enim eſt: & *ex his quæ tribuit tibi, quàm mutabilis ſit, reputa.*

Hom. Iliad. σ. Ξυνὸς ἐνυάλιος, καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα.
Mars communis, & interimit quoque iam perimentem.

Liu. 45. *Ideò in ſecundis rebus, nihil in quemquam ſuperbè ac violenter conſulere decet, nec præſenti credere Fortunæ; cùm quid Veſper ferat, incertus ſis.*

Lib. 30. Profectò *ſi in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent dij, non ea ſolùm quæ eueniſſent, ſed etiam quæ euenire poſſent, reputaremus.* *Sapientiã cum eâ miſce.*

Ibid. Dabis ergo Pacem, *nec ita aliena appetes, vt de tuis dimices.*

Tac. 12. Annal. Sed qualem? Mitem. Nam *bellorum egregij fines, quoties ignoſcendo tranſigitur.* *Pax tolerabilis eſto.*

Imò benigna. Cogita, *Ignoſcendo populi Romani magnitudinem auxiſſe*: Salluſt. Orat. Philip.

Neque victis quidquam, præter iniuriæ licentiam, eripuiſſe. In Iug.

Quidni imiteris? *Quantâ peruicaciâ in hoſtem, tantâ beneficentiâ aduerſus ſupplices vtendum.* Tac. 12. Annal.

Vti animosè debes tanto munere deorum, dandi auferendíque vitam potens: Sen. 1. de Clement.

Et interdum *contentus eſſe, nihil ex rege victo, præter gloriam, ſumere.* Ibid.

Ex Famâ tuâ hoc erit, imò etiã ex Vſu. *Nam mala, infirma:* Si enim duram acerbámque das, quis ſeruabit? *Nec crediderіs vllum populum, aut hominem denique, in eâ conditione, cuius eum pœniteat, diutiùs quàm neceſſe ſit, manſurum.* Liu. 8.

Viuet ſemper in pectoribus eorum, quidquid iſtuc præſens neceſſitas iniunxerit. Lib. 9.

Et in tempore clamabunt, *Miſeram pacem vel bello benè mutari.* Tac. 3. Annal.

Liberè & verè olim Priuernas ille in Senatu Romano, interrogatus, Qualem ab iis pacem expectarent? *Si bonam dederitis,* inquit, *& fidam, & perpetuam: ſi malam, haud diuturnam.* Liu. 8. *Bona, conſtantiſſima.*

Veriloquium eſt: *Ibi pacem eſſe fidam, vbi voluntarij pacati ſint, neque eo loco vbi ſeruitutem eſſe velint, fidem ſperandam eſſe.* Ibid.

Inſidiæ tamen cauendæ. Eſto Pax igitur Mitis, ſed in eos qui ex animo eam volunt. Nam ſi qui ſubdolè aut inſidiosè agunt; hòs tales aſtringe.

Veg. 3. cap. 3. *Frequentiùs* enim *conuentionum paciſque ſimulatio credulis, quàm arma nocuerunt.*

Lib. 3. Polybij hîc dogma aureum: τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων ταττομένους, χρὴ τῶν τοιούτων οὐδενὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λανθάνειν τὰς προαιρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἔχθρας, ἢ συντιθεμένων τὰς φιλίας, πότε τοῖς καιροῖς εἴκοντες, καὶ πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦνται τὰς συνθήκας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομίζοντας εἶναι τῶν καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται· τοῖς δὲ πιστεύοντες, ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν τὸ παραπῖπτον ἐξ ἑτοίμου παραγγέλλωσιν. Oportet *eos qui rebus præſunt, nihil magis curare, quàm vt ne eos lateat quo animo ſint qui aut bella finiunt, aut amicitias conſtituunt. quando temporibus cedentes, & quando reuera animis fracti pacem ineunt. vt illos quidem, tanquam ſubſeſſores & inſidiatores temporum, obſernent ac caueant: iſtis fidem habentes, tanquam verè ſubditis aut amicis, quidquid euenerit, imperent atque præcipiant.* Animaduerte.

Paul. 1. ad Cor. cap. 14. Hominibus ſuaſi hactenus. nunc ad te, ô æternum Numen, qui *non Deus es diſſenſionis, ſed Pacis*: Oratio pro pace.

Breues, ſed calidas preces conuerto. *O* Ierem. cap. 47. *mucro Domini, quouſque non requieſces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & ſile.*

Ex eodē cap. 29. *Cogita ſuper nos cogitationes pacis, & non afflictionis; vt des nobis finem & patientiam, & inuocabimus te & viuemus.*

I. LIPSI POLITICORVM

SIVE

CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI SEXTI

CAPVT I.

Ad Ciuile bellum ventum. & eius miſeriæ breuiter oculis ſubiectæ.

FINEM Externo bello impoſui: vtinam Ciuilibus malis! quæ *noſtra per tot annos vidit ætas.* Liuius Præfat.

Quid ſit Ciuile bellum?

Nam huc Ordo me trahit; & definio Ciuile bellum, ARMA SVBDITORVM IN PRINCIPEM MOTA, AVT INTER SESE. Quo nihil miſerius, nihil fœdius, & quod meritò mare ipſum dixerim calamitatum.

Culmen miſeriarum.

Homerus verè ſcripſit,

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος, Iliad. I.
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος:
Ille nefarius & ſine gente tribúque mihi eſto,

Formidatũ ijs qui verè ciues.

Qui Ciuile cupit ferum & exſecrabile bellum.

Cuius mentem explicuit & diffudit
Philip. 12. magis Tullius: *Nec priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere poteſt, quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat. eúmque ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto.* *Imò quà homines.*

Et re ipsâ quid ſcelerum ab eo abeſt? *In eo ſcelera.*
Salluſt. Orat. Lepid. *quæve humana ſuperant, aut diuina impolluta ſunt?*

Sen. 2. de Irâ. *Caſtra ex vnâ parte contraria, & parentum liberorúmque ſacramenta diuerſa.* *Et impietas.*

-- vidêre parentes
Lucan. 7. *Frontibus aduerſis, fraternáque cominus arma,*

Idem 1. *Cognatáſque acies,*

Quid cladium non ei ineſt? *In eo clades.*
Salluſt. Orat. Lepid. *Proſcriptiones innoxiorum ob diuitias, cruciatus virorum illuſtrium, vaſtæ vrbes fugâ & cædibus, ciuium miſerorum bona, quaſi* hoſtilis *præda, vænum aut dono dato.*

Tacit. 1. Hiſt. *Occidere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licet.* *Promiſcua cædes.*

3. Hiſt. *Non ætas, non dignitas, quemquam protegit quo minùs ſtupra cædibus, & cædes ſtupris miſceantur.*

Lucan. 1. *Nobilitas cum plebe perit, latéque vagatur*
Enſis, & à nullo reuocatum eſt pectore ferrum.

Perfidia. Iam minora illa flagitiâ adde. *Fluxam per diſcordias militum fidem:* Tac. 1. Hiſtor.

Nulla Diſciplina. Corruptam *Diſciplinam. quam in pace inexorabilem, diſcordiæ ciuium reſoluunt, paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ:* 1. Hiſt.

Aut obedientia. Ideóque *Pecuniam inter ciuiles diſcordias ferro validiorem.* 2. Hiſt.

Cernimus milites *in omne fas nefáſque auidos aut venales, non ſacro, non profano abſtinentes:* Ibid.

Quippe *obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis.* Ibid.

Sciúntque *per turbas & raptus faciliùs eos ad ciuile bellum impelli.* 1. Hiſt.

Atque vniuersè verùm: *Ciuilibus bellis plus militibus quàm Ducibus licere.* 2. Hiſt.

— Rheni mihi Cæſar in vndis
Dux erat, hic ſocius, facinus quos inquinat, æquat. Lucan. 5.

Variæ tranſitiones. Quid? quòd nec apud togatos & paganos *vſquam fides aut amor? metu àc neceſſitate huc illuc mutantur:* Tac. 1. Hiſt.

Faciles occupantibus, & meliorum incurioſi. 2. Hiſt.

Victoria aſpera: Ad ſummam, *Omnia ſunt in bellis ciuilibus miſera, ſed nihil miſerius quàm ipſa victoria.* Cic. 4. epiſt. ad Famil. epiſt. 9.

Quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores impotentioréſque reddit: vt etſi naturâ tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. Ibid.

Tacit.3. Hiſt. *Duces enim accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares.* *Nec in poteſtate vincentis.*

Cic.12. epiſt. ad Famil. ep.18. *Bellorumque ciuilium hi ſemper exitus, vt non ea ſolùm fiant quæ velit victor, verumetiam vt ijs mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta eſt victoria.*

Plura ſunt in deteſtationem huius peſtis: quæ nimis nota nobis, omitto.

CAPVT II.

De cauſſis ciuilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Priùs de prioribus dictum.

ILLVC tranſeo, vt de Cauſſis eius diſtinctè diſſeram, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo eo cogitandum ſapienti Principi, quàm cauendo. Hoc caput hic pes rei. & initia profectò ac ſemina Ciuilium motuum reſtinguenda ſunt: aut vbi accenſa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Neceſſariò aut interitus conſequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Cauſſis ἐπιμελῶς & intentè diſſeram: & in herbâ, ſi poſſum, opprimam peſtilentem hanc frugem. *Cardo hic rei, cauere bellum.*

Cauſſæ Ciuilis belli duplices: Remotę, & Propinquæ. Dico illas, QVAE PRIMAE VERAEQVE CAVSSAE *Cauſſa Remota.*

SVNT, SED MINVS ADHAERENT EFFECTVI, AVT APPARENT. Iſtas, QVAE ORTAE AB ILLIS, EVENTVI CONIVNGVNTVR, ET PALAM SE OSTENDVNT. Priores, Sapientes intuentur: Vulgi oculi, verſi ad iſtas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum & Luxus. Fatum in primis: quia ab euentibus omnis æui certum, Deum velut ſollemniter magna imperia perdere per hanc viam.

Cauſſæ propinquæ.

[redacted] gignit ciuiles turbas.

In ſe magna ruunt. Lætis hunc numina rebus,
Creſcendi poſuêre modum. Lucan. 1.

Licet de omni republicâ præſagias, quod Criſpus de ſuâ: *Ego ſic exiſtimo, quoniam orta omnia intereunt, quâ tempeſtate vrbi Romanæ fatum excidij aduentârit, ciues cum ciuibus manus conſerturos. ita defeſſos & exſangues regi aut nationi prædæ futuros. Aliter, non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, mouere aut contundere queant hoc imperium.* Ad Cæſ.

Europæi notate.

At Luxus etiam cauſſa altera. *Quæ enim alia res ciuiles furores peperit, quàm nimia Felicitas?* Flor 3. cap. 12.

Luxus paulatim quoque eas gignit.

Opes atque Diuitiæ afflixêre ſæculi mores, merſámque vitiis ſuis, quaſi ſentinâ, rempublicam peſſumdedêre. Ibid.

Magnificus apparatus conuiuiorum, & ſumptuoſa largitio, nónne ab opulentiâ pariturâ mox Egeſtatem? Ibid.

Cùm.

Tacit. 1. Hiſt. *Cùm ſcilicet rapaciſsimo cuique ac perditiſſimo, non agri aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorum manebunt.* *Ab illo enim æs alienum.*

Indid. Hi tales, *miſcere cuncta, & priuata vulnera, reipublicæ malis operire ſtatuent.* *Ab hoc ſpes nouæ.*

Vell. 2. *Quippe ita ſe res habet, vt publicâ ruinâ quiſque malit, quàm ſuâ proteri; & idem paſſurus, minùs conſpici.*

Sunt igitur iſti gradus:

Lucan. 1.
Non auro tectiſve modus, menſáſque priores
Aſpernata fames.

Ibid.
Hinc vſura vorax, auidúmque in tempora fœnus,
Et concuſſa fides, & multis vtile bellum.

Atque hæ duæ Remotæ illæ cauſſæ ſunt. quod in eas remedium? in alteram nullum. Fruſtrà cum Fato pugnes, id eſt diuino decreto. *Ita Fato placuit nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.* *Remediū aut ſolatium potius in Fatum.* Sen. Cō ſol. ad Helu.

Id. Ep. *Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cælum, non totus hic rerum omnium contextus. Quamuis Deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, ſed illum ex hoc curſu dies aliquis deijciet.*

Ibid. *Certis eunt cuncta temporibus. naſci debent, creſcere, exſtingui.*

At in Luxum (ſi in tempore prouides) firmum auxilium habes à noſtrâ * Cenſurâ. * Supra. lib. 4. cap.

bella, & Gerenda: nunc auidè, quomodo Finienda. Nam

Mũdus non ſtet per aſsidua bella.

Si æterna ſemper odia mortales gerant,
Nec cœptus vnquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;
Nihil relinquent bella. tum vaſtis ager
Squallebit aruis, ſubditâ tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis. Senec. Hercũl. Fũr.

Eorum finis pax. Quamuis magna, quamuis diuturna bella, Pace finienda ſunt: cuius & *nomen dulce eſt, res verò ipſa cum iucunda, tum ſalutaris.* Cicer. Phil. 13.

Laudatiuncula pacis. *Quâ non modò ij quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta atque agri lætari videntur.* Id. de leg. Agrar.

-- Pax optima rerum
Quas homini noviſſe datum eſt, Pax vna triumphis
Innumeris potior. Sil. 11.

Vtrique parti expedit. Ergo pariter ad hanc ite, *tam quibus Salus quàm quibus Gloria cariſsima eſt:* Tacit. Agric.

Victi dico & Victores, ad hanc ite. Illa *ex æquo vtilis:* 15. Ann.

Et

Victis maximè. *Pacem reduci velle, Victori expedit, Victo neceſſe eſt.* Senec. Hec. Fur.

Sed tu me prior audi, qui VICTVS. Paullò antè ad arma te excitaui: nec nũc excutio. quia hæc directa ad Pacem via.

Arma tenenda, ſi eam volum⁹. *Si pace frui volumus*, inquit Tullius, *bellum gerendum eſt: ſi bellum omittemus, pace nunquam fruemur.* Philip. 7.

Thuc. 1. Ἐκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βεβαιοῦ-
ται: E bello enim pax magis firmatur.

Quomodo? nempe ne ignauum & vi- *Metus*
Tacit. le aliquod animal videare: & ſciat *eſſe tibi* *facien-*
3. Hiſt. *adhuc vires, ſi deliberas, ambiguas; acres, ſi deſpe-* *dus ho-*
râris. *ſti.*

4. Ann. Ideò *erectum & fidentem animi oſtende.*

Et dic illud Homericum:

Iliad. γ. Τῷ μοι δούρατά ἐστι καὶ ἀσπίδες ὀμφα-
λόεσσαι,
Καὶ κόρυθες, καὶ θώρηκες λαμπρὸν γα-
νόωντες.
Et mihi ſunt teretes haſtæ, clypeíque ro-
tundi,
Tum galeæ, tum thoraces ſplendore mi-
cantes.

Guliel. Neubr. rer. Anglic. lib. 2. c. 12. Vetus verbum non te fallet; *Sub clypeo melius ſuccedere pacis negotium.*

Conſiderabis autem in omni pace *Duo in*
hæc duo, vt Honeſta ea, & vt Simplex ſit. *pace ſpe-*
Liu. 25. Honeſtam intellego, cùm *aliquâ tolerabili* *cto.*
conditione finies bellum. *Vt Ho-*
neſta ſit.

Ex Cic. Phil. 12. Vt verè *Pax ea ſit, non pactio ſeruitutis.*

Ad Att. 7. epiſt. 14. Nam quamuis *pax vel iniuſta, vtilior ſit iuſtiſsimo bello.*

Tamen profectò viro Principi intole- *Cū aper-*
rabilis, quæ labem eiuſmodi aut ignomi- *tâ ſerui-*
niam adfert. *tute, tur-*
pis.

Senec. Theb. *In ſeruitutem cadere de regno, graue eſt.*

Phil. 3. Videatúrque *cum dignitate potius caden-* *Mors*
dum, quàm cum ignominia ſeruiendum. *viro po-*
tior.

Pax ſine fuco eſto. Deinde ſimplicem eam volui: id eſt, puram, niueam, & verè Pacem. Nam fictam, fucatam illam, & *pacis nomine inuolutum bellum, reformido.* Phil. 7.

Finiat bellum, non differat: Sæpe *ob* potentium *interna mala, dilata magis prælia, quàm datam pacem intelleges.* Sall. ep. Mithr.

Ego autem cenſeo, *Pace ſuſpectâ tutius bellum.* Tac. 4. Hiſt.

Quando ea optimè coëat? Hæc duo ſunt quæ ſemper conſideres, nec plenè ſemper impetres: niſi fortè initio belli. Nam optimum & propè *vnũ tempus eſt de pace agendi, dum ſibi vterque confidit, & pares ambo videntur.* Cæſ. 1. bel. Ciuil.

Et *videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium.* Curt. 7.

Interdũ faſces Dignitas ſubmittit: At rebus inclinatis, magis eſt vt te inclines: & *quamuis tutâ conditione pacem accipere malis, quàm viribus cum valentiore certare.* Cic. 5. ep. 21.

Gubernator, vbi naufragium timet, iacturâ, quidquid ſanari poteſt, redimit. Curt. 5.

Experti inuicem eſtis tu ac Fortuna: Tac. 2. Hiſt.

Contra te ſtetit. quid *proroges vltra ruinam?* 5. Hiſt.

Scito *apud victos plus ferè querimoniarum, quàm virium.* 2. Hiſt.

Et *quanquam atrociter loquantur, minorem eſſe apud eos animum.* 3 Hiſt.

Neceſſitate cogente. Itaque morde frænum, & (quod in re ſimili quiſpiam dixit) *Neceſſitati pare, quam ne dij quidem ſuperant.* Liu. 9.

Id. 7. Ecce *Pacem etiam qui vincere poſſunt, volunt: quid te oportet?*

Ibid. *Quin omiſſâ Irâ ac Spe fallacibus auctoribus, teipſum tuáque omnia cognitæ permitte fidei.* *Nec inutile ſine conditione etiam dare ſe hoſti.*

Tac. 1. Annal. Sæpe hoc profuit; & *ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre.*

Sall. Orat. Lepidi. Nam victores (qui alto quidem ſunt animo) *ſecundæ res in miſerationem ex irâ vertunt.* *Si is tamen generoſus.*

Capvt xx.

Victores ad Pacem prouocati, argumento triplici: quia id Decôrum, Vtile, Tutum. atque adeò ad Pacem mitem: ſed cum excluſione fraudis. Pro ea auctor ipſe pacis inuocatus.

QVos huc quoque iam impellam. Nam ades tu Victor: & quamuis vela tibi tumeant ſecundo vento, capeſſe hunc portum. Procellâ inuolui potes, & euerti. Nam quamuis ille dixerit,

3. Hiſt. *Pacem & concordiam Victis vtilia, Victoribus tantùm pulchra eſſe:*

Ne crede. illa verò non Pulchra ijs ſolùm, ſed Vtilis plerunque & Tuta. Palàm quidem pulchra: *& in bonis tuis rebus, hoſtium dubiis, tibi ampla ac ſpecioſa danti pax eſt.* *Pax vincenti decôra.*

Liu. 30.

Ibid. Quàm decôrum Principi, *cùm victoriam propè in manibus habeas, pacem non abnuere: vt ſciant omnes, te & Suſcipere iuſtè bella, & Finire.*

In occaſione accipienda.

Si prætermittis hoc tempus, quo dare magis quàm accipere potes pacem, vereor ne hæc lætitia luxuriet tibi, aut vana euadat. Lib. 15.

Et fiat illud: *Gloriæq; & prædæ nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuiſſet.* Tac. 15. Annal.

Sanè vir ſanctus inclamat: *Pacem contemnentes, & gloriam appetentes, pacem perdunt & gloriam.* Bernar. in Ep.

Vtilis etiam: Vt bello & moleſtijs defungare.

Iam Vtilis quoque eadem. Nam ſi in bello perſeueras, quid niſi *tædium ex morâ, periculum ex properantiâ* te manet? Tac. 12. Annal.

Nam ferè *plus impetus, maior conſtantia penes miſeros.* In Agric.

Et fractis rebus violentior vltima virtus. Sil. 1.

Quàm maximè mortiferi morſus eſſe ſolent morientium beſtiarum. Flor. 2. cap. 15.

Adde, quòd *Fortuna belli artem victos quoque docet.* Curt. 3.

Nō diu in eoſdē bellandum:

Nec temerè id præuiſum præcautúmque Lycurgo: qui Rhetram ſiue legem tulit, κολύειν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμύνεσθαι συνεθιζόμενοι πολεμικοὶ γίνωνται: *Vetantem eoſdem hoſtes ſæpiùs impugnare, ne repugnare aſſuefacti, ipſi quoque bellicoſi euaderent.* Plut. in Lycurg.

Pax tuta.

Denique Tuta; quoniam vitas per eam incerta belli. *Melior tutiórque eſt certa pax, quàm ſperata victoria. Illa in tuâ, hæc in deorum manu eſt.* Liu. 30.

Ibid. *Vim Fortunæ reputa, & omnia quæ agimus, ſubiecta eſſe mille caſibus.* *Fortunæ incerta.*

Senec. Herc. Fur. *— nemo ſe tutò diu Periculis offerre tam crebris poteſt.*

Liu. 30. *Omnia audaciſsimè incipientem nuſquam fefellit Fortuna?*

Ibid. Eò magis time. & *ne quanto altiùs elatus es, hoc fœdiùs corruas.* *Quæ in extremo ſæpe pungit.*

Senec. Herc. Oet. *Semel profectò premere felices Deus Cùm cœpit, vrget. hos habent magna exitus.*

Curt. 3. Itaque *illam ipſam Fortunam, quâ aſpirante res tam proſperè geſsiſti, verearis.* *Non ergo irritanda.*

Ibid. Fortuna enim eſt: & *ex his quæ tribuit tibi, quàm mutabilis ſit, reputa.*

Hom. Iliad. σ. Ξυνὸς ἐνυάλιος, καὶ τὸν κτανέοντα κατέκτα.

Mars communis, & interimit quoque iam perimentem.

Liu. 45. *Ideò in ſecundis rebus, nihil in quemquam ſuperbè ac violenter conſulere decet, nec præſenti credere Fortunæ; cùm quid Veſper ferat, incertus ſis.*

Lib. 30. Profectò *ſi in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent dij, non ea ſolùm quæ eueniſſent, ſed etiam quæ euenire poſſent, reputaremus.* *Sapientiã cum eã miſce.*

Ibid. Dabis ergo Pacem, *nec ita aliena appetes, vt de tuis dimices.*

Tac. 12. Annal. Sed qualem? Mitem. Nam *bellorum egregij fines, quoties ignoſcendo tranſigitur.* *Pax tolerabilis eſto.*

Imò benigna. Cogita, *Ignoſcendo populi Romani magnitudinem auxiſſe*: Salluſt. Orat. Philip.

Neque victis quidquam, præter iniuriæ licentiam, eripuiſſe. In Iug.

Quidni imiteris? *Quantâ peruicaciâ in hoſtem, tantâ beneficentiâ aduerſus ſupplices vtendum.* Tac. 12. Annal.

Vti animosè debes tanto munere deorum, dandi auferendíque vitam potens: Sen. 1. de Clement.

Et interdum *contentus eſſe, nihil ex rege victo, præter gloriam, ſumere.* Ibid.

Ex Famâ tuâ hoc erit, imò etiã ex Vſu.

Nam mala, infirma: Si enim duram acerbámque das, quis ſeruabit? *Nec credideris vllum populum, aut hominem denique, in eâ conditione, cuius eum pœniteat, diutiùs quàm neceſſe ſit, manſurum.* Liu. 8.

Viuet ſemper in pectoribus eorum, quidquid iſtuc præſens neceſſitas iniunxerit. Lib. 9.

Et in tempore clamabunt, *Miſeram pacem vel bello benè mutari.* Tac. 3. Annal.

Liberè & verè olim Priuernas ille in Senatu Romano, interrogatus, Qualem ab iis pacem expectarent? *Si bonam dederitis*, inquit, *& fidam, & perpetuam: ſi malam, haud diuturnam.* Liu. 8.

Bona, conſtantiſſima. Veriloquium eſt: *Ibi pacem eſſe fidam, vbi voluntarij pacati ſint, neque eo loco vbi ſeruitutem eſſe velint, fidem ſperandam eſſe.* Ibid.

Inſidiæ tamen cauendæ. Eſto Pax igitur Mitis, ſed in eos qui ex animo eam volunt. Nam ſi qui ſubdolè aut inſidiosè agunt; hôs tales aſtringe.

Veg. 3. cap. 3. *Frequentiùs* enim *conuentionum pacíſque ſimulatio credulis, quàm arma nocuerunt.*

Lib. 3. Polybij hîc dogma aureum: τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων ταττομένους, χρὴ τῶν τοιούτων οὐδενὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λανθάνειν τὰς προαιρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἔχθρας, ἢ συντιθεμένων τὰς φιλίας, πότε τοῖς καιροῖς εἴκοντες, καὶ πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦνται τὰς συνθήκας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομίζοντες εἶναι τῶν καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται· τοῖς δὲ πιστεύοντες, ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν τὸ παραπῖπτον ἐξ ἑτοίμου παραγγέλλωσιν. *Oportet eos qui rebus præſunt, nihil magis curare, quàm vt ne eos lateat quo animo ſint qui aut bella finiunt, aut amicitias conſtituunt. quando temporibus cedentes, & quando reuera animis fracti pacem ineunt. vt illos quidem, tanquam ſubſeſſores & inſidiatores temporum, obſeruent ac caueant: iſtis fidem habentes, tanquam verè ſubditis aut amicis, quidquid euenerit, imperent atque præcipiant.* *Animaduerte.*

Paul. 1. ad Cor. cap. 14. Hominibus ſuaſi hactenus. nunc ad te, ô æternum Numen, qui *non Deus es diſſenſionis, ſed Pacis:* *Oratio pro pace.*

Breues, ſed calidas preces conuerto. O Ierem. cap. 47. *mucro Domini, quouſque non requieſces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & ſile.*

Ex eodẽ cap. 29. *Cogita ſuper nos cogitationes pacis, & non afflictionis; vt des nobis finem & patientiam, & inuocabimus te & viuemus.*

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SEXTI

CAPVT I.

Ad Ciuile bellum ventum. & eius miſeriæ breuiter oculis ſubiectæ.

FINEM Externo bello impoſui: vtinam Ciuilibus malis! quæ *noſtra per tot annos vidit ætas.* Liuius Præfat. Nam huc Ordo me trahit; & definio Ciuile bellum, ARMA SVBDITORVM IN PRINCIPEM MOTA, AVT INTER SESE. Quo nihil miſerius, nihil fœdius, & quod meritò mare ipſum dixerim calamitatum.

Quid ſit Ciuile bellum?

Culmen miſeriarum.

Homerus verè ſcripſit,

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος, Iliad. I.
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος:
Ille nefarius & ſine gente tribúque mihi
eſto,

Formidatũ ijs qui verè ciues.

Qui Ciuile cupit ſerum & exſecrabile bellum.

Cuius mentem explicuit & diffudit
Philip. 12. magis Tullius: *Nec priuatos ſocos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere poteſt, quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat. eúmque ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto.* *Imò quà homines.*

Et re ipsâ quid ſcelerum ab eo abeſt? *In eo ſcelera.*
Salluſt. Orat. Lepid. *quæve humana ſuperant, aut diuina impolluta ſunt?*

Sen. 2. de Irâ. *Caſtra ex unâ parte contraria, & parentum liberorúmque ſacramenta diuerſa.* *Et impietas.*

Lucan. 7. *-- vidêre parentes*
Frontibus aduerſis, fraternáque cominus arma,

Idem 1. *Cognatáſque acies,*

Quid cladium non ei ineſt? *Proſcriptio-* *In eo clades.*
Salluſt. Orat. Lepid. *nes innoxiorum ob diuitias, cruciatus virorum illuſtrium, vaſtæ vrbes ſugâ & cædibus, ciuium miſerorum bona, quaſi* hoſtilis *præda, vænum aut dono dato.*

Tacit. 1. Hiſt. *Occidere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licet.* *Promiſcua cædes.*

5. Hiſt. *Non ætas, non dignitas, quemquam protegit quo minùs ſtuprà cædibus, & cædes ſtupris miſceantur.*

Lucan. 1. *Nobilitas cum plebe perit, latéque vagatur*
Enſis, & à nullo reuocatum eſt pectore ferrum.

Perfidia. Iam minora illa flagitiâ adde. *Fluxam per diſcordias militum fidem:* Tac. 1. Hiſtor.

Nulla Diſciplina. Corruptam *Diſciplinam, quam in pace inexorabilem, diſcordiæ ciuium reſoluunt, paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ:* 1. Hiſt.

Aut obedientia. Ideóque *Pecuniam inter ciuiles diſcordias ferro validiorem.* 2. Hiſt.

Cernimus milites *in omne fas nefáſque auidos aut venales, non ſacro, non profano abſtinentes:* Ibid.

Quippe *obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis.* Ibid.

Sciúntque *per turbas & raptus faciliùs eos ad ciuile bellum impelli.* 1. Hiſt.

Atque vniuersè verùm: *Ciuilibus bellis plus militibus quàm Ducibus licere.* 2. Hiſt.

— Rheni mihi Cæſar in vndis
Dux erat, hic ſocius, facinus quos inquinat, æquat. Lucan. 5.

Variæ tranſitiones. Quid? quòd nec apud togatos & paganos *vſquam fides aut amor? metu ác neceſſitate huc illuc mutantur:* Tac. 1. Hiſt.

Faciles occupantibus, & meliorum incurioſi. 2. Hiſt.

Victoria aſpera: Ad ſummam, *Omnia ſunt in bellis ciuilibus miſera, ſed nihil miſerius quàm ipſa victoria.* Cic. 4. epiſt. ad Famil. epiſt. 9.

Quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores impotentioréſque reddit: vt etſi naturâ tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. Ibid.

Tacit.3. Hiſt. [*Duces enim accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares.* *Nec in poteſtate vincentis.*

Cic.12. epiſt. ad Famil. ep.18. *Bellorum*que *ciuilium hi ſemper exitus, vt non ea ſolùm fiant quæ velit victor, verumetiam vt ijs mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta eſt victoria.*

Plura ſunt in deteſtationem huius peſtis: quæ nimis nota nobis, omitto.

CAPVT II.

De cauſsis ciuilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Priùs de prioribus dictum.

ILLVC tranſeo, vt de Cauſſis eius diſtinctè diſſeram, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo eo cogitandum ſapienti Principi, quàm cauendo. Hoc caput. hic pes rei. & initia profectò ac ſemina Ciuilium motuum reſtinguenda ſunt: aut vbi accenſa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Neceſſariò aut interitus conſequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Cauſſis ἐπιμελῶς & intentè diſſeram: & in herbâ, ſi poſſum, opprimam peſtilentem hanc frugem. *Cardo hic rei, cauere bellum.*

Cauſſæ Ciuilis belli duplices: Remotę, & Propinquæ. Dico illas, QVAE PRIMAE VERAE'QVE CAVSSAE *Cauſſæ Remotæ.*

SVNT, SED MINVS ADHAERENT EFFECTVI, AVT APPARENT. Iſtas, QVAE ORTAE AB ILLIS, EVENTVI CONIVNGVNTVR, ET PALAM SE OSTENDVNT. Priores, Sapientes intuentur: Vulgi oculi, verſi ad iſtas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum & Luxus. Fatum in primis: quia ab euentibus omnis æui certum, Deum velut ſollemniter magna imperia perdere per hanc viam.

Cauſſa propinqua.

[redacted] *gignit ciuiles turbas.*

In ſe magna ruunt. Lætis hunc numina rebus, Lucan. 1.
Creſcendi poſuêre modum.

Licet de omni republicâ præſagias, quod Criſpus de ſuâ: *Ego ſic exiſtimo, quoniam orta omnia intereunt, quâ tempeſtate vrbi Romanæ fatum excidij aduentârit, ciues cum ciuibus manus conſerturos. ita defeſſos & exſangues regi aut nationi prædæ futuros. Aliter, non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, mouere aut contundere queant hoc imperium.* Ad Cæſ.

Europæi notate.

At Luxus etiam cauſſa altera. *Quæ enim alia res ciuiles furores peperit, quàm nimia Felicitas?* Flor 3. cap. 12.

Luxus paulatim quoque eas gignit.

Opes atque Diuitiæ afflixère ſæculi mores, merſámque vitiis ſuis, quaſi ſentinâ, rempublicam peſſumdedêre. Ibid.

Magnificus apparatus conuiuiorum, & ſumptuoſa largitio, nónne ab opulentiâ pariturâ mox Egeſtatem? Ibid.

Cùm.

Tacit. 1. Hiſt. *Cùm ſcilicet rapaciſsimo cuique ac perditiſſimo, non agri aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorum manebunt.* *Ab illo enim æs alienum.*

Indid. Hi tales, *miſcere cuncta, & priuata vulnera, reipublicæ malis operire ſtatuent.* *Ab hoc ſpes nouæ.*

Vell. 2. *Quippe ita ſe res habet, vt publicâ ruinâ quiſque malit, quàm ſuâ proteri; & idem paſſurus, minùs conſpici.*

Sunt igitur iſti gradus:

Lucan. 1. *Non auro tectiſve modus, menſáſque priores*
Aſpernata fames.

Ibid. *Hinc vſura vorax, auidúmque in tempora fœnus,*
Et concuſſa fides, & multis vtile bellum.

Atque hæ duæ Remotæ illæ cauſſæ ſunt. quod in eas remedium? in alteram nullum. Fruſtrà cum Fato pugnes, id eſt diuino decreto. *Ita Fato placuit nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.* *Remediū aut ſolatium potius, in Fatum.* Sen. Cõſol. ad Helu.

Id. Ep. *Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cælum, non totus hic rerum omnium contextus. Quamuis Deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, ſed illum ex hoc curſu dies aliquis deijciet.*

Ibid. *Certis eunt cuncta temporibus. naſci debent, creſcere, exſtingui.*

At in Luxum (ſi in tempore prouides) firmum auxilium habes à noſtrâ * Cenſurâ. * *Supra. lib. 4. cap. 11.*

CAPVT III.

De cauſis Propinquis belli ciuilis. Eæ tres. Factio prima eſt: eius pernicies in omni ſtatu, & ſint ne diſſidia vnquam vſui?

HÆc igitur ſunt, vt poëta ait,
--publica belli
Semina, quæ populos ſemper merſere poten- Lucan.
tes.

Venio ad Propinquas cauſſas: quæ tres occurrunt, Factio, Seditio, Tyrannis. Factionem nomino, PAVCORVM AVT PLVRIVM INTER SE COITIONEM, ET CVM ALIIS DISSENSVM. Cui origo ſæpe à priuatis, aut publicis familiarum Odiis: ſæpiùs ab Ambitione, dum quiſque præire vult, aliúmque detrahere: & huic fini conſpirant. *Nemo enim eorum qui in rep. verſantur, quos vincat, ſed à quibus vincatur aſpicit.* Senec. ep. 84.

Definita Factio. Fons Factionis, Odium: Aut Ambitio.

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non reſpicit. Indid.

Trudunt igitur ſe, vt fluctus fluctum. atque inde contentio, odia, bellum. *Factiones fuêre, eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames morbíve, quæq; alia in Deûm iras, velut vltima publicorum malorum, vertunt.* Liu. 3.

Peſtis hæc mera ſtatuum.

Nam quòd quidam hodie malè callidi eas etiam approbant, & negant Prin-

Aulici cõſiliarÿ probant:

Tacit. Agric. cipi *quidquam aduerſus ſubditos vtilius, quàm ſi in commune non conſulant:*

Heu quàm errant! Cùm enim duplex, vt in definitione oſtendi, Factio ſit, Paucorum aut Plurium: pernicioſa vtraque. & hæc quidem palàm, quæ viribus freta ſtatim ad manus & arma tendit: & plerumque *pars quæ domeſtico certamine inferior eſt, externo potius ſe applicat, quàm ciui cedat.* *Improbe.* *Factio popularis noxa.* Liu. 34.

Sed nec prior illa minùs exitiabilis, quæ inter Paucos & potẽtes. Nam paullatim, vt Philoſophus quoque adnotat, αἱ τῶν γνωρίμων στάσεις συναπολαύειν ποιοῦσι καὶ τὴν ὅλην πόλιν. *Nobilium factiones trahunt ad ſe & in partes vniuerſum etiam populum.* *Factio potẽtum noxia.* Ariſt. 5. Polit. cap. 4.

Cic. De Aruſp. reſponſ. Imò ægriùs hi placantur. *neque alius ſolet eſſe diſcordiarum exitus inter claros & potentes viros, niſi aut vniuerſus interitus, aut victoris dominatus & regnum.*

Quomodo igitur vtiles? nam hæc ferè atque hodie etiam ſumus edocti. Illud quidem fateor, haud ab re eſſe, leuiter inter ſe diſſentire finitima opida aut prouincias: ſed leuiter, & hoc vno bono ne in te conſpirent. Cato in familiâ ſuâ id ſpectauit: qui ἀεί τινα στάσιν ἔχειν τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν καὶ δεδοικώς: *ſemper contentiunculas aliquas aut diſſenſum inter ſeruos callidè ferebat, ſuſpectam habens nimiam concordiam eorum metuénſque.* *Gallia loquitur.* *Tamen aliqua diſſidia vſui.* *Sed exigua.* Plut. Caton.

Nec malè hîc illud applicauerim: *Societas noſtra lapidũ fornicationi ſimilima eſt, quæ caſura niſi inuicem obſtarent, hoc ipſo continetur.* Senec. ep. 97.

Et inter finitimos recepta. Talem igitur aliquem diſſenſum, & *ſolita inter accolas odia,* Tacit. 5. Hiſt.

Factiones legibus premendæ: Fortaſſe tolerem: at nunquam veras illas, præſertim inter Nobiles, factiones. Imò τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ στάσεις, ait princeps Philoſophus, καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν: *Nobilium contentiones & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.* Ariſt. 5. Polit. cap. 8.

Earúmque inſignia. Neque inſignia vlla, aut diſcrimina Nominum Veſtiúmque permittere: ſaluberrimè olim à Mæcenate monitum, ad Auguſtum. Κάλλιστον, inquit, τάς τε ἔχθρας καὶ φιλοτιμίας τὰς πρὸς ἀλλήλους παντάπασιν ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπωνυμίας τινὰς καινὰς, μήτ' ἄλλο τι ἐξ οὗ διενεχθήσονταί τισιν, ἐφιέναι σφίσι ποιεῖσθαι: *Optimum verò inimicitias omnes & ambitioſa certamina prorſus excindere, atque adeò nec Nomina noua, aut aliud quid, ex quo oriri diſsidia poſsint, ipſis permittere.* Dio 52.

Et ſemina. Atque hæc talia in ſemine comprimẽda. καὶ ἀρχομένων δεῖ τῶν τοιούτων εὐλαβεῖσθαι, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων στάσεις: *Incipientia iſta cauenda ſunt, & diſsipandæ magiſtratuum aut potentium contentiones.* Ariſt. 5. Polit. cap. 8.

Parua enim *ſæpe ſcintilla neglecta magnum excitauit incendium.* Curt. 6.

Liu. 34. Et ſemper *ab hoc genere ſummum periculũ eſt, ſi cœtus, & conſilia, & ſecretas conſultationes eſſe ſinas.* *Vetandi cœtus.*

CAPVT IV.

Cauſſa altera è Propinquis. Seditio, eius Origo, Progreſſus, Remedia, diſtinctè explicata.

IAM Seditio etiam cauſſa Ciuilis belli. quam definio, MVLTITVDINIS IN PRINCIPEM AVT MAGISTRATVS, SVBITVM ET VIOLENTVM MOTVM. De cuius Origine, Progreſſu, Remediis vtiliter & ordine dicam. Origo ei à cauſſis variis. Sæpe ab oppreſſione aut metu. cùm *imminentium periculorum remedium, ipſa pericula arbitrati.* *Definita Seditio.* *Eius origo varia: Vt oppreſſio,*

Conſternantur ad arma. Ariſtoteles cauſſam hanc diſcretè tetigit: Διὰ δὲ φόβον, inquit, στασιάζουσιν οἵ τε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι: *Ob metum ſeditiones mouent, tam hi qui fecêre iniuriam, metuentes pœnam; quàm ij, qui in ſe exſpectant, præuenire volentes priuſquam ea inferatur.* *Aut metus.* 5. Polit. cap. 3.

Ab indulgentiâ etiam, & rebus laxis. quomodo Appius apud Liuium dixit, *Non miſeriis, ſed licentiâ tantum concitum turbarum: & laſciuire magis plebem, quàm ſæuire.* *Laxitas nimia.* Liu. 2.

Anguſtia. Sæpe etiam ab Inopiâ, & rebus artis. *Semper* enim *in ciuitate quibus opes nullæ ſunt, bonis inuident; vetera odêre, noua expetunt; odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudent.* Sall. Iugurth.

Tribunitij ſpiritus. Denique ſæpiſſimè à Ducibus, cùm Tribuni quidam exagitant & ſigniferi turbarum. Nam *multitudo omnis, ſicut mare, per ſe immobilis eſt:* Liu. 28.

Æoli iſti excitant: & *cauſſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt, reliqui contagione inſaniunt.* Ibid.

Quos operæ eſt, vt tibi deſcribam. Sunt in eâ claſſe primùm, Ambitioſi aliquot homines. qui *priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei niſi per diſcordias habent.* *Quos Ambitio impellit;* Tac. 11. Annal.

Quíque *honores quos quietâ republicâ deſperant, perturbatâ conſequi ſe poſſe arbitrantur.* Cic. 2. in Cat.

Quos æs alienum. Secundò, Obærati & re familiari perditâ. quibus ſcilicet *afflicta fides in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutiſſimi.* Tac. 1. Hiſt.

Quibus quies in ſeditionibus, in pace turbæ ſunt. Salluſt. Orat. Philip.

Ideóque auidè *tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt.* Ibid.

Quos inſita vanitas. Tertiò etiam Vani quidam & ventoſi. qui *non tam præmiis periculorum, quàm ipſis periculis læti, pro certis & olim partis; noua, ambigua, ancipitia malunt.* Tacit. 2. Hiſt.

Hæc origo eſt, hæ cauſſæ & flabella: at Progreſſus iſte. Hi tales variâ arte *imperitos animos impellunt.* *Progreſſus & augmenta ſeditionum.*

1.Ann. *(see above)*

Ibid. Primò clàm, & *nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregantes.*

1.Hiſt. Illîc *inſerunt querelas, & ambiguos de Principe ſermones, quæq; alia turbamenta vulgi.*

1.Ann. Mox etiam, *promptis iam & aliis ſeditionis miniſtris,*

4.Hiſt. Agunt audaciùs: & palàm *Libertas ac ſpecioſa nomina prætexuntur.*

16.Annal. Sed quàm falsò? Nam *vt imperium euertant, Libertatem præferunt; ſi euerterint, ipſam aggredientur.* *Libertas & tutela publica, prætexi ſolita.*

4.Hiſt. *Nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadem iſta vocabula vſurparet.*

1.Ann. *Adſtrepit* tamen *his vulgus.* *Vulgus leue & credulũ.*

1.Hiſt. Primò *leuiſſimus quiſque, & futuri improuidus, ſpe vanâ tumens:*

Ibid. Mox, *quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuêre.*

Atque hîc regnum obtinent feruidi maximè & procaces: quíque *inclementer in Principem inuehi ſoliti, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerunt.* *Calidi hic regnant.*

3.Hiſt.

Ibid. Nam iſti *apertè deſcendiſſe in cauſſam videntur:*

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SEXTI

CAPVT I.

Ad Ciuile bellum ventum. & eius miſeriæ breuiter oculis ſubiectæ.

FINEM Externo bello impoſui: vtinam Ciuilibus malis! quæ *noſtra per tot annos vidit ætas.* Liuius Præfat.

Quid ſit Ciuile bellum? Nam huc Ordo me trahit; & definio Ciuile bellum, ARMA SVBDITORVM IN PRINCIPEM MOTA, AVT INTER SESE. *Culmen miſeriarum.* Quo nihil miſerius, nihil fœdius, & quod meritò mare ipſum dixerim calamitatum.

Homerus verè ſcripſit,

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος, Iliad. I.
Formidatū ijs qui verè ciues. Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος:
Ille nefarius & ſine gente tribúque mihi eſto,

Qui Ciuile cupit ferum & exſecrabile bellum.

Cuius mentem explicuit & diffudit
Philip. 12. magis Tullius: *Nec priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere poteſt, quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat. eúmque ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto.* Imò quã homines.

Et re ipsâ quid ſcelerum ab eo abeſt? In eo ſcelera.
Salluſt. Orat. Lepid. *queve humana ſuperant, aut diuina impolluta ſunt?*

Sen. 2. de Irâ. *Caſtra ex unâ parte contraria, & parentum liberorúmque ſacramenta diuerſa.* Et impietas.

Lucan. 7. *-- videre parentes*
Frontibus aduerſis, fraternáque cominus arma,

Idem 1. *Cognatáſque acies,*

Quid cladium non ei ineſt? *Proſcriptiones innoxiorum ob diuitias, cruciatus virorum illuſtrium, vaſtæ vrbes fugâ & cædibus, ciuium miſerorum bona, quaſi* hoſtilis *præda, venum aut dono dato.* In eo clades.
Salluſt. Orat. Lepid.

Tacit. 1. Hiſt. *Occidere palàm, ignoſcere non niſi fallendo licet.* Promiſcua cædes.

3. Hiſt. *Non ætas, non dignitas, quemquam protegit quo minùs ſtupra cædibus, & cædes ſtupris miſceantur.*

Lucan. 1. *Nobilitas cum plebe perit, latéque vagatur*
Enſis, & à nullo reuocatum eſt pectore ferrum.

Perfidia. Iam minora illa flagitiâ adde. *Fluxam per diſcordias militum fidem:* Tac. 2. Hiſtor.

Nulla Diſciplina. Corruptam *Diſciplinam. quam in pace inexorabilem, diſcordiæ ciuium reſoluunt, paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ:* 1. Hiſt.

Aut obedientia. Ideóque *Pecuniam inter ciuiles diſcordias ferro validiorem.* 2. Hiſt.

Cernimus milites *in omne fas nefáſque auidos aut venales, non ſacro, non profano abſtinentes:* Ibid.

Quippe *obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis.* Ibid.

Sciúntque *per turbas & raptus faciliùs eos ad ciuile bellum impelli.* 1. Hiſt.

Atque vniuersè verùm: *Ciuilibus bellis plus militibus quàm Ducibus licere.* 2. Hiſt.

— Rheni mihi Cæſar in vndis Lucan. 5.
Dux erat, hic ſocius, facinus quos inquinat, æquat.

Varia tranſitiones. Quid? quòd nec apud togatos & paganos *vſquam fides aut amor? metu àc neceſſitate huc illuc mutantur:* Tac. 1. Hiſt.

Faciles occupantibus, & meliorum incurioſi. 2. Hiſt.

Victoria aſpera: Ad ſummam, *Omnia ſunt in bellis ciuilibus miſera, ſed nihil miſerius quàm ipſa victoria.* Cic. 4. epiſt. ad Famil. epiſt. 9.

Quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eoſipſos ferociores impotentioréſque reddit: vt etſi naturâ tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. Ibid.

Tacit.3. Hiſt. [*Duces enim accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares.*] *Nec in poteſtate vincentiu.*

Cic.12. epiſt. ad Famil. ep.18. *Bellorum*que *ciuilium hi ſemper exitus, vt non ea ſolùm fiant quæ velit victor, verumetiam vt ijs mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta eſt victoria.*

Plura ſunt in deteſtationem huius peſtis: quæ nimis nota nobis, omitto.

CAPVT II.

De cauſsis ciuilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Priùs de prioribus dictum.

ILLVC tranſeo, vt de Cauſſis eius diſtinctè diſſeram, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo eo cogitandum ſapienti Principi, quàm cauendo. Hoc caput. hic pes rei. & initia profectò ac ſemina Ciuilium motuum reſtinguenda ſunt: aut vbi accenſa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Neceſſariò aut interitus conſequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Cauſſis ἐπιμελῶς & intentè diſſeram: & in herbâ, ſi poſſum, opprimam peſtilentem hanc frugem. *Cardo hic rei, cauere bellum.*

Cauſſæ Ciuilis belli duplices: Remotę, & Propinquæ. Dico illas, QVAE PRIMAE VERAEQVE CAVSSAE *Cauſſa Remota.*

SVNT, SED MINVS ADHAERENT
EFFECTVI, AVT APPARENT.
Cauſſæ Iſtas, QVAE ORTAE AB ILLIS,
propin- EVENTVI CONIVNGVNTVR, ET
quæ. PALAM SE OSTENDVNT. Priores,
Sapientes intuentur: Vulgi oculi, verſi ad
[redacted] iſtas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum &
Luxus. Fatum in primis: quia ab euenti-
gignit bus omnis æui certum, Deum velut ſol-
ciuiles lemniter magna imperia perdere per
turbas. hanc viam.

In ſe magna ruunt. Lætis hunc numina rebus, Lucan. 1.
Creſcendi poſuêre modum.

Licet de omni republicâ præſagias, quod Criſpus de ſuâ: *Ego ſic exiſtimo, quoniam orta omnia intereunt, quâ tempeſtate urbi* (Ad Cæſ.)
Europæi *Romanæ fatum excidij aduentârit, ciues cum ci-*
notate. *uibus manus conſerturos. ita defeſſos & ex-*
ſangues regi aut nationi prædæ futuros. Aliter, non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, mouere aut contundere queant hoc imperium.

Luxus At Luxus etiam cauſſa altera. *Quæ* Flor 3.
paula- *enim alia res ciuiles furores peperit, quàm nimia* cap. 12.
tim quo- *Felicitas?*
que eas
gignit. *Opes atque Diuitiæ afflixêre ſæculi mores, mer-* Ibid.
ſámque vitiis ſuis, quaſi ſentinâ, rempublicam peſſumdedêre.

Magnificus apparatus conuiuiorum, & ſumptuoſa largitio, nónne ab opulentiâ paritura mox Egeſtatem? Ibid.

Tacit. 1. Hiſt. *Cùm* ſcilicet *rapaciſſimo cuique ac perditiſſimo, non agri aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorum manebunt.* *Ab illo enim as alienum.*

Indid. Hi tales, *miſcere cuncta, & priuata vulnera, reipublicæ malis operire ſtatuent.* *Ab hoc ſpes noua.*

Vell. 2. *Quippe ita ſe res habet, vt publicâ ruinâ quiſque malit, quàm ſuâ proteri; & idem paſſurus, minùs conſpici.*

Sunt igitur iſti gradus:

Lucan. 1.
Non auro tectíſve modus, menſáſque priores
Aſpernata fames.

Ibid.
Hinc vſura vorax, auidúmque in tempora fœnus,
Et concuſſa fides, & multis vtile bellum.

Atque hæ duæ Remotæ illæ cauſſæ ſunt. quod in eas remedium? in alteram nullum. Fruſtrà cum Fato pugnes, id eſt diuino decreto. *Ita Fato placuit nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.* *Remediũ aut ſolatium potius, in Fatum.* Sen. Cõſol. ad Helu.

Id. Ep. *Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cælum, non totus hic rerum omnium contextus. Quamuis Deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, ſed illum ex hoc curſu dies aliquis deijciet.*

Ibid. *Certis eunt cuncta temporibus. naſci debent, creſcere, exſtingui.*

At in Luxum (ſi in tempore prouides) firmum auxilium habes à noſtrâ * Cenſurâ. * Supra. lib. 4. cap. 11.

CAPVT III.

De cauſis Propinquis belli ciuilis. Eæ tres. Factio prima eſt: eius pernicies in omni ſtatu, & ſint ne diſsidia vnquam vſui?

HÆc igitur ſunt, vt poëta ait,

--publica belli

Semina, quæ populos ſemper merſère poten-tes. Lucan.

Venio ad Propinquas cauſſas: quæ tres occurrunt, Factio, Seditio, Tyrannis. Fa-

Definita Factio. ctionem nomino, PAVCORVM AVT PLVRIVM INTER SE COITIONEM, ET CVM ALIIS DISSENSVM. Cui origo ſæpe à priuatis, aut pu-

Fons Factionis, Odium: Aut Ambitio. blicis familiarum Odiis: ſæpiùs ab Ambitione, dum quiſque præire vult, aliúmque detrahere: & huic fini conſpirant. *Nemo enim eorum qui in rep. verſantur, quos vincat, ſed à quibus vincatur aſpicit.* Senec. ep. 84.

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non reſpicit. Indid.

Peſtis hæc imperiorum. Trudunt igitur ſe, vt fluctus fluctum. atque inde contentio, odia, bellum. *Factiones fuère, erúntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames morbíve, queq; alia in Deûm iras, velut vltima publicorum malorum, vertunt.* Liu. 3.

Aulici cõſiliarij probant: Nam quòd quidam hodie malè callidi eas etiam approbant, & negant Prin-

Tacit. Agric. cipi *quidquam aduerſus ſubditos vtilius, quàm ſi in commune non conſulant:*

Heu quàm errant! Cùm enim duplex, vt in definitione oſtendi, Factio ſit, Paucorum aut Plurium: pernicioſa vtraque. & hæc quidem palàm, quæ viribus freta ſtatim ad manus & arma tendit: & plerumque *pars quæ domeſtico certamine inferior eſt, externo potius ſe applicat, quàm ciui cedat.* *Improbe.* *Factio popularis noxa.* Liu. 34.

Sed nec prior illa minùs exitiabilis, quæ inter Paucos & potẽtes. Nam paullatim, vt Philoſophus quoque adnotat, *αἱ τῶν γνωρίμων στάσεις συναπολαύειν ποιοῦσι καὶ τὴν ὅλην πόλιν. Nobilium factiones trahunt ad ſe & in partes vniuerſum etiam populum.* *Factio potẽtum noxia.* Ariſt. 5. Polit. cap. 4.

Cic. De Aruſp. reſponſ. Imò ægriùs hi placantur. *neque alius ſolet eſſe diſcordiarum exitus inter claros & potentes viros, niſi aut vniuerſus interitus, aut victoris dominatus & regnum.*

Quomodo igitur vtiles? nam hæc exemplis herè atque hodie etiam ſumus edocti. Illud quidem fateor, haud ab re eſſe, leuiter inter ſe diſſentire finitima opida aut prouincias: ſed leuiter, & hoc vno bono ne in te conſpirent. Cato in familiâ ſuâ id ſpectauit: qui *ἀεί τινα στάσιν ἔχειν τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν καὶ δεδοικώς: ſemper contentiunculas aliquas aut diſſenſum inter ſeruos callidè ſerebat, ſuſpectam habens nimiam cõcordiam eorum metuénſque.* *Gallia loquitur.* *Tamen aliqua diſſidia vſui.* Plut. Caton. *Sed exigua.*

Nec malè hîc illud applicauerim: *Societas noſtra lapidũ fornicationi ſimilima eſt, quæ caſura niſi inuicem obſtarent, hoc ipſo continetur.* Senec. ep. 97.

Et inter finitimos recepta. Talem igitur aliquem diſſenſum, & *ſolita inter accolas odia,* Tacit. 5. Hiſt.

Factiones legibus premenda: Fortaſſe tolerem: at nunquam veras illas, præſertim inter Nobiles, factiones. Imò τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ ςάσεις, ait princeps Philoſophus, καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν: *Nobilium contentiones & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.* Ariſt. 5. Polit. cap. 8.

Earúmque inſignia. Neque inſignia vlla, aut diſcrimina Nominum Veſtiúmque permittere: ſaluberrimè olim à Mæcenate monitum, ad Auguſtum. Κάλλιςον, inquit, τάς τε ἔχθρας καὶ φιλοτιμίας τὰς πρὸς ἀλλήλους παντάπασιν ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπωνυμίας τινὰς καινὰς, μήτ᾽ ἄλλο τι ἐξ οὗ διενεχθήσονταί τισιν, ἐφιέναι σφίσι ποιεῖσθαι: *Optimum verò inimicitias omnes & ambitioſa certamina prorſus excindere, atque adeò nec Nomina noua, aut aliud quid, ex quo oriri diſsidia poſsint, ipſis permittere.* Dio 52.

Et ſemina. Atque hæc talia in ſemine comprimẽda. καὶ ἀρχομένων δεῖ τῶν τοιούτων εὐλαβεῖσθαι, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων ςάσεις: *Incipientia iſta cauenda ſunt, & diſsipandæ magiſtratuum aut potentium contentiones.* Ariſt. 5. Polit. cap. 8.

Parua enim *ſæpe ſcintilla neglecta magnum excitant incendium.* Curt. 6.

Liu. 34. Et ſemper *ab hoc genere ſummum periculũ eſt, ſi cœtus, & conſilia, & ſecretas conſultationes eſſe ſinas.* *Vetandi cœtus.*

CAPVT IV.

Cauſſa altera è Propinquis. Seditio, eius Origo, Progreſſus, Remedia, diſtinctè explicata.

IAM Seditio etiam cauſſa Ciuilis belli. quam definio, MVLTITVDINIS IN PRINCIPEM AVT MAGISTRATVS, SVBITVM ET VIOLENTVM MOTVM. De cuius Origine, Progreſſu, Remediis vtiliter & ordine dicam. Origo ei à cauſſis variis. Sæpe ab oppreſſione aut metu. cùm *imminentium periculorum remedium, ipſa pericula arbitrati.* *Definita Seditio.* *Eius origo varia: Vt oppreſſio,*

Conſternantur ad arma. Ariſtoteles cauſſam hanc diſcretè tetigit: Διὰ δὲ φόβον, inquit, στασιάζουσιν οἵτε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι: *Ob metum ſeditiones mouent, tam hi qui fecêre iniuriam, metuentes pœnam; quàm iĳ, qui in ſe exſpectant, præuenire volentes priuſquam ea inferatur.* 5. Polit. cap. 3. *Aut metus.*

Ab indulgentiâ etiam, & rebus laxis. quomodo Appius apud Liuium dixit, *Non miſeriis, ſed licentiâ tantum concitum turbarum: & laſciuire magis plebem, quàm ſæuire.* *Laxitas nimia.* Liu. 2.

Anguſtia. Sæpe etiam ab Inopiâ, & rebus artis. *Semper* enim *in ciuitate quibus opes nullæ ſunt, bonis inuident; vetera odêre, noua expetunt; odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudent.* Sall. Iugurth.

Tribuni, & ſpiritus. Denique ſæpiſſimè à Ducibus, cùm Tribuni quidam exagitant & ſigniferi turbarum. Nam *multitudo omnis, ſicut mare, per ſe immobilis eſt:* Liu. 28.

Æoli iſti excitant: & *cauſſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt, reliqui contagione inſaniunt.* Ibid.

Quos operæ eſt, vt tibi deſcribam. Sunt in eâ claſſe primùm, Ambitioſi aliquot homines. qui *priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei niſi per diſcordias habent.* *Quos Ambitio impellit;* Tac. 11. Annal.

Quíque *honores quos quietâ republicâ deſperant, perturbatâ conſequi ſe poſſe arbitrantur.* Cic. 2. in Cat.

Quos æs alienum. Secundò, Obærati & re familiari perditâ. quibus ſcilicet *afflicta fides in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutiſſimi.* Tac. 1. Hiſt.

Quibus quies in ſeditionibus, in pace turbæ ſunt. Salluſt. Orat. Philip.

Ideóque auidè *tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt.* Ibid.

Quos inſita vanitas. Tertiò etiam Vani quidam & ventoſi. qui *non tam præmiis periculorum, quàm ipſis periculis læti, pro certis & olim partis; noua, ambigua, ancipitia malunt.* Tacit. 2. Hiſt.

Hæc origo eſt, hæ cauſſæ & flabella: at Progreſſus iſte. Hi tales variâ arte *im-peritos animos impellunt.* — 1.Ann. — *Progreſſus & augmenta ſeditionum.*

Ibid. Primò clàm, & *nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregantes.*

1.Hiſt. Illîc *inſerunt querelas, & ambiguos de Principe ſermones, quæq; alia turbamenta vulgi.*

1.Ann. Mox etiam, *promptis iam & aliis ſeditionis miniſtris,*

4.Hiſt. Agunt audaciùs: & palàm *Libertas ac ſpecioſa nomina prætexuntur.*

16.Annal. Sed quàm falsò? Nam *vt imperium euertant, Libertatem præferunt; ſi euerterint, ipſam aggredientur.* — *Libertas & tutela publica, prætexi ſolita.*

4.Hiſt. *Nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadem iſta vocabula vſurparet.*

1.Ann. *Adſtrepit* tamen *his vulgus.* — *Vulgus leue & credulũ.*

1.Hiſt. Primò *leuiſſimus quiſque, & futuri improuidus, ſpe vanâ tumens:*

Indid. Mox, *quod in ſeditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuêre.*

Atque hîc regnum obtinent feruidi maximè & procaces: quíque *inclementer in Principem inuehi ſoliti, nihil ſpei ſibi inter aduerſa reliquerunt.* — 3.Hiſt. — *Calidi hîc regnant.*

Ibid. Nam iſti *apertè deſcendiſſe in cauſſam videntur:*

Grati ſemper vulgo. *Eóque* plebi *gratiores, culpa vel gloriæ ſocij.* Ibid.

Ad ſummam, *quanto quis audaciâ promptus, tanto magis fidus, rebúſque motis potior habetur.* 1. Ann.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς: Prouerbialis verſ.

In turbis etiam prauus ſortitur honorem.

Remedia in principio adhibenda. Progreſſus eſt iſte: ſed quæ Remedia? iam dabo. Suadeo vt in tempore occurras. Nam ſæpe *modicis remediis primi motus conſedêre.* Tac. 14. Annal.

Omne malum naſcens facilè opprimitur: inueteratum, fit plerumque robuſtius. Cicer. Phil. 5.

Vide igitur, ſi *incipiens & nondum adulta ſeditio melioribus conſiliis flectetur.* Tac. 1. Hiſt.

Per interpretes placandi turbidi: Mitte qui moneant, ſuadeant: & præſertim eos, quibus *facundia adſit, mulcendíque vulgum artes, & auctoritas.* 3. Hiſt.

Non etiam tu ipſe eas? haud temerè. & malo vt *integra auctoritas tua maioribus remedijs ſeruetur.* 1. Hiſt.

Interdum per teipſum. Tamen interdum haud abnuam, *præſidium te ab audaciâ mutuari.* 1. Ann.

Fecit magnus Cæſar: &

---ſtetit aggere fulti Lucan. 5.
Ceſpitis, intrepidus vultu, meruítque timeri
Nil metuens.

Etiam *Diuus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit.* Tacit. 1. Annal.

1. Hiſt. Cur non tu idem in re ancipiti, & *vbi periculoſior ſit quies, quàm temeritas?*

Aude, illi metuent: & *Forte aliquod factum eos terret.*

Lucan. 5. *Deteget imbelles animos nil fortiter auſa Seditio, tantúmque fugam meditata iuuentus.*

Ex Liu. 7. Nam plebem noſce. *ferocior* illa *ad rebellandum, quàm ad bellandum:* *Plebs incipit magis, quā patrat.*

Idem 6. Eíque inſitum *tentare magis, quàm tueri libertatem.*

Curt. 9. Audi vaticinium: *Omnis multitudo, maximè militaris, mobili impetu fertur. Ita ſeditionis non remedia, quàm principia, maiora ſunt.* *Leui re ſedatur.*

Titinnius. *Coquus magnum aënum quando feruit, paullâ confutat truâ.*

Tacit. 1. Annal. Quid tamen ſi coaluit & iam fortis eſt Seditio? nempe *fortioribus remedijs agendum:* *Interdū tamē vi comprimenda:*

Ibid. Et *ſi imperium detractetur, bello certandum.*

1. Hiſt. Nec tamen ſtatim. *Da malorum pœnitentiæ, bonorum conſenſui ſpacium.* *Sed lentâ.*

Liu. 2. Cogita *diem forſitan tempúſque ipſum leniturum iras, ſanitatémque animis allaturum.*

Tacit 1. Annal. Intereà variè *ſpem offer, metum intende.* *Varijs artibus verſanda.*

Tacit. Sed imprimis per artes diuelle eos ac disiunge: *quo remedio tutiſſimè conſenſus multitudinis tollitur.* *Disiungenda.*

Liu. 2. Quoſdam occultis præmiis ad te allice. *neque vnquam deerunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quæſitam.* *Corrumpenda.*

Fallenda. Quoſdam ſubdolè ad ipſos mitte: qui eadem *velle ſimulent, quò plus auctoritatis conſilüs inſit.* Tacit. 2. Hiſt.

Verbis demulcenda. Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam *verba apud eos plurimum valent.* 4. Hiſt.

Τὸν μὲν λύκον οὔ φασι τῶν ὤτων κρατεῖν· δῆμον δὲ καὶ πόλιν ἐκ τῶν ὤτων ἄγειν δεῖ μάλιστα: *Lupum aiunt auribus non teneri: at populum & ciuitatem auribus maximè oportet ducere.* Plut. Polit.

Ambiguis promiſſis inducenda. Offer blanda, imò ambiguè promitte. quid refert? facilè mox *irrita facies, quæ per ſeditionem expreſſerint.* Tac. 1. Annal.

Ego bonum hunc dolum toto oſtio admitto. Falle, falle potiùs, quàm cæde. Quòd ſi quid hîc maculæ; elui id velim

Sed inducta, clemẽter habẽda. clementiâ & lenitate. Ad te redierunt? ne ſæui. *Omnium culpa fuit, paucorum ſit pœna.* Ex Tac. Hiſt. 1.

Capita ſaltẽ puniuntor. Abundè ſatis, ſi *nefariæ ſeditionis auctores ſanguine luant, quod admiſerunt.* Liu. 28.

Imò *ſi vnus altérve, maximè prompti, ſubuertantur.* Tac. 4. Annal.

- *Quidquid multis peccatur, inultum eſt.* Lucan. 5.

Vnde orta culpa eſt, ibi pœna conſiſtat. Liu. 38.

Et ſcito *ad multitudinem, caſtigationem ſatis eſſe.* Ibid.

Inquiſitio tollitor. Sed nec in conſcios inquire. Bonâ fide ſecuri omnes ſint: & Tyberij exemplo, *quamquam multi ſuſtentaſſe opibus, iuuiſſe conſiliis dicentur: haud quæres.* Tac. 2. Annal.

CAPVT V.

De Tyrannide. quid ea ſit, & eius ingenium? mala ſubiecta oculis: quæſitúmque, tollenda ea, an toleranda?

TERTIA inter Ciuilis belli cauſſas, Tyrannis. Quid ea eſt? VIOLENTVM VNIVS IMPERIVM, PRAETER MORES ET LEGES. Aio Violentum. quia in communi omnium odio, neceſſariò Tyrannus decurrit ad hoc aſylum. *Definitio Tyrannidis.* *Vis ei adhæret:*

Senec. Herc. Fur.

Quod ciuibus tenere te inuitis ſcias,
Strictus tuetur enſis.

Præter alia, hoc inter Regem Tyrannúmque diſcrimen eſt: *quòd alter arma habet, quibus in munimentum pacis vtitur; alter vt magno timore magna odia compeſcat.* *Et terror.*

Sen. 1. de Clement.

Aio etiam, Præter mores aut leges. Nam apud Tyrannos *Sine lege eſt.*

Senec. Herc. Fur.

Ius eſt in armis, opprimit leges timor.

Tacit. Agric.

Auferre, trucidare, rapere, falſis nominibus Imperium; atque vbi ſolitudinem fecerint, Pacem appellant.

Specie tamen aliquâ legum, euertunt leges: & habent huic rei Delatores. quod *genus hominum publico exitio repertum, nec pœnis vnquam ſatis coërcitum, per præmia eliciunt.* *Sine bono vllo iure.*

Tac. 4. Annal.

Amat delatores. Atque vt *quis diſtrictior accuſator, apud eos velut ſacroſanctus eſt: leues, ignobiles, pœnis adficiũntur.* Ibid.

Tuetur malos. Itaque ſub iis *quàm quiſque peſſimè fecit, tam maximè tutus eſt.* Salluſt.

Tyrannis enim *boni quàm mali ſuſpectiores ſunt, ſempérque aliena virtus formidoloſa eſt.* Id. Cat.

Odit formidátq; bonos, aut illuſtres. Inde *ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ.* Tacit. Agric.

Nobilitas, opes, omiſſi geſtíque honores, pro crimine: & ob virtutes certiſſimum exitium. 1. Hiſt.

Etiam doctos. Imò etiam ob Doctrinam. Nam *pellũt Sapientiæ profeſſores, & omnes bonas artes in exſilium agunt.* In Agricol.

Quid ita? *nequid vſquam honeſti oculis occurrat.* Ibid.

Ipſi enim vitioſiſſimi, *inimicas vitiis artes, non odio magis, quàm reuerentiâ relegant.* Plin. Paneg.

Scriptores & ſcripta auerſatur. Quin metu apud poſteros infamiæ, ſæuiunt in ipſa Scripta: & *monumenta clariſſimorum ingeniorum in foro ac comitio vrunt.* Tacit. Agric.

Fruſtrà abolet. At non etiam *illo igne abolent vocem populi, & conſcientiam generis humani.* Ibid.

Mihi *ſecordiam eorum irridere libet, qui præſenti potentiâ freti, credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam.* 4. Ann.

Deus maior & *Nam contrà, punitis ingeniis gliſcit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eâdem ſæuitiâ* Ibid.

vſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam perêre. *melior ſeruat.*

Hæc Facta Tyrannorum: qui Fructus? *Odioſa* acerbi. Sunt enim in omnium odio: & *omnibus:*
Plin. Paneg. *malos Principes deteſtantur, etiam qui malos faciunt.*

Tacit. 2. Hiſt. In aſſiduo Metu: & *ad omnes ſuſpiciones pauidi.* *Omnes viciſſim metuent.*

In Agricol. Ideò *adimunt per inquiſitiones loquendi audiendíque commercium.*

Sen. 1. de Clemen. Nec linguas ſolùm, ſed *omnium manus obſeruant, & eo quoque tempore quo non captātur, peti ſe iudicant, nullúmque momentum immune à metu habent.*

Claud. 4. Conſ. Honor.

-- Sors iſta Tyrannis
Conuenit: inuideant claris, fortéſque trucident,
Muniti gladiis viuant, ſeptíque venenis,
Ancipites habeant arces, trepidíque minentur.

Adde cruciatus & tormenta interna. *Cōſcientiâ ſuâ premitur.*
Tac. 6. Annal. Nam *ſi tyrannorum mentes recludantur; poſſint aſpici laniatus & ictus. quando vt corpora verberibus, ita ſæuitiá, libidine, malis conſultis animus dilaceretur.*

Et

Sil 13. *Quàm vellent numquam ſceptris fulſiſſe ſuperbis!*

Tac. 6. Annal. *Adeò facinora atque flagitia ſua ipſis quoque in ſupplicium vertunt.*

Sen 1. de Clemen. Denique quis exitus? deiectio, aut cædes. Nam *reges conſeneſcunt, liberíſque ac* *Infortunium inuenit.*

nepotibus tradunt regna: Tyrannorum exſecrabilis ac breuis poteſtas eſt.

Nam rarò diuturni tyranni.

Thales interrogatus, τί δύσκολον εἴη τεθεαμένος· Γέροντα, ἔφη, τύραννον: *Quid difficile vidiſſet? Tyrannum, inquit; ſenem.* Laërt. in eius vitâ.

Nec poëta noſter vanus:

Rarò incruenti.

> *Ad generum Cereris, ſine cæde & vulnere, pauci* Iuuen. Sat. 10.
> *Deſcendunt reges, & ſiccâ morte tyranni.*

De Remedio.

Immanem belluam hanc vides. ſed quod in eam remedium? duplex: Auferre, aut Ferre. Illud, erectioris ſpiritus eſt, cui videtur *moriendum potiùs, quàm vultus aſpiciendus tyranni.* Cic. 1. de Off.

Tollere quidam volunt:

Nec ego reprimo; cùm ſciam *Græcos homines deorum honores tribuiſſe ijs, qui tyrannos necauerunt.* Id. pro Mil.

Cum applauſu multorum.

Audio etiam illum Tragicum:

> *--Victima haud vlla amplior,* Senec. Herc. Fur.
> *Poteſt, magíſue opima mactari*
> *Ioui,*
> *Quàm rex iniquus.*

Sed tolerandi ſæpius videntur:

Sed tamen hoc alterum magis è Sapientiæ normâ cenſeo, & ſæpius è publico vſu. Quiſquis es inter Subditos, ſi me audis, *ſcutum tibi magis quàm gladium* ſume. Ex Liuio 3.

Quia deus immiſit.

Hoc inquam Tolerantiæ ſcutum. Primùm, nónne à Deo reges ſunt? ergo anceps, *cæde ſe qualiſcumque Principis cruentare.* Tac. 15. Annal.

Phœbus ille vatum dixit:

Nec temerè ſā-

> -- δεινὸν δὲ γένος βασιλήϊόν ἐστι
> Κτείνειν; Homer. Odyſſ.

-res eſt grauis occidiſſe *guis regius violandus.*

Regalem ſtirpem.

Nimis verè. Res grauis, imò plerumque & infelix: ſi tamen exemplis credimus omnis æui. Ecce priuatim, vindicta *Priuatim ratiò id beneceſſit:*
Tacit. 1. Hiſt. ſtatim ſequitur: & facinoris eius *vltor eſt, quiſquis ſucceſſit.*

Ibid. *Traditâ* ſcilicet *Principibus more, munimẽtum ad præſens, in poſterum vltione.*

Nam vel exempli cauſſâ,

Senec. Oedip. *Regi tuenda maximè regum eſt ſalus.*

At publicè, quid niſi clades? & rarò ea *Publicè minus.*
Tac. 4. Hiſt. *moles conuelli, ſine conuellentium exitio poteſt.*

Factiones ex eo, diſſidia, & bella inteſtina. Atqui ego cum Fauonio aſſero, *Semperque ea cauſſa cladiũ.*
Plut. in Bruto. χεῖρον εἶναι μοναρχίας παρανόμου πόλεμον ἐμφύλιον: *Peius deteriúſque eſſe tyrannide ſiue iniuſto imperio, bellum Ciuile.*

Quidni ergo laudabilius, noſtrum *Tolerare melius:*
Tacit. 4. Hiſt. Ferre? *meminiſſe temporum, quibus nati ſumus. & bonos Principes voto expetere, qualeſcumque tolerare?*

A Deo enim iſta, & ab alto. & *quomodo* *Vt caleſtia omnia mala.*
Iudid. *ſterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ſic luxum & auaritiam dominantium tolerare* debemus.

Plaut. *Indigna, digna habenda ſunt, rex quæ facit.* *Nam ſubditorum eſt, parêre.*

Tac. 4. Annal. Quid calcitras? *Principi ſummum rerum iudicium dij dederunt, ſubditis obſequij gloria relicta eſt.*

Iugum quatere, nocet. *Nihil tam exaſperat feruorem vulneris, quàm ferendi impatientia.* Egeſip. lib. 2. cap. 9.

In ipſis agreſtibus feris, artiſſima vincula, ſi ſe excitent, imprimuntur; ſi quieſcant, relaxantur. Ibid.

Modeſtia reges mitigat: Sed & in teipſo vide, nequa durioris imperij culpa. Nam vt verè Magnus ille regum dixit: *Regum ducúmque clementia non in ipſorum modò, ſed in illorum qui pârent ingenijs ſita eſt.* Alexan. apud Curt. lib. 8.

Obſequio mitigantur imperia. Ibid.

Interrogatus quiſpiam, *quid ita Sparta floreret? quiáne reges rectè imperare ſcirent? Imò, inquit, quia ciues parêre.* Theopompo tribuit Plut.

Contumacia exaſperat. O benè! & tu tibi ſume. Nam ſæpè retractas, & *contumaciâ atque inani iactatione famam fatúmque prouocas.* Tacit. Agric.

Et prælatio nimia libertatis. Plenam merámque libertatem ſpiras. neſcius, *quomodo peſſimis Principibus ſine modo dominationem; ita quamuis optimis modum libertatis placere:* 4. Hiſt.

Et neceſſariò *contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui.* 16. Annal.

Monita ſubditis: Pone hos animos: & *compeſce ardorem, peritus obſequi, eruditúſque vtilia honeſtis miſcere.* In Agricol.

Ne *contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malis.* 4. Hiſt.

Aſſiduè cogita: *quando libertate diſcordi ſeruientibus ſit vtilius, Vnum eſſe cui ſeruiant.* Plinius Paneg.

Mali ſæpe Principes, fateor & doleo: ſed calumniando peiores etiam facimus. Ita ingenium vulgo. audent paſſim & gaudent *Qui proni ad querelas aut calumnias.*

Stat. Theb. *---humili læſiſſe veneno Summa; nec impoſitos vnquam ceruice volenti Ferre duces.*

Thuc. I. Atque, vt ille ait, τὸ παρὸν ἀεὶ βαρὺ τοῖς ὑπηκόοις: *Præſens imperium ſubditis ſemper graue.*

Tacit. 4. Hiſt. Quid ſi aliud? idem. Nam *vitia erunt, donec homines: ſed nec hæc continua, & interuentu meliorum penſantur.* *Ferunt præſentia, ſpe meliorū.*

II. Annal. Concludo igitur, *Ferenda regum ingenia, neque vſui crebras mutationes.*

CAPVT VI.

Quæſtiuncula per occaſionem inſerta, An miſceat ſe bellis Ciuilibus vir bonus? vtrimque ea agitata: & cum diſcrimine aliquo perſonarum definita.

HÆC initia & hæ Cauſſæ ſunt belli Ciuilis. Modus Gerendi ſequebatur: ſed iuſtè negaui de eo me dicturum. Illud ſaltem hoc loco lubet quærere, Quî gerat ſe in bello Ciuili vir bonus? quieſcat, an abeat in partes? Quietem Ratio & exempla ſuadere videntur. Ratio: quia *arma ciuilia neque parari, neque haberi poſſunt, per bonas artes.* *Vir bon⁹ an ciuili bello interſit? Nō debere videtur. Quia ipſū malū.*

Tacit. I. Hiſt.

Quia finis in eo malus. Atque etiam finis in iis plerumque improbus: & Duces *bonum publicum ſimulantes, pro ſuâ quiſque potentiâ certant.* Sall. Iugurth.

His ciuilibus armis, ait Salluſtius, *dicta alia, ſed certatum vtrimque de dominatione eſt.* Id. Or. Macri. trib. pl.

Quid ergo *viro bono & quieto, & bono ciui magis conuenit, quàm abeſſe à ciuilibus controuerſiis?* Cæſar inter epiſt. ad Att. 10. epiſt. 7.

Quia crudeliter geritur. Adde, quòd ſæuitia quædam & feritas annexa his bellis: à quâ ſanè immenſum abhorret vir bonus. Cicero hoc aſpectu clamat: *Melioris medius fidius ciuis & viri puto, quouis ſupplicio affici, quàm illi crudelitati non ſolùm præeſſe, verumetiam intereſſe.* Ad Att. 9. ep. 4.

Et viri magni abhorruerunt. Iam Exempla ſi quæruntur, illuſtria ſunt. *Aiunt gloriari ſolitum Q. Hortenſium, quòd numquam Ciuili bello interfuiſſet.* Id. Ad Fam. 2. ep. 16.

Aſinij etiam *Pollionis factum ac dictum memorabile. Nam rogante Cæſare, vt ſecum ad bellum proficiſceretur Actiacum: Ego, inquit, diſcrimine veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris.* Vell. 2.

Contrà, Debere videtur. Et plura reperies. Tamen altrinſecus; Ratio pariter & exempla. Ratio hæc: Vbi diſſidium, cur vir bonus ſeiûgat ſe à ſuis? *Eſt enim boni, bonos ſequi:* imò *vt bos armenta; ſic ipſe bonos viros, aut eos quicumque dicentur boni, ſequatur.* Cic. ad Att. 7. epiſt. 7.

Et Solon lege ita cauit. Sapiens ille Solon lege etiam Medios iſtos quietóſque ſubmouit. *In caſu*, inquit, *ciuilis diſcordiæ, qui non alterutrâ parte ſeſe adiunxerit, ſed ſolitarius ſeparatúſque à com-* Agell. Noct. Att. lib. 2. c. 12.

muni malo ciuitatis ſeceſſerit; is domo, patriâ, fortuníſque omnibus careto, exſul extorríſque eſto.

Sen. 1. de Trãquil. Quid Romanus ille *Cato virtutum viua imago,* *Fecerunt item viri magni.*

2. De Tranq. *Certius ſapientis exemplar, quàm Hercules aut Vlyxes,*

Nónne nõ comitem ſolùm Ciuilibus armis ſe præbuit, ſed ducem? conſtat. Ergo & vir bonus idem faciet. & *quemcunque ſors tulerit caſum, ſubibit potiùs cum iis qui dicentur eſſe boni, quàm videatur à bonis diſſentire.*

Cic. ad Att. 8. epiſt. 1.

Conflictum ſententiarum vides: nos quid volumus? pacem. Vtramque ſententiam probam eſſe dicimus, ſed cum diſcrimine quodam perſonarum. Clarus quiſpiam aut illuſtris eſt? *verſari in republicâ, atque in eâ excellentiùs ſe gerere ſtuduit?* *Nos diſcriminamus.* *Illuſtres & actuoſos intereſſe volumus:*

Id. pro Sextio.

Poſterior ei ſententia tenenda: & faciendum *quod pecudes, quæ diſpulſæ, ſui generis ſequuntur gregem.*

Id. ad Att. 7. epiſt. 7.

Quis color aut ratio, cùm tranquillis rebus ad clauum ſederis, vt deſeras abiiciáſque eum, turbatis? non potes. Huïc generi hominum, ſcimus *dignitati eſſe ſeruiendum, reipub. conſulendum, officij rationem in omni vitâ eſſe ducendam.*

Id. pro Sextio.

Miſce te & iunge: ſed cum hac lege, vt appareat *Sapientem & bonum ciuem initia belli ciuilis inuitum ſuſcipere, extrema non libenter perſequi.* *Sed modeſtè.*

Id. Ad Fam. 4. epiſt. 7.

Minùs claros & quietos, quieſcere.

Conſilia tua ſi ad pacem confers, ſi in ipſo æſtu belli, iræ ac victoriæ moderaris: ô virum, ô ciuem! At parte altera latet aliquis? & eſt ex eo genere qui *miſſos fecerunt honores, nec rempublicam attingunt?* Id. pro Sextio.

Hic, me iudice, nec Ciuile quidem bellum attingat. Cur nunc ſe det in turbidum illud mare, qui tranquillum non tentauit? Ille verò *neque tutius, neque honeſtius reperiet quidquam, quàm ab omni contentione abeſſe.* Cæſ. in iis Ad Att. 10. ep. 7.

Eligat cenſeo aliquod opidum vacuum à bello, dum hæc decernuntur: Cælius ad Cic. lib. 10. ad Att.

Affectu tamen à bonis ſtare.

Sed cum eâ item lege, vt *ne propenſior ad turpem cauſſam videatur.* Cic. ad Att. 7. ep. 25.

Attici inſigne exemplũ, nobis imitandum:

Animo ſaltem quis patriam non iuuet? Cape exemplum ab ipſâ Modeſtiæ & Prudentiæ prole, Tito Attico. qui *ita in rep. eſt verſatus, vt ſemper optimatium partium & eſſet, & exiſtimaretur: neque tamen ſe Ciuilibus fluctibus committeret. quòd eos non magis in ſuâ poteſtate exiſtimabat eſſe, qui ſe his dediſſent, quàm qui maritimis iactarentur.* Nepos in eius vitâ.

Cæſaris moderatio, Principibus imitanda.

Vir optime ſalue, & probande magno illi Cæſari: qui *denunciante Pompeio, pro hoſtibus ſe habiturum qui reip. defuiſſent: ipſe Medios & neutrius partis, ſuorum ſibi numero futuros prænunciauit.* Sueton. Iul. cap. 75.

Hoc noſtrum Arbitrium eſt in re litigioſâ. in quo *facilè intellego, pugnandi cupidis hominibus me non ſatisfacere.* Cic. in ijs ad Att. 8. epiſt. 15.

Idē pro Marcel. Sed iidem illi vitam meam cogitent: ſciántque *conſilia noſtra pacis & togæ ſocia, non belli atque armorum eſſe.*

CAPVT VII.

De Finiendo Ciuili bello. & Operis mei finis.

Plaut. Menæc. SED ſeriò iam exſulto. & vt nautæ
- quando ex alto procul
Terram conſpiciunt,
ex animo lætantur: ſic ego, qui terram non aſpicio, ſed tango. Breue ſaltem ſpatium intereſt, de Ciuili bello Finiendo: quod vnâ nec mutatâ velificatione decurram. Finitur Ciuilis diſcordia dupliciter, Pactione aut Victoriâ. Illam eligo. & omnino melius, *Sapientiâ id potiùs exſtingui, quàm armis & ferro rem in diſcrimen adducere.* Cicer. Phil. 5.

Duplex ratio finiendi ciuilis motus. Pactio melior.

Id. Phil. 2. *Mihi omnis pax cum ciuibus bello ciuili vtilior videtur.*

Etiam temporaria & parum firma. Nónne diuulſi animi intereà coaleſcũt? Errant, qui exacta hîc omnia volunt & ad liquidum perducta. Acutè ſimul & verè Curtius: *Nec fallebat Antipatrum diſſentire ab animis gratulantium vultus, ſed bellum finire cupienti opus erat decipi.* Lib. 6.

Dies & Tempus, ſemper pro regibus.

Liu. 21. Rex prudens ſæpe *moram magis quàm bellum metuet.*

Diuturnum bellum iis noxiũ.

Tamen pleriſque placere video Finiẽdi modum alterum: qui *veram volunt & ſine exceptione Victoriam.* Flor. 2. cap. 18.

Victoria plena vix hîc cõducit. Quæ ſplendida ſæpius, quàm ſalutaris: niſi magnâ quadam prudentiâ moderaris. Nam *ex victoriâ cum multa mala, tum certè tyrannis exſiſtit.* Cic. ad Att. 7. epiſt. 5.

Niſi cõſilio valde regitur. Tu caue, & callidum Mucianum hîc audi: *Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, Victoriam conſiliis & ratione perfici.* Tacit. 3. Hiſt.

Auctores motuum tollendi. Illa adhibe, & inprimis ſemina motuum tolle. Capita ſpecie honoris aut muneris ablega, vt *noua cupientibus auferatur dux & auctor.* 16. Annal.

Inſtrumẽta remouẽda. Ipſos milites remoue: quos *ſpargi per prouincias, & Externo bello illigari, pars conſilij pacíſque ſit.* 3. Hiſt.

Leniter cum alijs agẽdum. Sæpe *bellum externum* firmam *concordiam peperit.* 5. Hiſt.

Sed ante omnia Clementiæ veſtigijs tu adhære, neque audies *importuniſsima genera hominum*, qui *tot miſerorum ciuium ſanguine ſatiari nequiuerunt.* Sall. ad Cæſ.

Nõ audienda ſanguinaria hirudines. *Qui te ad crudeles pœnas, aut acerba iudicia inuocant.* Indid.

Scilicet vt ipſi *trahant, rapiant, & tanquam vrbe captâ, libidine ac licentiâ ſuâ pro legibus vtantur.* Indid.

Salutare cõſilium. Non, non: Brutus tibi doctor melior. cuius ſaluberrimum effatum, *Acriùs prohibenda eſſe bella Ciuilia, quàm in ſupera-* Cic. ad Brut. epiſt. 2.

tos iracundiam exercendam.

Idē pro Marcel. *Iudica à pleriſque ignoratione potiùs, & falſo atque inani metu, quàm cupiditate aut crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum.*

Sall. ad Cæſ. Ita res tuas augebis, ita famam. & efficies, *vt nec inimici quidem queri quidquam audeant niſi de magnitudine tuâ.*

Sen. 1. de Clemen. *Nullum ornamentum Principis faſtigio dignius pulchriúſque eſt, quàm illa corona* OB CIVES SERVATOS. *Decus Regum clementia.*

Sall. ad Cæſar. SED ego hactenus, ô Princeps, *quæ mihi vtiliſsima facta viſa ſunt, quæque tibi vſui fore credidi, quàm pauciſsimis potui, perſcripſi.* CONCLVSIO.

Vell. 2. Nunc *voto finiendum volumen eſt.*

Tac. 4. Annal. *Et ſocios, ciues, ac Deum ipſum precor. hunc, vt tibi ad finem vſque vitæ, quietam &* INTELLEGENTEM HVMANI DIVINIQVE IVRIS MENTEM *duit: illos, vt quandocumque conceſſeris,* CVM LAVDE ET BONIS RECORDATIONIBVS, *facta atque famam nominis tui proſequantur.* *Et pro Principe votum.*

ANNVE O REX REGVM.

12-8-8-10 145

IVSTI LIPSI AD LIBROS POLITICORVM BREVES NOTÆ.

PARISIIS,
Apud GABRIELEM BVON, in clauſo
Brunello, ſub ſigno D. Claudij.

cIↄ. Iↄ. XCIV.

I. LIPSI AD I. LIB. POLITICORVM NOTÆ.

HAS mihi viſum addere, Lector, vt dictis meis alieníſque interpres ſim, & transferam te alibi hærentem. Præcipuus iſte finis. quòd ſi lætum interdum aliquid aut floridum interueniet, exemplum tibi erit, quî noſtra hæc augeas & illuſtres. Quid enim aliud iſta, quàm velut tabulæ quædam diſpoſitæ, & LOCI COMMVNES ſunt, ad quos commodè referas lecta tibi in hoc argumento, aut legenda? Vide, & imitare.

POLITICORVM LIBRI.) *Ita inſcripſi, nec perperam. Nam etſi propriè de Principatu agimus, & eius inſtructio mihi ſcopus: tamen et librorum prior pars velut commune προαύλιον ad quamque Remp. eſt: & paſsim præcepta ad omnem Ciuilem vitam.* *De titulo librorum.*

NOTAE
IN CAP. I.
Præloquium.

Pag.1.a *Forma ſcriptionis.* Veterum monitis, imò & verbis.) *Ita fecimus. Lapides & ligna ab aliis accipio: ædificij tamen exſtructio & forma, tota noſtra. Architectus ego ſum, ſed materiam variè vndique conduxi. Nec aranearum ſanè textus ideò melior, quia ex ſe fila gignunt: nec noſter vilior, quia ex alienis libamus, vt apes.*

Fulcra bina Reip. Duos Rectores, Prudentiam & Virtutem.) *Sive duo etiam fulcra: ſine quibus laudabilis & firma Reſpublica nulla vnquam fuit, nulla erit. Tetigerunt vtrumque alij: ſed ſi neminem diſtinctè aut plenè præceptis id amplexum dixerim, libera magis vox erit quàm ſuperba.*

IN CAP. II.
De Deo.

Pag.1.b *Pietatis duo membra.* Rectvs de deo ſenſus, in deum cultus.) *Ita Pietatem definimus. Et hæc duo ſanè præcipua eius munera ſive partes, Noſſe ſupremum illud numen, & venerari. Lactantius:* Omnis ſapientia hominis in hoc vno eſt, vt Deum cognoſcat & colat. *A Senſu tamen veniendum eſt ad Cultum. Idem:* Sapiētia præcedit, Religio ſequitur: quia prius eſt Deum ſcire, conſequens colere. Lib. 3. Inſtit. cap.30. Lib.4. cap.4.

Dei proprium nomen ignoramus. Ita appello Summum illud.) *Heu miſeriam! adeò à cognitione ſummi illius remoti ſumus, vt ignoremus & nomen. Ipſe increpat:* Cur quæris nomen meum, quod eſt Mirabi- Lib. Iudicum, cap.13.

1. de Fide, cap. 13. le? *Et Damaſcenus:* τὸ θεῖον ἀκατάληπτον πάντως καὶ ἀνώνυμον ἐστί: Comprehendi omnino Diuinum illud non poteſt, neque nominari. *Etſi nos tamen nomina ab antiquo habemus, & quod mirentur, pleræque gentes quadrilittera. Sed cum eodem Damaſceno ſentio, nullum nomen aptius Deo tribui,* τὸ ὄντος. *Cauſſa.* ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἔχει τὸ εἶναι οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον καὶ ἀόριστον: Vniuerſum enim illud Eſſe complectens in ſe ipſe habet, quaſi mare quoddam infinitum & *Quod ei conuenientiſſimum.*

Pœm. cap. 5. immenſum. *Pulcherrimè Hermes:* Ἔστιν αὐτὸς καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα. Ipſe eſt, & quæ ſunt, & quæ non ſunt. *Quo ſenſu? addit.* τὰ μὲν γὰρ ὄντα ἐφανέρωσε, τὰ δὲ μὴ ὄντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ: Nam & quæ ſunt, aperuit: & quæ non ſunt, habet in ſe ipſe. *Ille ſcilicet eſt (Ægyptiorum templis ritè inſcriptum)* τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον: quod fuit, quod *Deus eſt, qui eſt, & quod eſt.*

Ad Roman. 11. eſt, quod erit. *ille, vt Apoſtolus ais,* ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. *Hæc talia nec impiè nec inſcitè dici poßunt: ſed quanto auguſtior & deo dignior illa confeſsio!* *Demiſſio animi hic tuta.*

Hermes Pœm. cap. 1. Ἀνεκλάλητος, ἄῤῥητος, σιωπῇ φωνούμενος: ineffabilis, non dicendus, ſilentio exprimendus.

Pœm. cap. 5. Mentem ſolutam quamdam.) *Mentem, ſed mente ſubtiliorem. Hermes ille verè Termaximus in his diuinis:* ὕλης μὲν τὸ λεπτομερέστερον. ἀήρ. ἀέρος δὲ, ψυχή. ψυχῆς δὲ, νοῦς. νοῦ δὲ, ὁ θεός. Materiâ ſubtilior, aër. aëre, anima. animâ, mens. mente, ipſe deus. *Deus mēte purior.*

Præditam motu ſempiterno.) *Rectè ac-*

Quo ſenſu, deus in motu?

cipe: pro vitâ & actione ſempiternâ. Ariſtoteles explicabit: Θεοῦ δὲ ἐνέργεια, ἀθανασία. τοῦτο δέ ἐστι ζωὴ ἀΐδιος, ὥστε ἀνάγκη τῷ θείῳ κίνησιν ἀΐδιον ὑπάρχειν. Dei actio, immortalitas. hoc autem eſt perpetua vita: vt neceſſum ſit Diuinitati motum perpetuum ineſſe. *Nam de alio motu, ſanè falſum. Ille omnia mouet, immobilis: omnia quatit inconcuſſus. Hermes,* πᾶν δὲ τὸ κινούμενον οὐκ ἐν κινουμένῳ κινεῖται, ἀλλ' ἐν ἑστῶτι. καὶ τὸ κινοῦν δὲ ἕστηκεν. Omne motum nõ in moto mouetur, ſed in quieſcente. & id quod mouet, quieſcit.

2. De Cælo, cap. 3.

Viuit perpetuò.

Mouet, non mouetur.

Pœm. cap. 2.

Pag 2.b De deo etiam vera dicere, periculoſum.) *Quî enim ſcis, an dicas vera? Circumludis infinitum & æternum illud, tu puſille, tu mortalis. Atquè hoc ſenſu, iſtud verum. Aliâs, non nego quin de deo liberè & verè dicamus, quæ de ſe ipſe, id eſt, quæ in ſacris myſticíſque libris referantur.*

Pauca de deo dicenda: Nec niſi in Sacris tradita.

Qui meliùs ſcitur, neſciendo.) *Hoc quoque pari cautione & ſenſu. Curioſos tantùm excludimus: quoniam, vt ait Baſilius,* τῆς ψυχῆς νόσημά ἐστι, τὸ κακῶς καὶ περιέργως ζητεῖν περὶ θεοῦ: Animi morbus eſt, malè & ſuperfluè de deo quærere. *Quid autem quæramus? Cæli aut ſideris, vnius naturam plenè nondum cepimus: & volumus cæli ſiderúmque auctorem? Vani, vani! Poëtam audiamus:*

Vitium animi, in illum inquirere. Et inquiſitio ea vana.

Θεὸν νόμιζε, καὶ σέβου, ζήτει δὲ μή.
Πλεῖον γὰρ οὐδὲν ἄλλο τοῦ ζητεῖν ἔχεις.

Philetas.

Deum eſſe crede, & colito, ſed non quærito.

148.

Nam nil habebis aliud hîc, quàm
quærere.

Laërt. in cius vitâ. — *Sed & Bias olim monuit:* περὶ θεῶν λέγε, ὡς εἰσί: De dijs hoc tantùm dic, eſſe. *Pius noſter ſcriptor magis piè:* Deus religione intelligendus eſt, pietate profitendus eſt, ſenſu verò perſequendus non eſt, ſed adorandus. — Hilar. de Trinit. — *Venerare, nõ rimare.*

Effectus tamen eius.) *Omnino dei opera & effectus noſcenda, ſi vis ipſum.* Νοῦς ὁρᾶται ἐν τῷ νοεῖν, ὁ θεὸς ἐν τῷ ποιεῖν, *ait Hermes. Vt ſolem deficientem non directò, ſed in aquis intuemur: ſic deum in operibus.* — Cap. 2. — Pag. 2. b — *Deus in effectis, & ab his noſcendus.*

Affectus (ſi ita appellare fas.) *Meritò dubito, imò non dubito. Nam veneraaffectiones nullæ in perfectâ illâ ſimplicíque naturâ, ſed puræ res ipſæ. Damaſcenus:* ποιότητος τὸ θεῖον ἐλεύθερον: Qualitatis Deus expers. *Itaque propriè non ille Sàpiens, Bonus, Iuſtus: ſed Sapientia, Bonitas, Iuſtitia. Hilarius.* Quidquid in deo eſt, deus eſt: totum quod in eo eſt, vnũ eſt. *Et Auguſtinus:* Quidquid ibi intellegi poteſt, ſubſtantia eſt. *Nec Plato ignorauit:* Αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλὸν, αὐτὸ ἕκαστον, ὃ ἐστι τὸ ὄν: Ipſum æquale, ipſum pulchrum; ipſum ſingulum, quod eſt id quod eſt. — De Fide. — De Trinitat. — In Phædone. — *Affectus nulli in Deo.* — *Totum ſubſtantia eſt.*

Intereſt animis & mediis cogitationibus interuenit.) *Altè hoc imprimite mortales, vix peccatis. Heſiodus:*

Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς, καὶ πάντα νοήσας.

Et Epictetus planè diuinitus: Ὅταν κλείσητε τὰς θύρας, καὶ σκότος ἔνδον ποιήσητε, μέμνησθε μηδέποτε λέγειν, ὅτι μόνοι ἐστέ. οὐ γάρ ἐστε. ἀλλ' ὁ — In Diſſertat. ab Ariano di- — *In tenebris Deus.*

θεὸς ἔνδον ἐστὶ, καὶ ὁ ὑμέτερος δαίμων ἐστί. τίς τούτοις χρεία φωτὸς, εἰς τὸ βλέπειν τί ποιεῖτε; Cùm ianuas adduxeritis, & tenebras intùs feceritis, ne vnquam in mentem veniat dicere, quòd ſoli eſtis. nō enim eſtis, ſed Deus intùs eſt, & Genius veſter intùs eſt. Quid autem opus iis lumine, vt videant quæ agatis?

ἐν geſtis, lib. 1. cap. 14.

IN CAP. III.

De Religione.

Pag. 3. b OMNIA proſpera colentibus deos, aduerſa ſpernentibus.) *Seriò cogitare debet Princeps. Religio neglecta aut prolapſa, traxit ſemper remp. ſecum, & trahet. Vates ille haud vanus:*

Cum Religione Reſp. floret, aut cadit.

Di multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.

Horat.

Et Lactantius adſerit, Ideò mala omnia rebus humanis cottidie ingraueſcere, quia Deus mundi huius effector & gubernator derelictus eſt; quia ſuſceptæ ſunt, contrà quàm fas eſt, impiæ religiones.

Lib. 5. inſtit. cap. 8.

[redacted] In quam naturæ vitio nos proni.) [redacted]

Aut impij.

IN CAP.

De Vſu.

QVISQVIS in
gens haberi volet
centiâ.) *Multa & pulchra*
in loco vide, quem hic citaui.
legere te aliquid ex lectione
Ciuilibus poſſe, atque etiam
tractare eas non poſſe, ſine vſu

IN CAP.

De Memoriâ re

PLVRA ad Prudenti
vlla quidem res ad Pru
praeſtántque facit, facit Hi
ſiturn Princeps, Baſilius pater
ius, vt commendat, verbis quae me
τὰς ἀρχαίας ἐξέρχεσθαι μὴ
ἀφ ἑτέροις ἀκόπως, ὥσπερ
πότους, ἢ μάθοις ἐκεῖθεν τὰς
κεῖνας, ἢ τὰς τῶν φαύλων
κεν παντρόπους μεταβολὰς
σφάλματα τὰς ἐναλλαγὰς, ἢ
ἔν, ἢ τὸ τῆς ἀρχῆς ἀμετα
κεῖνα, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἀμ
δαίων προάξεων τὰς αὐτοδόξ
ἐκ τῆς ἐκεῖθεν δίκης πεῖραν
προσθεὶς, ἵνα τῶν ἐντεῦθ
ξαύθης: Per Hiſtorias vete
ſi, Ibi enim reperies ſine

IN CAP. VIII.

De Vſu.

QVISQVIS in re Ciuili intelligens haberi volet, opus ei Experientiâ.) *Multa & pulchra apud Philoſophum in loco vide, quem hic citaui. Illud certum. intellegere te aliquid ex lectione vel auditu in rebus Ciuilibus poſſe, atque etiam iudicare; tangere, aut tractare eas non poſſe, ſine vſu.* Pag.9.b *Experiētiâ in Rep. op*.*

IN CAP. IX.

De Memoriâ rerum.

PLVRA ad Prudentiam confert.) *Si vlla quidem res ad Prudentiam publicam priuatámque facit, facit Hiſtoria. quam Leoni futuro Principi, Baſilius pater iam Princeps, egregiè commendat, verbis quæ meritò adſcribo:* Ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεσθαι μὴ κατόκνει. ἐν αὐταῖς γὰρ εὑρήσεις ἀκόπως, ἅπερ ἕτεροι συνῆξαν ἐγκόπως. καὶ μάθοις ἐκεῖθεν τάς τε τῶν σπουδαίων ἀρετὰς, καὶ τὰς τῶν φαύλων κακίας, τάς τε τοῦ βίου πολυτρόπους μεταβολὰς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων τὰς ἐναλλαγὰς, καὶ τοῦ κόσμου τὸ ἄστατον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς εὐμετάπτωτον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ σπουδαίων πράξεων τὰς ἀντιδόσεις, ὧν τὰς μὲν φύγῃς, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν δίκης πεῖραν μὴ λάβῃς, τὰς δὲ κατορθώσῃς, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἐπάθλων καταξιωθῇς: Per Hiſtorias veteres ire ne recuſa. Ibi enim reperies ſine labore, quæ alij

Pag.10. a.

Cap.56.

Hiſtoria compendioſa laus, & fructus.

cumlabore collegerunt.atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia: vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in eâ conuerſiones: mundi huius inſtabilitatem, & Imperiorum prçcipites caſus. Et vt verbo complectar, malorum facinorũ pœnas, & bonorum præmia, quorum illa fugies, ne in diuinæ Iuſtitiæ manus incidas; hæc amplectêris, vt præmiis quæ ea comitantur, potiaris. *Hæc Græcus ille Imperator, in libello quem* Κεφάλαια παραινετικά *inſcripſit: probo, pio, & digno quem Principes legant.* *Baſilÿ Moniſtoria.*

Pag. 10. b. Eadem ad Ciuilem hanc partem vtiliſſima.) *Non tamen omnis Hiſtoria, ne erres. Vt aurum non quæuis terra gignit: ſic nec hæc promiſcua, Prudentiam Ciuilem. Quæ illa igitur? ea quæ tres has Notas habet: Veritatem, Explanationem, Iudicium. id eſt, quæ legitima Hiſtoria eſt, & perfecta. Nec enim talem ego vnquam cenſuero, cui trium horum aliquod deeſt.* *Quæ Hiſtoria Politico vtilis?*

Ea quæ Vera ſit: *Prima Nota* VERITAS *eſt; vt nempe res euentúſque omnes puriter & ex fide narret*, nec quidquam (quò nimis ferè inclinant ſcribentium animi) hauſtum ex vano velit, *Liu.* *Olim & nunc rara virtus: & à quâ non affectu ſolùm aut aſpectu plerique abeunt, ſed ſpecie etiã virtutis. Nam fidem in Principem aut ſtatum cenſent, narrare aliquid non ex fide. Atqui hæc fundamentum operis eſt:* καὶ ἡ ἀλήθεια *(ait in hac ipsâ re Dionyſius)* ἀρχὴ φρονήσεώς τε καὶ σοφίας, & Veritas, principium prudentiæ ſimul & Sapientiæ. *Vt animanti oculos ſi* Præfat. Archæol.

eruas, reliquum corpus inutile reddas: ſic Hiſto-riam, ſi ab eâ hoc lumen. In falſâ & errante, quomodo non fallare ſemper & erres? talis firmiter numquam te diriget, aut tuas actiones. Nota altera EXPLANATIO *eſt. vt rem ſcilicet non fideliter tantùm narret: ſed diſponat etiam atque exponat. Quomodo, & quare, quídque geſtum* Quæ plana ſit:

Tac. 1. Hiſt. *ſit, addat:* vt non modò caſus euentúſque rerum, ſed ratio etiam cauſſęque noſcantur. *Magna hæc laus, &, Polybio iudice, ita neceſſaria, vt vſum non habeat quæcumque eâ caret.*

Lib. 3. Ἱστορίας γὰρ, inquit, ἐὰν ἀφέλῃ τις τὸ Διὰ τί, καὶ Πῶς, καὶ Τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πραχθὲν πότερα εὔλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς, ἀγώνισμα μὲν, μάθημα δὲ οὐ γίγνεται: Ab Hiſtoriâ ſiquis auferat, Quare, Quomodo, quo fine quidque ſit actum, & an ex ratione ſatis ceciderit; quidquid in eâ reliqui, in ludicrum magis erit, quàm doctrina. *At nota tertia,* IVDICIVM. *vt diſcrimen luménque rebus adhibeat: & hæc probet, (ſed breuiter, & quaſi aliud agens,) hæc* Quæ mixta iudicijs.

Tacit. 1. Ann. *damnet.* quod præcipuum munus Annalium reor, ne virtutes ſileantur; vtque prauis dictis factíſque ex poſteritate & infamiâ metus ſit. *O pulchra iſta pars! & quæ actiones vitámque omnem format & dirigit, ſi à iudicio tamen profecta directo. Nam prauus aliquis aut imperitus, fruſtrà illuc ſe dabit: & cum ſuo tamen irriſu magis, quàm noſtrâ noxâ. quia vanitas ſtatim appáret. Hæ ſunt tres illæ Notæ; quas in quacumque Hiſtoriâ reperies, Veteri ſiue Nouâ, ſcito purum probúmque eſſe illic aurum. Scrutare.*

Iudiciũ Hiſtoricorum, qui nobis probi. Sed viſne etiam ad ſpecimen diſtinctè ſcriptores aliquot tales tibi ingeram? faciam: etſi in hoc iudicio, iudicium meum ipſe in iudicium mitto. Diſtinguam per Tempora & Gentes. Inter Græcos veteres duo ſunt mirificè mihi probi.

De Thucydide ſententia noſtra. THVCYDIDES: qui res nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus qui multas & magnas. Elocutione totâ grauis & breuis, denſus ſententiis, ſanus iudiciis: occultè vbique inſtruens, actiones vitámque dirigens, orationibus & excurſibus penè diuinus. Quem quò ſæpius legas, plus auferas: & nunquam tamen dimittat te ſine ſiti. Alter ab iſto eſt.

De Polybio. POLYBIVS, qui multa & præclara libris 40. compoſuit: ſed pars pleraque, aut tota periit, aut mutilata ad nos vênit, cum fraude generis humani. Ille iudicio & prudentiâ Thucydidi haud diſpar, curâ & ſtilo ſolutior: qui excedit, abrumpit, diffundit, & ſæpè non tam narrat, quàm ex profeſſo docet. Sed recta & ſalutaria vbique eius monita: & quem ego hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxiâ in eum inquiſitione non opus, ſed ſenſus ſuos aperit & reuelat ipſe. Nam Thucydides ſæpe artior & obſcurior: eóque qui circa Principem magis, quàm Principi aptus.

De Plutarcho. Inter Græcos medios PLVTARCHVS eſt. qui non Hiſtoriam propriè, ſed particulas Hiſtoriæ ſcripſit & ablêgit, Illuſtrium virorum vitas. Sed dignus tamen, ſiquis alius, Principe ſcriptor: qui iudicium mirificè format, & diffusâ ac planâ quadam ſcribendi viâ ad Vir-

tutem vbique & Prudentiam ducit. ſed ad illam magis: & niſi fallor, melior omnino quàm acutior doctor.

XENOPHONTEM *pretereo? abſit. Sed laudatiſſimus ille Cyrus eius non habet hîc locum, quem magis ad exemplum vitæ, quàm ad fidem rerum ſcripſit. In reliquâ Hiſtoriâ (Græcanicâ inquam, aut Perſica) ſanè ſuauis ille, & fidus, certè circumſpectus ſcriptor: è quo tamen haurias magis Prudentiam hanc Ciuilem, quàm vt vltrò eam propinet. Sententias quidem & dogmata raro miſcet. Sed iuuit nos hîc egregiè viâ aliâ. cùm Thucydidem adhuc latentem, & in ſuâ manu vt opprimeret (ô candidam, & ab omni æmulatione vacuam mentem!) primus ipſe protulit & diuulgauit.* *De Xenophonte.*

Iam inter infimos quoque Græcos duo ſunt, quos non contemno. Prior eſt NICETAS CHONIATES, *qui res Græcanici imperij ſcripſit, orſus à * Ioanne Commeno Aléxij F. ad vrbem captam, ſiue ad Balduinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor: ſed digniſſimus notitia: purum rectúmque ingenium, ſi aliud illo æuo. Stilus eius operoſus, poëtas & Homerum ſæpe reſipiens: at res & narratio ipſa, diſtincta, cōpoſita, ſine vanitate, ſine ineptiis, breuis quod ſatis ſit, & fida. Crebra apud eum & opportuna monita: iudicia non libera ſolùm, ſed ſana. Ad ſummam, legite vos Politici, gratiam mihi aliquis pro indicio habebit. certè debebit.* *De Nicetâ.* *Ab anno Chriſtiano 1118. vſque ad annū circiter 1210.

Alter eſt, NICEPHORVS GREGORAS, *qui hiſtoriam & filum narrationis eius excepit, at non laudem. Scripſit enim ab vrbe* *De Gregorâ.*

captâ res, ad Andronici Palæologi poſterioris mortem: ſed nequaquam pari caſtigatione aut induſtriâ, & vitia plura traxit ſui æui. Superfluit, aut euagatur: & res orationéſque proprias miſcet, indecorè, imò ineptè. Iudicia tamen eius crebra, & plerumque recta: cauſſæ euentuum curiosè poſitæ: pietas inculcata, & multa opportunè ad primam illam cauſſam relegata, id eſt Deum. Sanè Prouidentiam & Fatum non alius ſcriptor aſſeruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraque eius Hiſtoria ab æuo noſtro non diſsidet: imò lites diſſenſúſque in Sacris reperies, haud diſsimiles hodiernis.

De Tacito. LATINI *ſequuntur. quorum agmen* CORNELIVS TACITVS *mihi ducat. Ante Liuium? inquies. Non eloquentiâ, aut alijs virtutibus: ſed ijs quas nunc conſideramus, Prudentiæ & Iudicij notis. Quis illo veriùs narrat, aut breuiùs? quis narrando magis docet? In moribus quid eſt, quod non tangat? in affectibus, quod non reuelet? Mirabilis omnino ſcriptor, & qui ſeriò hoc ipſum agit, quod non agit. Nec enim Hiſtoria ſolùm eſt: ſed velut hortus & ſeminarium præceptorum. Vt ij qui veſtes acu pingunt, ingenioſè gemmas inſerunt, ſine confuſione aut noxâ formarum: ſic iſte paſſim Sententias, ſerie narrationis nihil omiſſâ aut læſâ. Scaber tamen quibuſdam & obſcurus videtur. ſuóne vitio, an ipſorum? Nam acutè argutéque ſcripſiſſe fateor: & tales eſſe debere, qui eum legent. Ideò Conſiliarijs magis Principum, quàm ipſis commendo: qui habeant hunc Sapientiæ ſimul & Prudentiæ verum ducem.*

Alter eſto C. S ALLVSTIVS;*omnino primus, ſi libros modò eius haberemus. Sed Hiſtoriarum corpus illud totum perijt : & ex his pauculis, admirari eum magis libet, quàm anxiè iudicare. Illud video, Thucydidi ſimillimum eſſe : & ideo quæ de illo dixi, dixiſſe hîc me puta.* De Salluſtio.

Tertius eſt T. LIVIVS, *magnitudine quidem & maieſtate operis ante omnes. Diffuſus ille & placidus, in concionibus maximè diſertus; & talis omnino qualem Fabius deſcripſit. Patauinitas ei obiecta ab Aſinio : id eſt, niſi fallor, ſermonis quædam peregrinitas, nec tam in verbis quàm ſtilo toto. Nos quoque ſupinum eum alibi, aut frigidum, imò & βαττολόγον agnoſcimus : deriuaturi libenter tamen in exſcriptores hanc culpam. Iudicijs ſententiiſque bonus eſt, etſi non frequens, quid refert? pro ipſo loquitur docétque copia tot euentuum & exemplorum.* De T. Liuio.

Sequuntur ſcriptores duo, velut proprij Principum, & aſſiduè ijs in manu ſinúque habendi. Q. CVRTIVS : *qui me iudice probus eſt legitimúſque Hiſtoricus, ſi quiſquam fuit. Mira in ſermone eius facilitas, in narrationibus lepos. aſtrictus idem, & profluens; ſubtilis, & clarus; ſine curâ vllâ accuratus. Verus in iudicijs, argutus in ſententijs, in orationibus ſuprà quàm dixerim facundus. Quòd ſi varium magis argumentum habuiſſet; fallor, aut variæ Prudentiæ eximium magis ſpecimen præbuiſſet. Sed Alexander, quid niſi bella?* De Q. Curtio.

C. CAESAR *res ſuas ipſe digeſſit : compoſitè ſanè, & pari modeſtiâ ac libertate. In ſtilo* De C. Cæſare.

ſunt quæ culpem, ſine eius tamen culpâ. nam malam aliquam & alienam manum acceſsiſſe, ſatis mihi liquet. Prudentiam non è verbis eius hauries, ſed è factis: & maximè Militarem. Commẽtarij enim ſunt, & nihil pollicentur præter nudam ſimplicémque narrationem.

Inter mediæ ætatis ſcriptores (proh dedecus!) non eſt quem pro mediocri Hiſtorico laudem. Adeò labente imperio barbaries ſtatim & ſqualor omnia occuparunt: & ſiqui ſcripſerunt, ij ferè ad vana delapſi, falſo vera, aut maiora vero, miſcuerunt. Tac. 2. Hiſt.

De Ammiano. AMMIANVS *tamen* MARCELLINVS *fidei & iudicij ſatis clarus eſt, modò ſtili.*

De Lãberto Schafnaburgẽſe. LAMBERTVM *etiam* SCHAFNABVRGENSEM *haud planè contemno, in rebus Germanicis.*

De Rod. Toletano. *Vti nec* RODERICVM TOLETANVM, *in Hiſpanicis. Vterque bonus, quantum potuit in tali æuo.*

At patrum & noſtro æuo videtur Hiſtoria ſe commouiſſe. Scripſit eam ante annos paullò minus De Cominæo. *centum* PHILIPPVS COMINAEVS *ita laudabiliter, vt nihil verear componere eum cum quouis ant[illegible]. Incredibile eſt quàm ille omnia videat, penetret, arcana conſiliorum eruat, & ſubinde inſtruat nos ſalutaribus rariſq; præceptis, & id diffuſè, Polybiano quodam exemplo. Quamquam reuera Polybium aut talem aliquem ille nec vidit: & hoc quoque laudem eius auget, quòd tanta præſtitit, litterarum omnium rudis, ſolo vſu rerum peritus, & naturali quadam iudicij*

iudicij bonitate. Ite nunc ſcioli, & linguarum aliquâ cognitiunculâ vobis placete. At Princeps noſter hunc legito, & Enchiridium COMINAEVS *illi eſto. Dignus Alexandris omnibus hic* PHILIPPVS.

PAVLLVM ÆMILIVM *comitem huic do, qui in Galliis, & res quoque Gallicas ſcripſit, etſi non Gallus. Ludouicus* 12. *decus hoc Italiæ abſtulit, & vindicauit ſibi. Ille, vt rem dicam, penè vnus inter nouos, veram & veterem Hiſtoriæ viam vidit, eámque firmo pede calcauit. Genus ſcribendi eius doctum, neruoſum, preſſum; ad ſubtilitatem & argutias inclinans, & relinquens defigénſque aliquid in animo ſerij lectoris, Sententias & dicta ſæpe miſcet, paria antiquis. Rerum ipſarum ſedulus ſcrutator, ſeuerus iudex: nec lêgi noſtro æuo, qui magis liber ab affectu. Dedecus æui eſt, quòd minus ille placeat quaſi pauci ſint qui capiant hæc bona. In tantis tamen virtutibus etiam hæ labeculæ, quòd ſtilum parum nectit, & ſpargit diuiditque eum in minuta quedam membra. Hoc cum in omni serioſâ oratione parùm congruum, tum in Annalibus minimè: quorum eſt, vt ille ait,* tarda *quædam &* iners ſtructura. *Deinde, quòd inæqualis. alibi nimium anxius & caſtigatus, ideóque ſubobſcurus; alibi (ſed rarenter) laxus & ſolutus. Vetuſtatis etiam neſcio quid affectat in nominibus hominum, locorum, vrbium immutandis; & in veterem formam redigendis: ſæpe eruditè, interdum vanè, ſed vt ego iudico, ſemper indecorè. Quorſum* Chartierius *Gallorum Cancellarius*, Quadrigarius *mihi ſit? Illeipſe* Cancellarius, *di-*

De Paulo Æmilio.

Tac. de cauſſ. corr. Eloq.

catur Præfectus iuris? *& vbique* rex Tarraconenſis, Caſtulonenſis, Dux Geldubenſis: *qui nobis & maioribus fuerunt* Arragoniæ, Caſtellæ, Geldriæ! *Talia infinita ſunt aulacter & ambitioſè innouata, & cum fraude pariter ac cruce lectoris. In his, & paucis aliis, ſi refingere leuiter eum nobis fas: (audeo dicere) virum daremus ſupra omnem hâc nouitiam, & ad priſcam laudem.*

Sunt & aui noſtri Hiſtorici duo, quos tangam.

De Frãc. Guicciardino. FRANCISCVS GVICCIARDINVS, *prudens peritúſque ſcriptor, & qui tales lectores ſuos facit. liber eſt & verax; ab affectibus immunis; ſi tamen ab odio, quod retegere mihi non ſemel videtur in Ducem Vrbinatem. Sententias bonas vtiléſque inſerit, ſed parum aſtrictas. Vitia duo propria huius aui non effugit, Quòd & iuſto longior eſt, & quòd minutiſſima quæque narrat, parum ex lege aut dignitate Hiſtoriæ: quæ, vt Ammianus ait,* diſcurrere per negotiorum celſitudines aſſueta, non humilium minutias indagare cauſſarum. Lib. 26. *Sed nec orationes eius ſatis vegetæ mihi, aut caſtigatæ. languent ſæpe, aut ſolutè vagantur. Deniq́ue, vno verbo, inter noſtros, ſummus eſt Hiſtoricus: inter veteres, mediocris.*

De P. Iouio. PAVLVS IOVIVS *multorum iudicia magis acerba, quàm libera experitur. Acriter valdè in virum eunt. Ego de eo ſic cenſeo. Stilo bonũ grauémque eſſe, & planè ad hiſtoriam: iudicio ac fide, ambiguum. Vbi affectus non diſtrahunt, rectum; vbi illi adſunt, obnoxium. Ad gratiam ſcilicet ſe dat & auram. Laudationum nec cauſ-*

*ſam ſæpe habet, nec modum. Genti ſuæ, Vaſtio, Medicæis, nimis ex profeſſo addictus. his quidem ita, vt Laurentium Medicem parricidij reum velut apud iudices agat. Orationibus quoque aut frigidus interdum, aut ineptus. Laudandus tamen legendúſque ob multiplicem & variam rerum ſeriem, quas redegit compoſitè & dilucidè in vnum Hiſtoriæ corpus. Imò nec in Perſicis aut Turcicis tam vanus, quàm videri volunt: & fidem ei in pleriſque adſtruunt Turcici Annales, qui nuper * prodierunt.*

* Hac anno, edente Io. Leūclauvio

De Petro Bembo.

De Petro Bembo *aliquid addam? illuſtri dignitate & famâ vir fuit: quam tamen Hiſtoriâ ſuâ Venetâ apud me non auxit. Iacet in narrationibus, vel friget: in verbis affectatiunculas habet materie aut viro ſerio parum dignas. Nulla vox niſi ex Tulliano aut Iuliano penu: & quæ ſic dici non poſſunt (quippe noua, vel ijs ignota) miro verborum ambitu comprehendit. Ipſa etiam tota ſcriptio & formulæ ſic compoſitæ, quaſi hæc omnia Romæ geſta, & republicâ illâ ſtante. Sunt in quibus rideam; ſunt in quibus indigner. Et cùm tam curioſè à verbis ſibi cauerit, reperio alibi, quæ, non dicam Tulliana non ſint, ſed vix Latina.*

Hæc iudicia noſtra ſuper præcipuis Hiſtoricis ſunt. Nec enim omnes ſanè aduoco. quid opus? Bonis ad vſum & exemplum hæc ſatis ſunt, improbis ad calumniam plus ſatis.

IN CAP. X.

De Doctrinâ.

P. 11. 2. AD Prudentiam facit validè.) *Omnis omnino Doctrina ad Prudentiam facit, & animi interior ille cultus. Tacitè enim acuit, &* Apud
Doctrina mentem illuſtrat. *iudicij vim format. Ariſtoteles dicere ſolitus :* ἡ Diog.
μὲν ὅρασις ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος λαμβά- Laërt. in
νει τὸ φῶς, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπὸ τῶν μαθημάτων: A- Ariſt.
ſpectus à circumfuſo aëre lumen accipit, mens à doctrinâ.

Eadem animum domat: Quia animum ad accipiendam illam præparant.) *Nam animus noſter per ſe ferox, molleſcit per doctrinã & ſe frangit, diſcitq; affectus & omnes motus magis habere in poteſtate.*
Plutarchus pulchrè: Οὐδὲν γὰρ ἄλλο Μουσῶν εὐ- In C.
Modeſtiam inſerit. μενείας ἀπολαύουσιν ἄνθρωποι τοσοῦτον, ὅσον ἐξη- Marcio
μερῶσαι τὴν φύσιν, ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, τῷ λό- Coriol.
γῳ δεξαμένην τὸ μέτριον, καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν: Nihil maius ex Muſarum placido commercio homines capiũt, quàm quòd naturam mitigent, & manſuetam faciant Ratione & Doctrinâ, amplectentem ex ijs Modeſtiam, & quod Nimis In C.
Ab hac vacui fuerunt. eſt fugientem. *Itaque idem ille ſcriptor Mar-* Mario.
cio Coriolano & C. Mario hoc defuiſſe oſtendit, ſummis alioqui viris : qui, inquit, ſi Muſis Gratiiſque litaſſent, non impetu ablati tam fœdum & turpem rebus ſuis exitum dediſſent. Conſidera.

Ad rem transferenda Doctrina. Haurienda, ſed ad vſum.) *Abſit enim vt Princeps hîc deſideat, aut in meditatiunculis conſeneſcat. Vt qui ignem à vicino petit, non illic*

hæret, ſed ablato eo domi focum ſuum accendit: ſic capiendi à Doctrina igniculi illi Prudentiæ, & ad vſum actionémque Ciuilem transferendi ſunt.

Laërt. in Ariſtip. — P. 11. b — *Redundans ſcientia, inutilis.*

Qui fructuoſa, non qui multa ſcit, ſapit.) *Egregiè in hac re Ariſtippus.* σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ πολυμαθίᾳ, ἔφη, ὥσπερ οὐχ οἱ τὰ πλεῖστα ἐσθίοντες καὶ γυμναζόμενοι ὑγιαίνουσι μᾶλλον τῶν τὰ δέοντα προσφερομένων, οὕτως οὐχ οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντες, εἰσὶ σπουδαῖοι: quopiam ſe iactante ob multi-ſcientiam, dixit, Vt non ij qui plurimùm comedunt & exercentur, meliùs valent ijs qui modicè; ita non qui plurima, ſed qui vtiliſſima legerint, docti cenſendi & ſtudioſi. *Ergo modus tenendus, præſertim Principi. nec immeritò Iulianus Deſertor (aliâs magnus & multiplici virtute Imperator)* *Iulianus hic nimium:* *malè audiuit, tanquam* Græculus litterio, *&* Amm. 17. *Philoſophis nimium deditus. Sed nec Hadrianus* *Et Hadrianus:* *extra culpam affectatæ ſupra modum doctrinæ.* Ioh. Zonaras in Annal. tom. 3. *Peccauit pariter Michaël Ducæ filius, Bizantij* *Et Michael.* *Imperator, qui, ducente Michaële Pſello, ita totum litteris ſe dedit, vt gubernatio rerum penes alios eſſet, & turpiter imperium dehoneſtaretur. Ego ſanè Traianum aliquem malim, doctum leuiter, ſed vigilantem, ſerium; quàm principem otioſum & in litteris deliciantem.*

Tenuítque, quod eſt difficillimum, ex Sapientiâ modum.) *Pulchra gnome & admonitio. Sed quis igitur ille Principi aptus modus?* *Modus in Scientiâ.* *Ego hunc cenſeo, vt neque nihil, neque omnia diſcat. Nam Ludouicũ vndecimum valdè damno,*

Nam tota ea ſpernenda. *qui filium Carolum omnium bonarum artium rudem voluit,* Ne eſſet, *vt aiebat,* in conſiliis capiendis refractior, & tenacior ſui ſenſus. *Et meherculè hoc eſt aſſecutus. Nam illum iam regem duo tréſue homunculi, & ij ex viliſsimis, huc illuc pro ſuo arbitrio circumegerunt, cum magnâ ſubditorum indignatione & damno. Gothorum cauſſa, penè dicam, iuſtior. qui, cùm Amalaſſuintha egregia fœmina filium ſuum Atalaricum liberaliter inſtitui docerique curaret, cœtu facto ad eam venerunt, querentes regem ſuum nec rectè nec decenter inſtitui. Nam iſta omnia litteraria longè à robore & armis abeſſe, imò effœminari iis animum, & ad timorem traduci.* Procop. De Bel. Goth. lib. 1. *Quare hæc omitteret,* & magiſtros exueret, ſatis amplis doctoribus inſtructus, maioribus ſuis. Tac. 14. Annal. *Parêre Amalaſſuintha debuit, cum rogantium poſt damno. Hæc mala & barbara ſunt; atque omnino ſeriâ inſtitutione formandi imprimis illi, qui* ita nati ſunt, vt bona maiorum ad remp. pertineant. Tac. 4. Annal. *Qualis ea eſſe debeat,* alibi commodiùs, ſi deo viſum, dicam.*

Aſſumenda ſaltem vtilis.

* In ijs quæ De Inſtitutione cœpimus.

I. LIPSI AD II. LIB. POLITICORVM NOTÆ.

IN CAP. II.

De præſtantiâ Principatus.

REGNVM res intèr Deos hominéſque pulcherrima.) Pa. 13.b *Dictum ſimillimum in Plutarchi (ſiue quis alius ſcriptor) Euagorâ:* Πάντες ἂν ὁμολογήσειαν τυραννίδα, καὶ τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων, μέγιστον καὶ σεμνότατον καὶ περιμαχητότατον εἶναι. Omnes fateantur, Regnum, inter diuina humanáque bona, maximum, auguſtiſſimum, & ſummo ſtudio appetendum eſſe. *Atque ego ſi me effundere in aſſerendo laudandóque Principatu velim, benigna materia eſt, & ingenium ſeruiat: ſed malo te hæc ab aliis petere, qui in Politicis ſcribendis habent has Diſſertatiunculas velut pro præcipuo ſcopo. Mihi alia mens eſt. & tamen quidquid ad rem dici poteſt, ſemina eius in Textu noſtro iacta ferè habes. Quod ſcito me (ſemel moneo) alibi ſeruaſſe.*

Regni præſtantia.

Nos ſtrictim multa diximus.

IN CAP. III.

De Fæminarum imperio.

P. 14. b *Fæminas imperare mos.*

PRo iiſdem conſenſu aliquot gentes.) *Pleræq; gentes in Chriſtiano orbe, excipio Galliæ regnum. Sed & veteres Aſiatici ita vſurpârunt. Arrianus :* Νενομισμένον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἔτι ἀπὸ Σεμιράμεως, καὶ γυναῖκας ἄρχειν ἀνδρῶν. Receptum ſolitúmque in Aſiâ, iam inde à Semirami, etiam fæminas imperium in viros exercere.

1. De rebus Alexād.

IN CAP. IV.

De Electione & Succeſſione.

P. 15. b *Ad manũ Principis capiendũ.*

MINORE diſcrimine ſumi Principem, quàm quæri.) *Aſsidet Cornelianæ huic ſententiæ illud Irenes Imperatricis in re ſimili :* ὡς δεῖ βασιλέα μὲν οὐκ ἀπόντα ζητεῖν, παρόντα δὲ μὴ μεταϰινεῖν : Quòd nec abſentem Principem quærere oporteat, nec præſentem demouere.

Apud Nicet. Chon. 1. Ann.

IN CAP. V.

De Mutatione in deterius.

P. 16. b *Ante imperiũ multi boni, non in ipſo.*

SIVE etiam Regni ipſius natura hoc fert.) *Potui addere cauſſam tertiam, Falſam de regnaturo opinionem. Nam quod Galbæ olim euenit, qui* omnium iudicio dignus imperio, niſi imperaſſet: *id multis aliis, qui in bonâ ſpe, adepti denique imperium, oſtendunt*

Tacit. 1. Hiſt.

eo ſe minores. Nec temerè à Pittaco dictum: ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι: Imperium virum oſtendit.

Diuturnitate in ſuperbiam mutant.) *Aegrè ſcilicet tam magna felicitas fertur. atque ita* ipſe Tiberius poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulſus eſt, *ait meus ſcriptor.* *Regnum deprauat:* Tac. 6. Annal.

IN CAP. VI.

De fine Principis.

VT ea opibus firma, copiis locuples.) *Populus ab his externis Principatuum bonum maximè metitur. Itaque lêgi non ſine riſu in Mexicanâ Hiſtoriâ (libenter & iucundè ritus noui illius orbis conſidero) morem iis fuiſſe, vt cùm regem alium conſecrarent, is iuraret in hæc verba:* Iuſtitiam ſe adminiſtraturum. nullum è ſubditis oppreſſurum. bello fortem futurum. Effecturum vt Sol curſum ſplẽdorémque ſuum teneret, nubes pluerent, riui currerent, & terra produceret omne genus frugum. *Quæ poſtrema vnius dei propria, vides ridiculè ab homine poſci & promitti: idque ab hac cauſſâ.* P. 16. b *Externa bona à Principe poſtulantur.* Lopez Gomara. *Mos Indorum.*

Nec remp. tuam eſſe, ſed te reip.) *Hadrianus Imperator* in concione ſæpe dixit, Ita ſe rempub. geſturum, vt ſciret populi rem eſſe, non propriam. *Vox aurea, & res multo magis, cùm præſtatur.* P. 17. a *Reipub. Princeps ſeruit.* Spart. in Hadrian.

IN CAP. VIII.

De Regno Virtute firmando.

Pag. 18. b. ILLE reip. ſtatus optabilis.) *Partem hic magis Polybianæ ſententiæ, quàm ipſam expreſſi. Atqui digna adſcribi.* Ἐγὼ γὰρ οἶμαι δύο ἀρχὰς εἶναι πάσης πολιτείας, δι' ὧν αἱρετὰς ἢ φευκτὰς συμβαίνει γίνεσθαι, τάς τε δυνάμεις αὐτῶν καὶ τὰς συστάσεις. αὗται δ' εἰσὶν ἔθη, καὶ νόμοι· τὰ μὲν αἱρετὰ, τούς τε κατ' ἰδίαν βίους τῶν ἀνθρώπων ὁσίους ἀποτελεῖ καὶ σώφρονας, τό, τε κοινὸν ἦθος τῆς πόλεως ἥμερον ἀπεργάζεται καὶ δίκαιον. τὰ δὲ φευκτὰ τοὐναντίον. Lib. 6.

IN CAP. IX.

De Imitatione & aſpectu ciuium in Principem.

P. 19. a *Principem ſubditi æmulantur.* QVALES in rep. Principes, tales ciues,) *Theodericus rex Gothorum ad Senatum populúmque Rom.* Facilius eſt errare naturam, quàm diſſimilem ſui Princeps poſſit rempublicam formare. *Vt igitur regulam oportet rectam eſſe, ad quam cetera adæquantur: ſic meritò Principem, ad quem alij diriguntur.* Apud Caſſio. 3. Var. ep. 12.

IN CAP. X.

De Iuſtitiâ neceſſariâ regnis.

P. 20. a *Iulia turpe dictū* LICET, ſi libet.) *Iuliæ Auguſtæ dictum eſt, priuignum ſuum ad ſtuprum inuitantis.*

Et addidit amplius: An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? *Aequè turpis & pernicioſa illa Anaxarchi adulatio. qui, cùm Alexander lamentaretur ob Clytum interfectum, nec ſolatia admitteret: dixit,* Ignorare illum, cur veteres ſapientes Iuſtitiam adſeſtricem Ioui fecerint: nimirum, quia quidquid à Ioue decretum, id iure quoque factum ſit. *Anaxarchi tales, ſed occulti, vtinam non hodie apud imperantes!*

Anaxarchi pernicioſum.

Apud Afran. De reb. Alexād. lib. 4. & Plut. in Alexand.

IN CAP. XI.

De Iuſtitiæ adminiſtratione.

CAVSSAS reóſque audiat.) *Ipſene? an per alios? Vtrumque: & hoc magis. Certè quin ipſe quoque interdùm Iuſtitiæ illud munus in publico vtiliter ac decorè obeat, non puto ambigendum. Veteres Imperatores ac Reges fecere: & Caroli etiam Magni Conſtitutio hæc legitur.* Hoc miſſi noſtri notum faciant Comitibus & populo, quòd nos in omni hebdomadâ vnum diem ad cauſſas audiendas ſedere volumus. Populo autem dicatur, vt caueat de aliis cauſſis ad nos reclamare, niſi de quibus aut miſſi noſtri, aut Comites, eis iuſtitiam facere noluerint. *Vbi finem etiam huius conſilij vides. nempe vt per ſupremum illum iudicem, ius ſicubi labat, corrigatur, firmetur.*

P. 21. a *Ius poßit debeatq́, Princeps interdũ dicere.*

Medeatur noſter Princeps.) *Vtinam, vtinam! Ludouico Galliarum regi* XI. *hoc propoſitum: & cauſsidicina illa, vera tabes Galliæ, nũc*

Comi. cap. 125.

P. 21. b *Leges & lites recidendæ.*

Apud Fl. lib. 4. cap. vltim. *non eſſet, ſi ille pauculos annos fuiſſet. Exoriatur alius, & efficiat vt* tandem viperæ iſtæ ſibilare deſiſtant.

IN CAP. XIV.

De Fide.

IN Capitolio vicinam Iouis opt. max. Pag. 24.b *Fides pro deâ.*
Lib. 9. in oratione Poſthumij. eſſe voluerunt.) *Credo hanc candem mentem eſſe in Liuianis verbis:* Apud quos (*Romanos*) iuxta diuinas religiones Fides humana colitur. *Et profectò ſanctitas quædã in ipsâ fide. Scytharũ legati ad Alexandrũ, pulchrè:* Iurando gratiam Scythas ſancire, ne
Curt. 7. credideris. Colẽdo fidem, iurãt. Græcorũ iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & deos inuocant: nos religionem in ipsâ fide nouimus: Qui non reuerentur homines, fallent deos.

IN CAP. XV.

De Modeſtiâ.

IN alto poſitum non alta ſapere, diffi- P.25.b *Proni ad Superbiam reges.*
Auguſt. cile eſt.) *Certè difficile.* & magnæ felicitatis eſt, à felicitate non vinci. *Vt quiuis haud facilè multum vini fert: non item abundantem fortunam. Da mihi circumſpectiſſimum re-*
Curt. 8. *gem: tamen* inter tot obſequia fortunę, non ſatis caũta mortalitas eſt. *Natura, educatio, adulatio deprauant.*

Non minùs hominem ſe, quàm homi-

nibus præeſſe, cogitet.) *Hoc primum remedium & cautio à Faſtu, ſe cogitare. Externa illa omnia ſunt quæ te inflant; æſtimari debes à te ipſo. Illa abeunt, veniunt: tu quid es, niſi vile infirmúmque corpus? Vide non quid in te magnum habeas, ſed quid tuum. Saladinus Chriſtianorum olim terror, qui Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem ſubegit, morti iam vicinus, in cogitationem hanc ſeriò deſcendit: & ſolam interiorem tunicam, pro omni pompâ funebri, in haſtâ ſublimem ferri iuſsit, cum acclamatione*, Hoc vnum ex domitore Orientis reſtare. *O virum illâ & maiore fortunâ dignum, qui tam benè eam cepit! Nil hîc proprium aut tuum, corona, ſceptrum, & omnia hæc ad quæ ſtupemus, à Deo ſunt: & ne auferat, tu ad eum refer. Thymoleon, magnus laudatúſque dux; qui Dionyſium Siciliâ eiecit, & in illuſtri gloriâ vixit, exemplo hic tibi eſto. de quo Probus:* Nihil vnquam neque inſolens, neque glorioſum ex ore eius exijt. Qui quidem cùm ſuas laudes audiret prædicari, numquam aliud dixit, quàm ſe in eâ re maximas dijs gratias agere atque habere, quòd cùm Siciliam recreare conſtituiſſent, tum ſe potiſſimũ ducem eſſe voluiſſent. *Nihil poteſt magis ſapienter, magis Chriſtianè.*

In eam remediũ, cognitio ſui.

Saladini præclarum factum.

Thymoleontis modeſtia.

In Thymol.

Magnas arbores diu creſcere, vnâ horâ exſtirpari.) *Remediũ alterum, cogitare Superbiæ aſsiduã comitem, Deiectionem & Pœnã.*

Senec. Her. Fur.

Dominare tumidus, ſpiritus altos gere,
Sequitur ſuperbos vltor à tergo Deus.

Pag. 26. a

Superbia depreſsio adhæret.

Nihil altum ille, præter ſe, vult. eíque proprium, τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῦν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῦν: erecta deijcere, deiecta erigere.

Laërt. in Chilone.

Pag. 26.b

Varia & miſeranda ſori regũ.

Tomambau exitus.

Vidi cruentos carcere includi duces.) *Remedium tertium, à fortunâ variâ nimis & incertâ. Hodie magnus es? cras alius, aut nullus. Iugurtham in carcere, Perſeum in cuſtodiâ obijſſe ſcimus: & patrum memoriâ, quàm illuſtre exemplum Tomambais eſt! Ille Ægypti Africæq́; Sultanus, in veteri & feliciſsimo regno, non ſolùm eo ſubitò exuitur, ſed & vitâ. Arbiter paullo antè vitæ necíſque gentium, in vrbe ſuâ principe, multo vicatim per ludibrium circumductus, infami laqueo, & manu carnificis, ſtrangulatus eſt. Quid ſub idem illud æui, Attabalipa in nouo orbe magnus Rex, nónne in carcere, poſt infinitam vim auri quaſi pro vitâ extortam, amiſit & vitam? In eodem tractu, rex regum Mexicanus, nec vſitatâ quidem morte obiit, lento igne per ſummum cruciatum vſtulatus. Quæ tam tragica exempla meritiſsimò verbis Senecæ concludo:* Quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina, & proculcatio; & dominus, & carnifex? Nec magnis iſta interuallis diuiſa: ſed horæ momentum intereſt inter ſolium, & aliena genua.

Attabalipa.

Quahutimoci.

De Tranquil. Animi, cap. 11.

Pa. 26. a

Breuis ſermo optimus.

Oratio preſſa.) *Vt moneta illa optima, quæ pretij plurimũ habet in paruâ mole: ſic ſermo qui ſenſus. Quid viſurus ſim, neſcio: ſed verboſos valdè & vnà ſapientes, nondum ego vidi. Ceterùm hæc Breuitas imprimis decet Principem. Tacitus de Galbâ:* Imperatoria, *inquit*, breuitate adoptari à ſe Piſonem pronunciat. *Cauſſa*

1. Hiſt.

apud Demetrium Phalereum hæc: Nam præ-
Amm. cepta & iuſſiones, quæ Principi conue-
lib.25. niunt, breuibus verbis formantur; preces autem, quæ humilioribus, verboſæ & longæ eſſe debent.

In Cultu ne exuberet.) *Iuliani Imperatoris familiare dictum fuit:* Turpe eſſe ſapiẽti cùm animum habeat, captare laudes ex corpore. *Et ſanè viri magni, incurioſi rerum iſtarum leuium. Carolus noſter Quintus in veſte reſtrictus. Ludouicus* XI. *cultu corporis neminem familiarium anteiuit. Iulius Agricola (ita* Pag. 26. b. Veſtis, & hæc talia, negligenda.
In Agricol. *ſcribit de eo Tacitus*) cultu modicus; ſermone facilis; adeò vt plerique quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectóque Agricolâ, quærerent famam, pauci interpretarentur. *Et quid exemplis opus? vno verbo; plerique illi vete-*
Syneſ. *res* ἁπλῶς ἑαυτῶν εἶχον, οὐκ ἀπὸ σκευῆς, ἀλλ'
Orat. de ἀπὸ τῆς ψυχῆς βασιλεῖς ὄντες, καὶ τοὔνδον τοῦ
Regno. πλήθους διέφερον, τὰ δὲ ἐκτὸς ὅμοιοι τοῖς ἀγελαίοις ἐφαίνοντο: leuiter & ſine curâ ſeipſos habuerunt: non ab apparatu, ſed ab animo reges; & introrſum à plebe differebant, extrorſum vel gregariis ſimiles videbantur. *Ego Græcorum Imperatores (imagines enim extant) ſine riſu non aſpicio, in purpurâ, in auro, in gemmis, & à capite ad calcem non regiè, ſed muliebriter cultos.*

Munditias mulieribus conuenire.) *Ideò Heſiodus quoque monet,*

2. Oper. Μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι
& dier. Ἀνέρα.

Nec muliebri ſe comptu lotúque polito
Vir quiſquam.

Nimia & affectata pōpa ſpernenda. Nec aliter de externâ omni ſpecie cenſeo.) *Vt in comitatu, in victu, in omni tuâ vitâ quàm minimum ſit Tragœdiæ & pompæ. Cari Imperatoris illuſtre exemplum non omittēdum, quia nec vulgatum. Syneſius ita narrat:* Orat. de Regno. *(Carino tamen adtribuit, per errorem, vti opinor: quia* * *Carus res in Perſas geſſit; Carinus contrà mollis, deſes, & nullâ expeditione nobilis. ſed is ita narrat.)* * Vide Vopiſcum & Eutrop. *De Caro narratio amœna.* Bellum inferebat Perſis, & iam ad Armeniorum limites peruenerat. Illîc militem curare corpus, & cibum è ſuo commeatu capere iuſſit, mox ex hoſtico (Parthorum agros oſtendebat) petendum. Dum id agunt, ecce hoſtium legatos, qui adueniunt. Atque illi opinabantur futurum primò, vt ad Proceres quoſdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot interuallo, ad Imperatorem. Atqui inciderant caſu in ipſum iam cænantem. Circumſtabat frequens miles, ſed auro aut argento nihil cultus. Ipſe tunicâ puniceâ indutus, iacebat in herbâ. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo fruſtula quædam ſalſæ ſuillæ carnis. Cùm autem legatos vidiſſet, nihil turbatum aiunt, nec quidquam immutaſſe, ſed vocaſſe ad ſe vltrò, & dixiſſe, Scire quòd ad ſe veniſſet. nam Carum hunc ipſum eſſe. Iubere igitur vt renuncient iuueni ſuo Regi, Niſi reſipi-

ſcat, futurum vt intra vnam Lunam omnis eorum ſilua & omnis ager, magis nuda & læuia ſint, quàm Cari ipſum caput. & ſimul cum dicto pileum ſuſtulit, & caput oſtendit tam glabrum quàm galea eius quæ adiacebat. Et ſi quidem appeterent, iuſſit manum in ollam mittere: ſin minùs, ſtatim abire, & extra Romana præſidia eſſe, tanquam legatione omni iam defunctos. *Ita me Deus amet, hæc virum olent, imò heroëm.*

IN CAP. XVI.
De Maieſtate.

TRISTITIAM & arrogantiam exuas.) *Quæ duo imperitè nonnulli adſumunt, quaſi conciliandæ Maieſtati. Plutarchus hos tales taxat.* Qui mentem non habent, reges & Principes, *inquit*, imitantur imperitos ſtatuarios, qui exiſtimant coloſſos ſuos magnos & venuſtos futuros, ſi tibijs quàm maximè diductis, & inflatos, & hiantes fecerint: ſic iſti grauitate vocis, & toruitate aſpectus, & morum aſperitate, & inſociabili quadam vitâ, dignitatem & maieſtatem imperantium exprimere ſe cenſent.

Pag. 27.a

Externa ſuperbia non ad Maieſtatem.

In Cóment. ad Princip. indoct.

Viles plerumque, qui nimium ciuiles.) *Omnino abſtractione quadam opus iis qui gubernant, & ne nimis vulgò ſe vulgent. Pericles ſciuit: qui antea familiaris maximè & comis, ſimul rempub. attigit, ab omni cœtu amico-*

Nimia comitas haud bona.

Periclis inſtitutum.

rum & conniuijs ſe abiunxit, vitæ genere quodam ſubducto, & planè mutato. Cauſſam Plutarchus adiungit. Δειναὶ γὰρ, *ait,* αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου περιγενέσθαι, καὶ δυσφύλακτον ἐν συνηθείᾳ, τὸ πρὸς δόξαν σεμνόν: Comitas enim facilè faſtum omnem atterit, & in familiari conſuetudine ægrè cuſtodias illud opinionis de te auguſtum. In Pericle.

IN CAP. XVII.
De varijs Virtutibus decôris Principi.

P.27.b *Ne regant fœmina.* NEc tamen coniugum imperijs obnoxius.) *Nam* quod ſubſidium in eo, *vt inquit Tacitus*, qui à fæmina regatur? *Cui tamen humili & ſeruili vitio plerumque feroces & militares gentes obnoxias eſſe, Ariſtoteles notauit: & hodie nos videmus. Sed vt imperia mulierum, ita conſilia non ſemper damno. Vtiliter ſæpe eas Princeps audiet: præſertim ſiqua à naturâ paullo magis facta ad prudentiam & virtutem. An Auguſtum pœnituit, Liuiam ſuam audiiſſe? Ferdinandum Hiſpaniæ regem, Iſabellam? cui fæminæ Conſaluum, Canarias, Nouum orbem, eiectos Mauros, & hanc magnitudinem ſuam Hiſpania in parte debet. Maritum enim ſuum, etſi à ſe virum magnum, tamen haud æquè altum aut ſplendidum, ad illuſtria illa facta impellebat leniter ac ducebat. At in vitâ priuatâ, eadem mirifica. Vino ætatem abſtinuit. artibus litteríſque ita amica, vt ſermonem Latinum, ætate iam grandior didicerit, & auctores libróſque intellegere atque interpretari potuerit. In fortunâ & in morbis infracta;*

Lib. 13. Annal. — Lib. 2. Polit. cap. 8. — *Interdū ſuadēt.* — *Iſabella reginæ laus.*

atque etiam in partu ſic magnanima, vt emitteret vix vocem. Rarum heroinæ exemplum, & cum veteri omni æuo comparandum.

Conuicia ſi iraſcare, agnita videntur, ſpreta, exoleſcunt.) *Spreuit ſanè Auguſtus. qui cùm audiret Ælianum quemdam malè de ſe opinari ſolere:* Faciam, *inquit,* ſciat Ælianus & me linguam habere. *Animoſè item Philippus Macedo, ſuadentibus amicis, maledicum hominem in exilium mitteret:* Minimè ſis, *inquit,* ne vagus & erro, apud plures de nobis malè loquatur. *Plura & obuia talia exempla: ſed cauete t[illegible]en vos caniculæ: quia non omnes Auguſti ſunt aut Philippi. Ramirus Hiſpanorum rex mirè probus fuit, & in moribus ſimplex. ob eam rem cùm irriſui Aulicis eſſet, & dicteriis identidem peteretur, ad extremum exarſit, & vndecim viros nobiles ad ſe vocatos, in Oſcâ vrbe gladio percuti iuſſit: addito dicto,* * Neſcit vulpecula cum quò ludat. *Reipsâ ſcilicet oſtendit periculoſum valdè,* τὸν λέοντα νύττειν, leonem vellicare.

Pa. 28.a — *Magni Principes, in conuicia fortes.* — Sueton. Aug. cap. 51. — Plut. in Apoph. — Roder. Sanct. Hiſt. Part.3. — *Ramirus aliter.* — * Non ſabe la volpejs, cō quiē trobeja.

Doctrinam nonnihil ad hunc finem promoue.) *Iure moneo. nam, vt Symmachus ait,* ſcimus bonas artes honore nutriri, atque hoc ſpecimen eſſe florentis reip. vt diſciplinarū profeſſoribus præmia opulenta pendantur. *Sed tamen voculam,* Nonnihil, *de induſtria addidi: quia vt tollere eas noxium; ita calidè nimis promouere. Iuſtinianus* τὰς τυπωθείσας ἀνέκαθεν ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων διδόσθαι σιτήσεις τοῖς ἐν αὐταῖς διδασκάλοις τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἀποθήκαις τοῦ

Lib.1. ep. 73. — *Littera promouenda.* — *Sed cum modo.* — Zonar. in Annal. — *Malè, qui tollunt.*

ἐπάρχου ἐξέκοψε. καὶ οὕτως τῶν ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλείων ἐσχολακότων ἀγροικία τῶν ἐν αὐταῖς κατεκράτησε: antiquitus conſtitutas in quoque opido annonas, profeſſoribus bonarum artium dandas, de conſilio Præfecti ſui ſuſtulit. atque ita frigentibus paſſim per opida Scholis, ruſticitas & barbaria occupauit inhabitantes. *Ma-*

Malè, qui nimis vulgant. *la hæc ſecuris quam Thrax Imperator iniecit: ſed illi quoque occultè noxij, qui effuſè nimis promouerunt. Nam otium & mollitiem nullâ re faciliùs aut honeſtiùs in animos irrepere quàm viâ hac litterarum, omnino eſt fatendum. Atqui ro-*

Virtus reſoluitur. *bur & virtus non ſunt, vbi illa. Vt catuli ad venandum inepti, qui ſaltare & eiuſmodi delicias docti: ſic ad virilia exercitia parùm apti ciues nimis exculti. Franciſcum regem Primum, & Leonem Decimum, qui auidè litteras excitarunt, in cælũ tollimus. Si propoſitũ ſpectamus, meritò; ſi finẽ & ſucceſſum, ambigo. quia reuera alter Galliã ſuam, alter Italiam, cultiorẽ amœnioremq; reddidit, ſed vnâ & molliorẽ. Quid bonæ ſpei reliquũ, vbi etiã fœminæ paßim in libris & litteris? atqui*

Vſurpāda ad vſum. *eò ventũ. Mihi Spartani illi probi, qui* γράμματα μὲν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον. ἡ δ' ἄλλη παιδεία, πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον: Litteras ad vſum ſaltem diſcebant. reliqua omnis diſciplina erat vt pulchrè parêrent, vt labores perferrẽt, vt in pugnâ vincerẽt. *Et à Princi-* — Plut. in Lycurg.

Et in primis à Nobilibus. *pe meo in ſuis ciuibus id ſeruari ſuadeã valdè. Nõ nimis, non omnes, ſtudijs ſe applicẽt, ſed Nobilitas tamẽ maximè: quia* patres valere decet conſilio, populo ſuperuacanea eſt calliditas. — Sall. ad Cæſar.

I. LIPSI AD III. LIB. POLITICORVM NOTÆ.

IN CAP. I. De Prudentiæ neceſſitate.

Pag. 29.a *Difficile gubernare.*

NVLLVM animal moroſius, nullum maiori arte tractādum.) *Inde Liuianum hoc effatum.* Excellentibus ingeniis citiùs defuerit ars, quâ ciuem rogant, quàm quâ hoſtem ſuperent. Lib. 2.

Pag. 29.b

Mens vna ſapiens plurium vincit manus.) *Hoc Vlyſſes ille apud ſapientiſſimum vatem voluit, cùm Mineruam (ideſt Prudētiam) ſic affatur.*

Odyſ. ν.

Αἰκέ μοι ὣς μεμαῦα παρασταίης, γλαυκῶπι,
Καί κε τριηκοσίοισιν ἐγὼν ἄνδρεσσι μαχοίμην
Σὺν σοὶ, πότνια θεὰ, ὅτε μοι πρόφρασσ' ἐπαρήγοις:

Atqui ego, ſi mihi ſic adſiſtas, cæſia diua,
Vel tercentum contra homines concurrere pugnâ,

Auſim te fretus comite, ô dea, & adiutrice.

IN CAP. II.

De duplici Prudentiâ.

Pa. 30. a *Viri celebres & ſapientes in domo Principis, decori.*

PRINCEPS ſapiens, ſapientium cōmercio.) *Comineus*: Nullum maius indicium bonæ mentis Princeps poteſt oſtendere, quàm vt adiungat ſibi & familiariter vtatur viros virtute & famâ celebres. Nam omnes ſtatim iudicabunt eum talem eſſe, quales ij qui apud illum. Cap. 33.
Hoc fine vtile, non tantùm in conſilio, ſed etiam in contubernio quoſdam habere, inſigni tranquillitate vitæ, nullis reip. negotis permixtos. *Nam aliena hæc fama valde ad tuam famam. Ita Alexandro Calliſthenem, Scipioni Panætium & Polybium, Auguſto Areum & Athenodorum, alus alios adhæſiſſe ſcimus, priuatim magis ornamenta quàm publicè adiumenta.* Tac. 4. Annal.

IN CAP. III.

De Adiutoribus Principis.

Pa. 31. a *A pueris quidam formandi ad remp.*

SED quî parabis? iudicij hîc res eſt) *Imò res etiam aliqua Induſtriæ. Nam iam antè præparari quidam poſſunt, vt fiant apti. Turcarum Princeps à pueritiâ inſtituit, pacis aut belli futuros adminiſtros. & Germanorum proceres Alumnos quoſdam (ita appellant) ſuo ſumptu educāt, in eundē vſum. Quid ſi imitetur Princeps,*

& ſelecta quædam ingenia à teneris formari cu-
ret ad res Ciuiles? laudem. Apud Macedones quid *Mace-*
Lib. 8. *ſeruatum , Q. Curtij verbis dicam.* Mos erat *donum*
Principibus Macedonum , adultos libe- *ritus.*
ros regibus tradere, ad munia haud multum ſeruilibus miniſteriis abhorrentia. Excubabant ſeruatis noctium vicibus proximi foribus eius ædis, in quâ rex acquieſcebat. Ij actos ab agaſonibus equos cùm rex aſcenſurus eſſet, admouebant: comitabantúrque & venantem & in prœliis, omnibus artibus ſtudiorum liberalium exculti. Præcipuus honos habebatur quòd licebat ſedentibus veſci cum rege. Caſtigandi eos verberibus , nullius poteſtas præter ipſum erat. Hæc cohors, velut Seminarium Ducum Præfectorúq́; apud Macedonas fuit. Hinc habuêre poſteri reges, quorum ſtirpi poſt multas ætates Romani opes ademerunt.

IN CAP. IV.

De Conſiliariis.

OPTIMVM quemque fideliſſimum *Pa. 31.2*
puta.) *Rex Salomon (cuius ſcripta di-* *Salomo-*
uinæ humanæq́; Sapientiæ pleniſſima, vti & Sy- *nia ſcri-*
racħidæ , vnicè tibi commendo.) paucis verbis: *pta pla-*
nè diui-
Prou. cap. 12. Conſilia impiorum fraudulenta. *Excludo* *na.*
autem ab hac probitate etiam eos , qui rem ſuam
priuatim malè geſſerunt , conturbatores aut deco- *Decocto-*
Cap. 18. *ctores. Baſilius Imp. ad filium :* συμβούλοις δὲ *res non*
χρῶ τοῖς καλῶς περὶ τῶν οἰκείων βουλευσαμένοις *apti ad Conſilia.*

καὶ διοικήκασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ ἀβουλίας τὰ ἑαυτῶν οἰκονομήκασιν. ὁ γὰρ κακῶς περὶ τὰ οἰκεῖα διατεθεὶς, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων: Conſiliarijs vtere ijs, qui rebus propriis benè conſuluerunt, rectéque eas adminiſtrârunt, non autem qui per imprudentiam malè. Nam qui ſuis rebus malè proſpexerit, nunquam ille bene conſuluerit alienis.

Pa. 31.b

Conſiliarij linguarum periti ſint.

Morum animorúmque prouinciæ gnaros.) *Etiam linguæ: ſi tamen ſermo diuerſus, in locis qui tibi parent. Nam iſti qui per interpretem accipiunt omnia aut reddunt, nec tam grati nec tam idonei ad agendum. ac multa neceſſariò eos fallunt.*

Conſiliarij exteri mali.

Non exteros temerè, non aduenas.) *Nota Princeps. nam hic peccamus. Vt vulgò remedia quædam ab Afris aut Indis petita æſtimamus: ſic plerumque externa ingenia præferuntur internis. At non oportet. Primum, quia ab hac re*

Turbant ſtatum.

turbæ. Indigenæ haud facilè concoquunt, in ſuâ rep. plus aliquid credi aut tribui alienis. Indè liuor, queſtus, & auerſio quædam animorum.

Imperiti eius ſunt.

Secundò, quia raró illi morum, ingeniorum, & totius reip. periti. Plato autem breuiter & rectè dixit. Εἰδότος περὶ ἑκάστου ἡ συμβουλή: Conſilium eius eſt, qui rei cuiuſque peritus. Alcib. 1

Quod idem alibi diffuſius: περὶ παντὸς μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι καλῶς βουλεύεσθαι, εἰδέναι περὶ οὗ ἂν ᾖ ἡ βουλὴ, ἢ ἅπαντος ἁμαρτάνειν ἀνάγκη: In Phædro.

In omni re conſulendi principium, noſſe id de quo conſilium inſtitutum: aut totâ viâ aberrare neceſſum eſt. *Tertiò, quia etiamſi*

iis peritia, vix tamen affectus aut fides. Qui po- Non
teſt in alienam rempublicam ? in quâ ſemper il- amant
lud cogitent: Mihi iſtîc nec ſeritur, nec me- eum aut
Plaut. Epidic. titur. *Itaque ad commodum ſuum, aut arbi-* curant.
trium Principis, videbis pleraque ab iis referri.
Quartò & vltimò, quia vſu compertum, conſi-
lia externa ferè eſſe infauſta. Alexander malè Infelices
audire cœpit, cùm Perſas audiit: Romani labi, ſunt.
cùm Græcos & exteros: noſter Carolus Audax,
(ne plura cumulem) cui ruinam ſuam niſi Cam-
pobacchio debet? Effatum hoc habe. Vt in quam Ruit reſ-
domum veſpilones veniunt, ſignum eſt funeris: publica,
ſic reip. labentis, ad quam fulciendam adhiben- quam iij
tur peregrini. Quod tamen ita intellego, ſi mul- ſuſtinet.
ti. nam vt vnus aut alter interdum, fide aut in-
genio valdè cognitus, haud pertinaciter damnem.

Item Senes.) *Qui tales non annis magis,* P. 31. b Senes à
Epiſt. 4. *quàm moribus.* Nam in quibuſdam, *vt ait* moribus
Seneca, non pueritia, ſed, quod eſt grauius, quoque
pucrilitas remanet. æſtimandi.

Conſilia ſenum, haſtas iuuenum eſſe.) P. 32. a
Pindari dictum eſt, uti è Plutarchi Lycurgo vi- Iuuenes
debis. cui hoc Ariſtotelæum velut interpretamen- inepti ad
7. Polit. *tum adde:* ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρό- rem.
cap. 9. νησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστί: Vires in iuuenibus,
Prudentia eſt in ſenibus. *Iuuenes autem non*
ſolùm à conſiliis: ſed omnino à rep. amouendi,
cauſſâ duplici. Primùm, quia Temeritas & ca- Cauſſa
lor in iis. Atqui cùm ad gubernacula reip. una.
Cic. De Senect. temerarii atque audaces homines acce-
dunt, maxima ac miſerrima naufragia
fiunt. *Deinde, quia non cadit in ætatem eam* Cauſſa
Auctoritas: quæ tamen ad iubendum ſuaden- altera.

dúmque plurimùm valet. Opinio ſæpe de aliquo,
Solon eos *plebem magis mouet, quàm res aut ratio ipſa. So-* Iuncus
omnino *lon igitur iure vetuit,* τὸν σφόδρα νέον μήτε ἄρ- apud
arcuit. χειν, μήτε ξυμβουλεύειν, εἰ καὶ ἄριστα δοκοίοι Stob.
γνώμης ἔχειν: valdè iuuenem neque magiſtratum gerere, neque conſulere, etiamſi optimè à mente conſtitutus eſſe videretur. *Rei etiam Romanæ grande olim fulcrum,*

Annales leges vtiliſſimæ. *Annariæ leges: quas malè amiſſas bonus ſapiénſque Princeps reuocabit.*

Pa.32. a *Felices vix ſapiunt.* Fortunâ variâ exercitos.) *Nam qui adſiduè in rebus proſperis & lætis, quid ſapiat?* Nō Liu.30. temerè aduerſa caſuum reputat, quem Fortuna numquam decepit. *At qui aliam eam expertus eſt, magis ille ad Modeſtiam factus & Cautionem, præcipuas Prudentiæ partes. Pindarus rectè:*

Magis qui aliquando afflicti.

> -- ὁ πονήσαις δὲ νόῳ,
> Καὶ προμάθειαν φέρει:
> -- Qui mente laborauit,
> Prudentiam inde aufert.

Tacitus item de Caractaco, Quem multa Ann.12. ambigua, multa proſpera extulerant, vt ceteros Britannorum Imperatores præmineret. *Annibal de ſe, ad Antiochum:* Hæc Liu.35. ſuadeo. qui vt non omnis peritiſſimus ſum belli, cum Romanis certè bellare bonis maliſque meis didici. *Nec ſolùm Cōſiliarij, ſed ipſi Principes optimi & prudentiſſimi, qui aliquando in aduersâ ſorte. Carolus* V. *Galliarum rex mirâ ſapientiâ fuit, atque adeò cognomen id etiam tulit: ſed quem Fortuna à teneris annis magis iactauit? Patrem ſuum Iohan-*

Principes tales, optimi.

Carolus V Sapiens.

nem capi abducíque vidit, & regnum penè totum occupari ab Anglis. Ludouicus XI. *planè callidus. ſed ille quoque nónne per annos ſex à patre & patriâ profugus, apud Philippum Ducem Burgundiæ egit, quid niſi exul? Emanuel Allobrogum nuper Princeps, in eâdem hac claſſe. Veriſſimum igitur Græcorum verbum:* * Ἐξ ὧν ἔπαθες, ἔμαθες. *Et Miſeria Prudentiæ bona mater.*

Ludouicus XI. *callidus.*
Emanuel cautus.
* A quibus læſus, ab his doctus.

Quod ſatis ſit, acutos.) *Profectò mali & inepti, qui nimis. Diſputare & ſermocinari magis, quàm ſuadere poſſunt: & tempus ſæpe terunt, milium, quod dicitur terebrando. Tu ſcito, caput omne conſilij eſſe, non in acumine, aut ſermonum rationúmque copiâ, ſed in directâ quâdam iudicij normâ. Ea autem plerumque his acriculis abeſt. Machiauellum vide. quid eo acutius? at parum bonus aut felix ille Cæſari Borgiæ Conſiliarius, quidquid excuſet ſe, & fatum accuſet. Vide Clementem 7. Pontificem, miram ei ingenij vim omnes tribuunt: ſed in actionibus conſiliíſque quàm infelix, Roma ſcit, & nunc etiam dolet. In populis ipſis hoc notabis. Quis neſcit Athenienſes ante Spartanos, Florentinos ante Venetos, ingenio & acrimoniâ fuiſſe? meliùs tamen conſtantiúſque hos remp. ſuam direxiſſe omnes videmus. Cauſſæ huius rei tres. Prima, quam in Textu libaui, quòd velocia iſta ingenia ſemper mouent aliquid, & nec quieta, quieta ſinunt. Altera, quòd in multiplici inuentione & rationum copiâ plerumque natant, & ægrè expediunt aliquid cui inſiſtant. Tertia, quòd ea ſibi proponunt, quæ non ſunt, non erunt; Et mentem conſiliáque aduerſarij æſti-*

Pa. 32.a
Nimis ingenioſi, mali ſuaſores.
Exempla.
Rationes iſtæ tres.

mant à ſubtili ſuâ mente. Atqui ille ſæpe ſtipes. nec quicquam tutius (obiter moneo) quàm de conſiliis eius, ex ipſius indole moribúſque iudicare, aut eorum qui apud illum magni. Sed aliquis hîc quærat? Quid ergo? ſubtiles quoniam damnas, etiámne litteratos? Haud prorſus. ego verò libenter eos in Conſilium admitto, ſed qui non ſint hoc tantùm. Nam qui ſolâ & nudâ iſtâ cognitione litterarum ſe iactant, valdè repello. Conſtantius Imperator Conſtantini F. me quidem iudice, valdè hic peccauit: qui, vt ait Zonaras, μηδένα τῇ γερουσίᾳ συνέταξε, ὃς παιδείας μὴ μετείληχεν, οὐδὲ ἤσκητο πρὸς τὸ λέγειν, καὶ ἤδει γράφειν ἐμμέτρως τὲ καὶ πεζῶς: neminem in Senatum allêgit, niſi eruditum, quíque ſe ad dicendum exercuiſſet, & ſciret ſcribere vinctâ oratione & ſolutâ. *Nimis tribuit noſtro generi: nec vel doctiſſimi ſemper ad remp. apti. Neceſſum eſt adſint aliæ illæ dotes, de quibus in hoc Capite monemus. Quas ſi adferunt: ô magnos tunc, & Principi optandos! Nam* deſiderabilis eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximiè reddit ornatam. Ibi prudens inuenit, vnde ſapienter fiat: ibi bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos ſub æqualitate componat. Nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam litterarum non augeatglorioſa notitia. *De his talibus ipſa Sapientia loquitur:* Ego Sapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus,

An litterati apti ad Cōſilia?

Per ſe, nō nimis.

In Cōſtant.

Tunc, ſi dotibus aliis mixti.

Laudatio vera doctrinæ.

Caſſio. Var. lib. 10. ep. 3.

Prou. 8.

IN CAP. V.

De Ratione conſulendi.

CONSILIORVM gubernaculum, Pa 3: 5
Lex diuina.) *Apparet ergo meritò Con-* An Sa-
ſiliis intereſſe debere viros Sacros religioſóſque: id cerdotes
eſt, legis eius peritos. Tamen alij abnuunt, & in- in Con-
decoram atque inutilem cenſent hanc mixturam. ſiliis?
Nicephorus Gregoras inter hos videtur. Οὐ γὰρ,
Hiſt. 3. *inquit* ἡ θεωρία πνευματικὴ καὶ πρᾶξις πολιτικὴ,
ὡς τὰ πολλὰ, συνεῖναι πεφύκασι: Non enim
Spiritalis contemplatio, & Ciuilis admi-
niſtratio, vt plurimum, inter ſe iungun-
tur.) *Et Syneſius Cyrenenſis Epiſcopus multo*
Epiſto- *apertiùs:* Πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν,
là 67. τὸ κλώθειν τὰ ἐστὶ ἀσύγκλωστα: Ciuilem vir-
ſtutem iungere cum ſacerdotio velle, eſt
miſcere omnino non miſcenda. *Ac plura* Interdù
& diffuſè in eam rem ibi ſcribit. Quid ergo nos? vtiliter
cum veniâ ſic cenſemus: Intereſſe eos poſſe, imò & eſſe.
*debere: ſed rarenter. tunc videlicet, cùm de rebus
planè ſeriis grauibúſque agitur, & quæ tangunt
vniuerſum ſtatum. Nam tunc ſanè quidni au-
diantur? ſiue vt robur & auctoritatem bonæ
ſententiæ adferant, ſiue vt reprimant coërceánt-
que in aliam ruentes. Nam quamquam illi rerum
Ciuilium propriè non periti: tamen ſæpe etiam in
iſtis ſaluberrimè conſulunt, & Syracides non
falsò ſcripſit:* Anima viri ſancti enunciat Viri ſan-
aliquando vera, quàm ſeptem circum- cti ſæpe
Eccleſ. ſpectores ſedentes in excelſo. *At ſemper* Pruden-
cap. 37. *tamen eos & adſiduè, etiam rebus conſiliíſque* tes ſæpe ſapiunt.

minoribus adhiberi non probem: nec id mihi aut ex illorum videatur, aut publico vſu. Diſtricti videlicet terrenis curis, cæleſtia illa deſerent; nec terrena ipſa (quippe aliud illorum munus) ſatis commodè aut decorè adminiſtrabunt.

Pa. 32. b

Liberi & veraces conſiliarij eſſe debent.

Rara ea virtus.

Adulatio regnat.

Temperāda tamen libertas.

Laërt. in Solone.

Senec. 6. de benefic. cap. 30.

Libertatem ſecundò.) *Magnū in Cōſiliario atque vtile munus, vt libera ei lingua. Solon olim rectè:* Συμβούλευε μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ κράτιστα: Cōſule non quæ ſuauiſſima, ſed quæ optima ſint. *Sic oportet. nam rara hæc nimis in Aulis Principum virtus: & vis ſcire* cuius rei inopiam laborant magna faſtigia? quid omnia poſſidentibus deſit? ille qui verum dicat. *Certamen plerumque adulationis eſt: & dant ſe non magnò alicui ſolùm, ſed his qui magni apud magnum. Placentini aut Laudenſes ferè hoc totum genus, pauci Veronenſes. Inter hos tu eſto: & ſcito liberè te ſemper cum Rege loqui poſſe, ſed non de Rege. Cum modeſtiâ tamen: ad quam Hephæſtion ille tibi præit apud Curtium:* Libertatis quoque in admonendo (*Alexandrum*) non alius ius habebat: quod tamen ita vſurpabat, vt magis à rege permiſſum, quàm vindicatum ab eo videretur.

Ibid.

Mutatio in cōſilijs turpis.

Caroli V. iocus.

Tertiò Conſtantiam.) *Turpis enim & fœda illa vacillatio ſententiam mutantium; & certum ſignum non certæ mentis. Idque cum ſingulis Conſiliariis, tum magis Conſiliis, vitandum. ne audiant illud, quod Carolus V. Imp. facetè coniicere in Germanorum conuentus ſolet, quos aſſimulabat viperis: quia (aiebat) vt iſtæ*

matres ſuas tollunt; ſic illorum poſteriora decreta, priora.

Pa.33 a *Fas aliquando mutare conſilia.*

De rep. lib. 10.

At non Rigorem.) *Conſilia enim ad euentus & tempora accommodanda & ſæpe inflectenda ſunt: atque, vt Plato ait,* χρὴ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων, πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα, ὅπῃ ὁ λόγος ἱρεῖ βέλτιστ᾽ ἂν ἔχειν, ἀλλὰ μὴ προσπταίσαντας, καθάπερ παῖδας, ἐχομένους τοῦ πληγέντος, ἐν τῷ βοᾶν διατρίβειν: oportet, tanquam in talorum iactu, ad id quod ceciderit res ſuas aptare, quocumque modo ratio id optimum eſſe dixerit. non autem, quaſi pueros, ipſos quoque cadentes, firmiter eam rem tenere in quam impegeris, & clamando quiritandóque tempus conſumere. *Conſilia ergo noua pro rebus nouis, aut vbi priora improſpera.*

Sed cum cauſâ.

5. de Benef. cap. 25.

Arte enim & flexu quodam opus ſæpe.) *Seneca appoſitè.* Huc illuc frænis leniter motis flectendus eſt animus, paucis ſui rector optimus. *Plerique enim rectorum rectore alio egent, etſi palam habere eum ſpernunt. Calliſthenes hîc offendit, qui præter monita magni ſui Doctoris, nimis apud Alexandrum abſciſus & aſper. Quæ debebat dicebat, ſed non quómodo debebat. Arriani cautæ ſententiæ ego acce*do: καὶ τούτων ἐγὼ ὅσα ἐς ὕβριν τὴν Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐς σκαιότητα τὴν Καλλισθένους φέροιτο, οὐδὲν οὐδαμῇ ἐπαινῶ· ἀλλὰ τὸ καθ᾽ αὑτόν γε κοσμίως τίθεσθαι ἐξαρκεῖν φημὶ, αὔξοντα (ὡς ἀνυστὸν) τὰ βασιλέως πράγματα, ὅτῳ τις ξυνεῖναι οὐκ ἀπηξίωσεν. οὐκοῦν ἀπεικότως δι᾽ ἀπεχθείας γενέ-

Reges leniter regendi.

Calliſthenes præfractus.

Lib. 4. de Rep. Alex.

θῆναι Ἀλεξάνδρῳ Καλλισθένην τίθεμαι, ἐπὶ τῇ ἀκαίρῳ τε παρρησίᾳ, καὶ ὑπερόγκῳ ἀβελτηρίᾳ: Ego verò nihil eorum, quæ vel ad Alexandri iniuriam, vel ad Calliſthenis moroſitatem pertinent, laudauerim. Sed illud aio & ſtatuo, ſufficere vt ſeipſum modeſtè habeat gerátque, & Regis, quoad fieri poteſt, negotia promoueat is, quicumque adeſſe & ſeruire illi in animum ſemel induxit. Nec immeritò grauem fuiſſe Alexandro Calliſthenem, tum ob intempeſtiuam libertatem, tum ob ſuperbam ſtultitiam.

Pa.13,a *Regibus non fruſtrà obnitendum.* Quoties neceſſitas ingrueret, prudenter moderans.) *Præclarum huius Piſonis exẽplum, atque omnino imitandum. Plato ad Dionis propinquos:* ταὐτὸν δὲ καὶ περὶ πόλεως αὐτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα. λέγειν μὲν, εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι, εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθανεῖσθαι λέγων: Hoc eodem animo erga patriam ſuam affectum, viuere prudẽtem virum oportet. Dicere quidem, ſiquid non rectè adminiſtrari ei videatur: *ſed eâ lege*, ſi futurum putet vt neque fruſtrà dicat, neque dicendo vitæ periculum incurrat. *Quòd tamẽ ita verum, niſi rex aut regnum periclitetur. Nam tunc nullum diſcrimen bonum conſiliarium teneat, quin clamet. Themiſtocles ille exemplo, qui olim ad Lacedæmonium*: Feri, ſed tamen audi. Epiſt.7. Plut. in Them.

Conſiliarij taciti ſunto. Quintò Silentium.) *Omnino ſeruandum in Conſilio, quod vim habere vis aut vſum. Et*

ſeruandum etiam tuâ conſulentis cauſsâ. quia arduum nimis eſt, meruiſſe Principis ſecretum, vbi ſi quid cognoſcitur, prodi vel ab alio formidatur. Alexander cùm arcanas quaſdam litteras Hephæſtioni legiſſet, detractum annulum ori eius admouit. quiſque ſibi id factum putet, & ſimul in Conſilium lectus eſt, os ſibi clauſum à Principe ſignatúmque. Perſas cogita: apud quos, ait Ammianus, nemo conſiliorum eſt conſcius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos Silentij quoque colitur numen. Etiam Romanos, quorum Curia, in tanto numero Senatorum ſilentio ſic vndique clauſa; vt non dicam vnũ, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam multorum auribus fuerat commiſſum. Notabile illud de Eumene rege: qui cùm Romam veniſſet, & regem Perſen in Senatu accuſaſſet, ac de toto bello cum Patribus deliberaſſet: in præſentiâ nihil, præterquàm fuiſſe in Curiâ regem, ſcire quiſquam potuit. bello denique perfecto, quæque dicta ab rege, quæque reſponſa eſſent, emanauêre. Mira & diuturna ſilentij fides.

Caſſio. 8. Var. ep. 10.

Lib. 21.

Sicut apud Perſas.

Sicut apud Romanos.

Valer. 2. cap. 2.

Liu. 41.

IN CAP. VI.

Vitanda Conſiliariis.

ADVERSVS peritos, peruicaces.) Turpe & eſt aliquis, etiam vbi iuſtè refrageris, refragandi modus. Demoſthenes meritò Spartanorum inſtitutum laudat, quod tale. Ferunt, inquit, apud eos dum decernitur, Pa. 33. b

Exord. 39.

quemque ſententiam ſuam liberè promere: ſed vbi decretum eſt, eadem laudare omnes, & adiutores eſſe etiam illos qui contrà dixerant.

Pa 33.b *Dißidia in Conſilijs mala.* Diſcordia inter conſuaſores.) *Pernicioſa ſemper, non aliter quàm ſi remiges & nautæ digladientur in vnâ aliquâ naui. Tacitus notat:* Annal. 14. Iulius Claſſicianus Suetonio diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat. *Et ſemper ita euenit, vbi inter collegas æmulationes. Quid remedij? vt aut ponantur ea, aut certè ſeponantur. Ariſtidis exemplo: qui Themiſtocli valdè aduerſus, cùm tamen vnà in legationem miſſi eſſent, & ad portam Vrbis veniſſent:* Víſne ô Themiſtocle, *inquit*, inimicitias pauliſper hîc deponamus, recepturi eas cùm redierimus? Plut. *Sciebat ſcilicet rem communem, ſine communione animorum, nunquam rectè adminiſtrari.* *Ad limen Curiæ ponenda.*

34.a *Auaritia arcenda.* Auaritia, ſiue rei ſuæ ſtudium.) *Ab peſtis!* Nullum enim eſt officium tam ſanctum atque ſolemne, quod non auaritia comminuere ac violare ſoleat. Cic. pro Quinctio. *Cauenda illa, & omnes ad eam cauſſæ. Ideò prouidè illi populi: quibus legem fuiſſe Ariſtoteles ait,* vt Polit. 7. cap. 10. qui agros limitaneos hoſtibus haberēt, non admitterentur ad Conſilia belli gerendi, quaſi ob priuatæ rei aſpectum ſuadere minùs commodè poſſent. *Nec Principi remedium hic aliud, quàm vt ne naturâ tales eligat: & item vt prolixè cum electis agat, atque omnia à ſe expectent.*

Lex Thebanis, quæ vetuit.) *Videntur remouendi à reipub. adminiſtratione mercatores, cauſsâ non vnâ. Primùm, quia conſuetudine & inclinatione auari: ideóque facilè publicam rem in ſuam vertant. Secundò, quia parũ magnanimi aut ſplendidi, itque vt Ariſtotelis verba vſurpem,* Pa. 34. a *Mercatores non apti ad Conſilia. Cauſſa:*

7. Polit. cap. 9. ἀγεννὴς ὁ τοιοῦτος βίος καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναντίος: parum generoſa hæc ratio vitæ, & virtuti aduerſa. *Tertiò denique, quia in publicâ perſonâ Auctoritatem id minuit: Et* vt *Liuius* ait, Lib. 21. quæſtus omnis indecôrus Patribus eſt viſus. *Ab hac ſententiâ fateor me ſtare, præſertim in Regno. Vbi tamen aut rara nobilitas, aut plerique honeſtiorum amplexantur id genus vitæ: non nimis eos repellam. Et ſcio Venetos, Florentinos, Genuates, Batauos ſic vſitaſſe, haud magno ſuo malo. Quinetiam olim* dignitatem mercaturæ fuiſſe, *Plutarchus tradidit:* vt, quę cõmoda ex regionibus barbaris afferret, amicitias cum dynaſtis conciliaret, & ad multarum rerum peritiam conferret. *Nota Princeps, & hoc genere hominum cum fructu ſæpe vtere, ſiue ad explorandum, ſiue ad ingreſſum & aditum aliquem apud longinquos & ignotos faciendum. Nónne hoc Luſitanis regibus limen ad Orientis regna & primus gradus?* *Interdũ tamen admittendi.* In Solone. *Vſus eorũ Principi.*

IN CAP. VII.

Impedimenta boni conſilij.

FIDVCIA.) *Noxia valdè in conſilijs, quia ſuas alienáſque vires parùm librat, & euentus omnes aptat ad ſua vota. Principes eadem ſæ-* Ibid. *Perfidẽtes noxij.*

pe fallit. qui naturâ magni, libenter audiunt hos
magnanimos, & ſpem magis ipſam, quàm Liu. 21.
ſpei cauſſam intuentur. *Arcenda, videndúm-*
Cum me- *que ſemper ne illud audiamus;* πρὶν ἐσφάχθαι, Adag.
tu conſu- δέρεις. Priuſquam occideris, excorias. *Po-* Græc.
lendum. *lybij ſanum hic dogma, iubentis:* μηδέποτε βου- Lib. 2.
λεύεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος, ὡς ἤδη γεγονότος,
μηδὲ προκαταπελπίζειν βεβαιουμένους ὑπὲρ ὧν ἀκ-
μὴν ἐνδεχόμενον ἐστὶν ἄλλως γενέσθαι, νέμειν δὲ
μερίδα τῷ παραδόξῳ, πανταχῇ μὲν ἀνθρώπους
ὄντας, μάλιστα δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς: Num-
quam de futuris rebus, tanquam iam fa-
ctis, deliberare; neque præfidere con-
ſtanter in ijs quæ aliter euenire poſſunt:
ſed partem aliquam inopinato euentui
relinquere, cùm vbique homines ſimus,
maximè verò in rebus bellicis.

Ps. 34. b Cum ſapientiâ non commiſcetur.) Nō Lib. 2.
Imperiti *hercules, cùm ſit Imperitiæ ipſa proles. Thucydi-*
plerique *des:* Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέ-
ſtolidi. ρει: Inſcitia Fiduciam, Prudentia Cun-
ctationem gignit. *ſiue vt Hieronymus tranſ-* Epiſt.
tulit: Imperitia Confidentiam, Eruditio ad Eua-
Aut a- Timorem creat. *Cui apud reges Adulatio* gr.
dulato- *etiam ſæpe mixta: dum auribus illorum ſeruiunt,*
res. *Et tam magnos validóſque eos faciunt, quàm*
videri volunt. Talis Minio ille apud Antiochum:
qui ignarus omnium externorum, viréſ- Liu. 35.
que æſtimans regis ex rebus in Aſiâ Sy-
riâque geſtis, *temerè eum impulit ad Roma-*
num bellum. Acceſſit eiuſdem ingenij neſcio quis
Alexander Acarnan, qui tanquam non verū Ibid.
bellandum nécne eſſet, conſuleretur, ſed

vbi & quâ ratione bellum gereretur, victoriam ſe haud dubiam animo proponere affirmabat. *O peſtilens genus, præſertim vbi Princeps ipſe ad typhum & faſtum inclinat!*

Conſilia calida & audacia.) *Quæ tamen haud ſemper improba, ne erres. In communi quidem adminiſtratione rerum valdè damnanda: at in nouo aliquo aut ſubito diſcrimine, utiliter & neceſſariò ſæpe adhibenda. Doctor noſter regulam hanc ſuggerit:* Cunctatione non opus, vbi perniciosior ſit quies quàm temeritas. *Imò ab eodem diſces:* Inter ancipitia, deterrimum eſſe, media ſequi. *Obſerua. quia plerique hîc peccant, & in rebus afflictis, vt idem loquitur*, nec prouident ſatis, nec audent.

Pa.34.b *Quando & quatenus cõſilia ſubita aut fortia, vtilia?*

Tacit. 1.Hiſt.

3.Hiſt. *Rebus extremis, media ſpernenda.*

Ibid.

Celeritas, infamis naufragijs.) *Pulchrè Artabanus apud Herodotum.* Ἐπειχθῆναι μὲν νῦν πᾶν· πρῆγμα τίκτει σφάλματα· ἐκ τῶν ζημίαι μεγάλαι φιλέουσι γίνεσθαι· ἐν δὲ τῷ ἐπισχεῖν ἔνεστιν ἀγαθὰ, εἰ μὴ παραυτίκα δοκέοντα εἶναι, ἀλλ' ἀνὰ χρόνον εὕροι τις ἄν: Feſtinare quoduis negotium, gignit errores: vnde maxima detrimenta exoriri ſolent. At in cunctando bona inſunt, quæ ſi non ſtatim talia videantur, tamen in tempore bona quis eſſe reperiat.

Ibid. Lib.7.

Conſulta oportet exſequi feſtinanter.) *Velleius M. Agrippæ hanc laudem tribuit:* Vir, *inquit*, labore, vigiliâ, periculo inuictus, & per omnia extra dilationes poſitus, conſultiſque facta coniungens. Pa.35.a

IN CAP. VIII.

EGO *hîc ſiſto Lector, & ſunt mihi cauſſæ. Aliàs, vt ſpero, perficiam: ſi non, tu per te hæc talia enota & adiunge. nam ſpecimen hic & exemplum vides. Sed Textum noſtrum inprimis ſcrutare. Nam, vt ille inquit,* leuium metallorum fructus in ſummo eſt: illa opulentiſſima ſunt, quorum in alto latet vena, aſſiduè pleniùs reſponſura fodienti.

Senec. epiſt. 23.

FINIS.

172

IVSTI LIPSI ADVERSVS DIALOGISTAM LIBER DE VNA RELIGIONE.

In quo tria Capita libri quarti Politicorum explicantur.

PARISIIS,

Apud Leodegarium Delas, via Iacobæa, ſub Sole Aureo.

cIↃ. IↃ. XCIV.

ILLVSTRES
ORDINES.

LIBER in me nuper prodiit, cui an reſponderem iure dubitaui. Auctor an ille eſt, cui debeam? homo inquietus, turbidus: & cui vnum hoc ſtudium, litigare. Sicut canibus quibuſdam inſitum eſt ſine cauſſâ aut diſcrimine latrare: talem audiebam iſtum. nec iudicio hæc ſcribere, ſed morbo. Cum hoc me componerem, & velut includerem in eodem campo? quem & vincere inglorium, & à quo atteri ſordidum eſſet. *Facit enim ſe aduerſarium*, ait Seneca, *quiſquis contendit, & vt vincat par fuit.* Sed cauſſa etiam ſilendi altera ab ipsâ ſcriptione. Nam qualis ea eſt? plebeia, futilis: & concepta plebeio quoque ſtilo. Quotuſquiſque ea leget, ſi ego ſileam? nec deprimere aduerſarium meum poſſum, niſi vt attollam. Adde quòd calumniarum cõuiciorúmque plena: & corniculas citiùs in Africâ, quàm res rationéſque ſolidas, repererim in hoc ſcripto. Vetus ille verſus hic valet:

* Λόγοι μὲν Ἑρμοδώρος ἐμπορεύεται.

& flumen verborum vbique video, mẽtis vix guttam. Quid igitur reponam aut reſpondeam? ſerium aliquid aut erudi-

* *Sunt Hermodori verba, mercimoniũ.*

tum?non eſt occaſio. conuicia & dicte-ria?non eſt meum: & ita adhuc viximus ſcripſimúſque, vt nemo de nobis, de nemine queri etiam ego poſſim. Primus iſte eſt (heu fatum Lipſij!) qui procaciter & ex ſuperuacuo me laceſſit. Quem vt imiter, non adducar: perſuaderi tamen mihi paſſus ſum vt reſpondeam. ſiue quia publicè intereſt, tam effrænem petulantiam reprimi & retundi; ſiue quia meâ, calumnias & mendacia leui manu abſtergeri, quibus nos aſpergit. Dicit enim nec ſcripta mihi nec dicta: aut certè non ſic ſcripta. *Tantùm* autem *veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtilus.* Quæ ratio præcipuè me mouit vt reſcriberem: nequis ſilentium meum in conſenſum duceret, & crederet approbata nobis quæ non videret refutata. Sed fecimus tamen breuiter. quoniam, vt ait Pindarus, * *ἀλώνυμον εἰς δίκαν τρία ἔπεα διαρκέος*: idémque modeſtè. quia vt ſcopulus aſſilientes vndas ſine motu vllo ſuo frangit; ſic nos debemus conuiciatores iſtos, ſine acerbitate vllâ aut irâ. Dicta tamen quædam aut ioca miſcuimus. cur non liceat? viri magni, imò & ſancti, fecerunt in ſimili genere: & bene Tertullianus: *Multa ſunt ſic digna reuinci, ne grauitate adorentur. Vanitati propriè feſtiuitas cedit.* Hæc omnia ad vos

Tertul. aduerſ. Hæreſ. cap. 16.

** Iuſtā ad cauſſam tria verba ſufficiēt.*

Aduerſ. Valent. cap. 6.

ILLVSTRES

ORDINES,

& ad veſtrum tribunal deferimus: vt iu-

dicetis tamen, non vt vindicetis. Nam mihi purgatio ſola propoſita eſt, non vltio: & auertere plagam voluimus, non inferre. Vos, quorum id munus, me meáque auctoritatis veſtræ clypeo tegite: neu patiamini *innocentiæ plus periculi quàm honoris eſſe.* Atque hoc eâ lege, ſi proba iſta apud probos. Nam quòd iſti ea calumniantur aut carpunt: nihil eſt. imò hoc quoque boni argumentum, talibus diſplicere.

Saſl. Iugurth.

AD LECTOREM QVEMCVMQVE.

VIDES reſcriptum meum, Lector, ex amicorum ſententiâ potius quàm ex meâ. Nam mihi initio decretiſſimum fuit non reſpondere: qui vetus illud memineram,

Bacchæ bacchanti ſi velis aduerſarier, Plaut.
Ex inſanâ inſaniorem facies, feriet ſæpiùs.

Sed vicerunt ijdem illi eò minus iam reluctantem; quòd eâdem operâ NOTAS *noſtras daturus eram ad trina illa Capita quæ in calumniam venerunt. Nam quòd illi tantùm reſponderem: nugæ. quis fructus? at aliquis ex hoc conſilio & ſcriptione, quam vides. Vt etiam ordine & velut preſſo pede ſcripto eius inſiſterem? non placuit. quid enim ille ordine dicit? prima, media, vltima, pleraque eadem: repetitio vbique & mixtio, & quod Græci dicunt,* * πάντα μία κόνις. *Nos ſi quid ad rem fecit, non omiſimus: conuicia vix attigimus. quia ſcimus*

* *Omnia idem puluis.*

Iſtunc Theſaurum ſtultis eſſe in linguâ ſitum, vt maledicant bonis. Plaut.

Et ampliùs ſcimus: Æquo animo audienda eſſe imperitorum conuicia, & ad honeſta vadenti contemnendum eſſe iſtum contemptum. Seneca. *Tu quiſquis es Lector, in bonâ cauſâ faue: & ſi quid eſt quod minùs pro veſtro omnium guſtu, ſcitote me ſcripſiſſe quæ viſa optima, &* vtilitatem iuuandi prætuliſſe gratiæ placendi. Plinius Præfat.

I. LIPSI ADVERSVS DIALOGISTAM LIBER.

LIBRVM tuum legimus,& quæ viſum mihi reſpondere, hîc habes. Pauca mole,ſed non põdere: & tu quoque non multa ſcripſiſti,ſed multis. Toto libro placuit tibi non ſolùm πολυλογεῖν,ſed ταυτολογεῖν, &, quod poëta dicit,*oberras* vbique *eâdem chordâ.* Lacon quidam ad luſciniam : *Vox es, præterea nihil.*

ORDIAR à capite & ab ipſa fronte tui libri. Titulum feciſti : LIS *ſiue* PROCESSVS INTER IVSTVM LIPSIVM ET.) Nollem te hoc præſcribere. mali augurij eſt in principio lapſus. Ego tecum litigo ? nunquam factũ. Natura mea, conſuetudo, valetudo abhorrent ab omni litigio; & ſi me non noſti, ſcito non eſſe pacatius ingenium in *In Libri titulum.*

Batauiâ veſtrâ. Denique ego tecum?ſi viſum mihi litigare, alius eſſet cum quo conſererem manum. Nam, vt ille ait,

-tropheum ferre me à forti viro pulchrum eſt.- Attius.

Sin autem & vincar, vinci à tali nullum eſt probrum.

At tu quis es?ignotus es. imò tu quis es?nimis notus es.

In Dedicationem. DEDICATIO ſequitur, eáque *Ad Senatum huius vrbis.*) Grata erit,niſi fallor. Cur tamen ad hunc potiſſimum ? quiáne olim hîc turbæ ? & eos fautores putaſti turbidi tui animi aut ſcripti?Scis enim:& te quoque aliquid occulti ligni ſuggeſſiſſe in hanc flammam nos ſcimus. Sed mi homo erras.illæ reſederunt, & beata pax ac concordia iterum in hac vrbe. Æole, non eſt hic locus tuis flabris.

De epiſtolis meis editis: EPISTOLAS deinde meas ſubiungis.)Quo exemplo?nullo bono, aut cuiuſquam boni. Egóne hoc fine ſcripſi, vt ederes?per ſomnium non cogitaui. Homo inconſpecte,tollis è vita commercia, aut certè libertatem litterarum. Apud bonos ita ſolet, vt duobus ſcripta inter duos pereant. Tu aliter. eſto. Cur tamen, ſi viſum eas edere,non edis ipſas? Verti, inquies. Ita ſanè,ſed non in decentiorem formam. Quid enim ſi parum fideliter? quid ſi parum expreſsè? Vtrumque verum eſt. nam nec tu Latinè nimis (ſine contumeliâ dico)doctus: & quod nolo

Proterue.

Imperitè.

te neſcire, multa ſunt in illis noſtris propriè & ἐπρχιτηκῶς ſcripta, ad quę vertenda tu non adſpiras. *Aliter longe catuli olent, aliter ſues.* Atque ecce, Ordines, epiſtolæ præcipuæ exemplar ipſum. Plaut.

I. Lipsivs S. D.

Acriter *tu cauſſam hanc non Libertatis ſed Licentiæ agis. Nefas tibi interfici quemquam Religionis cauſsâ. Quid ais? etiámne ſeditioſum? etiámne palàm impium & blaſphemum? Vis enim non conſtare Principi quæ ſit proba aut vera Religio. Bellè. Dic ſodes, in re tam ſeriâ ludis? aut vis Academiā iamdiu mortuam excitare, & facere omnia controuerſa? Sed video quid agas. Vis me definire quam probam cenſeam: & hunc quoque tibi campum dare diſſerendi. Non faciam mi : : : : : : : : :, nec nunc opus. Illud dogma noſtrum* ψ(ι)ικῶς * *firmum maneat, Vnam religionem (eámque probam) in vno regno teneri. Quid tu mihi Iohannem aut Petrum, & martyres adducis? Scilicet qui probam religionem oppugnant ſunt Iohannes & Petrus. Quin dic ſeriò quod ſentis.* * *Vis quamuis religionem à quouis poſſe oppugnari: aut tu quid in meâ ſententiâ oppugnes non video. Sæua eſt, inquis. Quid ita? Statim enim homines ad ferrum & ad ignem. Non ego: ne erres. Et caue imponant tibi illa verba* Vrendi & Secandi. Παροιμιώδης *enim ille ſermo eſt, Latinis vſurpatus in omni aſperâ & paullùm immitiore medicinâ. Puniri nos turbidos Hæreticos volumus (verba*

* Verte te in omnes formas, nō euertes.

* Veriſſimum eſt & aliquot annos iam nō aliud agis.

*mea * nota) ſed non omnes vno modo. Vt criminum gradus ſunt, ita pœnarum: & quoſdam Pecuniâ, alios Exſilio, raros aliquos Morte ego mulctem. In priſcâ Eccleſiâ nónne ſemper factum? vtique poſtquam ea reſpirare cœpit, & ſub Chriſtianis Imperatoribus attollere paullùm, preſſum diu caput: Si exemplis & * auctoritatibus ago, vinco: ſi rationibus, vna te vincit, quòd numquam ſocietas aut reſp. ſtabit, vbi tam indefinita hæc libertas. Audi mi vir. Religionem euertit, quiſquis libertatem hanc Religionum inducit: ex quâ confuſio', ex quâ * contemptus. Sed enim auctoritatibus patrum non eſt agendum, ſed nudo meróque Verbo Dei. Seriò in omni re * externâ tu hoc ſentis? neſcio. Sed tamen ſi etiam illo ſcuto tegere me debeo, poſſum. Mæcenatem valdè culpas, qui hoc Auguſto ſuaſerit, impio tyranno, inquis, & Chiſtianorum hoſti. Vnde hoc tibi in mente aut calamo? Ille Chriſtianorum hoſtis, qui * Chriſtianos fando non nouit? Replica Annales, docebunt te Chriſtum, ſalutare verbi ſui ſemen non niſi ſub Tiberio ſparſiſſe. Plura ſunt quæ in tam vberi re poſſim: ſed parco, & reſeruo me Notis: quas, deo volente, dabo. Intereà qui ſedatè & puriter noſtra illa leget, nec ſæuitiam nec lentitudinem increpabit: & fatebitur viam præſcriptam, quam bono generis humani ineant hodie qui regnant. Tu ſi aliter ſentis, quin ſententiam tuam potiùs promis, quàm ſic per diſſertatiunculam hæc oppugnas? Effuſam licentiam omnes boni viri abhorrent, & quibus exiguum aliquod lumen mentis: ſi modus coërcendi melior apud te aut mitior, ſcribe. Ego*

* Nunquam feciſti, ſed in toto hoc ſcripto Errones cũ Turbatoribus cõfundis.

* Quæ centenę ſunt, in Biblijs, in Patribꝰ, in Legibꝰ.

* Ita ſanè. Ambigere de religione incipiũt, mox aſpernari.

* Nã abſurdum Politiã omnem illuc aſtringere, quæ ſatis, ſi cum eo non pugnet.

* Puerile erratũ tuũ eſt; & fruſtra ſatagis in purgando.

inter

inter primos qui amplectentur. Verum enim amare didici: ſed contentiones etiam fugere. Et, quod Telemachus apud poëtam quem vertiſti, de me profiteor,

*Λευγαλέοι τ' ἐσόμεσθα, καὶ ὐ δεδαηκότες ἀλκήν.

* *Infirmi ſum & non docti depugnare.*

Vale, & fer liberè reſpondentem, qui liberè prouocaſti. Acerbitas certè abeſt, & ſum in te qui ſoleo,

I. Lipſius.

Lug. Bat. Kal. Aprilis. cIↄ.Iↄ.xc.

Alteram non pono, quia nec exemplar quidem eius (neque tanti eſt) ſeruaui.

Hoc tu quomodo vertas, videat lector cui ridere placet. *Sit qualem tu ponis.*

Sed iam ingrederis in actionem ipſam, & ſuauiter incipis διαλογίζεσθαι Et primùm, promis apud illos tuos ſermocinatores cauſſam quæ impulerit te ad ſcribendum. *Videre te pernicioſos errores qui publicè irrepunt. Valdè peccaturum niſi detegas, cùm Deus te præſertim idoneum aptúmque fecerit huic rei.*) Itáne Diodore? tu ille es qui cenſuram hîc nobis ſine ſuffragio geris? tu qui prouides, nequid res publica capiat detrimenti? Bene eſt. ſtate firmi Batauí hoc tibicine & deſtinâ. Sed tamen ego Ordines putabam eſſe, & Magiſtratus, quibus hæc cura. qui non admonere ſolùm poſſint, ſed compellere: & quibus parêre nos non volumus tantùm, ſed debemus. Illi cùm ſileant, tu loqueris? imò illi cùm probent, tu improbas? Niſi tu

Cenſor publicus.

Cuſtos.

vnus plus ſapis & vides, quàm ceteri. O Varro.
Solus ſapiens. mi ſenex, *Omnes videmur nobis ſaperdæ, feſtiui, belli, cùm ſimus ſapreæ.*

Querelam adtexis & ſcriptionis cauſſam alteram, *quòd aliquoties prouocatus à te ad colloquium, ſpreui.*) Heu, quod mare me purgabit? Tu me ad colloquium vocas, id eſt ad tuam LITEM. ego renuo: quid peccaui? Ignoſce. liberum hîc me cenſui, nec obnoxium imperio cuiuſquam priuati. Et tamen quod colloquio hoc quærebas, nõne præſtiti? Nam de ſenſu meo, binis epiſtolis reſpondi; & ſatisfeci tibi, etſi non ſatisfeci. Tibi inquam & interiori tuo animo purgatiſſimus ſum: ſed diſſimulas, quia decretum tibi velitari. Atque ego quàm abhorruerim ab hac contentione, teſtis quoque Epiſtola hæc eſto, quam ad amicum tuum miſi: amicum, ſed moribus & ingenio valdè à te diſiunctum. Ea hæc eſt.

Imperioſa auctoritas.

φιλονεικία.

I. LIPSIVS H. L. S. S. D.

OCCASIONEM *mihi datam abs te gaudeo, vt promam animi mei ſenſum. Tu vtrique noſtrum & Paci amicus es, vtrumque audi. Primum queror. Quid ille vir ſibi vult, quòd quaſi datâ operâ in me incurrit? In Conſtantiâ noſtrâ nuper imponere mihi voluit ſententiam, quam non dixi vnquam, non ſcripſi. Nunc ſimile. Adeò nemo alius eſt, qui aliquid ſcribat præter eius mentem? Addo etiam liberè. quid illi cum*

Latinis meis ſcriptis, ad quæ aliter reſpondet, nec prouocat me iiſdem armis? Sed hoc leue. Etiámne benè ea capit? ambigo: quia video palàm torqueri in alium & diuerſum à ſenſu meo ſenſum. In hac ipsâ re, quàm clarè ſcripſi Hæreticos ſeditioſos, turbidos *puniendos eſſe? ille ita accipit, quaſi dixerim quoſcumque in religione errones. Nónne Capita mihi diuerſa facta, & diſparaui? Si rectam diſputandi viam inire vellet, hoc ei docendum,* Puniendos non eſſe nec quidem tales. *Dialecticam ſcio te & illum ſcire. In eâ vitium eſt, ſiquid in Hypotheſi dictum, ad Theſim vel communem aliquem locum referre. Atqui verba noſtra inuidiam habẽt,* Vre, ſeca. *Non noſtra, ſed veterum: &, quod liquidò ad eum ſcripſi, non ita arctè capienda, quaſi ferrum nobis ſtatim in manu aut ignis. Abſit, abſit. Prouerbialis ille ſermo eſt, à medicis ſumptus, qui in prauo aliquo vlcere vrebant, ſecabant. Valet igitur, vti aſperâ aliquâ medicinâ. Nequid eum turbaret, addidi:* Pœnarum hîc gradus eſſe, *& Turbatores quoſdam Pecuniâ, alios Exſilio, raros quoſdam Morte à nobis plecti. Hæc ſcripſi, ille quid? reſpondet* οὐδὲν πρὸς ἔπος, *& acerbè ac contumelioſè agit: quod ex litteris eius, ſi voles, videbis. Quinetiam Cardinalem Granuellanum mihi obiicit, & quòd hauſerim hæc ab illo fonte. Obſecro te, hæc modeſti aut philoſophi hominis ſunt? vt omittam, quòd paſſim impietatis me arguit, & quaſi eſſem in gentilium ſectâ. Ego miror magis hanc rationem ſcribendi quàm indignor, & ad poſtremas eius non reſpondi, quia nos diſſerere poſſumus & volumus, non litigare. Iam quàm ſuperbè minatur ſe contra me ſcripturum?*

Ego nihil mihi tribuo, ſed nec valdè mihi metuo à tali Antagoniſtâ. Modeſtiſſimè (velim oſtendat, & videas) ad primas eius litteras reſpondi, ſi alia illi ſententia, & decretum ei promere; faceret, ſed ſine conuiciis aut dicterio vllo in perſonã. Ille hic quoque pro ſuo more, ait hæc ſua aſpera, eſſe Verba puræ & nudæ veritatis. *Quid dicam mi : : : : : : ? quod res eſt. Annos ſupra quadraginta iam vixi, ſupra viginti ſcripſi: ſtilum adhuc ego in neminem, & nemo in me ſtrinxit. Amo ſcilicet & à naturâ ipsâ factus ſum (inſtitutio etiam acceſſit) ad modeſtiam & quietem: nec mihi ingenium aut votum inclareſcendi per turbas. Si priuatim laceſſit, ſilebo: ſi publicè; quid niſi me meáque vindicem, & aſſeram à maligno dente? ſed ſine conuiciis, & meo more. Vt in viâ ſi quis improuidè præteriens luto me aſpergat, non ego in illum regeram, ſed potiùs me purgem: ita hîc. Dicam tibi hoc quoque. Amici illius tui grande ingenium eſt, ſed ferox, aſperum, & cùm multâ mixtione fellis. Si patriæ cauſam agit, & docere Principes meliora vult: cur ſilet? latus hîc campus: nec opus eſt in me aut alium incurrát. Parum progrediuntur in bonâ viâ, qui in obuios quoſque arietant. Habes meam ſententiam, & quia epiſtolam hanc nihil opus illi oſtendere (niſi aliter tibi videtur) ecce etiam in* * *chartâ ſeorſim, quod oſtendas illi. Quæ proba mihi nunc quidem videntur, & libenter tamen deſiſtam ſi quis benignè & comiter docuerit meliora. Vale vir amice, & fratrem tuum ſaluta. Lugd. Bat.* XV. *Kal. Maij.* CIƆ. IƆ. XC.

* Ipſe edidit, & nos eâdem infrà.

En, hæc ipſa ſatis eſſe debebãt ad temperandum tuum feruorem: in te mitia, de re aperta. Et quid his opponis longo tuo & laciniosſo ſcripto? nihil. nugas & nebulas verborũ offundis: & dimiſsâ vbique verâ meâ mente, aliam oppugnas. & ad ſummum, imaginarium tibi ſtadium exſtruis; & miſerum Lipſium adiungis cum quo decurras: imò in quem incurras. Sed iam ad rem veniamus: niſi quòd hoc etiam præmitto. πολυλογία. ψευδολογία.

Nam ais, ſpretum ſcilicet te *debuiſſe hæc edere, & plebis oculis ſubijcere, eámque iudicẽ capere in hac cauſſâ.*) Quid hoc, quid hoc eſt? M. Cato, opinor, olim in iudicio quodam accuſatus, valdè ſenex, initio hoc dixit, *Miſerum eſſe apud alios cauſſam dicere, cùm apud alios vixeris*: nónne ego iure poſſim? Ad plebem me vocas: abnuo, & teſtor plebi me nihil ſcripſiſſe. Principes formamus: tu populum iudicem hîc eſſe, vis? atqui *bouem currus non trahit*, ait vetus verbum. Denique vniuersè teſtor: *Nunquam volui populo placere: quæ ego ſcio, non probat populus: quæ probat populus, ego neſcio.* *Populâris actor.* *Nos optimatibus ſcri pſimus:* Senec. *Ab ijs pendemus.*

Addis, *cauſſam à me Ordinum improbari, & hanc quoque à te defendi.*) O Calumniam! vbi ego verbum de Ordinibus? vbi ad hæc tempora, vel cauſſam, accommodo meum ſcriptum? niſi forte quà de religionis diſſidio temperando ſuadeo. Illic ergo contra Ordines? abſit. quos colere ego didici & reuereri. Sed talia ſunt. *Non horum têporum noſtra ſcripta.*

reliqua tua conuicia: quibus diſtinctè ſi reſpondeam, quis finis? De re, de re pugnemus: non amo ventilationes, aut ventos.

Diodorum vbique conuitiator.

IN CAPVT II.

LIBRI IV. POLITIC.

PRIMVM hoc carpis, quòd ſcripſerim, *Principi inſpectionem eſſe in ſacra, idque tuendi cauſſâ.*) Cenſeo iure me ſcripſiſſe. Sacræ litteræ à me ſunt, earum Interpretes, ratio ipſa. In illis, Deus per vatem prædixit, & prædicendo edixit: *Erunt reges nutricij tui* (Eccleſiam adfatur) *& reginæ nutrices tuæ.* Iterum: *Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi.* Auguſtinus: *Pertinet hoc ad Reges ſæculi Chriſtianos, vt temporibus ſuis pacatam velint habere matrem ſuam Eccleſiam.* Etiam Leo primus hoc probè ad Imp. Leonem: *Debes Imperator incunctanter aduertere, regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam.* Cauſſa in Ambroſio.: *Cùm enim omnes homines qui ſub ditione Romanâ ſunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque Principibus; tum ipſi vos omnipotenti Deo & ſacræ fidei militatis.* Atqui militiæ primum ſacramentum eſt, tueri ſalutem, commoda, dignitatem eius cui militamus.

Reges, tutores Eccleſiæ.

Iſa. 49.

Eiuſdē 60.

Tract. 2 in Iohan.

Epiſt. ad Valentin.

Tu quid ad hæc opponis? verba. *Diſtinctum eſſe Eccleſiaſticum & Politicum regi-*

men , & talia quæ ſuggerit tibi tuus Adnotator. Quis hæc neſcit? aliam quercum excute. Nos Principi in Eccleſiam ipſam nihil iuris damus: atque hoc volumus tãtùm, vt vim, fraudes, turbas & externa hæc mala ab eâ arceat: &, quod in ipſo eſt, pacata Sacra præſtet & quieta. Nonne quà Chriſtianus eſt, velle debet: quà princeps eſt, poteſt? At tua iſta vox, *Quid eſt Imperatori cum Eccleſiâ?* ipſa Donati hæreſiarchæ vox eſt, & damnata iam olim.

Quatenus in eam ius habeant.

Optat. Mileuit. lib. 2.

Hîc deinde effundis te in conuicia, & in tuum campum. *Principum pleroſque inſipientes eſſe, impios, cæcos: & ideò non aptos ad hanc inſpectionem.*) Mirum hoc argumentum eſt: quo efficies vt Principes nec ad ciuilem quidem gubernationem adhibeantur. nam illi tales profectò ad eam non apti. Ergo vniuerſorum iuri derogamus: & ex tuâ ſententiâ ſubiicimus omnia plebi? Cùm de Principibus loquimur, de bonis aptíſque loquimur: & qui à ſe, aut ab aliis tales. Conſilia enim certè volumus adeſſe: & in hac ipsâ Sacrorum re, eorum qui in Sacris periti. At tu Lector hoc à me diſce, ita propriũ Principis eſſe curare & tueri ſacra, vt plerique veterum habuerint duo hæc munera cõiũcta, Sacerdotium inquam & Regnum. Diogenis Pythagorici (malè *Stoici* in noſtro textu) illa mens: quia *tria in legitimo Rege requirit, vt Belli dux ſit, vt Iudex, vt Sacerdos.* Verba eius: Ἀνάγκα τὸν τέλειον βασι-

Diodorus in Principes oris ſoluti.

Olim ijdem Reges & Sacerdotes.

λία στραταγόν τε ἀγαθὸν ἡμῖν, καὶ δικαστὴν καὶ ἱερέα. Sed quia multiplices iſtæ curæ nimis diſtringere Principem videbantur, inſtitutum ab alijs meritò diſcrimen. Liuius de Numâ: *Tum ſacerdotibus creandis animum adiecit. quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maximè quæ nunc ad Flaminem Dialem pertinent. Sed quia in ciuitate bellicoſâ, plures Romuli quàm Numæ, ſimiles reges putabat fore; ituróſque ipſos ad bella: ne ſacra desererētur, Flaminem Ioui adſiduum ſacerdotem creauit.* Ita Numa. tamen Auguſtus iterum Pontificatum Maximum Imperio iunxit, idémque ſecuti Principes, maieſtati ſuæ & tutelæ. Quin hodie Malabarum Reges in Orientali Indiâ Sacerdotes ſiue Bramenes omnes ſunt, & lex eos mori cogit velut deo conſecratos in loco ſacro.

Apud Stob. de Regno.

Quidam diuiſerunt: & quare.

Lib. 1.

Ferd. Lopez. lib. 1. Hiſtor. Indic. cap. 14.

IN *omni rep. primum eſt, curatio rerum diuinarum.*) Omnino à deo ordiendum. Atque vt nauis, ædium, aliarúmque rerum carinas aut fundamenta volumus eſſe & prima & firmiſſima: ſic debemus in rep. hanc partem. Synesius: Εὐσέβεια δὲ πρῶτον ὑποβεβλήσθω, κρηπὶς ἀσφαλής, ἐφ' ἧς ἑστήξει τὸ ἄγαλμα ἔμπεδον τῆς βασιλείας: *Pietas primùm ſubſternitor, ſulcrum & crepido cui firmiter inſiſtat ſimulacrum hoc regni.*

Baſis & Fundamentum reip. Religio.

Orat. de Regno.

Tu quid hîc culpas? In re nihil, aut in verbis, ſed quòd ab Ariſtotele ſumpſi. & ſæpe id mihi obiectas. Debui enim è ſacris, inquis. Mihi aliter viſum Diodore,

Vana calumnia.

qui Politicum hîc non Theologum ex profeſſo egi. A profanis cetera omnia mutuatus ſum: cur in vno alteróque Capite mutarem? Niſi fortè nihil illi ſanum hîc aut pium. Erras. multa eximiè ab iis in hac quoque parte ſcripta, & velut inſtinctu diuino. Sed audi quod verum eſt. Tu tuíque ſimiles aliquot, & illos, & omnem veterem litteraturam, velletis extincta. Noctuæ non fertis hunc Solem. Atque vt olim Philiſtæi Hebræis fabros omnes ferrarios atque opifices armorum ademerunt, ne bellare poſſent aut rebellare: ſic vos hæc doctrinæ tela, quæ iugulant vana veſtra doctrinarum. Nos non audimus: Lactantium magis. *Scientia litterarum non modò nihil nocet religioni atque iuſtitiæ, ſed etiam prodeſt plurimùm: ſi is qui eas didicerit, ſit virtutibus inſtructior, & veritate ſapientior.* Et quid Baſilius hac dere quoque ſcripſerit tenemus. *Odium in littera-ras.*

DECET *enim quod optimum eſt ab optimo coli, & quod imperat, ab imperante.*) Omnino decet. Vt enim Principis eſt in omni virtute populo præire; ita in hac maximè quæ princeps & caput virtutum. Religionem ipſe ſi non præfert, quomodo alij? *Principem religioſum eſſe decet.*

Eccleſ. cap. 10. *Nam ſecundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius: & qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitantes eam.* Hæc cauſſa vna cur debeat: etiam altera. quod ſublimis ille factus, & elatus à deo, meritò veneratur & colit magnitudinis ſuæ auctorem. Niſi facit, *Ob exemplum: Ob gratitudinem.*

quid exſpectat niſi iterum deiici? *Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret ſuperbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam duceret vniuerſos inclytos terræ.* Iſaiæ cap. 23.

Proterua maledicentia in Principes. At tu nobis hîc illudis, & in verbulo argutaris. *Vbi ſunt*, inquis, *iſti optimi? quorum centeſimus quiſque vix tolerabilis; neque reges vltrà, ſed tyranni; neque fatui, ſed furioſi.*) En roſas, quas Principum capitibus inſpergis: tutò & feliciter, quia non ſub illis. Sed Vaniſſime plebicola, diſce. Ita illi optimi, quomodo ratio & inſtitutio noſtra eos format: quomodo poſtulat & exigit publica ciuium ſalus. *Quâ ſententiâ illi Optimi.* Optimi etiam. quia in pari virtutum gradu, magis iſti eminent qui in alto. Quid ſi vtilior quoque eorum virtus ſit, & ad plures pertinens? liquet.

Subditi religioſi magis obediunt. TVTELAE *tuæ primùm.*) Nihil certius. libenter enim religioſi ſubditi parent, & niti fractáque ceruîce humanum iugum ferunt, qui ſemel illud diuinum. Sed fideliter etiam parent. quia pietas & dei metus, quaſi frænum eſt & coërctio in animis ab omni rebellione & inſolenti motu. Hæc vna tutelæ ratio: altera ab ipſo Principe. *Princeps religioſus, Deo cura.* Deus enim illi pio clypeus & rector. Triſmegiſtus pulchrè: Μία φυλακὴ, εὐσέβεια. εὐσεβοῦς γὰρ ἀνθρώπου οὔτε δαίμων κακὸς, οὔτε εἱμαρμένη κρατεῖ. θεὸς γὰρ ῥύεται τὸν εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ: *Vna cuſtodia, Pietas. Pium enim virum non malus Genius, non Fatum ipſum deuincit. Deus enim eum liberat* Apud Lact. 2. Inſtit. cap. 16.

eripítque ex omni malo.

AD *augmentum etiam imperij.*) Non quia bono Principi Pietatis ſuæ ille finis (ad alia regna aſpiramus:) ſed quia Deo viſum ſæpe etiam externa hæc vt præmia adijcere, Sceptra inquam & dignitates. Priſci viderunt: intérque eos Valerius: *Non dubitauerunt*, inquit, *ſacris imperia ſeruire, ita ſe rerum humanarum futura regimen exiſtimantia, ſi diuinæ potentiæ bene atque conſtanter eſſent famulata.* Etiam poëta: *Pietati etiam externus fructus.* Lib. 1. cap. 1.

Horat. *Dis te minorem quòd geris, imperas.*

Tu hæc admordes, ſed admordes tantùm. Nam franges citiùs, quàm imprimes dentem.

DEOS proniores eſſe in eos.) Accuſas me hoc aut altero loco (non enim lubet inſpicere) quòd *Deos* nominem: ille, inquis, qui Bembum in epiſtolâ grauiter nuper increpui; quòd feciſſet. Homo pepone inſulſior. Ego *Deos* nomino? Vide iterum, vide. Ariſtoteles eſt, qui nominat: & vis vt refingam gentilium libros, & *Deos* vndique tollam? Cùm de ijs, aut eorum nomine ſermo eſt, etiam in Sacris libris oſtendam tibi *Deos.* At Bembum increpui. Non hac cauſſa; ſed niſi leuiter, quòd vbique & quòd indecorè, in Chriſtianorum & grauium virorum perſonâ, ſic loqueretur. Age, excute omnia poſtrema mea ſcripta: (iuuenilia non excuſo:) an *Deos* inuenies à me nominatos? neſcio: ſi erunt, iam nunc reſcribo & deleo. *Ieiuna, & in alieno verbo calumnia.*

RELIGIO *& timor Dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem.*) Quod facit etiam vana religio. nec vnquam aut vſquam reſp. ſtetit, ſine ſpecie aliquâ religionis. Quanta igitur verè illius vis eſt, cuius vmbra ſuſtinet hanc molem? Plutarchus pulchrè: ἀλλὰ πόλις ἄν μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐδάφους χωρὶς, ἢ πολιτεία τῆς περὶ θεῶν δόξης ἀναιρεθείσης παντάπασι σύστασιν λαβεῖν, ἢ λαβοῦσα τηρῆσαι: *At mihi vrbs videtur citiùs ſine ſolo, quàm reſpublica ſine opinione de dijs aut conſtitui, aut conſtituta ſeruari.* Et religionem ibidem appellat, συνεκτικὸν ἁπάσης κοινωνίας, καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα: *vinclum ſiue coagulum omnis ſocietatis, & Iuſtitiæ firmamentum.* Et potuitne aliquid impreſſius à quoquam Chriſtiano?

Religio in omni ſocietate neceſſaria.

Contra Colot.

Fundamentum reip.

Et vinculum.

Hìc quoque alludias & Iamberas. *Mira dictio*, inquis. *hîc religio mihi vinclum eſt ſocietatis, alibi diſſidij cauſſa. & quomodo vnus calamus tam pugnantia ſcribit?*) Fas & mihi quærere, Quomodo duo oculi & vna mens tam parùm vident? Cæcule. hîc pacata quietáque religio vinclum eſt rerum: paullo pòſt, *Diſſidiorum faces à religione accenſæ*, ſed à malâ, turbidâ, & à tuâ illâ diſſidente. In Lucretio non legiſti?

- quòd ſæpiùs olim
Religio peperit ſceleroſa atque impia facta?

Item: *Tantum religio potuit ſuadere malorum?*

Ἀβλεψία Diodori

Religionis vox in malā partem ſumpta.

NEQVE *audiendi Ægyptij reges, qui variam & miſcellam religionem induxerunt, ſtabi-*

liendo, vt putarunt, ſceptro.) Nos non audimus, at tu attollis etiam & dilaudas. Vter iuſtius? Primùm hoc vide: non *toleraſſe* eos varias religiones ſcripſi, ſed *induxiſſe.* Vbi pietas tua, ſi hoc approbas? vbi acritas, ſi non vidiſti? Atque hoc perpetuò facis, & vinum, vt ſic dicam, meæ ſcriptionis corrumpis & diluis affuſâ incogitantiæ tuæ aquâ. quid ſi etiam malitiæ? Sed de re. Poteſtne cuiquam probo probari ille rex, qui plures falſáſque (nam id conſequitur) religiones inſtituit, firmandi ſui cauſſa? qui ſubditos in diſſidijs & turbis habet, vt ipſe ſit quietior? non mihi talis rex, ſed tyrannus. Nam legitimus ille, ſalutem & commoda ſubditorum præcipuum habet, imò vnicum finem. In hoc igitur culpo damnóque Ægypti reges, vt ex profeſſo impios, ſed etiam vt improuidos. Nam quæ hæc ſecuritas ab alienâ turbâ? infirma. nec ego regnum vnquam ſtabile putauerim, vbi in diſſidijs aut odijs ij qui reguntur. Partes enim factionéſque erunt: & in te hi vel illi inſurgent, ſi tu pronior in hos vel illos. Exemplo illi ipſi Ægyptij docuerint. & quod regnum magis anceps, varium, imò & cruentum, quàm illud, fuit? Hiſtoriæ leguntor. Exſpecto quid tu reſpōdeas, & quo acumine hæc expungas. Aliquid ſubijcio? nam laboras, ſcio. Ecce Symmachum pro varietate hac religionum: *Æquum eſt, quicquid omnes colunt, vnum putari. Eadem ſpectamus aſtra, commu-*

Iterùm ἀβλεψία:

In viro illo perpetua.

Malus rex, qui ſubditos turbat.

Quales Ægyptij.

Infidum id conſilium.

Turbidū & fluctuans ſemper Ægypti regnum.

Symmachi ſubtilis impietas.

ne cælum eſt, idem mundus inuoluit. Quid intereſt, quâ quiſque prudentiâ verum inquirat? Vno itinere perueniri non poteſt ad tam grande ſecretum. Hæc ille diſertus vir & Pontifex. Tria verba in aurem Diodore. Tu ita ſentis?

Diodori ἀσεβεία. Illa quæ ex Adnotatore huc congeris, aliena ſunt. Nihil ad noſtram Andromacham. Nam ille quid? exempla aliquot Imperatorum adfert, qui varietatem hanc religionum permisêre. Quid opus eſt? nemo negat. ſed permiſere nempe, non inſtituêre. & id alio fine. Proſeminare malas errorũ herbas ſemper impium: ſatas tolerare interdum nec ſtatim euellere, ratio aliqua defendit. Iuliani tamen exemplum fateor huic ſimile: ſed nunquid probum? Ammianus ita

Iuliani factum. narrat: *Vtq; diſpoſitorum roboraret effectum, diſsidentes Chriſtianorum antiſtites cum plebe diſciſsâ in Palatium intromiſſos monebat, vt ciuilibus diſcordijs conſopitis ſuæ quiſque religioni ſeruiret intrepidus. quod agebat ideò obſtinatè, vt* DISSENSIONES AVGENTE LICENTIA, *non timeret vnanimantem poſteà plebem: nullas infeſtas hominibus beſtias, vt ſunt ſibi feralibus pleriſque Chriſtianorum, expertus.* Nota, nóta. duo ſpectauit alia haud malus ſed in religione peſſimus Imperator. Primùm, ſecuritatem ſuam ab hoc Chriſtianorum diſſidio: quos meritò ſibi, vt ἀποςάτῃ & deſertori, ſciebat infenſos. Secundò, exitium ipſum eius reli-

Obſerua Lector, acria tã tunc inter diſſidentes odia.

Cauſſa eius facti.

gionis, quam licētiâ hac ſecabat & quaſi diducebat in varios doctrinarum riuos. Hæc Iuliani mens. quam Optatus Mileuitanus peruidit & aperuit: *Eo modo*, inquit, *putans Chriſtianum nomen poſſe perire de terris, ſi vnitati Eccleſiæ de quâ lapſus fuerat, inuideret, & ſacrilegas diſſenſiones liberas eſſe permitteret.* Tu ſi hæc probas, parū Chriſtianus es; ſi improbas, parum ſanus es. Vt quid enim hanc Lunam, quod dicitur, in te detrahis? Mihi autem *glorioſum victoriæ genus eſt, ab eo cum quo decertem arma capere: quæſitúmque aduerſario teſtem, illinc ſtare, & iſtinc dicere.*

Lib. 2. & Aug. epiſt. 166.

Libertas nimia religionis, pernicies religionis.

Claud. Mam. lib. 2. cap. 10.

Sed heus in illo ipſo Adnotatore, ecquid ita ſcriptum eſt? *Tertullianum & Epiphanium recenſere, quòd Theodoſij temporibus, vt minimum, centum pacificæ ſectæ fuerint.*) Ita ille, an tu? vter veſtrûm; tam ſupino & craſſo errore, vt ſine riſu non legamus. Tertullianus ſcilicet de tēporibus Theodoſij potuit ſcribere, qui *ducentis penè annis* illo maior. Nam, vt ſcias, Seueri Afri temporibus magnus Afer iſte noſter vixit. Sed hoc ſimile illi, quòd in Epiſtolâ ad me: *Auguſtum hoſtem & perſecutorem Chriſtianorum fuiſſe.* Quod tamen tu incredibili acumine diſſoluiſti, & nos docuiſti à principio mundi fuiſſe Chriſtianos. Abi, nimium graphicus nugator es.

Sed enim operæpretium eſt videre quis *Adnotator* iſte, in quo tantùm tibi places. Nam ille non ſolùm paginas,

De teſtibus Diodori.

Adnotator ſiue Albada.

Teſtem è tabulis Iouis.

ſed librum tibi implet : itémque *Ciuitas Leidenſis.* Quis igitur ille eſt? Albada, vt audio. quem ego quidem nec album nec nigrum noui: ſed tu eum habes quaſi * μάρτυρα ἐκ Διὸς δέλτων. Quid ita? Ordines, inquis, approbarũt. O te ipſum albâ mente! Quàm multa Ordines approbant, pro tempore aut præſenti reſcripta, quæ temerè aliorſum traxeris, & habueris quaſi κυρίας quaſdã δόξας! Nobis Albada non niſi Albada eſt: nec viro cedimus aut credimus, rationibus tamen ſiquas adfert. Sed ille nihil minus toto ſcripto illo egit, quàm quod tu agere eum vis: & hoc tantùm, in neceſſitate aliquâ temporum, permitti poſſe aut debere libertatem. Nec noſtra mens diſſimilis, etſi tu diſſimulas, in Capite tertio huius libri.

Ciuitas Leidenſis.

Ea eſt, fors fuit, Diodorus.

Quæ autem Ciuitas Leidenſis? mihi quidem alijſque nota : ſed non illa vocem, opinor, emiſit, alius pro eâ. Quis igitur ille? quis? quis? Siles, & palles? nam erubeſcere tu quidem non ſoles. Quid ſi amicus aliquis tuus? quid ſi ipſe tu, tu? heu quàm rideamus, ſi te, pro te, in me voces? Sed premo, nec vltrà diuulgo hoc arcanum.

Unitatem religio una dat & Amorē.

Paulus ad Eph. cap. 4.

O fatui! vnionis auctor illa vna.) Ego quidem, & ſani ſanctíque homines mecum ita ſentiunt. Quid magis animos alliget, quàm *vnus dominus, una fides, vnum baptiſma?* hîc amor, hîc caritas: & hi tales *ſollicitis ſeruare unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* At Ibid.

contrà, vbi hæc varia. Nónne ipſi dicunt, qui pro te dicunt? Ægyptij, inquam, reges & Iulianus: qui palàm fatentur diſſidentes religiones induxiſſe, vt ſubditi diſſiderent. Ergo illorum quoque ſenſu, vnionis vna auctor, diſcordiæ diſcors. Tu tamen mihi hîc inequitas & inſultas, quaſi omnia ponam nuda, & ſine vallo vllo rationis. Non ſoleo mi homo, non. Ratio hîc & alibi incluſa in meis verbis: ſed, vt in preſſo iſto ſcribendi genere, incluſa. quid ego poſſum ſi tu non educis? Nunquid ego Prometheus tuæ menti? alia eſſet, ſi finxiſſem. Solare tamen te.

Teſtantur adverſarij.

Preßim rationes vbique adferimus.

Diodori in his ἀμβλύτης.

πολλοὶ ἐν ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι --

Et *à confuſâ eâ ſemper turbæ.*) Vtinam tu aut alius verè mihi neget! Sed heu, funeſta nimis exempla non dicam legimus, ſed videmus. Vbi mota hæc anchora, & non ſimul turbata reip. nauis? Et ratio hoc ipſa vult, vt in externis iſtis rebus facilè promptéque diſſideant, qui in ſenſu interno & in ſalutis ipſa ſuminâ. Odiũ imò vulgo à religionis diſſidio, quaſi in impios aut prophanos: nec lædere eos verentur, quos læſiſſe deum ipſum arbitrãtur. Sed lubet hîc paullum euagari, & cum Politico aut prudenti viro (non tecum Diodore) diſputare. Quid enim? inquit ille. Si à variâ religione turbæ: cur ergo apud Ægyptios hodie, apud Iapanes, Turcas, Chriſtianorum quoſdam, pax eſt? Nam de Ægyptijs ita tradunt

Turbata religio politiam turbat.

Cauſſa.

Diſputatiuncula, An, & Quando, variæ religiones non turbent?

Ægyptiorum hodie ſecta religio. *quattuor ſectas vigere, quæ inter ſe ritibus ſententiiſque differant, etſi ex Mahumedis dogmate initium omnes trahant. Earum tamen antiſtites & ſacerdotes inter ſe ſine odijs & concorditer viuere: ſed nec inconditam plebem inimicitias aut rixas ideò fouere. Homines autem qui ingenio aut doctrinâ præſtent, ſæpè ſermones inter ſe ſerere, & ſuam quiſque ſectam aſſerere: ſic tamen vt nemo quattuor illos Doctores, à quibus ſectæ ortæ, carpere auſit aut conuicijs lancinare. eíque rei mulctam grandem conſtitutam eſſe, ſiquis faxit.* Iohan. Leo. lib. 8.

Item Iapanum. Iam de Iapanibus magno potentíque populo, etſi inſulano, lêgi: *Nouem eſſe illic religionum genera, integrúmque eſſe omnibus pro libito quàm velit ſectari. adeò vt familias multas reperias, in quibus vir huic, vxor alteri: filius iterum alteri alteríque adhæreat: nec id turbare quidquam domeſticam quietem.* In ep. Iapanicis. Etiam de *Turcarum vt videtur.* Turcis, quis ignorat omnem religionem apud eos liberam? quos tamen in ſummâ atque inuidendâ, imò & pudendâ nobis, pace agitare nemo diffitetur. Sed & *Aliquot gentium Chriſtianarum.* inter Chriſtianos populos confuſionis huius exempla, in Poloniâ, Tranſſiluaniâ, & finitimo tractu. Reſpondemus, *Reſponſum de Ægyptiis.* ſed ordine & diſtinctè. Primùm, quod ad Ægyptios, improbum illud diſſidium eſſe, nondum tamen turbidum ob tres has cauſſas. Primam, quia mutuò nō ſe damnant. Diſcrimina ſunt & electio, ſed nullum adhuc præiudicium eſt probitatis. Non Pontifex, non Princeps, aut vlla maior poteſtas hanc illámve partem al-

teri voluit præferre. Secundam, quia ſub potēti domino, cuius metu & ſimul mulctis illis, ſiquid peccare incipiunt, rigidè coërcentur. Tertiam & præcipuam, quia nullæ illic publicæ conciones, nec flabra atque incitamenta turbarum. Ita dum conuenticula non ſunt, priuatis parietibus diſſidia illa clauduntur: in tempore tamen, in tempore (vaticinor) eruptura.

At de Iapanibus ſpecioſè dictum: ſed decoloratur valdè hoc adtextu. Nam fideliter ſubdunt: *Agitantur interim non rarò ſeditionibus inter ſe; quin & armis decertāt, dum ſuam religionem ſinguli alijs anteferre conantur.* Et profectò hoc neceſſum eſt: aut religio non eſt religio, quæ ſic friget. Iam de Turcis, planè diſconueniens eſt. Nam quod ad ipſos attinet, vna inter eos religio: & væ illius capiti, qui verbo aut facto turbet. Alienas tātùm, nec corruptas ex eâ, ſed planè aduerſas permittunt: atque ita communicandi aut diſſerendi vix cupiditas eſt aut cauſſa. Contemnunt enim magis inter ſe, quàm contendunt. Pone in mediâ Europâ, Iudæos, Turcas, Sinenſes (modò ne immani nimis numero) nihil turbabis religionis aut Eccleſiæ pacem. Adde, quòd vna religio dominans apud Turcas: reliquæ muſſant, & falſæ illi ac barbaræ vel inuitæ ſubmittunt faſces dignitatis. Sed nec ad honores aut militiam cuiquam aditus, niſi per illam vnam. quid mirum ergo ſi oppreſ-

De Iapanibus. Ibid. *De Turcis.*

ſæ illę ſileant, reſumpturę animos ſi gens, aut Princeps accedat eiuſdem ſectæ? Videremus Chriſtiani, ſi tam libêret nobis veros & legitimos illos hoſtes inuadere, quàm mutuum & fraternum ſanguinem haurire. Græcia diu victa manus attolleret, armarétque Chriſtianos ſuos, etſi flaccidos, pro Chriſtianâ gente. Poſtremum de Polonis aut Tranſſiluanis non me mouet. Infida profectò illa quies eſt, & videmus quàm in omni occaſione, vt in comitijs aut electione regis, inter ſe diuidantur; imò in ſe armentur. Continentur tamen prudentiâ & auctoritate paucorum capitum, quæ vbi deſierint, vereor vt deſinat illa. Denique quis magni & ſummi hoc incommodi ex confuſione religionum etiam nunc ibi non videt? quòd paullatim aſſueſcunt per hanc licentiam homines non variare in religione noſtrâ, ſed oppugnare. Proh pudor! prodeunt & palam circumferuntur ibi Quæſtiones & libri in Moſem ſcripti, quibus creatio mundi euertatur, & quidquid Vetus aut Noua ſcriptura ſuperſtruxit. φεῦ, φεῦ τῆς ἀθεότητος! Illa pleno gradu per confuſionis hunc limitem intrat.

De Polonis & Transſiluanis.

Germaniæ verus ſtatus.

At tu de pacatâ Germaniâ exemplum hîc nobis obiicis: imperitè. Neſcis quo loco ibi res ſint. Nec enim in vno Principatu religiones plures, ſed in pluribus: nec illæ ipſæ valdè quietæ aut concor-

des. quod ſcripta & reſcripta hæc aſſidua (Nundinarum Francofurti vnica meſſis) clarè docent. Plura ſunt, quæ nunc non auguror aut dico. *Theologorum αὐτπλογίαι.*

D I V I N V M *illud numen: omni modo, omni tempore, & ipſe cole iuxta leges patrias, & alij vt colant effice.*) Hoc non fers: & *palàm*, inquis, *coactionem induco, & impono animis ſeruitutem.* Sententiam noſtram modeſtè nō calumnioſè accipe. Effice vt colant alij: nempe eâ viâ quâ decet; & quam Chriſtiana lex permittit. Et quid tamen? numquam, aut nulla, licita coactio? Valdè abhorres ab eo verbo, ſcio: & hic eſt in vlcere tuo tanquam vnguis. Tamen Tertullianus pænè vetuſtiſſimus, & planè eruditiſſimus patrum, ita ſcripſit: *Ad officium hæreticos compelli, non illici, dignum eſt. Duritiâ vincenda eſt, non ſuadenda hæreſis.* Auguſtinus it in eandem ſententiam: *Melius quidem eſſe quis dubitauerit, ad Deum colendum homines doctrinâ duci, quàm timore pœnæ, vel dolore compelli? Sed non quia iſti meliores ſunt, ideò illi qui tales non ſunt, negligendi ſunt. Multis enim profuit, priùs timore vel dolore cogi, vt poſſint poſteà docere, aut quod iam verbis didicerunt, opere ſectari.* Et quod tibi tuíſque aſſiduè in ore eſt, ille refutat: *Fruſtrà dicis, Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs & ſtupris, & quibuſcumque alijs facinoribus & flagitijs, libero te arbitrio dimittendum eſſe proclamas? quæ tamen omnia iuſtis legibus comprimi vtiliſſimum eſt. Dedit quidem Deus*

An coactio in religione licita? *Quadantenus eſſe.* Aduerſ. Gnoſt. cap. 2. Epiſt. 1. ad Bonifac. Lib. 9. contra Creſcēt cap. 51. *Nec id atterere Libertatem animi.*

homini liberam voluntatem; ſed nec bonam infructuoſam, nec malam eſſe voluit impunitam. Quid ſi exempla etiam huius coactionis? illud * Siſebuti regis in Hiſpaniâ nobile, qui omnes Iudæos coëgit Chriſti nomẽ & ſacra agnoſcere: eáque re multa millia hominum auerſa à peſtiferâ ſectâ referuntur. Quod æmulatus Dagobertus rex in Galliâ, diem Iudæis præſtituit, intra quam niſi religionem noſtram ſuſciperent, hoſtes iudicarentur, pertinaciámque capite luerent. Vereor tamen vt feruentioris fidei & animi vtrunque exemplum ſit. certè actio illa Siſebuti regis, in * IV. Concilio Toletano, pro parte reſciſſa eſt: decretúmque, vt *qui iam ſacro lauacro tincti eſſent, cogerentur ad ſeruandam fidem quam acceperant; ſed ne poſteriùs Iudæi compellerentur ad baptiſmum.* Ego in hæc penetralia Theologiæ non abeo: πολιτικῶς tamen ſi diſſero, non verebor leuem aliquam & cum ſpe fructus compulſionem admittere; minantem tamen magis, quàm cogentem.

Iſidor. lib. 5. Etym. & Hiſp. Ann.

P. Æmyl. in Dagob.

** Anno 616. Siſebuti factum:*

Et Dagoberti.

** Anno 633.*

Compulſio magis & exſtimatio, quàm coactio probanda.

E o s *verò qui in diuinis aliquid innouant, odio habe, & coërce.*) Recalcitras & reclamas: fruſtrà. Ita ſemper in omni bonâ rep. factum; &, quicquid licentioſi velint, fiet. *De negotiis ciuilibus ſi quid ſtatuitur, nemo putat eſſe violandum: & præceptum de religione calcabitur?* Quis autem finis, ſi ſemel carceres hos aperis ad innouandum? Nullâ in re lubentiùs aut periculoſiùs homines

Coërcendi Nouatores.

Ambr. ad Valentin.

Homines eò inclinant:

ludimus? vt eſt *mens noſtra vaga, & nouitate rerum lætiſsima.* Adſiduè audiendus fanaticus aliquis, aut ſimulator pietatis, qui mouebit χορδὰς τὰς ἀκινήτους. Atqui apud omnes gẽtes coërciti iſti, & puniti. Græcos vides? reperies Socratem & Protagoram damnatos, Anaxagoram & Ariſtotelem accuſatos, ob nouitatem in religione. Quin Athenienſium talis hic calor, ὥστε (Ioſephi verba ſunt) καὶ τοὺς ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων νόμους φθεγξαμένους περὶ θεῶν, ἀπαραιτήτως κολάζειν: *vt eos qui verbulum modò effarentur præter leges de dijs receptas, ſine vllâ veniâ punirent.* Abis ad Romanos? par cura & ſeueritas. *Quoties*, inquit Liuius, *patrum auorúmque ætate negotium magiſtratibus datum eſt, vt ſacra externa fieri vetarent?* Et addit veriſſimam rationem, etſi in religione vanâ: *Indicabant enim prudentiſsimi viri omnis diuini humaníque iuris, nihil æquè diſſoluendæ religionis eſſe, quàm ſi non patrio ſed externo ritu ſacrificaretur.* Nec aliter ſecuti Romani fecêre, & Principes ipſi. Quid Iudæi? quorum reſpublica & religio extra controuerſiam optima. Illi verò hîc ita duri, vt nec cohabitationem admitterent cuiuſquam à patriâ religione diſſidentis. Quod idem in Hiſpaniâ decretum * olim, lêgi in Concilio VI. Toletano: *Vt quiſquis ſuccedentium temporum regni ſortiretur apicem, non antè conſcenderet regiam ſedem, quàm inter reliqua cõditionum ſacramenta polliceretur, Nullum ſe non Catholicum permiſſurum in regno*

Seneca.

Et periculosè inclinant.

* Chordas non mouendas.

Athenienſes puniuerunt.

Lib. 2. contra Appian.

Romani puniuerunt.

Li. 39.

Varietas religionu, diſſolutio religionis.

Ioſephū vide cõtra Appion.

Iudæi puniuerunt,

* *Anno* 638.

Hiſpani puniuerunt.

ſuo degere. Si verò poſtquam ad regni gubernacula acceßiſſet, huius ipſe temerator exſiſteret promißi: eſſet anathema maranatha in conſpectu ſempiterni Dei, & pabulum efficeretur ignis æterni. Quin apud Sinenſes (vetus & compoſitum valdè regnum) etiam lex eſt: *Nequa religio alia admittatur, ſine ſcito Regis eiuſque Conſilij: qui aliter, capitale ei ſit.* Quæ vna res progreſſum curſúmque ibi valdè impedit noſtræ religionis. Quid in Eccleſiâ Chriſtianâ veteri? licentia effuſa nunquã fuit, quàm primùm Principes & tutores illa habuit Chriſtianos. Conſtantinus exemplum eſto: cuius leges & ſcita ſunt in Arrianos. Longum eſſet de ceteris omnibus dicere. Longum? imò etiam ſuperuacuum. Nam fecerunt ante me alij:

Sinenſes (ſiue Chinenſes) puniunt.

Chriſtiani fecere, & faciunt.

— * ἐχθρὸν δέ μοι ἐστὶν
Αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν. Hom. Odyſſ.

* — odi ego porrò, Rectè dicta alijs iterum ſermone amplecti.

Illud breuiter & vno verbo dico, ſemper coërctionem in Nouatores fuiſſe: aliâs aliam, pro tempore ſcilicet aſtrictam magis aut remiſſam, pro ſectâ lenem aut ſeueram.

Hæc illa ſunt quæ ſuadet noſter ille Pater Muſarum tanto opere exagitatus tibi & irriſus. Verba autem multa fundis: in quibus, ita me Deus amet, vt neſcio quid refutem. Excidis enim ſemper à lineâ, & cùm *de allius loquor, tu reſpondes de cepis.*

Diodori ſemper ἐκβάσις.

Hi tales *multos impellunt ad mutationem rerum.*) Seriò ego vos Principes

moneo,

moneo, cauete. A nullâ re maius periculúm imperiis & ſceptris, quàm ab innouatâ aut inſidioſè ſimulatâ religione. Hi enim tales commouent animos plebis maximè, & per ſpeciem pietatis impellunt quò volunt. Exempla dabo? Ecce hæc pauca. EVNVS olim in Siciliâ fuit conditione ſeruus: qui *fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ comas iactat, ad libertatem & arma ſeruos, quaſi numinum imperio, concitauit*: & LX. amplius millium exercitu coacto, palàm Regem ſe ferens, Siciliam totam ſubegerat, niſi ægrè, ægrè, coërcuiſſent Romana arma. Quid PSEVDO-PROPHETA ille AEGYPTIVS ſub Claudio? qui in Iudæâ, per hanc ipſam ſpeciem Pietatis ad XXX. M. hominum ſibi adiûxit, cum iis Hieroſolyma petiit, arcem illam & ſedem regni habiturus: niſi à Floro Præſide, qui obuiam egreſſus, acie victus cæſúſque eſſet. Haud diſſimile MARICI illius factum ſub Vitellio: qui *aſſertor Galliarum & Deus (id ſibi nomen indiderat) concitus octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat*: maiora & ipſe auſurus, cùm fanatica multitudo dilecto milite oppreſſa vel diſiecta eſt.

Quid ELMAHELI in Africâ? Is mirâ ſanctimoniæ opinione cõciliata gente, bellum ſuo & Maroccenſium regi, (Abrahamus tunc erat) palàm intulit, acie vicit, regno & vitâ ſpoliauit.

Nec diſſimilis fraudis & fati in eâdem Africâ impoſtor alius (CHEMIN

e

[Left margin notes: Flor. 3. cap. 19. Et Diodor. Sicul. in Fragm. — Ioſeph. 2. Belli Iud. capit 12. — Tacit. 2. Hiſt. — Ioh. Leo. lib. 2. — Id. Leo lib. 3.]

[Right margin notes: *Nouatores periculoſi in omni ſtatu.* — *Exemplis doctum.* — *Euni.* — *Pſeudopropheta Ægypty.* — *Marici.* — *Elmahelu.* — *Chemini.*]

MENNAL vocant) qui rituum & religionis vnitate illectum populum in regem Feſſæ concitauit, pendere tributum vetuit; denique per aperta arma eò adegit, vt pacto ſibi traderet Temeſnæ regnum. Apud Turcas ipſos nónne aliquoties res motę hoc prætextu? Fuit SCHACOCVLIS quidã ſimulatę ſanctimonię vir, & hoc fini in ſolitudinibus plerumque agitans. cui ipſe Princeps Turcarum Baiazites munuſcula annua mittere in ſpeluncam veneratione pietatis ſolebat. Is vbi maturum viſum, poſt ſeptem annos prodit, ſectam nouam proſeminat, fautores aſſecláſque reperit. cum iis vrbes aliquot Aſiæ inuadit & diripit, ipſum Baſſam Anatoliæ iuſto prælio vincit. imò paullò pòſt Corcutem quoque Baiazitis filium, & mox Ali Baſſam cum robuſtis veteribúſque copiis aduentantem. Quid multa? in diſcrimen ſummam rem Turcicam adduxerat: cùm viſum ei deflectere in Perſarum fines, quorum rex eiuſdem illius * ſectę. Sed cùm in viâ Carauanam quandam Perſicam (agmen viantium ita vocant) milites eius inuaſiſſent ac diripuiſſent: pleriſque viatorum etiam cæſis, ita ægrè Iſmaël Sophi Perſarum id tulit, vt ipſum, præfectóſque eius omnes, illicò trucidandos ſatellitibus ſuis obiiceret: reliquâ multitudine in ſeruitutem adiudicatâ & diuiſâ. Hæc iuſta Nemeſis nebulonem illum aſſecuta eſt. In eâdem Aſiâ iam nuper, Suleimanne

Annal. Turc.

Schacoculis. Anno Chriſti 1509.

** Nam hæc eſt Sophilariorum ſecta. quæ præcipua cauſſa etiam nũc inter vtramq; iſtam gẽtem belli.*

Annal. Turc. Principe, quidam CALENDER ZELEBIS inſurrexit ad res nouandas, tectus hoc ipſo pietatis velo. Is cum aliquo Deruiſiorum numero, Sangiacos plures fudit, & Anatoliam totam vocauit ad arma. Sed enim miſſu auſpiciiſque Suleimannis, Ibrahimes Baſſa, ancipiti prælio, ipſum factionémque deleuit. *Anno 1526. Calenderus.* Quid in Cretâ inſulâ (veniendum ad ridenda eſt) IVDAEVS quidam, Theodoſio Imperatore, quàm ſceleſtè & periculosè genti ſuæ impoſuit! Finxit ſe nouum Moſem adeſſe, cœlitus miſſum, vt eriperet eos è diutinâ ſeruitute. Opidatim ergo circumit; hortatur opes, amicos relinquere; ſe ſequi in terram illam promiſſionis: & addebat (veteris illius Moſis exemplo) per ipſum mare ſe eos traducturum. Credunt, conueniunt, immenſa multitudo. omnis ætas, omnis ſexus ad promontorium, illo duce, properant, ituri in beatam terram. Ipſe inſilire iubet. quod factum inſanâ confidentiâ à plurimis: qui ſtatim merſi, paucis eorum ſcaphis piſcatoriis exceptis. Caput ipſum ſceleris nuſquam comparuit, ſiue homo, ſiue humanâ ſpecie Genius malus fuit. *Socrat. Eccleſ. hiſt. 7. c. 37.* *Iudæi ἀγυρνῦμα.* Denique noſtro aut patrum æuo, nónne talia mõſtra? IOHANNES LEIDENSIS ille nobilis, vibex & macula ſuæ vrbis, qui opificio ſartor, regna & ſceptra ſomniauit: & adeptus erat, captâ Monaſterio vrbe, niſi potenti exercitu Principes Imperij obſediſſent, recepiſ- *Iohannis Leidani.*

ſent, ipſum & adſeclas condignis ſupplicijs affeciſſent. Vt iure hæc concludam Liuiano dicto: *Nihil in ſpeciem fallacius, quàm praua religio eſt, vbi deorum numen prætenditur ſceleribus.* Li. 39.

Tu noſter noſta. Quid ad hæc tu Diodore? periculum nullum tale hodie nobis eſſe? neſcio. *Multorum, quia imbecilla ſunt, latent vitia; non minus auſura, cùm illis vires ſuæ placuerint.* Senec. ep. 42.

Vera religio. N V L L A *religio alia niſi vnius Dei tenenda eſt.*) Quæ hæc eſt? Chriſtiana. Vnde petimus? è libris ſacris.

E T T E N E N D A *ex ritu veteri.*) Hîc iam claſſicum canis, & conuocas in me turbas. Ite in ſuffragium de Lipſij capite Quirites. Quid enim feci? *Ille eſt*, inquis, *qui antiquas omnes ſordes retinet, ille, qui nec in melius quidem mutari quidquam vult.* O homo iſtro fallacior! Vbi hæc à me ſcripta aut dicta? In Capite de Auctoritate, inquis. Et hæc tu audes ad Religionem trahere, quæ palàm ſcripſi & monui de ciuilibus externíſque rebus? Mens, an frōs, an vtraque tibi deeſt? Conſiderate O R D I N E S. (nàm iure vos hîc appello) ego diſertè monui *Retinere antiqua*: ſed cum illâ cautione, *Si proba.* Nónne expreſſum in margine hoc poſui? Clemens enim ille priſcus me docuerat: Οὐ πάντως φυλάσσειν τὰ πάτρια δεῖν· ἀλλὰ φυλάσσειν μὲν, ἐὰν ᾖ εὐσεβῆ· ἀποσείεσθαι δὲ, μὴ οὕτως ἔχοντα: *Non omnino & præfractè ſeruare ritus patrios: ſed ſeruare quidem ſi pij eſſent, aſpernari autem &*

Ἀσδο-φία Diodori. *Et turpi-φεια-κισμός.* *Religio antiqua optima.* *Quæ aſtrictione?*

Lib. 2. aduerſ. Gent. *abijcere qui non tales.* Et ratio in Arnobio: quia *religionis auctoritas non eſt tempore æſtimanda, ſed numine: nec colere, quâ die, ſed quid cœperis, conuenit æſtimare.* Itaque non omnino damno mutare, aut ſiquid lapſu aut incuriâ corruptum, corrigere. non. cum Platone ſcio, λοιδορεῖν πράγματα αὐτὰ καὶ πόῤῥω προβεβηκότα ἁμαρτίας, οὐδαμῶς ἡδὺ, ἀναγκαῖον δὲ ἐνίοτε εἶναι: *Vituperare res malè affectas & longiùs in errorem progreſſas, minimè iucundum ſed neceſſarium interdum eſſe.* Quis tamen id faciet? non priuatus aliquis, mò non ipſe Princeps, niſi de conſilio ſententiáque eorum qui vitâ & doctrinâ ad hoc apti. Conſilia huic rei vtiliter reperta, & crebriùs quàm nunc, olim vſurpata: quorum propriè hoc munus, videre ſiquid in doctrinâ aut diſciplinâ Eccleſiæ labat, & reuocare ac reducere ad veteres ſuos puróſque fontes.

2. De legib.

Corrigere in eâ fas magis quâ mutare.

Concilia hoc fine.

Sequitur altera Calumnia quam multis verbis (nouimus tuum morem) texis. *Ille Lipſius Machiauelliſſat. ille ad fraudes, homicidia, periuria Principi ſuo præit.*) Dic ſodes, vbi, vbi Diodore? In Capite, inquis, de Fraudibus. Teſtor Deum & homines poſt Calumniam natam, turpiore & apertiore calumniâ neminem petitum. Ego illa probo aut præeo? Quin diſertis clarîſque verbis damno, deteſtor, repudio: nec niſi vt damnarem, vnquam illa ſcripſi. Tu homo, in iſtâ luce temporum atque hominum, audes hæc ſic propa-

Turpis διαβολὴ Diodori.

Et in aperto mendacio.

làm ementiri ? quaſi nemo eſſet, qui mea legiſſet aut legeret? Mihi crede, ſinciput tibi ſanum non fuit, cùm ſcripſiſti : admoue in tempore cucurbitas, aut periſti.

Nondum etiam finis. ſed vt corporibus in præceps iactis nullum vltrà ſui arbitrium eſt, nec eunt, ſed feruntur : ſic tu qui ſemel ad calumniandum conuiciandúmque te proieciſti, abis extra omnem honeſti metam. Ego *ſuperbus & arrogans, qui his de rebus ſcribam, nec Theologus, nec Iuriſconſultus* : quid denique ? vt poſtea addis, *Ludimagiſter* tantùm. Bonâ fide, Ordines, vtrum priſcus mos rediјt, & conuicia ſpargimus è plauſtro ? Et an reſpondeo? non debebam : tamen breuiter. De Iuriſconſulto quidem: non præferre me eum titulum, ſed tamen publicè, in magnâ frequentiâ, & poſt ſollemnia experimenta, Louanij * illo donatum. De Theologo : planiſſimè, non ſum, fateor. & Patres tamen Græcos Latinóſque legi, ac pluſculum in ijs quàm tu intellexi. At de Ludimagiſtro quid tibi vis ? ſcholam priuatim me habuiſſe ? nunquam factum. In aliam ſpem, ſi neſcis, educauerunt me parentes. Bono honeſtóque genere ſumus : & per Auiam & Proauiam paternam nobiliſſimis familijs inſerti. Illa ex *Eechkoutiis* fuit, hæc è *Linkebekijs*: gente vtrâque iam intermortuâ, ſed tamen in noſtris quoque Annalibus non ignotâ. Ipſi *Lipsij* ante annos centum, opibus

Varia conuicia.

Anno 1576.

Genus noſtrū.

& dignitate inter Bruxellēſium primos. Iſta iactare non aſſueuimus, ne dicere quidem: & éſtne in Batauiâ, qui à me audiuit? At tu adigis. qui, quod olim par ille tuus Suillius Senecæ, mihi nunc inter probra obijcis, *Profeſſoriam linguam*. Vtor eâ, fateor: nec cum infamiâ aut dãno Batauïæ veſtræ vtor. hoc quoque fateor. denique facio, quod ante me Nobiles imò principes viri.

Tac. 13. Annal.

MAIORVM *inſtituta tueri ſacris cærimoniiſque retinendis, ſapientis eſt.*) Omnino. & auſus eſt Plutarchus ſcribere, tutius honeſtiúſque etiam in his errari. Verba eius notabilia: χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκριτος. ἐπιεικέστερον δὲ αὐτῆς, τὸ παρανόμου καὶ αὐθάδους., τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνήθους δι' εὐλάβειαν ἁμαρτανόμενον: *Difficilis in iſtis* (quæ ad religionem) *certitudo, & comprehenſu ardua. benigniùs tamen erratur, cum receptâ & veteri opinione per circumſpectam timiditatem, quàm contra mores, & præfidenter.*

Non temerè priſca innouanda.

In Craſſo.

Nota.

Sed hîc rideo imperitiam tuam, an malitiam? Nam verba iſta ſic vertis, non quaſi fuerit *ſacris cærimoniiſque*: ſed omiſſa copulâ, *ſacris cærimonijs.* & linguâ Belgicâ pulchrè me apud tuam plebeculam traducis. Senex, ſenex,

Πανουργία *Diodori.*

Eurip. Τὸ γῆρας ὑμῶν εἰσορῶ νοῦν οὐκ ἔχον.

Iam multa quoque in ipſam ſentētiam (proprio verbo vtar) deblateras: ſed quid reſpondeo? quod olim Ariſtoteles cui-

Nugæ non refutabiles.

dam ſimili. qui cùm multa nugatus eſſet, & abiens excuſaret, *Nunquid moleſtus ſui?* *Non mehercules, inquit. non enim attendi.* Diodore, ego non legi.

[redacted] PVNI *igitur, ſi quis turbat.)* [redacted]

Τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματ' εἶ.

Sed ventum iam eſt ad locum, qui niſi fuiſſet, præclara hæc ſcripta non fuiſſent. Sic ipſe in ſermone alteri dixit, *Omnia ſe mihi condonare & remittere poſſe: non poſſe inſignem calumniam, quâ Lactantium inuſſi.* Ridicula ἀλαζονεία Diodori. Quæ ea eſt? Scripſi: *Seriò, ſeriò hoc imbibe. Nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eámque ſummâ vi oportere defendi.*) & in margine Lactantium adſcripſi. O facinus, ô iniuria! *Lactantius hæc planè, planè, in contrariam mentem ſcripſit: & vide Lector quid in alijs quoque Lipſio credas. corruptori, fatuo* (hem, hem, tolutim badiza.) *malitioſo*: & quid non? Πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Triumphas, & inueheris equis albis. Ego quid? teneor miſer, deprehenſus ſum, nec Orci galea me teget. Tamén vno alteróque verbo Diodore. Legiſti n' MONITA mea ad In calumniā 2. *Detectio fraudis.* Lectorem? ſi non, iniurius es, qui non lecta mea carpis: ſi ſic (& verò legiſti, tuipſe prodis & clamas:) malitia tua inſignis eſt, impingere mihi culpam, quam aperui antè & retexi. Si tamen culpa eſt,

vti proborum auctorũ verbis in ſanam probámque mentem. Nónne ea hîc eſt? aude negare. Ambroſius: *Nihil maius* eſt *religione, nihil ſublimius fide.* Et quis non religionem ante res humanas habeat, eámque (probam vtique) defendat? Etiam ethnici ſciuerunt & fecerunt. Valerius: *Omnia poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas duxit.* Inſitum hoc nobis, vt cum aliquâ numinis notitiâ æſtimemus idem & tueamur. Tamen peccaui, quòd teſtimonio Lactantij malè vtor. Ego teſtimonio? nunquam putaui te tam matulam. Deſunt mihi ſcilicet teſtimonia clara, aperta, irreprehenſa de puniendis hæreticis: niſi particulam hanc ſumam à Lactantio, & iſto fine. Erras, erras. non hoc nobis propoſitum, vt teſtimonia iſta adducere, ſed mentem ſententiámque noſtram exprimere; & filum illud ſermonis contexere inuidendum aut irridendum vobis, non imitandum. Interdum tamẽ vt Teſtimonia: ſed tunc compârent. Erras amplius, quòd cenſes Lactantium hanc ſententiam damnare. falſum. Ille Romanos ſentire ita dicit: nec de ſenſu aut defenſione carpit, ſed de improuidâ defenſione. * Malam enim vanámque religionem, & ideò malè, ibant defenſum. Iam hæc capis? heu vices rerum! detractus es de tuo curru: & triumpharis, qui triumphabas.

Epiſt. ad Valentin. Imper.

Lib. 1. cap. 1.

Error in mea mente:

Et alter in Lactantij,

* Ideò præmiſit: O *quam in honeſta voluntate, miſeri errant!* Voluntas igitur defendendi proba, ſi proba.

IN CAP. III.

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

IN
ADMONITIONEM
DIODORI.

DEFVNCTVM me putabam : ecce vnum adhuc capitulum in hac hydrâ. Admonitio concepta eſt in fine ad Imperatorem, Reges, Principes : in quâ velut vno faſce complectitur & recolligit calumnias omnes ſiue probra. Videamus breuiter.

Ait, *clarè & verè iam à ſe oſtenſum, Periculoſum eſſe duci à cæco duce.*) Id quidem vel cæco appâret, aiebat olim Philippus. A cæco duci citra controuerſiam periculoſum eſt : ſed ille quis ? qui dicit, an in quem dicis ?

Appellaſſe & nominaſſe me cærimonias ſacras.) Quid de ijs ſentiam, lib. 1. ſatis dixi. At vſquam ita à me appellatas, non docebis.

Hom. Odyſſ. ξ. * Τί σε χρὴ τοῖον ἐόντα
Μαψιδίως ψεύδεσθαι

Nuſquam vel verbulo Principi à me deſignatam Chriſtianam veritatem.) Nego. & feci clarè libr. 1. in ſuo loco, vbi de Senſu & Cultu diuino ſcripſi : *Vtrique rei vera lux à*

* *Quid opus te, talē cū ſis, Mentiri aſſiduè.*

ſacris litteris. Copioſiùs aut vberiùs, non fuit huius inſtituti.

Sumptu publico me hîc ſuſtentari.) Ita eſt. ſed nec grandi nimis, nec inuidendo. Et tamen ſi oneri ſumus, imus.

Librum hunc meum ſuſpecta facere omnia in Europa, & præſertim in Galliâ poſſe.) Suſpecta? pacata, pacata, mi homo: & id qui paci hoſtes ſunt, ſciunt. Tibi tamen pro vigilantiâ gratias debemus, quòd

* Ταῦτα πρὸ πολλοῦ τῇ διόπτρᾳ σὺ βλέπεις. Piſidas.

** Hæc antè multò per dioptram proſpicis.*

Velle me in tempus religiones plures admitti, mox qui adhærent omnes è medio tolli atque interfici.) Planiſſimè. Omnes; omnes. *à caluo ad caluum.* Vbi tamen hoc ſcripſi? κακοδαιμονᾷς ὤνθρωπε.

Docere me fidem fallere, nec promiſſa ſeruare.) Méne? qui nihil magis quàm Fidei partes & ſacra ſtabiliui?

*---σὺ δὲ μαίνεαι οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς. Hom. Odyſ. ι.

** Tu iã non tolerabiliter inſanis.*

Voluiſſe ſe hoc Opere omnibus prodeſſe, nec lædere vel ipſum Lipſium.) Quid volueris, neſcio: quòd non læſeris, hoc ſcio. Vt tela quædam in cælum emiſſa, ire eò videntur, non eunt: ſic nos calumniæ tuæ petunt, non tangunt. Preme, preme. ego, cum Pindaro,

* ἀβάπτιστός εἰμι, φελλὸς ὥς, ὑπὲρ ἕρκος ἅλμας.

** Immerſabilis ſũ, ſicut ſuber ſuper maris ſeptum.*

Non acriter aut aſperè ſe mecum egiſſe.) Mimus mihi inſuſurrat:

Publ. *Malus vbi bonũ ſe ſimulat, tunc eſt peſſimus.*

Tamen de acrimoniâ, fateor, nihil es eâ vſus.) *Antehac putabam tibi eſſe cornua: nunc agnus es. balas tantùm.*

Imò alios indicaturos, quòd nimis leniter.) Habeo itaque gratiam. nam

Plaut. Mil.

Pol, ſiquidem
Connixus eſſes, per corium, per viſcera,
Pérque os elephanto brachium tranſmitteres.

At hîc indiligenter fuiſti. Ego autem, mea Salus, vitam tibi debeo, & CLEMENTIAE tuæ Aram.

Omnia quæ ſcripſit, vera eſſe, ídque ſe certò ſcire.) O confidentiam! hoc tamen nemo tibi credet, qui cerebrum in capite, non in calcaneis geſtat. Multa ſtolida & vana in hoc æuo lêgi: * *τοῦτό γ' ἐστὶν ὑπερβολὴ μανίας.*

* *Iſtud verò eſt culmen omnis inſaniæ.*

Nihil ſe in verbis meis exaſperaſſe, ſed omnia candidè, puriter, & ex merâ veritate protuliſſe.) Tu candidè? qui me calumnijs & mendacijs vbique oneras? qui ex profeſſo in toto ſcripto aliam ſententiam mihi affingis? omnia ad popularem inuidiam deflectis & torques? O pectus niueum! ô germen reliquum priſcæ probitatis!

Næui⁹. *Non hercle apluda eſt hodiè quàm tu nequior.*

Poſtremùm, *Seriò conſiderandum ijs eſſe quorum intereſt, annon expediat, imò neceſſum ſit, Latinam* SITVLAM *conſcribi atque ef-*

fundi: vt ſcintillæ huius latè ſparſi incendij vbique gentium exſtinguantur.) Conſideraui ego. & ita cenſeo, Prorſus id neceſſarium éque republicâ eſſe. Hoc amplius, vt tuus iſte liber (nam tu per verecundiam ſignificas magis quàm expromis) in Latinam pluréſque alias Linguas transferatur, excludatur: per omnia opida, fora, cóciliabula, diuulgetur: in bibliothecis locíſque publicis reponatur: & contra caſus mortalitatis (exemplo Imp. Taciti, qui ſcriptori ſuo gentili honorem hunc habuit) quotannis renouetur: vt hoc modo clara æternáque apud omnes gentes ſit.

SAPIENTIA DIODORI.

HABES, quæ viſum mihi in tempore reſpondere, atque adeò ex tempore. Speramus nihil omiſſum, quod propriè ad rem faciat: ſiquid eſt, erit me inſciente. Quanquam alioqui *nemo reprehenſus eſt, qui è ſegete ad ſpicilegium reliquit ſtipulam.* Varro. Alius, ſi volet, tollet. De Religione aut Rep. quæ multa & ambitiosè miſcuiſti, non ſum reſecutus: quia aliena ſunt: quia pro ingenio noſtro non ſunt, qui haud procaciter inter hos ſinus & ſcopulos nauigamus. denique quia riſimus tam grauiter ea à te dicta. Cleomenes olim Spartæ rex Græculo cuidam multa de Fortitudine diſſerenti aures non præbuit, & auertit. Illo mirante, Quia enim, inquit, ſi Hirundo hæc diceret, idem quod nunc

ſacerem, atque aſtatim riderem: ſin autem Aquila, darem ei libenter mentem & aures. Simile in te Diodore. quem tam ſeriò & cum affectu de vtrâque differentem ridemus, qui ſciamus quo modo in vtramque ſis affectus. Siquid autem hîc aut alibi in te luſi, ſiue ieci (quod modicè à me factum & diſtrictè:) ignoſces: & feres æquo animo tu laſciuus ille Prouocator pauca non conuicia noſtra, ſed dicta. Quòd ſi reſponſum etiam paras: facito. ſed iam antè edico: alium tibi quære parem. Non vltrà tecum componor: nec contra Retiarium ferula me delectat. Quis etiam finis? erit, quod dicitur, Thuſcum iurgium, & per eandem lineam aſſiduè reciprocabimus ſerram. Bonis cordatiſque viris ſatis diximus: tibi ipſi ſatis. Cede, cede: *Bonum eſt à veritate vinci*. Diſce, diſce: *Nulla ætas ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſenectus, quæ emendare ſe non poteſt. Non annorum canicies eſt laudanda, ſed morum.*

Menãder. * Οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν. *Cani capilli haud afferunt prudentiam.*

Quòd ſi aliter tibi vſum, fiat. ſi tamen, ORDINES, vobis ita viſum: quos ego cenſeam vtrique noſtrûm ſtilo & calamo interdicere, in hunc quidem vſum. Non ſemper debent eſſe SATVRNALIA. Tu Diodore æternùm mihi ſalue.

FINIS.

RERVM ET MATERIARVM QVAE I. LIPSI Politicorum Libris ſex, tractantur,

INDEX.

a, *Priorem*; b, *poſteriorem folij paginam indicat.*

A.

ABſtinentia militibus neceſſaria. fol. 109.b
Aciei inſtruendæ ratio. 120.b
Actionibus grata celeritas. 35.a
Adiutores qui Principi capiendi. 31.a
Adminiſtri Principis, alterum Adiutorum genus. 31.a. 37.a. Eligendi à triplici nota. 37.a.b
Adminiſtris præcepta tradita, Minoribus primùm, inde Maioribus. 38.b
Adſtricta, Seuera & Conſtans debet eſſe Imperij forma. 53.a.b. 54.a.b. 55.a.b
Æqualitas, quinta & vltima odij ex Tributis molliendi ratio. 70.b
Æſtimatio conſenſum parit. 75.b
Ætas, ſecunda militaris viri nota. 103.b
Æui noſtri infelix curioſitas. 43.b
Affectus in hanc illámve partem, conſilij remora. 33.b
Ambitio, belli cauſſa. 90.b
Amici Principi iudicio eligendi. 31.a
Amor in coniugem Principi decorus, at non obſequium. 27.b
Amore quàm Timore magis obtineas quod velis. 23.b
Animus, quarta militaris viri nota. 104.a
Annibalis pulchrum elogium. 117.a
Annonæ neceſſitas. 95.a. Vſus duplex. ibid.b
Apparatus belli quid, & quotuplex. 94.b
Arces opus Regi. 50.a
Arma, ſecundum ad Principis auctoritatem inſtrumentum. 56.a

Armorum præparatio ad gerendum bellum neceſſaria. 95. b
Aſtus in Regno eſſe poteſt. 78.a
Attici inſigne exemplum, imitandum in ciuilibus turbis. 142.b
Auari, ad Proditionem proni. 62.b
Auaritia, Sæuitia, Rigor, vitia Principi fugienda. 65.a
Auaritia Cenſori coërcenda. 72.b
Auaritia, conſilij remora. 34.a. Belli cauſſa. 90.b
Auctoritas à Maieſtate quo differat. 27.a
Auctoritas & Beniuolentia, Virtus duplex Regnorum ſeruatrix. 50 b. Ea commendata valdè. 52. b. Definita. 53.a. Vnde nata, & quibus rebus paranda. *Ibid.* & b
Auctoritas, anima Regni. 55. b Quinta boni ducis nota. 114. b
D. Auguſtini de callidis conſilijs ſeu ſtrategematis ſanctio. 123.b
Aula fraudiũ ſedes 39 b. in ea omnis potẽtia lubrica. *Ibid.*
Aulicis duo adſumenda, Patientia & Cautela. 39.a
Auricularij Principi vtiles. 60.b

B.

Barbari equitatu gaudent. 96.b
Bellum duplex, externum & internum, 89.b. Illud definitum, & quæ in eo ſpectanda. *Ibid.*
Bellum facilè ſumitur, ægerrimè deſinit. 39.a. qui id potiſſimum excitent. 94.a
ad Bellum nauale quæ neceſſaria. 95.b
ad Bellum iuſtum quæ requiruntur. 91.a. 94.b
Belli nomen bellum, res turpiſſima. 94.a
Bella iniqua à duplici ferè cauſſa. 90.a
Bellorum euenta præcogitanda. 93. a. quæ ſint ea. *Ibid.* b
Beneficentiâ paranda Principi Beniuolentia & Auctoritas. 51. b. Sed cum iudicio, & modo. *Ibid.*
Beniuolentia & Auctoritas, Virtus duplex Regnorum ſeruatrix. 50. b. Illa definita, & eius vtilitas. *Ibid.* Quomodo paranda. 51.a
Bonum publicum, veri principatus finis. 16.b Non dominium. 17.a. Non priuatum commodum. *Ibid.*
Braſidæ pulchrum dogma. 109.b
Britanni, fœminarum ductu bellare ſoliti. 15.a
Bruti inſigne dictum de ciuilibus bellis. 143.b

Cæſar ſuorum militum modeſtiæ in veſtibus negligens. 109.a
Cæſaris moderatio Principibus imitanda. 142.b
Calumnijs & odijs locus Principi non aperiendus. 61.a
Caſtitas decôra Principi. 27.b
Cautela & Patientia, duo Aulicis adſumenda. 39.a
Cautela poſt pugnam adhibenda. 124.b
Celeres rarò felices. 35.a
Celeritas, tertius bonæ mentis ſcopulus 34.b. Actionibus grata. 35.a
Cenſoris officium, circa quæ. 72.a b
Cenſoris arma, quæ. 73 b
Cenſores à populo legendi. 71 a
Cenſura, tertia odiorum in Principem materies. 71.a Definita.b. Sine ea fluit aut perit Reſpubl. *Ibid.* Eius materies. *Ibid.*
Cenſura inuidioſa. 73.b. Sed ſpernenda hic inuidia, & triplici obſeruatione mitiganda 74 a
ad Cenſuram reuocandâ, adhortatio ad Principem 73 b
Cenſus in Repub. magni eſt vſus 70 b. 71.a. quoties iterandus. 71 a
Ciuile bellum quid ſit 130 b. Eius miſeriæ. 131.a.b
Ciuilis belli finiendi ratio duplex 143 a.b
Ciuilium bellorum cauſſæ duplices. 132. a. Remotæ. *Ibid.* Propinquæ. 132.b. 133.b. In eas remedium. 133 a.
Clades quomodo ferendæ. 125.a. Prudenter, & fortiter. 125.b
Clementia & Iuſtitia, virtutes Principi potiſſimum neceſſariæ. 21.b
Clementiæ definitio. 21.b. Ea Principi commendata cum varijs eiuſdem adiunctis & effectis. 22. a.b. Eiuſdem vberior commendatio, ſed cum temperie. 22 b.
Clementia in puniendo Principi ſæpe vtilis. 62.a
Clementia, Principum decus. 144.a
Coërctio, tertia odij ex Tributis molliendi ratio. 68.b Tertia diſciplinæ militaris pars. 108. a
Colonias opus Regi. 50.a
Commeatus ad gerendum bellum neceſſarius. 95.a
Conciliatio, ſiue correptio, Principi commendata. 82.b. Cautio in hac re. 84.a
Confidentia, bonæ menti noxia. 34.a

Conſcientia, Pietatis ſuboles. 6.a. Definitio eius duplex. *Ibid.* b. & diuiſio. *Ibid.*
Conſcientiæ tormenta, ſi mala. 7.a. quies, ſi pura. *Ibid.*
Conſenſus obedientium, vires Imperij. 75.b
Conſilia bona non præmijs, nec mala ſupplicijs adficienda. 56.a
Conſilia occulta ſpernenda, & ab aulæ ſeruis. 36.b
Conſilia, tertium ad Principis potentiam inſtrumẽtum. 56.b
Conſiliorum in bello vtilitas. 115.b. Certa præſcribere, arduum. 116.a. Duplicia ea. *Ibid.*
Conſilijs callidis an vti fas ſit & ius. 122.a.b. 123.a.b
Conſiliarij & Adminiſtri, Principis adiutores. 31.a
Conſiliarij diſtinctius definiti. 31.b. Prima eorum munera explicata. *Ibid.* Oſtenſi illi, indice famâ. *Ibid.* & 32.a. Tertium munus eorum. 32.b. Incluſum quinque monitorum lineis. *Ibid.* & 33.a. Conſiliarijs quæ vitanda. *Ibid.*b
Conſiliarij aulici improbi. 36.b. 37.a
Conſtans, Seuera & Adſtricta debet eſſe Imperij forma. 53.a.b. 54.a.b. 55.a.b
Contemptus & Odium, duplex Vitij genus, Regnorum euerſoris. 64.a
Contemptus, alterum vitium euertendo Regno. 75.a Eius definitio & pernicies. *Ibid.*b. 76.a. Origo. *Ibid.*b. 77.a.b. 78.a
Continentia, militibus neceſſaria. 108.a
Contumacia, conſilij remora. 33.b
Conuicia Principi indecôra. 28.a
Conuiuiorum luxuria Cenſori coërcenda. 73.a
Corpus, tertia militaris viri nota. 103.a
Credulitas à Principe amouenda. 80.b. 81.a
Cretizandum cum Crete. 78.b
Cultus & Senſus, Pietatis duo membra. 2.a
Cultus definitus, & diuiſus. 3.a
Cupiditas, alter bonæ mentis ſcopulus. 34.b
Cuſtodes opus Regi. 49.b

D.

Deceptio Principi licita. 83.a. Cautio in hac re. 84.a per Decus mori melius, quàm per dedecus viuere. 126.a

Defendere ſemper licitum, & quos. 91.a b
Defenſionis ſpecie non longius eundum. 91.b
Delationes damnandæ. 68.a
Deus in parte deſcriptus, non definitus. 2.a.b
in Dei manu omnes. 62. a. Qui reges ſeruat maximè. *Ibid.* b
Dicta improba. 90.a
Dignitas interdum faſces ſubmittit. 127.b
Diffidentia commendata Principi. 80.a. ſed ea celanda. 81.b
Dilectus quid ſit. 98.b. è quibus faciendus. 100.b
Dilectus militum præcipua pars, Excerptio & Iudicium. 102.b. A quibus fieri debeat. 105.a
Dilectu & diſciplina boni fiunt milites. 97.a
Diſciplina militaris populi Rom. commendata. 111.a
Diſciplinæ militaris vtilitas & neceſſitas.105.a. ea laudata. *Ibid.* b. eius Deſcriptio, & Diuiſio. *Ibid.*
Diſpenſatio, quarta odij ex Tributis mollièdi ratio. 69. b
Diſſidium, conſilij remora. 33.b
Diſſimulatio diffidentiæ Principi adhibenda. 81.b. Eiuſdem vſus. *Ibid.* & 82.a. Sed cum modo habenda. *Ibid.*
Diſſimulatores & occulti, ad Proditionem proni: & puniendi. 63. a.b
Doctrinæ fructus & effecta. 11.a. finis, & modus. *Ibid.* b
Doctrinam amare debet Princeps. 28.a
Domeſtici an exteri milites præferendi. 98.b. 99.a.b
quæ contra Domeſticum militem dicuntur, obiecta & reiecta. 100.a.b
Dux vnus vni bello. 112.a
Dux facilis, inutilis. 115.a
Ducis boni notæ quinque. 112.b
Duci bono quæ obſeruanda. 117.b. 121.a.b
Duces ſupremi an prælijs intereſſe debeant. 111. b. Solutio quæſtionis. 112. a
Ducum in bello neceſſitas. 111.a. earundem duo genera. 111.b

E.

Electio & ſucceſſio, Principatus legitimi modi. 15.b. Vtriuſque definitio. *Ibid.*
Equites peditibúſne præſtent. 96.a.b
Errones in Religione, qui, & an puniendi. 43.a.b. 44.a
Europæ calamitas à diſſidio Religionum. 43.a

Exactiones per bellum odioſæ aut periculoſæ. 95.a
Exempla, vltima militaris diſciplinæ pars. 110.a
Exercitium, prima diſciplinæ militaris pars. 105. b. 106. a. b. 107.a
Exploratio in hoſtes, vtilis in bello. 117.a
Exteri an domeſtici milites præferendi. 98.b

F.

FActio definita. 133 b. Eius pernicies in omni ſtatu. 134.a. Factiones legibus premendæ. *Ibid.* b
Factio, Seditio, Tyrannis, ciuilium bellorum cauſſæ propinquæ. 133.b
Fama, & proſpera ſui memoria, Principibus parāda. 28.a
Famæ in bello ſeruiendum. 116.b
Fatum, appendix Pietatis. 4.a. Quid illud, & à quo ſit. *Ibid.* b. Quæ vis eius. *Ibid.* Vſus 6.a
Fatum, quartū Principi ad vim cauendam auxilium. 62.a
Fatum & Luxus, ciuilium bellorū cauſſæ remotæ. 132.b
Felicitas, ſeu fortuna, quarta boni ducis nota. 114.a
Fides, iuſtitiæ origo aut ſuboles. 24.a. Eius deſcriptio, & commendatio. *Ibid.* & b. Frangenda ea nuſquam, & omnibus paſſim ſeruanda. 25.a
in Fide idem quod in fidibus faciendum. 45.a
Finis bonus in inuaſione requiritur. 92.b
Fœdera, quartum ad Principis potentiam inſtrumentum, 57.a. Cum quibus ineunda. *Ibid.*
Fœnus ſordidíque quæſtus Cenſori coërcendi. 72.b
Fortitudo ſine Prudentia militari non-efficax. 89.a
Fortuna ex libidine ſua pleraſque res agitat. 36.b
Fortuna, quintum & vltimum ad Principis potentiam inſtrumentum, 58 a. Eius inſtabilitas. *Ibid.* b
Fortuna aduerſa contemptum in Principem parit. 77.a
Fortuna in bellis dominatur. 93.a
Fortuna incerta. 129.a
Fraus an locum apud Principem habeat 78.a.b. 79.a.b
Fraudes quomodo & quatenus admittendæ. 80.a. Earum definitio & diuiſio. *Ibid.* & ſequent.
Fraudes bonæ, quæ. 124.a
Frugalitas in Principe laudabilis. 70.a.b

G.

Gaudij excluſio, quarta Suppliciorum ab odio muniendorum ratio. 65.b
Geſtus inter externos Principis mores. 59 a
Gubernatio obliqua, turbarum cauſſa. 86.b

H.

Habitatio, Principi dignitatis aliquid affert. 19.b
Hiſtoriæ fructus. 10.a. & b
Hiſtorici magiſtri ad militiam. 87 b
Homines natura refractarij. 29.a
Hoſtibus via ad fugam munienda. 121.b

I.

Ignominia & Mulcta, Cenſoris arma. 73.b
Imperatori iuſſio, militi executio relinquenda. 109. b
Imperium plurium, diſcordiam gignit. 13.b
Imperium, vtrius ſexus ſit magis. 14.a
Imperium in homines, vbi Prudentia abeſt, durum. 29.a
Imperium volens alteri nemo concedit. 48.b
Imperij definitio. 12.a. Neceſſitas, vtilitas & fructus. *Ibid.* & b Diuiſio. 13.a
Imperij forma, prima ad Principis auctoritatem via. 53.a Qualis eſſe debeat. 53. b. 54.a.b. 55.a.b
Imperij forma iuſto lenior & remiſſior, contemptum in Principem parit. 76. b. Imò & leue Imperium, & Principis mobile ingenium, & ſolutũ Imperium. 77.a
Indagatio, primum Principi auxilium ad vim cauendam. 60.b
Indoles Principis, potens ad amplitudinem obtinendam. 59.a
Indulgentiâ paranda Principi Beniuolentia & Auctoritas. 52.a. Sed in ea modus tenendus. *Ibid.*b
Indulgentia militi neceſſaria. 110.b
Ingenium populi in nobis varium. 37.b.38.a
Ingenium populi, & Regni, duo Prudentiæ in humanis fontes 45.a.b. & ſeq.
Iniuſtitia & Perfidia an interdum Principi licita. 84.a.b
Iniuſtitiam aliquam multi approbant. 85.b
Innocens nemo, ſi accuſaſſe ſufficiet. 61.a

Innocentia, tertium Principi ad vim cauendam auxilium. 62.a
Inobedientia confuſionum parens. 32.b
Inſidiæ & Proditio, duæ Viæ ſpecies. 60.a
Inſtrumenta Principis ad authoritatem ſibi parandam. 53.a.& ſeq.
Inuaſio quæ licita & iuſta. 92.a.b
Ira in Principe nulla, aut aperta eſſe debet. 28.a
Ira, belli cauſſa. 90.b
Iræ excluſio, tertia Suppliciorum ab odio muniendorum ratio. 65.b
Iulij Cæſaris fraus immanis. 85 a
Iuſtitia & Clementia, virtutes Principi potiſſimum neceſſariæ. 19.b
Iuſtitiæ definitio. 20.a. Ea ſubditis adminiſtranda. 20.b. Sine pretij aut gratiæ aſpectu, & ex legum præſcripto. *Ibid.*
Iuſtitia non ab exitu, ſed à Cauſſa aſſerenda. 90.a

L.

Lauernlones, qui. 68.b
Leges nouæ aut multæ Principi fugiendæ. 21.a. & fori litigia. *Ibid.*b
Lenitas aſſidua, Principatus peſtis. 53.a
Lenitas in victoria adhibenda. 124. b
Lenitate paranda Principi Beniuolentia & Auctoritas, 51.a. Illius effecta. *Ibid.*b
Leues homines, ad Proditionem proni. 62.b
Liberalitas decôra Principi, ſed cum iudicio. 27.a
Lingua mentem prodit. 60.b
Luxus & Mores, Cenſuræ materies. 71.b. Eius origo. 72.a
Luxus & Fatum, ciuilium bellorum cauſſæ remotę. 132.b

M.

Machiauellus defenſus. 80.a
Maieſtas à Principe aliena eſſe non debet. 26.b. Eiuſdem deſcriptio. *Ibid.* Quî & quatenus paráda. 27.a
Maieſtas ab Auctoritate quo differat. 27.a
Mars ambiguus. 93.a
Memoria & Vſus, Prudentiæ parentes. 9.a.& b
Memoria rerum, ſiue Hiſtoria facilis ad Prudentiam &

Probitatem via. 10.b
Memoriæ rerum, ſiue Hiſtoriæ fructus. 10.a
Mentis bonæ impedimenta, quæ, & quot. 33.b. 34.a. Eiuſdem turbamenta. 34.a.b
Mente opus, vbi manus non ſufficit. 79.b
Mercatores lucri ſtudio maximè obnoxij. 34.a
Mercenarij milites interdum vtiles. 99.b. 100.a
Metus & Terror, infirma vincula caritatis. 23.a
Miles ieiunus intractabilis. 95.b
Miles præmijs erigitur. 110.a. pœnis continetur. Ibid. b. à præda arcendus. 121.b
Militis tria munera. 109.b
Militem bene armari magis quàm ornari decet. 109.a
Milites boni habendi, magis quàm multi. 97.a. Boni fiunt dupliciter. Ibid.
in Milites qui legendi. 100.b
Milites opus Regi. 49.b
Militum terreſtri bello neceſſariorũ duplex genus. 96.a
Vtrum præſtet. Ibid.
Militaris Prudentia, quæ. 41.b
Militaris viri notæ quinque. 102.b 103.a.b
Militia hodierna corruptiſſima. 97.b 98.a
Miſericordiæ omnes virtutes honorabiliter cedunt. 23.b
Moderatio, ſecũda, odij ex Tributis molliendi ratio. 67.b
Modeſtia Clementiæ comes. 25.b. Ea definita. Ibid. Inſtillata Principi, & in Senſu, & in Actione. Ibid. & 26.a.b
Modeſtia etiam in externis & ſermone ampleċtenda. 26.a. In veſte, & omni externa ſpecie. Ibid.b
Modeſtia, militibus neceſſaria. 108.b. etiam in veſtitu. 109.a. in factis. 109.b
Modeſtia in victoria adhibenda. 125.b
Modus, ſal & anima virtutum. 27.a
Monita pluria ad Religionem. 3.a.b
Monita ſubditis. 140.b
Mores, via tertia & vltima ad Principis auctoritatẽ. 58.b
Duplices conſiderati in Principe. Ibid.
Mores & Luxus, Cenſuræ materies. 71.b
Mores praui contemptum in Principem pariunt. 77.b
Morum obſeruatio, quinta Suppliciorum ab odio muniendorum ratio. 66.a
Mulcta & Ignominia, Cenſoris arma. 73.b

N.

NAtura Populi, & Regni, duo Prudentiæ gubernatoriæ fontes. 45.a.b. 46.a.b. 47.a.b. 48.a.b. 49.a.
Natura vulgi noſcenda Principi. 45.b
Neceſſitas, prima odij ex Tributis molliendi ratio. 67.a
Neceſſitas omnem legem frangit. 86.b

O.

OBliqua conſilia, quæ. 116.a
Occaſio in bellis obſeruanda. 116.b
Odium & Contemptus, duplex Vitij genus, regnorum euerſoris. 64.a. 76.a. Odij definitio, & origo. *Ibid.* Quãta ab eo pernicies *Ibid.* b. Fugiendum. 65.a
Odium beneficijs molliendum. 66. b. Et ſupplicio miniſtrorum. *Ibid.*
Odij ex tributis minuendi rationes quinque. 67.a
Odiorum in Principem materies. 64.a. & ſeq.
Orbitas contemptum in Principem parit. 77.a.b
Ordinarius miles, quis. 100.b. eius laus & vſus. 101.a. quàm multi legendi. *Ibid.*
Ordo, ſecunda Diſciplinæ militaris pars. 107.a.b. 108.a

P.

PAlatini, qui. 37.a
Parcimonia in Principe laudabilis. 70.a
Patientia & Cautela, duo Aulicis adſumenda. 39.a
Patria, prima militaris viri nota. 103.a
Pax bellorum finis. 126.b. Eiuſdem laudatiuncula. *Ibid.* Duo in ea ſpectanda. 127.a.b. Qualis ea eſſe debeat. 129.a.b. Pro ea oratio. 130 a
Pecunia primum ad Principis auctoritatem inſtrumentum. 55 b. 56.a
Pecunia, ſpiritus vitalis belli. 95.a
Pecuniæ vſus ac decus, Cenſori demendus. 72.a
Pedites equitibúſne præſtent. 96.a.b
Perfidia & Iniuſtitia an interdum Principi licita. 84.a
Periuris Deus hominéſque infeſti. 25.a
Pietas, Virtutis prima pars, definita & diuiſa. 2.a
Pietas & Prouidentia, ad auctoritatem Principi conciliandam maximè faciunt. 58.b. 59.a

Plebs ad rebellandum quàm ad bellandū ferocior. 137.a
Quibus artibus tractanda. *Ibid.* & b
Pœnæ æqualitas, ſexta Suppliciorum ab odio munien-
dorum ratio. 66.a
Pœnitentes bis boni. 45.a
Potentia ſine Prudentia cæca, præceps. 29.a
Potentia, ſecunda ad Principis auctoritatem via. 55.b.
Quid ea, & qui paranda. *Ibid.*
Præmia, validus ſtimulus ad Virtutem, in bonos diui-
denda. 74.b
Primarij duces, qui. 111.b
Princeps legitimus & numeris ſuis abſolutus, duobus fit.
17.b
Princeps doctrinam amare debet 28.a
Princeps qui ſe gerat in audiendis conſilijs. 35.a.b.36.a.
Princeps, quibus armis ſe à rebellione & contemptu vin-
dicet. 53.a. & ſeq.
Princeps vel vnius inſidijs expoſitus. 60.a
Princeps Cenſuræ quomodo ſubijciendus. 74.a.b
Princeps ex leone & vulpe. 79.b
Princeps Ariſtoteli haud purè bonus. 86.a. Democrito
etiā iniurius. *Ibid.* id in neceſſitate conceſſum. *Ibid.* & b
Principis auxilia ad vim cauendam. 60.a. & ſeq.
Principis munus Tueri. 88.b
Principi turpia ſunt ſupplicia multa. 23.b
Principi decora eſt caſtitas, 27.b
Principi amicis opus. 30.b
Principi adiutores qui capiendi. 31.a
Principi locus non eſt aperiēdus calumnijs & odijs. 61.a
Principi ne liceat interdum Prudentiæ fraudem miſcere.
79.a.b
Principi ſoli ius armorum, aut ſupremo Magiſtratui. 91.a
Principum decus, Clementia. 144.a
Principibus fama & proſpera ſui memoria paranda. 28.a
Principatus definitio. 14.a. Eiuſdem per partes declara-
tio. *Ibid.* & 15.a. 16.a.b. Quomodo capiendus. 15.a.
Finis eiuſdem. 16.b
Principatus, prima & optima Imperij pars. 13.a.b
Principatuum principia ferè laudabilia, ſed non finis.
16.a.b
Probitas, alterum Virtutis membrum. 7.b. quid illa.
Ibid. Ad eam præcepta. *Ibid.* & 8.a
Probitas & peritia rerum, prima Conſiliariorum mune-

ra. 31.b
Prodigiorum in bello habenda ratio. 119.a
Proditio & Inſidiæ, duæ Vis ſpecies. 60.a
Proditionis noxa, & qui ad eam proni. 62.b. quomodo cauenda, aut punienda. 63.a
Profuſio pecuniæ & diuitiarum, turpis. 70.a
Prouidentia & Pietas, ad auctoritatem Principi conciliandam maximè faciunt. 58.b.59.a
Prouidentia, tertia boni Ducis nota. 113.b
Prudentia, alter viæ dux. 8.a. & Virtutis rector. *Ibid.* b. Neceſſitas, Definitio, & Species eius. *Ibid.* Eiuſdem munia & vis. 9.a
Prudentia Principi perneceſſaria. 28.b. Sine ea vim & opes inutilia. 29.a. Eius vis ſupra vim. 29.b
Prudentia Principi propria præceptis difficilè alligatur. 40.a.b. Confuſa eſt, mobilis, obtecta. *Ibid.* b. Eius præcepta ad plenum tradi nequeunt. 41.a. Diuiſa ea in Togatam & Militarem. 41.a. Illa rurſus in Diuinam & Humanam. *Ibid.* b. Togata & Militaris deſcripta. *Ibid.*
Prudentia mixta an locum apud Principem habeat. 78.a.b. 79.a.b
Prudentia Militaris. 87.a.b. Commendata Principi. 88.b. Sine ea Fortitudo nõ efficax. 89.a. ab ea rerum quies & firmitas. *Ibid.* ea omnis circa bellum eſt. 89.b
Prudentiæ parentes. 9.a.& b
Prudentiæ duplex genus. 29.b
Prudentiæ caput, adſumere prudentes. 30.b
Prudentiæ gubernatoriæ duplex caput. 45.a
Publica vtilitas, ſecunda Suppliciorum ab odio muniendorum ratio. 65.b
Pugnæ ineundæ ratio. 119.a.b. 120.a.b
poſt Pugnam quid faciendum. 124.a
Punitio, ſecundum Principi auxilium ad vim cauendam. 61.a. Nec tamen properè, nec ſemper exercenda. 61.b

R.

RAbulæ, Rerumpubl. peſtes. 21.b
Recta conſilia. 116.a
Regis & Tyranni diſcrimen. 17.a
Regis abſoluti laus. 89.a

Regi

Regi opus cuſtodes. 49.b. Milites. *Ibid.* Arces, & Colonias. 50.a
Reges fidem habent militibus, & inueniunt. 100.b
Regum mutabilis voluntas. 39.b
Regum decus, Clementia. 143.a
Regius ſanguis non temerè violandus. 139.b. 140.a
Regnum, ſchola fraudium. 85.b
Regnum, & omnia regni, vana, incerta, ruinæ obnoxia. 26.a
Regni qualitas Principi noſcenda. 49.a
Regno quæ communiter, quæ diſtinctè conueniant. 47.b. 48.a. b. 49.a
Regno firmando duo conducunt. 49.a. Duo item euertendo. *Ibid.*b
Religio, caput in Republ. 41.b. Curanda ea Principi varias ob cauſſas. *Ibid.* & 42. a. Vna ei retinenda & defendenda. *Ibid.* & b. in ea ferri ne queat diſſidium. 43. a.b. Duo genera peccantium in Religione. *Ibid.*
ad Religionem monita pluria. 3.a.& b
in Religione priuatim peccantes, an puniendi. 44.a. Doctore magis his opus quàm Tortore. *Ibid.*b
Remedium in ciuilium bellorum cauſſas. 133.a
Remedia quatuor Principi ad vim cauendam. 60.a.b
Res externæ quædam è multis quæ contemptum in Principem pariunt. 78.a
Reipub. ſtatus infirmus ſine virtute. 18.b
Rigor in Religione nocuit & nocebit. 44.b
Rigor, Sæuitia, Auaritia, vitia Principi fugienda. 65.a
Romani ignoſcendo magnitudinem ſuam auxerunt 129.b

S.

SÆuitia, Rigor, Auaritia, vitia Principi fugienda. 65.a
Sapientum duplex genus, ex Heſiodo. 29. b. ex Cicerone & Liuio. 30.a
Scientia, prima boni Ducis nota. 112. b
Secundarij duces, qui. 111.b
Securitas in bello fugienda. 117.a
Seditio, Factio, Tyrannis, ciuilium bellorum cauſſæ propinquæ. 133 b
Seditio definita. 135.a. Eius origo varia. *Ibid.* & b. Progreſſus. 136.a. Remedia. *Ibid.*b

Senſus & Cultus, Pietatis duo membra. 1.a
Senſus, totius pietatis initium. 2.a
Seuera, Conſtans & Adſtricta debet eſſe Imperij forma. 53.a.b.54.a.b.55.a.b
Seueritas nimia vileſcit, irritat peccata, & rebelliones excitat. 23.a
Societas duabus rebus conſtat, Commercio & Imperio. 12.a
Solonis lex de ciuilibus diſſidijs. 141.b
Somniorum in bello habenda ratio. 119.a
Spartanorum confidentia. 117.b
Spartanorum de callidis conſilijs ſeu ſtrategematis iudicium. 123.a.b
Speculatores Principi vtiles. 60.b
Strategemata quid, & quo fine. 122.a
Subditi probi fiunt maximè à Principis exemplo. 19.a. Vel mali. *Ibid.* b
Subductio ſui, ſeptima & vltima Suppliciorum ab odio muniendorum ratio. 66.a
Subſidiarius miles, quis. 100.b. Subſidiariorum militum deſcriptio & vſus. *Ibid.* Ab ordinarijs quo differant. *Ibid.* Vnde parandi. 102.a. Quàm multi legendi. *Ibid.* Pedites potius quàm equites. 102.b
Succeſſio & electio, Principatus legitimi modi. 15.b. Vtriuſque definitio. *Ibid.*
Sumptus circa ædificia, Cenſori coërcendi. 72.b
Supplicia multa, Principi turpia. 23.b
Supplicia ab odio Principi munienda. 65.a. Id ſeptem rationibus fit. *Ibid.* & b. 66.a
Supplicia noua aut rara. 66.a.b

T.

Tarditas Prudentiæ amica. 35.a. Prima Suppliciorum ab odio muniendorum ratio. 65.a
Temeritas remouenda à Bellorum initijs. 92.b. alieniſſima à Duce. 113.b
Terror & Metus, infirma vincula caritatis. 23.a
Togata Prudentia, quæ. 41.b
Tributorum odium quibus modis detergendum aut molliendum. 67.a
in Tributis aſperitas & odium. 66.b
Turbones in Religione, qui, & an puniendi. 43.a.b

Tyranni & Regis diſcrimen. 17.a
Tyranni exarmant ſuos. 100.b
Tyrannis definita. 138.a. Eius ingenium. *Ibid.* & b. Fructus. 139.a.b. Remedium in eam. *Ibid.* b

V.

Veſtium luxuria Cenſori coërcenda. 73.
Veterum obſeruantia mira in militari diſciplina. 110. a
Victores ad pacem prouocati argumento triplici. 128.a
A Decoro. *Ibid.* Ab Vtili. 128.b. A Tuto. *Ibid.*
ad Victoriæ vſum tria præcepta. 124.a
Violentia in exigendis tributis vitanda. 69.a.b
Violentia arcenda à milite. 109.b. 110.a
Vir bonus an ciuili bello interſit. 141.a.b. 142.a
Virtus communiter laudata. 1.b. Diuiſa in duos ramos. 2.a
Virtus Principi ſuâ cauſsâ neceſſaria ex decoro. 17. b. ex fama & vtili. 18.a. Subditorum etiam cauſsâ. 18.b
Virtus duplex Regnorum ſeruatrix. 50.b. Ea definita. *Ibid.*
Virtus, ſecunda boni Ducis nota. 113.a
Virtutes Principi potiſſimum neceſſariæ, quæ. 19.b
Virtutes minores, haud æquè neceſſariæ, ſed tamen vtiles Principi. 27.b
Vis Prudentiæ adiuncta, efficaciſſima eſt. 29.a
Vis & Virtus regna firmant. 49. a. Vis & Vitium euertunt. *Ibid.* b. Vis definita & diuiſa. *Ibid.* b
Vis, Regnis noxia. 59.b. Definita. *Ibid.* Diuiſa. 60.a. Quomodo cauenda. *Ibid.*
Vita, quinta & vltima militaris viri nota. 104.b
Vitæ ciuilis definitio, & quæ ei neceſſaria. 1.a
Vitium duplex euerſor Regnorum. 63. a. Eius definitio. *Ibid.*
Vitia tria Principi fugienda. 65.a
Vitiorum etiam imago, ſeu opinio, Principi fugienda. 65. a. Eius ſedes. *Ibid.*
Votum pro Principe. 62.b. 144.a
Vſus & Memoria, Prudentiæ parentes. 9.a. & b
Vulgus metu magis quàm pudore coërcendum 53 b. pecuniæ retinentiſſimum. 67. a. etiam in bellis indicat. 88.a

Vulgi triplicis natura Principi noſcenda. 45.b. ea per indicem expoſita. 46.a.b. 47.a. b
Vulgi & maris comparatio. 47.a
Vulgo ſemper ineſt malignum quiddam & querulum in imperantes. 75.a

FINIS.

GOTISCHER
TAURO
970